

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

COLUMBIA LIBRARIES OFFSITE

CU55112846

877.86;K37

Palaestra Latina, or

AP

Columbia University
in the City of New York

LIBRARY

PALÆSTRA LATINA.

LONDON:
SPOTTISWOODES and SHAW,
New-street Square.

PALÆSTRA LATINA :

OR,
PROBATION

A SECOND LATIN READING-BOOK,

ADAPTED TO THE

ELEMENTARY LATIN GRAMMAR.

BY

BENJAMIN HALL KENNEDY, D.D.,

PREBENDARY OF LICHFIELD.

LONDON :

LONGMAN, BROWN, GREEN, AND LONGMANS,

PATERNOSTER-ROW.

1850.

Journal of Management Education 30(6)p. 789-804
© The Author(s) 2006. Reprints and permissions:
<http://www.sagepub.com/journalsPermissions.nav>

1. *Pharmaceutical industry*—United States—History—20th century. I. Title. II. Series.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

1. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

1000

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 278: 1039-1044.

1000

Digitized by Google

Q

30 Nov. 1870. H

PREFACE.

THE *Second Latin Reading-Book* is one of a series of works designed by the Author for the instruction of boys in the Latin language.

For the use of beginners he has published the *Child's Latin Primer*, the *First Latin Vocabulary*, and *Tirocinium*, or a *First Latin Reading-Book*.

When thoroughly conversant with these books, the learner may begin to use the *Elementary Latin Grammar*.

As an accompaniment to this Grammar the *Second Latin Reading-Book* is now published. The method of using it is explained in the Notes.

The learner is supposed to have access to some elementary works on Mythology and Antiquities, and to a Latin Dictionary in which Proper Names are comprised. On this account it has not appeared necessary or desirable to add a large body of notes.

The Compendium of Roman History contained in this volume is borrowed from the excellent abridgment of Professor Lhomond.

Reference is made in the Notes to Mr. Arnold's Latin Prose Composition.

Shrewsbury, Feb. 1. 1850.

▲ 3

287281

CONTENTS.

FIRST COURSE, p. 1—127.

	Page
Substantive and Adjective - - - - -	1
Verb and its Subject - - - - -	2
Relative and Antecedent - - - - -	4
Collective Nouns : Several Nouns as Subject , - - -	5
Copulative Verbs - - - - -	6
Apposition - - - - -	7
Accusative Case - - - - -	8
a. Phrases with Accusative - - - - -	10
b. Phrases with Accusative - - - - -	11
Vocative Case. Interjections - - - - -	13
Dative Case - - - - -	14
Phrases with Dative - - - - -	18
Genitive Case - - - - -	20
Ablative Case - - - - -	23
Phrases with Genitive and Ablative - - - - -	28
Phrases with Preposition and Accusative - - -	29
Phrases with Preposition and Ablative - - -	30
Ablative Absolute - - - - -	31
Time - - - - -	33
Place - - - - -	35
Space - - - - -	37
Impersonal and Passive Verbs - - - - -	37
Infinitive, Gerunds, Supines, Participles - - -	39
Moods - - - - -	41
Ex Historia Naturali - - - - -	50
Fabulæ et Narrationes - - - - -	56
Excerpta Poetica:	
1. Quattuor Mundi Ætates (Ovid. Metamorph. i. 89.) -	77

	Page
2. Diluvium (Ovid. <i>Metamorph.</i> i. 163.) - - -	79
3. Deucalion (Ovid. <i>Metamorph.</i> i. 313.) - - -	83
4. Phaethon (Ovid. <i>Metamorph.</i> ii. 1.) - - -	86
5. Aurea Ætas (Tibull. i. 3.) - - -	96
6. Pax (Tibull. i. 10.) - - -	96
7. Rus (Tibull. ii. i. 37.) - - -	98
8. Fabii (Ovid. <i>Fast.</i> ii. 193.) - - -	99
9. Cacus (Ovid. <i>Fast.</i> i. 539.) - - -	100
10. Hiems Arctica (Ovid. <i>Trist.</i> iii. x. 9.) - - -	102
11. Mors omnibus communis (Ovid. <i>Consol. ad Liv.</i> 427.) - - -	103
12. Majestas Dea (Ovid. <i>Fast.</i> v. 45.) - - -	103
13. Bellum Gigantum (Ovid. <i>Fast.</i> v. 35.) - - -	104
14. Pallas Minerva (Ovid. <i>Fast.</i> iii. 815.) - - -	104
15. Flora (Ovid. <i>Fast.</i> v. 195.) - - -	105
16. Terminus (Ovid. <i>Fast.</i> ii. 641.) - - -	106
17. Mercurius (Ovid. <i>Fast.</i> v. 663.) - - -	107
18. Chiron (Ovid. <i>Fast.</i> v. 381.) - - -	107
19. Romulus (Ovid. <i>Fast.</i> iv. 809.) - - -	108
20. Raptus Sabinarum (Ovid. <i>A. A.</i> i. 101.) - - -	109
21. Cantus (Ovid. <i>Trist.</i> iv. 1.) - - -	110
22. Ingenium (Ovid. <i>A. A.</i> ii. 112.) - - -	111
23. Vita Rustica (Ovid. <i>Remed.</i> 169.) - - -	111
24. Orestes et Pylades (Ovid. <i>Epp. ex Pont.</i> iii. ii. 45.) - - -	112
25. Phalaris (Ovid. <i>Trist.</i> iii. 11.) - - -	114
26. Amicitia Fidelis (Ovid. <i>Trist.</i> i. 5.) - - -	114
27. Hortus - - -	116
28. Lupus et Grus (Phædr. i. 8.) - - -	116
29. Frater et Soror (Phædr. iii. 8.) - - -	117
30. Vulpes et Hircus (Phædr. iv. 8.) - - -	118
31. Simonides Naufragus (Phædr. iv. 20.) - - -	118
32. Vita Beata (Martial. x. 47.) - - -	119
33. Ad M. T. Ciceronem (Catull. 49.) - - -	120
34. Passer (Catull. 3.) - - -	120
35. Peregrinandi Studium (Catull. 46.) - - -	121
36. Laus Innocentiæ (Hor. <i>Carm.</i> i. 22.) - - -	121
37. Invocatio Veneris (Hor. <i>Carm.</i> i. 30.) - - -	122
38. Amicus Redux (Hor. <i>Carm.</i> ii. 6.) - - -	123
39. Mors Impendens (Hor. <i>Carm.</i> ii. 13.) - - -	124
40. Vitæ Fragilitas (Hor. <i>Carm.</i> iv. 7.) - - -	125
41. Carminum Immortalitas (Hor. <i>Carm.</i> iv. 9.) - - -	126

SECOND COURSE, p. 128—320.

	Page
I. Substantival Sentences - - - - -	128
1. Oblique Enuntiation - - - - -	128
a. Accusative and Infinitive - - - - -	128
b. Ut - - - - -	129
c. Quod - - - - -	129
d. Constructions of Hoping, Promising, and Fearing	130
2. Oblique Petition - - - - -	130
a. With Subjunctive - - - - -	130
b. With Infinitive - - - - -	131
3. Oblique Interrogation - - - - -	131
II. Adverbial Sentences - - - - -	132
1. Consecutive Sentences - - - - -	132
2. Final Sentences - - - - -	133
3. Causal Sentences - - - - -	134
4. Temporal Sentences - - - - -	134
5. Conditional Sentences - - - - -	135
6. Concessive Sentences - - - - -	136
7. Comparative Sentences - - - - -	137
III. Adjectival Sentences - - - - -	137
1. Correlative - - - - -	137
2. Co-ordinate - - - - -	138
3. Subordinate - - - - -	138
4. Relative Particles - - - - -	140
IV. Interrogative Particles: Nedum : Ne Quidem - - - - -	141
V. Sentences subordinate to Oratio Obliqua, to Subjunctive
Moods, and to Virtual Oratio Obliqua - - - - -	141
VI. Adjectives - - - - -	142
VII. Pronouns - - - - -	143
VIII. Comparison. Distribution - - - - -	145
IX. Numerals. Money. Time - - - - -	146
X. Participles. Gerunds. Supines - - - - -	147
XI. Consecution of Tenses - - - - -	151
XII. De Viris Illustribus Urbis Romæ - - - - -	154
Romani Imperii Exordium - - - - -	154
Romulus, Romanorum Rex primus - - - - -	155
Numa Pompilius, Romanorum Rex secundus - - - - -	157
Tullus Hostilius, Romanorum Rex tertius - - - - -	158
Ancus Marcius, Romanorum Rex quartus - - - - -	160
Lucius Tarquinius Priscus, Romanorum Rex quintus	161

	Page
Servius Tullius, Romanorum Rex sextus	162
Tarquinius Superbus, Romanorum Rex septimus et ultimus	163
L. Junius Brutus, Romanorum Consul primus	164
Horatius Cocles	165
Mucius Scaevola	166
Clælia Virgo	166
Publius Valerius Publicola	167
Aulus Posthumius Dictator	167
Menenius Agrippa	168
Fabii Trecenti Sex	169
C. Marcius Coriolanus	169
T. Quinctius Cincinnatus	171
L. Virginius	171
M. Furius Camillus	172
C. Licinius Stolo	174
T. Manlius Torquatus	175
M. Valerius Corvus	177
P. Decius	178
Spurius Posthumius	178
L. Papirius Cursor	180
P. Valerius Lævinus	181
C. Fabricius	183
M. Curius	185
Appius Claudius Caudex	186
C. Duilius	186
A. Atilius Calatinus	187
M. Atilius Regulus	188
Appius Claudius Puleher	190
C. Lutatius Catulus	191
Q. Fabius Maximus	191
M. Paullus Æmilius et C. Terentius Varro	195
M. Claudius Marcellus	196
Ti. Claudius Nero et M. Livius Salinator	199
P. Cornelius Scipio Africanus	200
L. Scipio Asiaticus	208
P. Scipio Nasica	208
M. Porcius Cato	210
T. Quinctius Flaminius	214
L. Æmilius Paullus Macedonicus	216
C. Popilius Lenas	219

	Page
P. Cornelius Scipio Æmilianus	220
Ti. Gracchus et C. Gracchus	224
L. Mummius Achaicus	227
Q. Metellus Macedonicus	227
Q. Metellus Numidicus	229
M. Æmilius Scaurus	230
P. Rutilius Rufus	232
M. Livius Drusus	232
C. Marius	234
L. Cornelius Sulla	237
L. Lucullus	239
Q. Sertorius	240
Cn. Pompeius Magnus	243
C. Julius Cæsar	247
M. Porcius Cato Uticensis	252
M. Tullius Cicero	254
M. Brutus	257
C. Julius Cæsar Octavianus Augustus	259
XIII. Excerpta Poetica	266
1. Pollio (Virgil. Ecl. iv.)	266
2. Æneas apud Evandrum. Clipeus Æneæ (Virgil. Æn. lib. viii.)	268
3. Ingenii Decus Immortale (Propert. iii. 1.)	288
4. Penelope Ulixi (Ovid. Heroid. i.)	290
5. Medea Jasoni (Ovid. Heroid. xii.)	293
6. Poetarum Immortalitas (Ovid. Amor. i. 15.)	299
7. Dominæ Desiderium (Ovid. Amor. ii. 16.)	300
8. Cephalus et Procris (Ovid. A. A. iii. 687.)	302
9. Uxor Fidelis (Ovid. Trist. v. 14.)	304
10. Mæror Insanabilis (Ovid. Epist. ex Pont. i. 3.)	305
11. Antonii Imago (Martial. x. 32.)	308
12. Dedicatio Phaseli (Catull. iv.)	308
13. Sirmio (Catull. xxxi.)	309
14. Ad Furium (Catull. xxvi.)	309
15. Ad Plancum (Hor. Carm. i. 7.)	310
16. Ad Mercurium (Hor. Carm. i. 10.)	311
17. Ad Leuconoen (Hor. Carm. i. 11.)	311
18. Augusti Laus (Hor. Carm. i. 12.)	312
19. Loca Dilecta (Hor. Carm. ii. 6.)	314
20. Vivitur Parvo Bene (Hor. Carm. ii. 16.)	314

			Page
21. Diviti Moriendum (Hor. Carm. ii. 18.)	-	-	316
22. Dies Festus (Hor. Carm. iii. 28.)	-	-	317
23. Ad Mæcenatem (Hor. Carm. iii. 29.)	-	-	317
24. Ad Melpomenen (Hor. Carm. iv. 3.)	-	-	319
25. Vera Libertas (Martial. ii. 68.)	-	-	320
Translations, Notes, and Questions	-	-	321

A SECOND

LATIN READING BOOK.

I. FIRST COURSE.

1. SUBSTANTIVE AND ADJECTIVE. § 93. A. I.

1. SERVIVS TULLIVS filiam alteram ferocem, mitem alteram¹ habebat. Duo quoque Tarquinii Prisci filii longe dispare moribus erant. Tullia ferox Tarquinio miti nupserat; Tullia vero mitis Tarquinio feroci: sed mites seu forte seu fraude perierunt²; feroces morum similitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus a Tullia incitatus, regnum paternum repetit. 2. Trigeminum arma capiunt, et in medium inter duas acies procedunt. Ut primo concursu increpuere arma, horror ingens spectantes perstrinxit. 3. Omnia præclara rara sunt. 4. Sabini scuta in lævis habuerant. 5. Recta³ ad hostem perrexit. 6. Qui sapitis, pueri, multum, non multa legetis. 7. Mutus non loquitur, surdus non audit, cæcus non videt. 8. Semper avarus eget.

¹ Alter—alter, 'the one—the other.'

² Per-eo.

³ Understand via.

9. Cato Græcas litteras senex didicit. 10. Campus erat: campi claudebant ultima colles. 11. Superior stabat lupus, longèque inferior agnus.

1. An old man had two sons, the one deaf, the other blind. 2. The arms of the proud enemies dazzle the sight (acies) of our eyes. 3. Many shields were rattling in the midst of the plain between two vast hills. 4. Many boys will have learnt, some old men will always read, Greek literature. 5. Proceed, soldiers, straight to the extremities of the higher hills. 6. Covetous men are not wise. 7. One of the daughters has a mild lamb in her left hand; the other stands lower in a vast throng of beholders. 8. All proud-things, all haughty-things, all mild-things, are united by resemblance of character. 9. Thy two daughters, O Servius Tullius, were married to two Tarquins: the mild-one to the fierce, the fierce-one to the mild. 10. Those boys will always learn most who read not many-things but much.

2. VERB AND ITS SUBJECT. § 93. A. II.

1. Vexabantur incursionibus Veientium Romani. Tum Fabia gens senatum adit. Consul Fabius pro gente loquitur: Vos alia bella curate; Fabios hostes Veientibus date: istud bellum privato sumptu gerere nobis in animo est. 2. Tunc consensu omnium placuit ab exilio Camillum acciri. 3. Hostes adesse nuntiatum est. 4. Quandoquidem¹ tu, fili, contra imperium Consulis pugnasti², disciplinam pœna tua restituas

¹ 'Since.'

² § 57.

oportet.³ Triste exemplum, sed in posterum salubre
juventuti eris. I, lictor, deliga ad palum. 5. Non
hominem occidi: non pascas in cruce corvos. 6.
Beatam vitam nos in sapientia, vos in virtute ponitis.
7. Tædet eadem audire millies.⁴ 8. Geminat peccatum
quem delicti non pudet. 9. Nunc Jove sub domino
cædes, nunc vulnera semper; nunc mare, nunc leti mille
repente viæ. 10. Ducti ante currum hostium duces:
militaria signa prælata. 11. Omnia præclara rara. 12.
Alexander in fletus erumpens amplecti mortuum, vulnera
tractare, et quasi audienti confiteri dementiam. 13.
Memorant Tullum fulmine ictum⁵ cum domo conflagrasse.
14. Romulum ad deos abiisse vulgo creditum est. 15.
Nunc sciunt longe aliud esse virgines rapere, aliud⁶
pugnare cum viris. 16. Non levis ingenuas⁷ pectus
coluisse per artes cura sit, et linguas edidicisse duas.
17. Dixi mea mecum esse cuncta.

1. The Roman people had fetched Camillus out of
banishment, that (ut) he might fight against the Gauls,
the fiercest enemies of the republic. 2. Let us believe
that all noble-things are rare, not that all rare-things are
noble. 3. Go, ingenuous boys, cultivate the discipline
of wisdom and virtue: of this industry you will never be
ashamed. 4. Since it behoves to confess folly, confess,
my son, although it is irksome. 5. They say that the
virtue of the Fabian clan was a noble example for the
future to the Roman youth. 6. It is one thing to learn
letters, another to be wise. 7. We know that the dumb
do not speak, that the deaf do not hear, that the blind do
not see. 8. We have heard a-thousand-times, that the
son of the Consul Manlius, who had fought contrary to

³ Understand ut.

⁴ § 31.

⁵ Ictus, 'struck.'

⁶ Alius—alius, 'one—other'; alii—alii,
'some—other'

⁷ Gigno.

his father's command, was bound to the stake by the lictor, and slain. 9. Now suddenly all-things (are) sad: great horror (is) in the minds of the beholders: some burst (Inf.) into tears; others stand (Inf.) immovable, as if struck by lightning. 10. I say that the covetous-man is always needy, that the life of proud-men is never happy. 11. They are in the plain: ye are on the hill. 12. I am about to read; thou wilt hear.

3. RELATIVE AND ANTECEDENT. § 93. A. III.

1. Legatus, ubi ad fines eorum venit, a quibus res repetuntur, capite velato ait: "Audi, Jupiter: audite, fines hujus populi: ego sum publicus nuntius populi Romani: verbis meis fides sit." Deinde ¹peragit postulata.¹ Si non deduntur² res quas exposcit, hastam in fines hostium emittit, bellumque ita indicit.³ Legatus qui ea de re mittitur fecialis, ⁴ritusque belli indicendi⁴ jus feciale appellatur. 2. Apud Hypanim fluvium, qui ab Europæ parte⁵ in Pontum⁶ influit, Aristoteles ait bestiolas⁷ quasdam nasci, quæ unum diem vivant. 3. Chloris eram, quæ Flora vocor.

1. There will be no trusting to the words of a boy, who has once (semel) spoken a lie. 2. There are certain animalcules, says Aristotle, to which one day of life is granted. 3. I, who speak, am the master; ye, who hear, are scholars (discipulus). 4. Those ambassadors, by whom war was declared, were called fecials. 5. His sin

¹...¹ *He recites the demands.*

² Do.

³ 'Proclaims.'

⁴...⁴ 'Of proclaiming war.'

⁵ 'Side.'

⁶ 'Euxine sea.'

⁷ 'Animalcules.'

will have been doubled, who shall not have been ashamed of his fault. 6. He who says that all his goods are with himself, places a happy life in wisdom and virtue, not in riches. 7. The boy, whose care it is to cultivate his mind by liberal arts, will acquire (edisco) two languages, Greek and Latin. 8. The royal youth lived in banishment, whose paternal kingdom the Roman people had seized. 9. Who are those ambassadors, who recite the demands of the Roman people, and by whom war is declared? They are called *feciales*. 10. Why do you not give up the things which are demanded from you?

4. COLLECTIVE NOUNS.—SEVERAL NOUNS AS SUBJECT. § 93. B. 1. 2.

1. *Magna multitudo hominum convenerant.* 2. *Conveniunt celebrantque dapes vicinia supplex¹, et cantant laudes, Termine² sancte, tuas.* 3. *Quo ruitis, generosa domus?* 4. *Deinde Romulus et Remus urbem in iisdem locis, ubi expositi educatique fuerant, condiderunt.* 5. *Ad rivum eundem lupus et agnus venerant, siti compulsi.³* 6. *Senatus et populus quasi unum corpus discordia pereunt, concordia valent.* 7. *Fuimus imperatores ego et Bibulus.* 8. *Errastis, Rulle, vehementer⁴, et tu et nonnulli⁵ collegæ tui.* 9. *Rex regiaeque classis una profecti⁶ sunt.* 10. *Labor voluptasque, dissimilia natura, societate quadam naturali inter se juncta sunt.*

1. Part of the men were slain, part were sent into banishment. 2. Romulus, Numa Pompilius, and Tullus

¹ Plico.

² Terminus, the god of boundaries.

³ Pello.

⁴ 'Exceedingly.'

⁵ Ullus.

⁶ Facio.

Hostilius were the three first kings of the Romans. 3. Romulus and Remus were reported to be the sons of Rhea Silvia and Mars. 4. You and I and my brother will meet and celebrate a feast. 5. The king and the whole royal house were driven from the kingdom together. 6. Thou and thy sister went to the same place, where ye had been reared. 7. Hope and fear, though by nature unlike, are always united in the same mind.

5. COPULATIVE VERBS. § 93. B. 3. 4. 5.

1. Aulus Sulpicius erat tribunus militum potestate consulari. 2. Coriolanus a Volscis, ut proditor¹, occisus esse dicitur. 3. Tullus Hostilius rex creatus est. 4. Prætexta² et bulla³ ingenuorum puerorum insignia esse cœperunt. 5. Alia urbis pars muris, alia Tiberi objecto⁴ tuta videbatur. 6. Sapiens sua sorte contentus est. 7. Servus, quum manumittitur, fit libertinus. 8. Rebus angustis animosus atque fortis appare. 9. Lucius Junius Brutus et Tarquinius Collatinus primi consules declarati sunt. 10. Manium Curium iterum consulem fieri placuit. 11. Contentum suis rebus esse maximæ sunt certissimæque divitiæ⁵. 12. Omnia pontus erat. 13. Quas geritis vestes sordida lana fuit. 14. Patres Caio Mucio virtutis causa trans Tiberim agrum dedere, quæ postea sunt Mucia prata appellata. 15. Forma bonum fragile est, ⁶quantumque accedit ad annos⁵, fit minor, et spatio carpitur⁶ ipsa suo. 16. Lex est æternum quiddam. 17. Frondes simpliciter positæ scena sine arte fuit.

¹ 'Traitor.'

² Und. toga 'purple-edged-robe.'

³ 'A (golden) ball.'

⁴ 'Interposing.'

⁵ . . . 'And, as years increase.'

⁶ 'Is wasted.'

1. Who has not heard that the power of military tribunes was sometimes made consular? 2. The wise man is always lord of himself. 3. Life is something frail now, but after death it will become everlasting. 4. Manius Curius, having been elected consul a second time, in the war against Pyrrhus seemed inferior in wisdom and valour to none of the greatest generals. 5. When the slave was emancipated and made a freedman, the lord became his patron. 6. A certain field beside the Tiber, in which the Romans played, was called the Campus Martius. 7. Rome was placed on seven hills, which were named Capitoline (-us), Palatine (-us), Quirinal (-is), Viminal (-is), Aventine (-us), Cælian (-ius), and Esquiline (-us). 8. To embrace the dead and to weep is considered (*habeo*) sad, but it is natural. 9. After Romulus, Numa Pompilius was chosen king by the Romans. 10. Coriolanus, being sent into exile by the citizens began to be an enemy of the republic.

6. APPOSITION. § 93. B. 6.

1. Dux classis Hanno, nobilis Pœnus. 2. M. Atilius Calatinus Consul paucis navibus magnam Pœnorum classem superavit. 3. Spurius Posthumius Consul a Pontio Telesino duce Samnitium in insidias inductus est; is enim simulatos transfugas¹ misit, qui Romanos monerent, Luceriam Apuliæ urbem a Samnitibus obsideri. 4. Clangore² anserum alarumque crepitu³ excitus Manlius, vir bello egregius, ceteros ad arma vocans, Gallos adscendentes dejecit. 5. Hannibal pacem peto. 6. Siculus quidam, cui prætor Scipio patronum causæ dabat hospitem suum,

¹ 'Deserters.'

² 'By the cackling.'

³ 'Clapping.'

hominem nobilem, sed admodum stultum : " Quæso,"¹ inquit, " prætor, adversario meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis." 7. Tullia, deliciæ² nostræ, salutem tibi plurimam dicit.³ 8. Volsinii, oppidum Tuscorum opulentissimum, concrematum⁴ est fulmine. 9. Duo fulmina Romani imperii, Cnæus et Publius Scipiones, subito in Hispania extincti sunt. 10. Multa me docuit usus, magister egregius. 11. Ars, vitæ magistra, colenda est. 12. Chloris eram, Nymphæ⁵ campi felicia. 13. Fuimus Troes, fuit Ilium, et ingens gloria Dardanidum.⁶

~~~~~

1. The Consul Fabius said, that it was the intention of the Fabian clan to wage war at private expense against the Veians, enemies of the city Rome. 2. I, the public messenger of the Roman people, require faith to be given to my words. 3. My darling Publius, cultivate art, that mistress of life. 4. Tiberius and Caius Gracchus, two very noble brethren, were slain, not in war against the enemy, but amidst civil discord and tumult. 5. Endeavour to learn well the Greek and Latin languages—a work difficult indeed, but very useful.

---

7. ACCUSATIVE CASE. § 94. C.I.

1. Luna eam lucem, quam a sole accepit, mittit in terras, et varias ipsa mutationes lucis habet. 2. Condiunt Ægyptii mortuos, et eos servant. 3. Imitemur Decios, Curios, Fabricios, Scipiones. 4. Conscia mens recti

¹ § 65.

² 'Darling.'

³ 'Sends you her best wishes.' Lit. ? ⁴ = Nympha.

⁵ Cremona.

⁶ Dardanides, æ, 'Trojan.'

famæ mendacia ridet. 5. Nihil fecit quod succenseas. 6. Utrumque lætor, et sine dolore corporis te fuisse, et animo valuisse. 7. Hunc lucum Romulus asylum fecit. 8. Amulius Rheam Sylviam, Numitoris filiam, Vestæ sacerdotem fecit. 9. Ancum Martium regem populus creavit. 10. Athenienses belli duces eligunt, Periclem, spectatæ¹ virtutis virum, et Sophoclem, scriptorem trægœdiarum. 11. Timidus se vocat cautum, parcum sordidus. 12. Romulo et Remo nutricem se præbuit lupa. 13. Ceres homines frumenti usum docuisse dicitur. 14. Responde ad hoc, quod te interrogo. 15. Regem Philippum multæ civitates Græciæ auxilia orabant. 16. Illi etiam tauros primum docuisse feruntur² servitium, et plaustro supposuisse rotam. 17. Nona dies aderat, quum tu, justissime Chiron, bis septem stellis corpora³ vinctus eras. 18. Cetera par concors et sine lite fuit.

1. Virtue does not love pleasure. 2. Imitate, dear son, the Fabricii and the Catos, and having a mind conscious of rectitude, bravely laugh at the lies of rumour. 3. Many things I rejoice at, and this especially, that you are well in mind and body. 4. Mean persons often think themselves wise. 5. All the good call experience an excellent master of life. 6. Pericles, and Sophocles the tragic poet, were chosen generals by the Athenians. 7. I will teach you letters. 8. You never answered the question I asked you. 9. Hannibal entreated the Romans for peace. 10. The people created Aulus Sulpicius military tribune with consular power.

¹ 'Tried.'

² Plural for Singular in Poetry.

³ 'Are reported.'

PHRASES WITH ACCUSATIVE. *a.*

1. Numa vitam egit præclare. 2. Ago tibi gratias.
 3. Egit triumphum imperator. 4. Hoc age. 5. Agemus consilia tu et ego. 6. Stationem agit miles. 7. Age pœnitentiam, fili. 8. Germina myrtus agit. 9. Otia agunt cives. 10. Agit animam senex. 11. Lege mecum egit inimicus. 12. Convivia agitabant procerea. 13. Agricolaë festos dies agitant. 14. Agitat feras Diana. 15. Agitant consilia duces. 16. Agite choros, pueri et puellæ. 17. Bellum indictum prorogavimus: mox integratum confecimus. 18. Rempublicam capessant sapientes. 19. Capessunt pugnam nostri: hostes fugam capessunt. 20. Jussa capessæ patris. 21. In re difficili conjecturam cepi. 22. Magnum dolorem primo cepi: dein gaudium ingens. 23. Cape specimen hujus laboris. 24. Carpe viam. 25. Carpe diem. 26. Vitales carpinus auras. 27. Carpebam somnos dulces. 28. Hereditatem cernit adolescens. 29. Concipit urbs ignem. 30. Dido concipit iras. 31. Concepit rabiem mulier. 32. Conflavit nebulo iste æs alienum ingens. 33. Bellum jam conflatum est. 34. Latro in pedes se conjecit. 35. Romani Samnites in fugam conjecerunt. 36. Conserere manum cum hoste non audent. 37. Confer manum cum hoste. 38. Contuli rationes. 39. Signa collata sunt. 40. Rationem redde factorum tuorum.

1. They who cultivate virtue, pass life admirably. 2. He thanked me. 3. Curius triumphed over (de) Pyrrhus. 4. Attend, boys. 5. You and your brother consulted. 6. No soldiers are posted here. 7. They who sin will repent. 8. Your rose will sprout. 9. The Romans were at peace. 10. Gracchus was dying. 11. He said that his enemy was about to go to law with him.

12. To-morrow we will feast. 13. The citizens were keeping holiday. 14. To-day we will hunt in the woods. 15. Fabius and Minucius had discussed their plans. 16. Here youths and virgins will dance. 17. The war which had been declared, was afterwards deferred: then renewed: at length finished. 18. Let nobody but a wise man manage the state. 19. When our men began the battle, the Gauls fled. 20. I will execute your commands. 21. When a thing is doubtful, men guess. 22. I was much grieved by (ex) the death of Caius: his enemies were much rejoiced. 23. When you are about to undertake a work, first make trial. 24. Proceed, soldiers. 25. Employ the day, boys. 26. I will hope, while I breathe the breath of life. 27. All animals were sleeping. 28. Publius succeeded to his father's property. 29. The temples will soon catch fire. 30. I become angry. 31. The soldiers were enraged. 32. I know that you have contracted great debts, profligate. 33. War will soon break out. 34. Take to your heels. 35. The enemy will be put to flight. 36. The two armies engaged. 37. He dares not commence the encounter. 38. Let you and I cast up accounts. 39. The engagement was not yet begun. 40. We shall all give an account of our deeds.

PHRASES WITH ACCUSATIVE. *b.*

1. Navem conscendi: vela dedi: æquor aravi: in portum deveni: vela legi: e nave descendi: in equum conscendi. 2. Terga dabant Numidæ: dat Masinissa manus. 3. Verbera si dederit, non mihi verba dabit. 4. Dedit se præcipitem.. 5. Dant tecta ruinam. 6. Dabis, improbe, pœnas. 7. Vallum duxit imperator. 8. Con-

vivæ pocula ducunt. 9. Duxit is in matrimonium sororem meam. 10. Flendo ducimus horas. 11. Ducimus ætatem feliciter. 12. In sententiam Ciceronis ivit Senatus. 13. Jacturam facies fortunarum tuarum. 14. Faciam te reum. 15. Fecit stipendium sub Curio. 16. Magnum sumptum facitis. 17. Fac me certiore de ista re. 18. Ne multa verba facitote. 19. Fert legem consul. 20. Sententiam tulit senator. 21. Cato petivit consulatum, sed repulsam tulit. 22. Morem mihi gere, puer: ego enim personam gero patris tui. 23. Frontem explicato. 24. Jurant in verba imperatoris milites. 25. Quem suscipis laborem fortasse non sustinebis. 26. Annonam levant mercatores. * 27. Ego tibi fidem præstiti: sed tu mihi promissum non absolvisti. 28. Qui luxuria bona comedunt, ii nebulones sunt. 29. Cato extremum edidit spiritum. 30. Pompeius ludos edidit sumptuosissimos. 31. Gratias et habeo tibi et ago ingentes. 32. Inivi gratiam cum Publio (apud Publium). 33. Romani foedus inierunt cum Achæis. 34. Consilia ineamus de republica. 35. Inita sunt suffragia. 36. Ferias indixit consul. 37. Interpone operam tuam pro Publio. 38. Manifestum te habeo. 39. Scribit milites consul. 40. Nusquam pedem hinc extuli. 41. Lucernam olet hoc carmen. 42. Oleum et operam perdididi.

1. Let us embark, set sail, make the voyage: when we are come into port, let us furl sails, disembark, mount on horseback. 2. If you run away, you will soon surrender. 3. Beat me, if you will, but don't cheat me. 4. Mind you don't fall over. 5. The bridge fell. 6. The rogue was punished. 7. If a trench is cast, the town will soon be taken. 8. He quaffed many goblets of Falernian. 9. He is about to marry Lydia. 10. I passed the night

in tears. 11. You will pass your life very happily. 12. A full senate voted with the consul. 13. He was ruined. 14. Cicero put Verres on his trial. 15. He served many campaigns under Fabius. 16. Why do you go to such expense? 17. A messenger informed Octavianus of Cæsar's death. 18. Ye talk too much. 19. The consuls brought in two bills. 20. Publius will vote in the senate. 21. The candidate who stands for the consulship will be rejected. 22. Boys ought to obey masters, who are in the character of fathers. 23. Cheer up, dear boy. 24. I swear allegiance to no philosopher. 25. Strive to support the toil you have undertaken. 26. The price of corn was lowered. 27. Keep faith with me, who have fulfilled my promise to you. 28. You have wasted your substance in luxury, profligate. 29. Cæsar was informed that Cato had expired. 30. The Ædiles gave a splendid show. 31. He felt and expressed gratitude to me. 32. Endeavour to gain Pompey's favour. 33. The Athenians made a treaty with Philip. 34. We must confer on that matter. 35. Vote, citizens. 36. The Latin holidays were proclaimed by the consul. 37. I will do my best to help you. 38. You have caught me. 39. Fabius levied troops. 40. Don't stir a step. 41. I think these verses smell of the lamp. 42. I say that I have lost my labour.

VOCATIVE CASE. INTERJECTIONS. § 94. C. II.

1. Coriolanus, ubi matrem aspexit, O patria, inquit, vicisti iram meam. 2. Cui imperator: ¹Macte virtute, inquit, Tite Manli, esto¹; perge, et nomen Ro-

¹ Macte esto virtute, *honour to thee for thy valour*; pl. macti.

manum invictum præsta. 3. O mihi post ullos nunquam memorande sodales. 4. Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos. 5. O factum male! O miselle passer! 6. Ah miseram Eurydicen! 7. Eheu me miserum! 8. Me miserum! 9. Væ, inquit, misero mihi! Me fundus Albanus persequitur. 10. En bellum hominem!

1. Honour to you for your wisdom, O excellent senators! 2. Wretch that I am! I have ruined my dearest country. 3. Here's a pretty poem! 4. Woe to thee, wretched profligate!

DATIVE CASE. § 94. C. III.

1. Cognomen Africani Carthago victa Scipioni majori, eadem deleta Scipioni minori peperit. 2. Non solum nobis nati sumus, sed parentibus, sed fratribus, sed cognatis, sed amicis, sed patriæ, sed hominum societati. 3. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit. 4. Sunt nobis mitia poma, castaneæ¹ molles, et pressi copia lactis. 5. Erat Pyrrho utpote magno et forti viro mitis ac placabilis animus. 6. Catoni advenienti senatus et tota ferme civitas obviam effusa est; nec erat res triumpho ab-similis.² Actæ sunt Catoni a senatu gratiæ, præturaque³ illi et jus spectandi ludos prætextato⁴ extra ordinem data. 7. Sulla non solum in vivos sæviit, sed ne mortuis quidem pepercit. 8. Legati sensere se⁵ ludibrio haberi⁵, ultionemque Mario minati sunt. 9. Quisquis es, incertæ

¹ Chestnuts.

² Unlike.

³ Prætorship.

⁴ Wearing the Prætex-ta (gown edged with purple).

^{5, 5} Mocked.

timide confide figuræ: ingenii vires corporis adde bonis.

10. Quum Saturninus tribunus plebis legem senatus majestati adversam et reipublicæ perniciosam tulisset, Metellus in eam legem jurare noluit; eaque de causa in exilium actus est. 11. Hannibal frendens¹ gemensque, ac vix lacrymis temperans, mandatis paruit. 12. Pone filios incedebat cum uxore Perses stupenti et attonito similis.

13. Drusum ne morti quidem proximum ea deseruit superbia, quæ eum in exitium impulerat; qui circumstantium multitudinem intuens, Ecquando, inquit, amici, similem mei civem habebit respublica? 14. Præcipitur ut nobis ipsis imperemus. 15. Equos auriga gubernat. 16. Animum rege qui, nisi paret, imperat. 17. In Græcorum proverbio est, amicorum communia esse omnia. 18. Quid est tam commune quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus ejectis? 19. Nec observantior² erga senatum fuit Drusus; nam quum Senatus ad eum misisset, ut in curiam veniret, Quare, inquit Drusus, non ipse senatus ad me venit³ in Hostiliam propinquam rostris?³ Paruitque tribuno senatus; quibus rebus factum est, ut Drusus nec senatui nec plebi placeret.

1. He cannot be a good man or a good citizen, who considers himself born for himself only, and not also for his friends and his country. 2. I have a small house, but a large mind. 3. Man has a mortal body, but an immortal soul. 4. The dog is not unlike the wolf. 5. No man among the Roman kings was more like Romulus than Tullus Hostilius, and none more like Numa Pompilius than Ancus Martius. 6. The law which the tribune of the plebs proposes is not only ad-

¹ Chafing.

² More polite.

^{3,3} Into the Curia Hostilia near to the Rostra.

verse to the senate's majesty, but also very injurious to all orders of the citizens. 7. All my relatives and friends poured out to meet me as I approached, congratulated me, and gave me many kisses. 8. We have heard that Herod (Herodes) not even when nigh unto death wished to spare his enemies, but menaced many Jews (Judæus) with vengeance. 9. Obey your masters; command yourselves, please the good, O boys. 10. Julia, daughter of Augustus, married, first, Marcellus, then Agrippa, lastly Tiberius.

DATIVE CASE. § 94. C. III. 2.

1. Bona adolescentis ¹hastæ subjecit.¹ 2. Tarpeia pater Romanæ præerat arci. 3. Successit Romulo Numa Pompilius. 4. Sabinis Tullus bellum indixit. 5. Equitibus præerat Aruns, Tarquinii filius. 6. Mucius apprehensus et ad regem pertractus dextram accenso ad sacrificium foculo iniecit. 7. Magister equitum equis frænos detrahi jussit. 8. Appius Virginiam clienti suo addixit.² 9. Decius conspexit editum³ collem imminentem hostium castris. 10. Tarquinio advenienti aquila pileum sustulit, et super carpentum, ubi Tarquinius sedebat, cum magno clangore volitans, rursus capiti apte reposuit: inde sublimis abiit. 11. Alter alteri cœpit obstrepere. 12. Quidam Hannibalem Alexandro magno postponunt. 13. Si mereor, studiis adsit amica meis. 14. Assidet⁴ illa Jovi, Jovis est fidissima custos, et præstat⁵ sine vi sceptrâ tremenda Jovi. 15. At nobis ærata, Lares, depellite tela. 16. Ante hos sex menses male, ait, dixisti mihi.

¹ *Subjected to the spear = sold by auction; a spear being set up at auctions.*

² *Made over (as a slave).*

³ *Elevated.*

⁴ *Sits beside.*

⁵ *Secures.*

17. Pater, hercule, tuus, inquit, maledixit mihi. 18. Quo magis, O pauci, rebus succurrite lapsis, et date naufragio¹ litora tuta meo.

1. The effects of Tarquin were sold by auction. 2. I hold all things inferior to virtue and wisdom. 3. Sit by me on this elevated hill, which overhangs the river Tiber. 4. Succour my fallen fortunes, and restore me peace and happiness. 5. The wicked are wont to revile the good. 6. Virginia, whom her father had betrothed to Icilius, was made over by Appius to his own client.

DATIVE CASE. § 94. C. III. 3, 4.

1. Honesta bonis viris, non occulta, quæruntur. 2. Exul eram, requiesque mihi, non fama, petita est. 3. O mihi post ullos numquam memorande sodales. 4. Gloria, quia recte factorum plerumque comes est, non est bonis viris repudianda.² 5. Metellus filios suos jussit funebri Scipionis lecto humeros subjicere, eisque dixit: Numquam a vobis id officium majori viro præstari poterit. 6. Hæc est una via, mihi credite, et laudis, et dignitatis, et honoris: a bonis viris, sapientibus, et bene a natura constitutis laudari et diligi.

1. Fame, and honour, and dignity are not to be sought by wise and good men; but they will be assigned to them by all who are well constituted by nature. 2. O Manlius, never to be mentioned by us without praise.

¹ *Navis.*

² *Repudio, I reject*

DATIVE CASE. § 94. C. III. 4. a.

1. Hannibal ¹receptui cecinit.¹ 2. Ludibrio habiti legati revertuntur. 3. Vitam rusticam tu probro et crimini putas esse? 4. Inde quadringentæ coronæ aureæ portabantur, ab omnibus fere Græciæ civitatibus dono missæ. 5. Multum posse ad salutem alterius, honori multis, parum potuisse ad exitium, probro nemini unquam fuit. 6. Minor Fabia risui sorori fuit. 7. Tarentinis auxilio venit Pyrrhus, rex Epirotarum, qui genus ab Achille ducebat. 8. Ea machina Romanis magno usui fuit. 9. Ea res calamitati fuit etiam Claudiæ consulis sorori. 10. Pergite, ut facitis, adolescentes, atque in id studium, in quo estis, incumbite, ut et vobis honori, et amicis utilitati, et reipublicæ emolumento² esse possitis. 11. Num ³tibi cordi³ est Munatius? 12. Mihi operæ est hunc hominem adjuvare.

1. To have sounded the retreat was calamitous to the Romans. 2. Young men, do not deride rural life. 3. It is a reproach and imputation on young men, if they do not devote themselves to those pursuits in which they are engaged. 4. Four hundred cities of Greece sent golden crowns as presents to the Roman people. 5. Hannibal said that he would come to the assistance of the Tarentines. 6. It is a grief to me that I can do much for the welfare of another, little for my own.

 PHRASES WITH DATIVE.

1. Affatim mihi satisfecit amicus. 2. Operam dat rebus divinis. 3. Verri diem dixit Cicero. 4. Da

¹⁻¹ Sounded the retreat.

² Molo.

³⁻³ To your liking.

vela ventis. 5. Huic operi et laborem magnum et sump-
tum impendimus. 6. Inhumare illud dicitur : Proximus
sum egomet mihi. 7. Fidem mihi fecit ejus rei. 8.
Noli putare me hæc auribus tuis dare. 9. Illud mihi
dubitationem affert. 10. Manus intulit sibi Cato. 11.
Cato sibi necem conscivit. 12. Oleum addis camino.
13. Condixit mihi cœnam in diem crastinum. 14. Deme
supercilio nubem. 15. Si Grospho uteris, pergratum mihi
feceris. 16. Romani Tiburtinis civitatem dederunt.
17. Argentum ejus fenori locatum est. 18. Negotium
mihi facesset hic homo. 19. Obde pessulum¹ ostio.
20. Par pari reddere noli.

1. I will give you ample satisfaction. 2. Attend to
religious duties, my son. 3. Soranus brought Thræsea
to trial. 4. They had spread sail. I will not spend
much trouble on this work. 6. Do not say, Charity be-
gins at home. 7. I cannot convince him of that fact.
8. You say this to flatter me. 9. You cause me no little
perplexity. 10, 11. To commit suicide is against the law
of God. 12. Do not make bad worse. 13. I was in-
vited to supper for to-morrow. 14. Why do you not
brighten up? 15. If you will sup with me to-morrow,
you will do me a favour. 16. The people of Tibur re-
ceived the freedom of the city. 17. I cannot lend my
money on interest. 18. Those men gave me much
trouble. 19. He bolted the door. 20. Angry men
give tit for tat.

¹ *Bolt.*

GENITIVE CASE. § 94. C. IV.

1. Fundamentum justitiæ est fides, id est, dictorum conventorumque constantia et veritas. 2. Fortis et constantis est non perturbari in rebus asperis. 3. Ut levitatis est, inanem aucupari rumorem et omnes umbras etiam falsæ gloriæ consecrari; sic levis est animi lucem splendoremque fugientis, justam gloriam, qui est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. 4. Ubi ad Dianæ veneris, ito ad dextram. 5. Temeritas est florentis ætatis, prudentia senescentis. 6. Plato mihi unus instar¹ est omnium millium. 7. Sua ipsius virtute et diligentia rem confecit. 8. Meo adolescentis errori, quæ tua est humanitas, ignosces. 9. Bos miræ magnitudinis nata est. 10. Mucius, vir Romanæ constantiæ, senatum adiit. 11. Augustus cibi minimi erat atque vulgaris. 12. Erat Cæsar excelsa statura, nigris vegetisque oculis, capite calvo. 13. Hannibal, quod inter Alpes Apenninumque agri est, suæ ditionis fecit. 14. Tribuni plebis legem promulgaverunt², ut consulum alter e plebe crearetur. 15. Omnium societatum nulla est gravior, nulla carior, quam ea quæ cum republica est unicuique nostrum. 16. Viginti millia hostium cæsa sunt. 17. Regulus in Africum primus Romanorum ducum trajecit. 18. Valerius omnia inter infimos militum munia haud gravate obibat. 19. Fuit Paulli Æmilii triumphus omnium longe magnificentissimus. 20. Pacis et armorum superis imisque deorum arbiter, alato qui pede carpis iter. 21. Qui virtutem adeptus erit, ubicunque erit gentium, a nobis diligetur. 22. Num quidnam est novi? 23. In virtute plurimum est præsidii. 24. Coclitum tantum agri datum est, quantum uno die circumarari³ potuisset. 25. Tum pater, ubi nihil usquam auxilii vidit: Quæso, inquit, Appi, ignosce patris dolori; sine me filiam

¹ In the room of.² Published.³ Ploughed round.

ultimo alloqui. 26. Hannibal oppidanos¹ ad ultimum inopiæ adduxerat. 27. Parum in eo putabatur esse animi, parum roboris. 28. Cato paullulum vilis vini potabat. 29. Lugete, O Veneres Cupidinesque, et quantum est hominum venustiorum.

~~~~~

1. To despise false glory betokens a great and firm mind. 2. It belongs to justice and truth to discharge all duties without reluctance. 3. Paullus Æmilius was a man of great genius, wonderful prudence, and consummate virtue. 4. Such is your diligence, you will finish the matter by your own exertion. 5. Among the errors of us young men, rashness is the most serious. 6. Your single affection is in the place of everything else to me. 7. All the lands which lie between Egypt and Numidia, Scipio reduced under Roman sway. 8. Of all virtues none is nobler and loftier than constancy, which despises and rejects the empty rumours of false glory. 9. One of the consuls was sent into Africa. 10. As much consistency and truth as there is in all your words and contracts, so much credit will men give you. 11. In this man I see no spark of virtue, no spark of humanity. 12. Every one of us, wherever he shall be, ought to love and defend his country.

GENITIVE CASE. § 94. C. IV. 8—11.

1. Coriolanus iræ impotens obstinatæque pervicaciæ fuit. 2. Injuriarum patientissimus fuit Cato. 3. Flamininus victoriæ quam pacis avidior erat. 4. Harum rerum rudis et ignarus erat Mummius. 5. Conscia mens recti famæ

¹ *The townsmen.*

mendacia ridet. 6. Philippus deliciarum amans turdorumque in primis edax habebatur. 7. Ibi Sulla interiit, vir ingentis animi, cupidus voluptatum, sed gloriæ cupidior, litteris Græcis ac Latinis eruditus, et virorum litteratorum amans. 8. Pompeius cibi vinique temperans, somni parcus, inter milites corpus exercebat. 9. Compos factus sum votorum meorum. 10. Filia moris ejus insueta expavit.¹ 11. Tanaquil conjux Tarquinii auguriorum perita erat. 12. Ita noctem tum cibi, tum quietis immemores traduxerunt. 13. Idem comis et jocorum studiosus. 14. Adolescentes caveant intemperantiam, meminerint verecundiæ. 15. Abi hinc, oblita fratrum, oblita patriæ. 16. Philippus societatis secum Corinthios et jurisjurandi admonuit. 17. Lucius Scipio simul cum fratre accusatus est acceptæ ab Antiocho pecuniæ. 18. Manius Curius a malevolis interversæ pecuniæ arguebatur. 19. Rutilius repetundarum² postulatus est. 20. ³Ne audacem quidem³ timoris absolvimus; ³ne prodigum quidem³ liberamus avaritiæ. 21. T. Manlius majestatis reus factus est. 22. Dixit multos capitis damnatos in vinculis esse. 23. Capite damnatos propinqui lugebant. 24. Latrocinii crimine convictus pœnas dedit. 25. Miserere dolorum tantorum, miserere animi non digna ferentis. 26. Ut iis bonis erigimur quæ expectamus, sic lætamur iis, quæ recordamur. 27. Generis miseresce tui.

1. My father is very fond of me. 2. We have heard that Mummius was very skilful in war, but altogether rude and ignorant of the arts. 3. Boys who are more desirous of pleasure than of learning will never become literary men. 4. O boys, be moderate in eating, sparing in sleep, unaccustomed to delicacies; remember kind-

¹ Was alarmed.

² Of extortion.

³...³ ne...quidem, not even.

nesses; forget wrongs. 5. Fulvius was acquitted of treason, but convicted of extortion.

ABLATIVE CASE. § 94. C. V.

1. Pyrrhus captivos Romanos summo honore habuit; occisos sepelivit; quos quum adverso vulnere et truci vultu etiam mortuos jacere cerneret, manus ad cœlum sustulisse dicitur cum hac voce:—Ego talibus viris brevi¹ orbem terrarum subegissem. Deinde ad urbem Romam magnis itineribus contendit; omnia igne et ferro vastavit; ad vicesimum ab urbe lapidem castra posuit. 2. Isto te metu, Hanno, fides Romana liberat. 3. Dux classis Hanno, nobilis Pœnus, cui animus erat naves onere levare, easque deinde acceptis ab Hamilcare delectis viris complere. 4. Ita solus potitus est imperio Romulus. 5. Vincere scis, Hannibal; sed victoria uti nescis. 6. Hannibal frui victoria quam uti maluit. 7. Vere fruor semper. 8. Cato pellibus hœdinis pro stragula veste utebatur; eodem cibo, quo milites, vescebatur. 9. Vetabantur mulieres Romanæ plus semuncia auri habere, vestimento varii coloris uti, et juncto vehiculo in urbe vehi. 10. Rutilius innocentia fretus senatoria insignia non deposuit, iudicibus non supplicavit. 11. Marius dignos rebus, quas postea gessit, spiritus concepit. 12. Sulla Mithridatem pecunia multavit, eumque paternis finibus contentum esse jussit. 13. Cæsar functus consulatu Galliam provinciam sorte obtinuit. 14. Omnia in Augusto plena mansuetudinis et humanitatis. 15. Qui adipisci veram gloriam velit, justitiæ fungatur officiis. 16. Porta vacat culpa, sed tamen omen habet. 17. Plausus tunc arte carebat. 18.

¹ *In a short time.*

Dī tibi sint faciles, et opis nullius egentem fortunam præsent dissimilemque meæ. 19. Et vitula tu dignus, et hic. 20. Germania rivis fluminibusque abundat. 21. Scipio Caio Lælio familiariter usus est. 22. Ipsa sibi pretium virtus securaque vulgi, nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis. 23. Q. Metelli egregia fuit censura, et omnis vita plena gravitatis. 24. Ille discessit; ego somno solutus sum.

1. Romulus, having obtained the government, and being freed from fear, filled the city of Rome with men not picked, but gathered from every side. 2. It was said of Hannibal that he knew how to conquer, but preferred enjoying a victory to using it. 3. Let young men eat simple food. 4. O boys, discharge your duties diligently. 5. Although you are free from fault, yet you need an adviser. 6. To utter falsehoods is unworthy of a young gentleman (*puer liberalis*). 7. Relying on his virtue, and full of constancy, he was unwilling to entreat the judges. 8. I am very intimate with L. Valerius. 9. Be content with your lot, O citizens. 10. We inhabit a land abounding in oxen and sheep.

ABLATIVE CASE. § 94. C. V.

1. Coriolanus consul factus, ¹gravi annona,¹ advectum e Sicilia frumentum magno pretio dandum plebi curavit. 2. Ea tabella ab Attalo rege sex millibus nummorum empta est. 3. Augustus avem emi jussit, quanti nullam adhuc emerat. 4. Mea mihi conscientia pluris est quam omnium sermo. 5. Illud est hominis magni atque sapi-

^{1,1} *In a time of severe dearth.*

entis, maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam a Deo immortalis accepimus, quæ a nobis divelli non potest; quæ si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis erit, sine ullo metu et summa cum honestate vivemus. 6. Viginti talentis una oratio Isocratis veniisse traditur. 7. Si callidi rerum æstimatores prata et areas quasdam magno æstimant, quod ei generi possessionum 'minime quasi noceri potest', quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi nec surripi potest unquam? 8. Prudentissima civitas Atheniensium, dum ea rerum potita est, fuisse traditur. 9. Virtute præditi qui sunt, soli sunt divites. Soli enim possident res et fructuosas et sempiternas, solique, quod est proprium divitiarum, contenti sunt rebus suis; nihil appetunt, nulla re egent. 10. Hac fabula Menenius flexit hominum mentes; plebs in urbem regressa est. Creavit tamen tribunos, qui libertatem suam adversus nobilitatis superbiam defenderent. Paulo post mortuus est Menenius, vir omni vita pariter patribus ac plebi carus; post restitutam civium concordiam carior plebi factus. 11. Ales non solum captam semel sedem tenuit, sed, quotiescunque certamen initum est, levans se alis, os oculosque Galli rostro et unguibus appetiit. Hostem territum talis prodigii visu, oculisque simul ac mente turbatum, Valerius obtruncat. Inde Corvinus dictus est. 12. Tum denique, Mi Cineas, ait Pyrrhus, nos quieti dabimus, dulcique otio fruemur. Quin tu, respondit Cineas, isto otio jam nunc frueris? 13. Nihil magis a Fabricii vita alienum, quam voluptas et luxus. Tota ejus supellex argentea salino uno constabat, et patella ad usum sacrorum, quæ tamen ipsa corneo pediculo sustinebatur. Cœnabat ad focum radices et herbas, quas in agro repurgando vulserat, quum legati a Samnitibus ad eum venerunt, magnamque ei detulerunt pecuniam: quibus respondit: Quamdiu cupiditatibus imperare poterò, nihil mihi ista pecunia opus erit. 14. Tarquinius

Priscus equitum centurias numero auxit, nomine mutare non potuit, deterritus, ut ferunt, **Accii Navii** auctoritate.

1. They say that **Fulvius** bought a picture for 20,000 sesterces, a price at which none had been sold heretofore. 2. I esteem **Atticus** very highly. 3. They who value the consciousness of their own mind more than the talk of the world, are truly wise, and live with honour and without fear. 4. Riches without wisdom and virtue are to be held in no account.

ABLATIVE CASE. § 94. C. V. 6, 7.

1. **Pompeius** biennio¹ fuit major natu quam **Cicero**. 2. Quanto superiores sumus, tanto nos geramus submissius. 3. Quo plus habent, eo plus cupiunt avari. 4. Nihil est amabilius virtute. 5. **Cæsar** paullo post **Corneliam** duxit uxorem. 6. Quid philosophia magis colendum, aut quid est virtute divinius? 7. **Publius Rutilius Rufus** vitæ innocentia enituit. Quum nemo esset in civitate illo integrior, omni honore dignus est habitus et Consul factus. 8. Hic ager non amplius hominum quinque millia potest sustinere. 9. **Dionysius** non contemptior omnibus quam invisior fuit. 10. Sunt igitur domesticæ fortitudines non inferiores militaribus, in quibus plus etiam quam in his operæ studiique ponendum est. 11. Sævior es tristi **Busiride**, sævior illo, qui falsum lento torruit igne bovem. 12. Numero copia major erat.

¹ *By two years.*

1. Cicero said that he was two years younger than Pompey. 2. The more amiable you are, by so much the more will you be respected. 3. Nothing is more contemptible than avarice, nothing more divine than purity of life. 4. He said that no more than three thousand men could be sustained from that territory. 5. It is true that examples of domestic valour are fewer than of military; and that the former are not inferior to the latter. 6. This damsel is not more fair than good.

ABLATIVE CASE. § 94. C. V. 8.

1. Ille est vir qui nos patria expulit. 2. Philippum Flaminium his praelio fudit castrisque exiit. 3. Dux benigne milites allocutus est. 4. Sulla dictatura se abdicavit. 5. Cineas domos principum virorum cum ingentibus donis circumibat. 6. Lupa ad vagitum accurrit. 7. Tullia virum e curia evocatum prima regem salutavit. 8. Romulus e conspectu ablatus est. 9. Is Fabricius est qui difficilius ab honestate quam Sol a suo cursu possit averti. 10. Pœni ab oppugnatione desistebant. 11. Puppibus egressus Latia stetit exul in herba. 12. Scipio tribu movit quendam, qui ordines ducens praelio non interfuerat. 13. Servius Tullius matre nobili sed captiva natus est. 14. Marcus Porcius Cato ortus est Tusculano municipio. 15. Cato censor factus L. Flaminium virum consularem senatu movit. 16. Tarquinius Collatinus sorore regis natus est. 17. Venus orta mari mare præstat eunti. 18. Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes de numero tauros sentit abesse duos.

1. Tarquin, expelled from his country, went round the

neighbouring' cities. 2. It was announced that the enemy had abandoned the siege. 3. Charles (Carolus) the Fifth, emperor of Germany and king of Spain, abdicated both the empire and the kingdom. 4. Jupiter is said to have been the son of Saturn and Rhea. 5. Cicero was a native of the borough of Arpinum (Arpin-as, atis, *Adj.*).

PHRASES WITH GENITIVE AND ABLATIVE.

1. Iste homuncio sui non est compos. 2. Operæ pretium est Neapolim visere. 3. Quale quale est, boni consule. 4. Horatio Mæcenas sui potestatem fecit. 5. Damnatus sum voti: voti fidem solvam. 6. Non tanti me facis quanti ego te facio. 7. Nihil reliqui feci ut huic satisfacerem. 8. Apage, vir trium litterarum. 9. Tuus canis altero tanto major est quam noster. 10. Puerulus iste litteris insudat invita, ut aiunt, Minerva. 11. Ex aqua capite solo exstat. 12. Rem acu tetigisti. 13. Non ego laude te et honore afficiam, sed ignominia atque pœna. 14. Num mente constas? 15. Hic capite plectitur, ille tergo. 16. Utroque me pollice laudavit.

1. They say that this man is beside himself. 2. It will be worth while to see the games. 3. As to what I tell you, make the best of it. 4. Allow me access to you. 5. Pay your vows. 6. I esteem you as much as you deserve. 7. You will leave nothing undone to satisfy your father. 8. Are you not aware that Curio is a proclaimed rogue? 9. You are as big again as I am. 10. Nothing is done well which is done against the grain. 11. He was head and shoulders out of the sea. 12.

Grotius hit it to a nicety. 13. This will disgrace him.
14. Was he in his senses? 15. You shall be whipped:
they will be hanged. 16. I give you the highest credit.

PHRASES WITH PREPOSITION AND ACCUSATIVE.

1. Fac me certiozem ad quod tempus te expectem. 2.
Res ad exitum perducta est. 3. Nullius addictus sum
jurare in verba magistri. 4. Juxta deos in tua manu
est. 5. Is mihi proxime patrem carus est. 6. Sub eas
litteras statim recitatæ sunt tuæ. 7. Illud mihi præter
spem accidit. 8. Contra jus fasque commissos sibi
nummos retinet. 9. Inter omnes hoc constat, solem in
medio planetarum situm esse. 10. Novatarum in Gallia
rerum fama in ora hominum abiit. 11. Per otium tibi
scribam. 12. Cives in medium consulebant. 13. Res
tibi ad restim rediit. 14. Ad incitas redactus est consul.
15. Ad tibiæ numeros saltabant. 16. Arrectus in digitos
omnia circumspezi. 17. In aurem mihi dicit prudentia:
Noli contendere. 18. Servum dominus ad pileum vo-
cabit. 19. Nihil tale factum est post hominum me-
moriam. 20. Agrippa gratia valuit apud Augustum.
21. Ad unguem factus homo es. 22. In hanc sententiam
discessio facta est.

~~~~~

1. He told me when to expect him. 2. I will conclude
the affair. 3. He swears by Aristotle. 4. Next to the
king he has most power. 5. I love you next to my
brother. 6. After that business yours was mentioned
next. 7. It fell out contrary to my wish. 8. What
you are doing is against the law of God and man. 9.
It is agreed that life is full of dangers. 10. Your deeds
are in all men's mouths. 11. Write to me at your
leisure. 12. We will hold a general council. 13. We

are driven to despair. 14. You have given me check-mate. 15. Let us dance to the harp. 16. I stood on tiptoe. 17. I will whisper in your ear: Remember death. 18. I am about to emancipate my slave. 19. Nothing of this sort is reported within human recollection. 20. Brutus is said to have had great influence with Cæsar. 21. They say that Curio is a finished gentleman. 22. I hear there was a division in favour of your motion.

PHRASES WITH PREPOSITION AND ABLATIVE.

1. Pro virili parte tibi opitulabor. 2. Hæc mihi tecum conveniunt. 3. Remunerabor tibi pro eo ac mereris. 4. Pro eo quanti te facio regi te commendavi. 5. Est mihi cum Vario magnus usus. 6. Pro re nata sermonem faciam. 7. Agitur mihi non de pecunia tantum, sed etiam de capite. 8. Ex nutu Munatii totus pendebat. 9. Præclare tecum actum esse audio. 10. In anchoris stamus. 11. Pro aris focusque decertare gloriosum est. 12. In digitis constituam, quot sint istæ arbores. 13. Ex equo pugnabat. 14. Ex animo hoc dicis annon? 15. Ex improvise adstitit. 16. Pro certo habeo prope abesse a Corfinio Cæsarem. 17. A manu mihi est Rufus. 18. Pœnas a te petam. 19. Hoc e re mea est. 20. Templum de suo condidit. 21. Iste non in aula natus, sed in caula est. 22. Quicquid agas, agendum est pro viribus.

1. He did his best to help me. 2. You and I will agree on this. 3. The good are not honoured as they deserve. 4. He praised me in proportion to his esteem for me. 5. I was very intimate with Marcus. 6. A wise man acts according to circumstances. 7. Your life

is at stake. 8. You are at the rich man's beck. 9. I was in high luck. 10. They are at anchor. 11. Combat for hearth and home. 12. Count upon your fingers, how many horses there are. 13. He fights on horseback. 14. I speak from the heart. 15. I will come unexpectedly. 16. I am assured that death is not far off. 17. Curio is the king's amanuensis. 18. The people punished Manlius. 19. This was for your interest. 20. I will build a church at my own expense. 21. You are more of a boor than a gentleman. 22. Do your best.

ABLATIVE ABSOLUTE. § 94 C. V. 9.

1. Relabente¹ flumine, pueros aqua in sicco reliquit. 2. Expulsis² regibus, duo consules creati sunt, L. Junius Brutus, et Tarquinius Collatinus, Lucretiæ maritus. 3. Tullo³ mortuo, Ancum Martium regem populus creavit. 4. Ancus ⁴exercitu conscripto profectus Latinos fudit, et oppidis deletis⁴ cives Romam traduxit. 5. Anno ⁵interjecto, omni spe pacis⁵ ablata, Fabricius consul factus contra Pyrrhum missus est. 6. Sublata⁶ benevolentia, amicitia nomen tollitur. 7. Defectus solis et lunæ non ubique cernuntur, aliquando propter nubila, sæpius ⁷globo terræ obstante. 8. Cælius scribit cecidisse Flaminium apud Trasimenum, religione⁸ neglecta. 9. Lex, resistantibus⁹ patribus, lata tamen est, et primus C. Licinius Stolo consul e plebe factus. 10. Scipione¹⁰ consule creato, exercitus Romanus in Africam trajecit. 11. Sertorius Rhodanum flumen rapidissimum nando trajecit, lorica et scuto re-

¹ 'When...'

marched and...

⁷ 'From the...'

² 'After...'

and after.

⁸ 'Through...'

³ 'On...'

⁴ 'After...being.'

⁹ 'Although...'

⁴ 'Having levied...'

⁵ 'If...'

¹⁰ 'Having been...'

tentis.¹¹ 12. Appio Claudio¹² consule, cœptum est primum adversus Pœnos bellum. 13. Juventus Romana duce¹³ Manlio in arcem ascendit. 14. Romani, vivo¹⁴ Hannibale, nunquam metu vacui erant. 15. Rura cano rurisque deos; his¹⁵ vita magistris desuevit querna pellere glande famem. 16. Nihil decet invita¹⁶ Minerva, ut aiunt, id est, adversante et repugnante natura.

~~~~~

1. After the death of Ancus Martius, Tarquinius Priscus was made king of the Romans. 2. Ancus Martius having routed the Latins, transferred their citizens to Rome. 3. Schools are the hope of the country. When they are healthy (valeo), the commonwealth is healthy; when they are sickly (ægroto), the hope of the country perishes. 4. The cause of the disease being found, physicians think that the cure (curatio) has been found. 5. Night coming on (ingruo), Cæsar led back his soldiers into the camp. 6. Friendship exists between good men, because virtue unites (concilio) them. 7. The Romans wished to fight, though Cicero opposed (reclamo). 8. Manlius drew his sword (stringo) and rushed on. 9. We cannot be happy if we neglect religion. 10. The Roman army, under the command of Fabius, deceived Hannibal. 11. In the consulship of Cicero and Antonius, Catiline conspired (conjuro) against his country. 12. The Greeks thought they never should be conquerors in Hector's lifetime. 13. After an interval of two months, Cincinnatus having been made dictator, war was commenced against the Æqui.

¹¹ 'Retaining...'

¹² 'In the...'

¹³ 'Under the...'

¹⁴ 'During...'

¹⁵ 'By their...'

¹⁶ 'Against the...'

TIME. § 95. D. I.

1. Lucretia postero die, advocatis patre et conjuge, rem exposuit. 2. Magister equitum noctu clam ex castris profugit, quem dictator ipse secutus est. 3. Idibus agrestis fumant altaria Fauni. 4. Regulo ob res bene gestas imperium in annum proximum prorogatum est. 5. Apud Hypanim fluvium, qui ab Europæ parte in Pontum influit, Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quæ unum diem vivant. Ex his igitur hora octava quæ mortua est, provecta ætate mortua est; quæ vero occidente sole, decrepita; eo magis si etiam¹ solstitiali die.¹ 6. Galli exercitum Romanum apud Alliam fluvium ceciderunt² die decimo sexto Calendas Sextiles.² 7. Valerius annos tres et viginti natus consul creatus Samnites bis prælio fudit. 8. Quinque dies totidemque noctes ista scelerum omnium duravit licentia. 9. Matrona quædam juniorem se quam erat simulans, dictitabat³ se triginta tantum annos habere. Cui Cicero, Verum est, inquit, nam hoc idem viginti annos audio. 10. Si Roma condita est secundo anno Olympiadis⁴ septimæ, in id seculum Romuli cecidit ætas, quum jam plena Græcia poetarum et musicorum esset. Nam centum et octo annis postquam Lycurgus leges scribere instituit, prima posita est Olympias; quam quidam nominis errore ab eodem Lycurgo constitutam putant; Homerum autem, qui minimum dicunt, Lycurgi ætati triginta annis anteponunt fere. Ex quo intelligi potest per multis annis ante Homerum fuisse quam Romulum. 11. Quum duæ acies in conspectu essent, Sulpicius Gallus, tribunus militum, Romanum exercitum magno metu liberavit. Is enim, quum lunæ defectionem⁵ nocte sequenti

¹...1 'At Midsummer.'²...2 'On the 16th of July.'³ Frequentative of dico.⁴ Olympias, 'an Olympiad,' period of four years.⁵ Eclipse.

futuram præsciret, ad concionem vocatis militibus dixit: Nocte proxima, ne quis id pro portento accipiat, ab hora secunda usque ad quartam luna defectura est. Id, quia naturali ordine et statis fit temporibus, et sciri ante et prædici potest. Itaque, quemadmodum⁶ nemo miratur lunam nunc pleno orbe, nunc senescentem exiguo cornu fulgere, sic mirum non est eam obscurari, quando umbra terræ conditur. Quapropter Romanos non movit illa defectio: Macedones vero eadem, ut triste prodigium, terruit.

12. Confecto bello Paullus Æmilius regia nave ad urbem est subvectus. Completæ erant omnes Tiberis ripæ obviam effusa multitudo. Fuit ejus triumphus omnium longe magnificentissimus. Populus, exstructis per forum tabulatis⁷ in modum theatrorum, spectavit in candidis togis. Aperta templa omnia et sertis coronata ture fumabant. In tres dies distributa est pompa spectaculi. Primus dies vix suffecit transvehendis signis tabulisque: sequenti die translata sunt arma, galeæ, scuta, loricae, pharetræ, argentum aurumque. Tertio die primo. statim mane ducere agmen cœpere tibicines. Deinde agebantur pingues cornibus auratis et vittis redimiti boves centum et viginti.

13. Anno trecentesimo ab urbe condita pro duobus consulibus decemviri creati sunt, qui allatas e Græcia leges populo proponerent.

14. Denique in diem assibus anima et corpus militum æstimantur.

1. In the second Messenian (-ius) war, Aristomenes was leader of the Messenians. 2. The planet Saturn completes (conficio) its course round the sun in about thirty years; but the moon her course round the earth in twenty-eight days. 3. The very same day on which he was taken, Crassus was slain by Surena. 4. The eclipses of the sun can be foretold for a thousand years. 5. Yester-

⁶ *As.*

⁷ *'Scaffolding.'*

day evening, the 15th of March, I received your letter, written on the first of February. 6. Cæsar was informed at midnight; therefore he broke up (moveo) his camp at day-break, and arrived about noon at the enemy's camp. 7. The very thing which you write to me, I had written to Publius four days before. 8. We pluck (vello), the feathers of the goose twice a year, in spring and autumn. 9. Cicero died at the age of 63. 10. The command against the Gauls was entrusted to Cæsar many years. 11. Seven years afterwards, in the night, I came home (domum), where I remained twenty days.

PLACE. § 95. D. II.

1. Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum. 2. Manat tota urbe rumor. 3. Romæ consules, Athenis archontes, Carthagine sufetes sive iudices quotannis¹ creabantur. 4. Deliciarum causa et voluptatis cives Romani et senatores Neapoli, in celeberrimo oppido, sæpe commorabantur. 5. Brutus Athenis philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit. 6. Decimus Brutus ab Antonio Mutinæ obsidebatur. 7. Augustus Nolæ obiit. 8. Legionem per Italiam in Siciliam, porro ex Sicilia in Africam transvectæ sunt. 9. Pythagoras Babyloniam ad perdiscendos siderum motus profectus est, inde ad cognoscendas Lycurgi leges Lacedæmonia contendit; deinde Crotonem venit populumque in luxuriam lapsum auctoritate sua ad usum frugalitatis revocavit; Crotonem quum annos viginti egisset, Metapontum migravit. 10. Demaratus, Tarquinii regis pater, Tarquinius Corintho fugit, et ibi fortunas suas constituit. 11. Brutus Delphos ad Apollinis oraculum profectus est cum Tarquinii filiis. 12. Cre-

¹ 'Annually.'

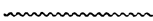
debat rex bellicosus, salubriora militiæ quam domi esse juvenum corpora. 13. Anco regnante, L. Tarquinius urbe Tarquiniis profectus cum conjuge et fortunis omnibus Romam commigravit. 14. Scipio Æmilianus Polybium semper domi, militiæque secum habuit. 15. Rus ex urbe, tanquam e vinculis, evolaverunt. 16. Romæ nihil publice sine auspiciis nec domi nec militiæ gerebatur. 17. Ruri habito. 18. Rure rediit. 19. Qua vos tamen urbe venitis? 20. At nos hinc sitientes ibimus Afros. 21. Miles profectus sum ad Capuam, quinto anno post ad Tarentum. 22. A Corintho Quinctius Anticyram trajecit. 23. Ite domum pastæ, venit Hesperus, ite capellæ. 24. Nonne mavis sine periculo domi tuæ esse, quam cum periculo alienæ?

1. At Arpinum, a small borough-town of Latium, Marius and Cicero were born. 2. In Upper Italy many writers were born: Catullus at Verona, Livius at Padua (Patavium), Virgilius at Andes (-ium), a village (pagus) near Mantua. 3. At Pergamus, Smyrna, Tralles (-ium), Alabandæ, Adramyttium, Colophon, and other cities of Asia, very many Roman merchants resided (commoror). 4. I had rather live at Rome and in thy house than at Mitylene or Rhodes. 5. The soul dwells in the body as if in another's house. 6. In that year the Roman people were not more quiet at home than they had been in war. 7. I had rather dwell in the country always; but to-day I remove from the country into the city; and after a few days I shall return into the country. 8. My brother went by sea from Ephesus to Athens; I on foot through Macedonia to Attica. 9. There was the greatest confusion (perturbatio), in the whole city. 10. In war, we hear that Marius rested mostly on the ground.

SPACE. § 95. D. III.

1. Zama urbs quinque dierum iter a Carthagine abest.
2. Campus Marathon ab Athenis circiter¹ millia passuum decem¹ aberat.
3. Ariovistus millibus passuum duobus ultra Cæsaris castra substitit.
4. Glacies jam crassa est quattuor digitos.
5. Cæsar fossam quinque pedes altam, duodecim latam, et centum pedes longam duxit.
6. Corium belluæ centum et viginti pedes longum Romam misit Regulus.

1. This city is two miles distant from our own.
2. Cæsar dug two ditches round Alesia, which were 15 feet wide.
3. The temple of the Ephesian Diana was 450 feet long and 220 wide.
4. A grown (adultus) man is usually three cubits (cubitus) high.

IMPERSONAL AND PASSIVE VERBS.

§ 96. E. I. II.

1. Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminondæ.
2. Si id amplissimum judicatis, quod regale est, vobis licet existimare regalem in me esse animum.
3. Pudet me facti pœnitetque.
4. Populum Romanum cœpit facti pœnitere.
5. Eorum nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt, quam qui illam efflagitant.²
6. Oportet esse ut vivas, non vivere ut edas.
7. Tua sum, tua dicar oportet.
8. Id facilius consequar, si ad me veneris: quod ego et mea et reipublicæ et maxime tua interesse arbitror.
9. Hoc magni mihi interest.
- 10.

¹...1 'Ten miles.'

² 'Demand.'

Hoc nihil tua refert. 11. Irasci dedecet. 12. Juvat ire sub altum. 13. Persarum a Xenophonte victus exponitur. 14. Negat Epicurus jucunde posse vivi, nisi cum virtute vivatur. 15. Male creditur hosti. 16. Sic itur ad astra. 17. Pacto statur. 18. Cur a convivantibus exulat philosophia? 19. Non modo non invidetur illi ætati, verum etiam favetur.

1. All men may be happy after death ; but all do not become happy. 2. He will never repent of his past (ante actus) life, since he is not ashamed of it. 3. It becomes all reasonable (sanus) men to eat that they may live, not to live that they may eat. 4. A law ought to be short and clear (dilucidus). 5. A good man always pities the unfortunate (miser). 6. The Romans repented that they had banished Cicero. 7. I am a-sorrowed and a-wearied of such a life. 8. That which concerns me less, perhaps delights you more. 9. The reader will be interested to know something respecting the life of the writer. 10. We all have a very great regard for your life. 11. If anything happens, which seems to interest us or our friends, we write letters. 12. These fields are called the Mucian meadows. 13. When the chiefs were slaughtered, none of the Romans was spared : their houses were plundered (diripio), and fire was set (injicio) to them when emptied (exhaurio). 14. The conquered citizens were spared by Marcellus. 15. I can never be persuaded by money. 16. The praise and glory of men are wont to be especially envied. 17. If this shall be done by you, you shall be beaten by me. [N.B. *The conversion of Active into Passive sentences is very useful practice : ample materials will be found in the examples of the Accusative and Dative cases. Deponent Verbs having for the most part no Passive signification, Passive English sentences requiring Deponent Verbs must be converted, into the*

Active construction, as :] 18. This book will always be admired by us (=we shall always &c.). 19. The most important (gravis) things are often forgotten by the young. 20. The city Rome was a second time threatened by the Gauls. 21. Grief is healed by patience.

INFINITIVE. GERUNDS. SUPINES. PARTICIPLES. § 97.

1. Carere hoc significat, egere eo, quod habere velis. Inest enim velle in carento. Triste est nomen ipsum carenti, quia subicitur¹ hæc vis: habuit, non habet, desiderat, requirit, indiget. 2. Domina rerum eloquendi vis, quam est præclara quamque divina. 3. Mucius² veniam transfugiendi² petiit. 4. Omnes nulla spe evadendi, sed amore laudis accensi, proficiscuntur. 5. Non est solvendo is negotiator. 6. Alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando. 7. Inter pugnandum triginta hostium naves captæ sunt, tredecim mersæ. 8. Multi convenere studio videndæ novæ urbis, maxime Sabini cum liberis et conjugibus. 9. Brutus ad explorandum cum equitibus antecessit. 10. Veientes pacis impetratæ brevi pœnituit. Itaque redintegrato bello iniere consilium ferocem hostem insidiis captandi. 11. Is opportunus visus est locus³ communiendo præsidio³. 12. Resistendum senectuti est, ejusque vitia diligentia compensanda sunt. Pugnandum, tanquam contra morbum, sic contra senectutem. Habenda ratio valetudinis; utendum exercitationibus modicis; tantum cibi et potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non

¹ 'Lies beneath'
² 'Permission to desert.'

³ 'For establishing a garrisoned fort.'

opprimantur. Nec verò corpori soli subveniendum est, sed menti atque animo multo magis: nam hæc quoque, nisi tanquam lumini oleum instilles, exstinguuntur senectute. 13. Camillus post multa in patriam merita, iudicio populi damnatus, exsulatum abiit. 14. Frumentatum¹ exeunti Hannibali opportunus aderat Fabius, ²agmen carpens, palantes excipiens.² 15. Plerique de more salutatum ibant consulem. 16. Cato ³cœnatus deambulavit³, et cubitum iturus arctius diutiusque in complexu filii hæsit: deinde ingressus cubiculum ferro sibi ipse mortem conscivit. 17. Prodigium visu mirabile accidit. 18. Narratio brevis erit, si non longius, quam quod scitu opus est, in narrando procedetur. 19. Quid est tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sentiis gravibusque verbis ornata oratio et perpolita?

1. To a learned and cultivated man, to think (cogito) is to live. 2. Without virtue nobody can be happy. 3. To prefer money to friendship is base. 4. The custom of sinning hardens the human mind. 5. A good scholar is desirous of learning much. 6. The Persians were skilled (peritus) in riding. 7. Learn, O boys, the art of using time wisely. 8. Few men are fit for speaking. 9. He told me that Publius was insolvent. 10. During deliberation it behoves not to contend (decerto) with arms. 11. Man is born to act. 12. The laws of Lycurgus trained (erudio) youth by labours: by hunting, running, hungering, thirsting. 13. From delaying (cunctor), Fabius was called the delayer. 14. We must obey (obtempero) the laws of virtue. 15. We should use the occasion (occasio). 16. We must abstain (abstineo) from base pleasures. 17. It is rightly said that we should spare the vanquished. 18. You must go: we

¹ 'To forage.' ²...² 'Harassing his march,' and 'cutting off stragglers.'
³...³ 'Having supped, walked about.'

must go: I must go: they must go. 19. The Veians came to Rome in the hope of obtaining peace. 20. The Gauls were thought to have entertained the design of renewing the war. 21. Of all animals the camel (camelus) is fittest for carrying large burdens. 22. Water is very useful for preserving health. 23. Meat and drink are to be taken for recruiting the strength, not for lowering it. 24. The first book of Cicero's Tusculan Dissertations treats (est) of despising death: the second of enduring (tolero) pain: the third of relieving sorrow. 25. We give boys good books to read. 26. Let us go out to forage, said Hannibal. 27. I am going to bed. 28. The shorter a narrative is, the easier to be understood.

MOODS. § 98. H.

1. Hominem mortuum, inquit lex in duodecim tabulis, in urbe ne sepelito neve urito. 2. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. 3. Quod tibi fieri nonvis, alteri ne feceris. 4. Quandoquidem, inquit Manlius, tu, fili, contra imperium consulis pugnasti, disciplinam poena tua restituas oportet. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti eris. I, lictor, deliga ad palum. 5. Duilio concessum est, ut per omnem vitam ¹prælucente funali et præcinente tibicine¹ a cœna publice rediret. 6. Quum L. Tarquinius Priscus occisus esset, Tanaquil, celata ejus morte, populum ex superiore parte ædium allocuta ait, regem, gravi quidem sed non letali vulnere accepto, petere, ut interim, dum convalescit, Servio Tullio ²dicto audientes essent.² 7. Lucius Papirius dictator ad ³auspicia repetenda³ Romam regressus est, ac prius Quinto

¹...¹ 'Preceded by a torch and a flute-player.'

²...² 'Should obey.'

³ 'To take new auspices.'

Fabio magistro equitum edixit, ut se loco teneret, neu absente se manum cum hoste consereret. 8. Romulus augurio victor urbem Romam appellavit: et, ut eam prius legibus quam mœnibus muniret, edixit ne quis vallum transiliret. 9. Pater Horatii senex orabat populum ne se orbem liberis faceret. 10. Olim humani artus, quum ventrem otiosum cernerent, ab eo discordarunt, conspiraruntque, ne manus ad os cibum ferrent, neu os acciperet datum, neu dentes conficerent. 11. Quum quantum consul fuisset Valerius, mortuus est adeo pauper ut funeri sumptus deesset. 12. Ita omnium animos Numa religione imbuat, ut fides et iusjurandum, non minus quam legum et pœnarum metus, cives continerent. 13. Manius Curius contra Samnites profectus eos ingentibus præliis vicit. Romam regressus in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem; tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. 14. ¹Non committam¹ ut tibi ipsi insanire videar. 15. Soli hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus. 16. Frigora et tempestates ita patienter tulit Hadrianus, ut nunquam caput tegeret. 17. ²Tantum aberat, ut² sua signa atque ordinem et locum nosceret miles, ut vix ad arma capienda aptandaque pugnæ competeret animus. 18. Brutus patrem exuit, ut consulem ageret. 19. Quum Romam venisset Numa, ut populum ferum religione molliret, sacra plurima instituit. 20. Numa duodecim Salios Martis sacerdotes legit: annum in duodecim menses ad cursum lunæ descripsit: nefastos fastosque dies fecit: portas Jano gemino ædificavit, ut esset index pacis et belli. 21. Lycurgus convivari omnes publice jussit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto esset. 22. ³Id agamus³, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed ne Pœni

¹...¹ 'I will not allow myself.'

²...² 'Was so far from.'

³...³ 'Let us manage.'

maneant. 23. Qui cavet, ne decipiatur, is cautus appellatur. 24. Impedior verecundia ne te pluribus verbis rogem. 25. Aiunt Septimuleium, prius capite C. Gracchi perforato, cerebroque exempto, plumbum infudisse, quo gravius efficeretur. 26. Hanno non potuit prohibere quominus Claudius in Siciliam legionem traduceret, et Pœnos Messana expelleret. 27. Fuit Cato major, ut senator egregius, ita bonus pater. Quum ei natus esset filius, nullis negotiis nisi publicis impediabatur, quominus adesset matri infantem abluenti et fasciis involventi. 28. Numitor, considerato adolescentis vultu, haud procul erat, quin nepotem agnosceret. 29. Non est dubium quin configendum sit. 30. Nemo dubitat, quin Fabius rem Romanam cunctando restituerit. 31. Antiochus non procul abesse videbatur, quin Ægypti regno opulentissimo potiretur. 32. Si nemo est quin emori malit, quam converti in aliquam figuram bestię, quamvis hominis mentem sit habiturus; quanto est miserius in hominis figura animo esse efferato! Mihi quidem tanto videtur, quanto præstabilior est animus corpore. 33. Quum orationis indicem vocem habeamus, in voce autem duo sequamur, ut clara sit, ut suavis, utrumque omnino a natura petendum est. 34. Filium suum Cato in litteris instituit, licet idoneum et eruditum domi servum haberet. 35. Dum ille ne sis, quem ego te esse nolo, sis, ¹*mea causa*¹, qui libet. 36. Cicero filius omnia postposuit, dummodo præceptis patris pareret. 37. Interea Remum latrones ad Amulium regem perduxerunt, eum accusantes, quasi Numitoris greges infestare solitus esset. 38. Homines parvi primo ortu sic jacent, tanquam omnino sine animo sint. 39. Subscripsere quidam primi Bruti statuę: Utinam viveres! 40. Utinam dignus tali conjuge maritus videri possim! 41. Decretum a senatu est, videret

... *As far as I am concerned,*

consul Opimius, ne quid detrimenti respublica caperet ; quod, nisi in maximo discrimine, fieri non solebat.

1. We know that the law in the twelve tables ordains that no dead man be buried or burnt in the city. 2. It is rightly advised, that what we do not wish to be done to ourselves, we should not do to others. 3. Boys who contend against the just commands of their master must redress discipline with punishment, that they may be examples, sad indeed, but wholesome, to youth in future. 4. Wise and good men will so bear adverse fortune (res) as not to yield to evils, but make head (eo) against them more boldly. 5. O boys, contend not against the command of parents, but take care that you be always obedient (dicto audiens) to them. 6. When Q. Fabius, Master of the Knights, had been commanded to remain stationary during the absence of L. Papirius the dictator, who had returned to Rome to renew the auspices, he was so far from obeying Papirius, that he even engaged battle with the enemy. 7. Let my rampart be leapt over by none, said Romulus. 8. Let us arrange (id ago) to fortify our city with laws, before (fortifying it) with walls. 9. A good and wise master will endeavour so to imbue the minds of boys with true religion, that they may be restrained much more by faith and love than by fear of punishment. 10. I will not allow myself to appear to do this unwillingly. 11. It happened to Hannibal, that, when he went out to forage, he lighted upon (in-cido in) the army of Fabius. 12. When Numa had softened the Roman people by instituting many sacred rites, he is said to have made Janus the indicator of peace and war. 13. It behoves that we be wary lest we be deceived ; but we must not allow ourselves to become suspicious (suspicax) or cunning (astutus). 14. No good man can doubt that we shall rather die than do any-

thing contrary to duty. 15. The Romans feared that (ne) the victory would cost them much blood. 16. Superstition hinders our attaining (assequor) true knowledge of things. 17. There was no one in the city who did not desire peace. 18. No one will blame thee, that thou hast helped (opitulator) thy friend. 19. We cannot forbear despising those who prefer money to virtue. 20. Cæsar could not forbear reproving the seditious soldiers. 21. They say that Valerius died poor, although he had been four times consul.

1. Etsi nihil erat novi, quod ad te scriberem, tamen, quum Theophrastus proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare. 2. Equidem neminem prætermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim. 3. Quæ domus tam stabilis, quæ tam firma civitas est, quæ non odiis atque discordiis funditus possit everti? 4. Quis esset tantus fructus in rebus prospera, nisi haberes qui illis æque ac tu ipse gauderes? 5. Si considerare volemus quæ sit in natura hominis excellentia et dignitas, intelligemus, quam sit turpe diffluere luxuria, et delicate ac molliter vivere; quamque honestum, parce, continenter, severe, sobrie. 6. Agricultura plurimum delectabatur Cato, malebatque agrorum et pecorum fructu quam fenore ditescere. Quum ab eo quæreretur, quid maxime in re familiari expediret, respondit, Bene pascere. Quid secundum? Satis bene pascere. Quid tertium? Male pascere. Quid quartum? Arare. Et quum ille, qui quæsierat, dixisset, quid fenerari¹? tum Cato, Quid, inquit, hominem occidere? Scripsit ipse, villas suas² ne tectorio quidem esse perlitas², atque postea addidit:

¹ 'To lend on usury.'

² 'Were not even coated with whitewash.'

Neque mihi ædificatio, neque vas, neque vestimentum ullum est pretiosum : si quid est, quo uti possim, utor ; si non est, facile careo. Suo quemque uti et frui per me licet ; mihi vitio quidam vertunt, quod multis rebus egeo ; at ego illis vitio tribuo, quod nequeunt egere. 7. Occiso Tiberio Graccho, quum senatus consulibus mandasset, ut in eos qui cum Tiberio consenserant, animadverteretur, Blossius quidam Tiberii amicus pro se deprecatum venit, illamque, ut sibi ignosceretur, causam attulit, quod tanti Gracchum fecisset, ut, quidquid ille vellet, sibi faciendum putaret. Tum consul, Quid, ait, si te in Capitolium faces ferre vellet, obsecuturusne voluntati illius fuisses propter istam, quam jactas, familiaritatem ? Nunquam, inquit Blossius, id quidem voluisset ; sed, si voluisset, paruissem. Nefaria vox ; nulla est enim excusatio peccati, si amici causa peccaveris. 8. Donec eris felix multos numerabis amicos. 9. Quum interrogaretur Cato, quem omnium maxime diligeret, respondit, Fratrem. Iterum interrogatus, quem secundum diligeret, iterum Fratrem respondit. Quærenti tertio idem responsum dedit, donec ille a percunctando desisteret. 10. Expectabat Cæsar, dum ad humiles preces Cato sese dmitteret ; quod ubi frustra a se sperari intellexit, pudore victus unum e tribunis misit qui Catonem liberaret. 11. Quis dubitet, quin in virtute divitiæ sint, quoniam nulla possessio, nulla vis auri et argenti, pluris quam virtus æstimanda est ? 12. Etsi nihil habeat in se gloria, cur expetatur, tamen virtutem tanquam umbra sequitur. 13. Nulla est hæc amicitia, quum alter verum audire nonvult, alter ad mentiendum paratus est. 14. Milo, quum in senatu fuisset eo die quoad senatus dimissus est, domum venit : paullisper, dum se uxor comparat, commoratus est : deinde profectus est id temporis, quum jam Clodius, siquidem eo die Romam venturus erat, redire potuisset. 15. Si bene floruerint segetes, erit area dives : si bene floruerit vinea, Bacchus erit. 16. Quum bene Saturno vivebant rege, priusquam

tellus in longas est patefacta vias. 17. Thesea Pirithous non tam sensisset amicum, si non infernas vivus adisset aquas. 18. Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni, in Scythia magnum nunc quoque nomen habet. 19. Manlius, consul factus, bello Latino, ut disciplinam militarem restitueret, edixit, ne quis extra ordinem pugnaret. Forte filius ejus accessit ad stationem hostium; is qui Latino equitatu præerat, ubi consulis filium agnovit: Visne, inquit, congregari mecum, ut singularis prælii eventu cernatur, quantum eques Latinus Romano præstet? Movit ferocem animum juvenis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor. Oblitus igitur imperii paterni in certamen ruit, et Latinum ex equo excussum transfixit, spoliisque lectis in castra ad patrem venit. Extemplo filium aversatus consul milites classico advocat; qui postquam frequentes convenere: Quandoquidem, inquit, tu, fili, contra imperium consulis pugnasti, disciplinam poena tua restituas oportet. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti eris. I, lictor, deliga ad palum. Metu omnes obstupuerunt; sed postquam, cervice cæsa, fusus est cruor, in questus et lamenta erupere. 20. Pons Sublicius iter pene hostibus dedit, nisi unus vir fuisset, Horatius Cocles, illo cognomine insignitus, quod in alio prælio oculum amiserat. Is pro ponte stetit, et aciem hostium solus sustinuit, donec pons a tergo interrumperetur. 21. Cæsar, altero consule mortuo pridie Kalendas Januarias, Caninium consulem hora septima in reliquam diei partem renuntiaverat, quem quum plerique irent salutatum de more: Festinemus, inquit Cicero, priusquam abeat magistratu. De eodem Caninio scripsit Cicero: Fuit mirifica vigilantia Caninius, qui toto suo consulatu somnum non viderit. 22. Subscribere quidam primi Bruti statuæ: Utinam viveres! item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus, quia reges ejecit, primus consul factus est; hic, quia consules ejecit, postremo rex factus est. 23. Quî tibi constas, Piso, quum ea lege frumentum petas,

quam dissuasisti? Cui Piso: Nolim quidem, Gracche, inquit, mea bona tibi viritim dividere liceat, sed, si facies, partem petam. 24. Curius dixit, non esse reipublicæ opus eo cive, qui parere nesciret. 25. Res in consuetudinem abiit, ut, delectu rite acto, qui militiam detrectaret, in servitium venderetur. 26. Regulus de permutandis captivis dato jurejurando Romam missus est, ut, si non impetrasset, rediret ipse Carthaginem. Qui quum Romam venisset, inductus in senatum mandata exposuit, et primum ne sententiam diceret recusavit, causatus, se, quoniam in hostium potestatem venisset, jam non esse senatorem. Jussus tamen sententiam aperire, negavit esse utile captivos Pœnos reddi, quia adolescentes essent et boni duces, ipse vero jam confectus senectute. 27. Valetudinem tuam velim cures diligentissime. 28. Haud scio an, pietate adversum deos sublata, fides et societas generis humani et una excellentissima virtus justitia tollatur. 29. Solon quum interrogaretur cur nullum supplicium constituisset in eum qui parentem necasset, respondit, se id neminem facturum putasse. 30. Necesse est sit alterum de duobus: ut aut sensus omnino mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. 31. Me velim, quod ad tempus te expectemus, certiores facias.

1. Whereas there are two things to be aimed at in the voice, that it be clear, and that it be sweet, we cannot doubt that each must be derived from nature. 2. Would that the minds of all men were so imbued with religion, that they could be restrained by honour rather than by fear of punishment! 3. I will allow the Master of the Knights to command the army, provided that he do not

engage the enemy in my absence. 4. Many men live, as if they were never to die. 5. Since it happens to the wise only to do nothing against their will (*invitus*), who is there that would not wish to be truly wise? 6. When I had been hindered by modesty from asking you myself, you, with your usual kindness, offered me this favour of your own accord (*ultro beneficium deferre*). 7. When we contemplate the lives of evil-doers (*maleficus*), we are deterred from ill-doing. 8. When Tullus Hostilius had reigned thirty-two years, he was struck by lightning. 9. The enemies did not cease to flee, until they came to the Rhone. 10. A storm threatens before it arises; buildings creak before they fall. 11. Wait till I come. 12. After the general had fallen, the soldiers fled. 13. If we do not follow virtue, we cannot live happily. 14. If all things happened by fate, all foresight would be useless. 15. We obey the laws, not from fear, but because we judge that this is best. 16. Who is there that is not offended by a foul deed, even if it does not hurt him? 17. Xenocrates, being asked why he was almost always silent, answered: Because it has often repented me to have spoken, but never to have been silent. 18. What is sweeter than to have a friend, with whom you may share (*communico*) every thing as with yourself? 19. Fabricius was not one who (*is qui*) could be corrupted by the money of Pyrrhus. 20. I know not who has said this. 21. Tell me who wrote this letter. 22. Canst thou tell me what the soul is? 23. Nobly Socrates said that the nearest way to glory is, when a man exerts himself to be such as he wishes to be considered.

EX HISTORIA NATURALI.

1. Universus mundus plerumque distribuitur in partes duas, cælum et terram. In cælo conspicimus stellas innumerabiles, solem et lunam. Stellarum tria genera sunt. Primum est earum, quæ eundem semper inter ceteras locum obtinent, æqualiterque omni tempore ab iis distant. Has stellas fixas vocant. Credibile est, unamquamque stellam fixam esse soli nostro similem, et circum eam moveri corpora, quæ illius radiis et illustrentur et calefiant. Albidus ille circulus, quem viam lacteam a lacteo colore vocant, innumerabilibus stellis fixis constat. Ad aliud genus eæ stellæ pertinent, quas cometas vocant. Communem illæ quidem cum stellis fixis habent motum eum, quo ab oriente ad occidentem versus ferri videntur; sed alium præterea proprium, ad modum legemque planetarum. Tertium stellarum genus, quæ ab occidente sole ad orientem versus moventur, neque eodem semper loco conspiciuntur, planetæ sive stellæ errantes appellantur: quarum notæ sunt nobis duodecim: Mercurius, Venus, Terra, Mars, Vesta, Juno, Ceres, Pallas, Juppiter, Saturnus, Uranus, Neptunus.

2. Luna noctu lucet ea luce, quam a sole accipit. Varias lucis mutationes terræ incolis exhibet: modo enim pars omnis ejus illustrata a nobis non conspicitur (quod novilunium vocant), modo curvata est in cornua, modo dimidiato orbe, modo toto orbe lucet. Hoc plenilunium vocant. Nonnunquam interposita est inter solem et terram, et solis lumen obscurat, quod solis defectum dicimus. Hoc non nisi novilunii tempore fieri potest. Cum terræ umbra plenilunii orbem obscurat, lunæ defectus fit. Veneris stella, cum antegreditur solem, Lucifer, cum post occasum solis conspicitur, Hesperus appellatur. Sol, qui igneus videtur esse, omnes planetas clarissima luce colustrat, et efficit ut plantæ crescant et animalia vigeant. Planetæ omnes circa ipsum ita moventur, ut proximum

a sole locum Mercurius teneat, alterum Venus, tertium Terra cum luna comite, quartum Mars, quintum Vesta, sextum Juno, septimum Ceres, octavum Pallas, nonum Juppiter cum quattuor lunis, decimum Saturnus cum anulo et septem lunis, undecimum Uranus cum sex lunis, duodecimum Neptunus.

3. Terra globi formam habet. Globosam esse, ex eo intelligitur, quod remotarum turrium apices prius e longinquo conspiciuntur, quam fundamenta; quod fieri non posset, si terra undique plana esset. Eodem modo in mari e longinquo citius conspiciuntur malorum apices cum vexillis, quam tabulata. Deinde jam a multis terra circumnavigata est, quod fieri non posset, si disci formam haberet. Duplicem habet motum: etenim non tantum intra viginti quattuor horas ab occasu ad orientem versus circum axem suum movetur, sed etiam intra trecentos sexaginta quinque dies et quadrantem diei cum luna circum solem movetur. Ille motus efficit diei et noctis vicissitudinem; hic constituit annum et quattuor anni tempora, ver, æstatem, autumnum atque hiemem. In altera terræ parte, quæ a sole illustratur, dies, in altera nox est. Præterea altero semestri boreale hemisphærium, altero australe soli magis obvertit, unde in altero dies longiores sunt, in altero noctes. Superficies terræ aqua et humo constat; minorem partem terra, majorem aqua tenet. Ambitus ejus Anglorum milliaria complectitur circiter viginti quinque millia. Dividitur in zonas, quarum duæ frigidæ sunt, duæ temperatæ, quinta, quæ media est, torrida.

4. Aqua e fontibus scaturiens, primum rivulis, deinde rivis defluit. Rivi in flumina confluent, flumina in mare effunduntur. Omnis aqua gravitate sua deorsum fertur, unde patet, ea loca, unde flumina proveniunt, altiora esse iis, quo volvuntur. Ex oceano magna perpetuo vaporum copia ascendit, idque necesse est fieri, quod mare aquarum vim per flumina illabentium capere non posset, nisi quo-

tidie aliquam sui partem exhalando perderet. Aqua marina salsa et amara, ideoque fluviali gravior est et multo majora onera sustinet. Æstus accessus et recessus maxime memorabilis est. Aqua enim vicienis quaternisque horis in litore bis crescit bisque decrescit, quæ vicissitudo lunæ motu effici creditur. Ceterum mare habet litora, promontoria, insulas, peninsulas, syrtes, et scopulos; idem facit isthmos, freta, et sinus.

5. Terra universa aëre undiquè circumfusa est. Aër huc et illuc effluens ventos efficit. Ventorum frigidissimus est Boreas. Auster plerumque tepidus est, Favonius humidus, siccus Eurus. Venti purgant aërem vaporibus non salubribus, nimios calores temperant et multas morborum causas remonent. Idem nubes propellunt, post hiemem nives solvunt, terramque multa pluvia irriguam celerius, quam sol posset, siccant, navesque et molas impellunt. Procella autem interdum arbores eradicat, ædificia evertit, navesque perdit. Turbo res obvias in gyrum agit. In aëre gignuntur nebulæ, nubes, pluvia, nix, fulgura, tonitrua, irides et alia, quæ a Græcis meteora vocantur. Aër inferior vaporibus plenior, densior et gravior est quam superior, quod ille aëris desuper incumbentis mole premitur. Aër comprimi potest, sed compressu liberatus se ipse rursus extendit. Frigore condensatur, calore extenuatur atque extenditur. Idem sonum efficit, et quo est purior et tranquillior, eo clarior sonus est. Echo est percussus aëris, qui, corporibus solidis allapsus, resilit.

6. Vapores levitate sua sublati innatant aëri, tantoque evehuntur altius, quanto magis solis calor eos extenuat. Ubi copiose cientur et una cum aëre frigoris vi coguntur, nebulas efficiunt, et in oculorum conspectum veniunt. Aquei vapores etiam rorem efficiunt, qui mane vespere terram humectat. Ex rore congelato nascitur pruina. Vapores in sublime acti densiusque stipati nubes efficiunt. Hæ pluviam efficiunt, quæ vel minutis guttulis terram

adspergit, vel grandibus copiosisque guttis delabitur. Hoc pluviae genus imbrem vocamus. Grando congelato imbre gignitur, nix eodem humore mollius coacto. Glacies est aqua congelata.

7. Iris conspicitur, quum solis radii exadversum cadentes pluviae guttas illustrant. Fulgur appellatur fulgor ille subitus, ex obscuris plerumque nubibus emicans, plerumque cum tonitru, nonnunquam serius audito, conjunctus. Fulminei ignis effectus varii sunt: nam modo incendit corpora, in quae irruit, modo leviter tantum adurit, modo findit frangitve, interdum etiam liquefacit. Quod olim in prodigiis numeratum est, noctu caelum arsisse, id haud dubie de lumine illo debet intelligi, quod a plaga caeli, unde fulget, boreale vocatur, et hibernis plerumque noctibus conspicitur. Aliae praeterea igneae species interdum putridis terrae exhalationibus oriuntur, cujus generis sunt dracones volantes et stellae cadentes. Eandem originem ignes fatui habent, qui nonnunquam locis palustribus inerrant. Saepe circulus lucidus, qui halo dicitur, solem aut lunam amplectitur. Nonnunquam in ejusmodi circulis solis lunaeque imagines existunt, quas parhelios et paraselenas appellant.

8. E montibus metalla effodiuntur, quae aut nobilia sunt, aut ignobilia. Nobilia sunt aurum, platina, et argentum, ignobilia cuprum, ferrum, stannum, plumbum et argentum vivum. Aurum non tantum effoditur, sed reperitur etiam in quibusdam fluminibus. Ex auro et argento artifices faciunt nummos et varia ornamenta. Ferrum, ex quo et optima et pessima vitae instrumenta fiunt, in omnibus fere terrae partibus reperitur. Chalybs durissimum ferri genus est. Plumbum metallorum molliissimum est. Argentum vivum liquidum est. Omnia fere metalla ei innatant.

9. Lapides alii vitro similes sunt; quorum qui duritie et pelluciditate inter ceteros excellunt, gemmae vocantur; alii sunt argillacei, quo pertinet rubrica; alii calce mixti,

aut gypso, aut sale, aut ex pluribus terræ generibus compositi. Sunt lapides, qui liquefacti vitrum fiunt. Hujus generis sunt silices et pyrîtæ, quorum conflictu atque contritu ignis elicitur. Cotibus res obtusæ acuuntur. CrySTALLUS est lapis pellucidus admodum durus. Marmor aut candidum est aut versicolores habet maculas. Pumex, lapis cavernosus, natat in aqua et ad corpora leviganda est utilissimus. Lapide Lydio aurum argentumque probatur. Asbestus lapis est friabilis in modum lini, nihil igne deperdens. Inter gemmas smaragdus est viridis, sapphirus cærulea. Pretiosissima gemmarum ac durissima est adamas, splendore nitidissimo variisque coloribus radians. Magnes, lapis præ aliis admirandus, ferrum attrahit, satisque tenaciter retinet. Hanc virtutem cum ferro quoque communicat. Cum libere fertur, ad terræ polos se dirigit; quare acus magnetica semper ad septentrionem spectat.

10. Omnis planta in tres partes dividitur, radicem, truncum et ramos, e trunco, qui in mollioribus et minoribus plantis caulis vocatur, surgentes. Rami porro gemmas, frondes, folia, flores, fructus et semina gignunt. Extrinsecus cortex, intus medulla est. Radices sunt partes plantæ, quæ terra tectæ sunt, unde humorem sugunt, qui alimentum plantis præbet, et succus nutriticius dicitur. Sed nutriticius ille humor non tantum per radices, sed etiam per foliorum poros plantas ingreditur, unde fit, ut sine foliis, quippe quæ humores ex aëre attrahant, nullus fructus ad maturitatem pervenire possit.

11. Animantium quanta est varietas! Aliæ coriis tectæ sunt, aliæ villis vestitæ, aliæ spinis hirsutæ; plumis alias, alias squamis videmus obductas: alias esse cornibus armatas, alias habere effugia pennarum. Pastum autem animantibus large et copiose natura eum, qui cuique aptus erat, comparavit. Enumerare non possum ad eum pastum capessendum conficiendumque quæ sit in figuris animantium, et quam sollers subtilisque descriptio partium, quam-

que admirabilis fabrica membrorum. Quam variæ audiuntur animalium voces! Asinus rudit, bos mugit, canis latrat, equus hinnit, hœdus vagit, leo rugit, porcus grunnit.

12. Dedit autem natura animalibus et sensum et appetitum; ut altero conatum haberent ad naturales pastus capessendos, altero secernerent pestifera a salutaribus. Jam vero alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando: cibumque partim oris hiatu et dentibus ipsis capessunt, partim unguium tenacitate arripiunt, partim aduncitate rostrorum. Alia sugunt, alia carpunt, alia vorant, alia mandunt. Atque etiam aliorum ea est humilitas, ut cibum terrestrem rostris facile contingant. Quæ autem altiora sunt, ut anseres, ut cygni, ut grues, ut cameli, adjuvantur proceritate collorum. Manus etiam data elephantis, quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad pastum. At quibus bestiis erat is cibus, ut alius generis bestiis vescerentur, aut vires natura dedit, aut celeritatem.

13. Quadrupedes vivos pullos pariunt, quos lacte suo nutriunt, donec solidiores cibos recipere valeant. Paucae illæ, quæ ova ponunt, amphibii annumerantur, ut crocodili, ranæ. Rapaces belluæ pauciores habent pullos. Dentes habent pro varietate ciborum, quibus aluntur, diversos. Quæ plantis vescuntur, obtusos, carnivoræ autem acutos dentes habent. Variis armis instructæ sunt, quibus se suosque tueri possint. Tauri cornibus feriunt, equi calcibus pedum posteriorum. Elephantes proboscide pugnat, leo prædam unguibus ac dentibus dilaniat, canis dentibus mordet. Aliæ quadrupedes sunt mansuetæ, aliæ feræ. Sed nulla est quadrupes, quæ non aliquam hominibus utilitatem præbeat. Alia pelle, alia pilis, alia carne, alia viribus suis prosunt generi humano.

14. Quadrupedes pro ratione pedum in certas formas dividi solent. Habent nimirum vel ungulas, vel digitos. Aliæ habent ungulas indivisas, ut equus, asinus; aliæ

divisas habent ungulas, ut bos, ovis, porcus. Ternas habet rhinoceros, quadrifidos hippopotamus, quintuplices elephantus. Quadrupedum ungulatarum genera pauciora sunt, quam earum, quæ digitos habent.

15. Terrenorum commodorum omnis est in homine dominatus. Nos campis, nos montibus fruimur; nostri sunt amnes, nostri lacus; nos fruges serimus, nos arbores; nos aquarum inductionibus terris fecunditatem damus; nos flumina arcemus, dirigimus, avertimus; nostris denique manibus in rerum natura quasi alteram naturam efficere conamur. Quanta cibi varietas invenitur et copia! Nam et agri multa ferunt manu quæsita, quæ vel statim consumantur, vel mendantur condita vetustati; et præterea vescimur bestiis et terrenis et aquatilibus et volatilibus, partim capiendo, partim alendo.

16. Efficimus etiam domitu nostro quadrupedum vecti-ones, quorum celeritas atque vis nobis ipsis affert vim et celeritatem. Nos onera quibusdam bestiis, nos juga imponimus; nos elephantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad utilitatem nostram abutimur; nos e terræ cavernis ferrum elicimus; nos æris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus, et ad usum aptas et ad ornatum decoras; arborum autem consectione omnique materia, et culta et silvestri, partim ad calefaciendum corpus, igni adhibito, et ad mitigandum cibum utimur, partim ad ædificandum, ut tectis septi frigora caloresque pellamus.

FABULÆ ET NARRATIONES.

1. Lacæna quædam, quum filium in prælium misisset, eumque interfectum esse audisset: Idcirco, inquit, eum

genueram, ut esset, qui pro patria mortem non dubitaret occumbere.

2. Cancrum retrogradum monet mater, ut antrorsum eat. Filius respondet : Faciam, si te idem facientem prius videro.

3. Supra tectum domus stans hœdus lupum præter-euntem inclamabat, et illi maledicebat. Cui lupus : Non tu, inquit, sed tectum mihi maledicit.

4. Rusticus quidam, qui in lecto cubabat, filiam jussit in hortum abire, atque in horologio solario spectare, quota esset hora. Filia, quæ numeros ignorabat, avellit horologium, idque patri porrexit dicens : En, ipse vide !

5. Hominem jocosum interrogabat quidam : Cur, quæso, inquit, sol, qui occidentem versus occidere solet, tamen ab oriente resurgit ? Ille : Sol, inquit, semper eadem via recurrit post occasum, sed cerni non potest rediens, quia noctis caligo obstat.

6. Mulier vidua gallinam habebat, quæ singulis diebus ovum unum pariebat. Cupiebat autem mulier bina aut terna quotidie ova ex gallina accipere, ideoque eam largius cibabat et saginabat. Tum gallina pinguis facta est et ova parere prorsus desiit.

7. Vir quidam nobilis in litore maris ambulabat. Occurrit homo importūnus ejusque latus percutiens : Non ego, inquit, cuilibet fatuo decedere soleo. At ego soleo, inquit alter, et decēdit.

8. Homo quidam, qui diu in altero pede stare didicerat, quum Lacedæmonio cuidam dixisset, se non arbitrari, Lacedæmoniorum quemquam tamdiu idem facere posse, ille respondit : At anseres te diutius stare possunt.

9. Diogenes interroganti cuidam, quam ratione posset optime ulcisci inimicum : Si te ipsum, inquit, probum et honestum virum præstiteris.

10. Thales rogatus, quid maxime commune esset hominibus : Spes, respondit. Hanc enim illi quoque habent, qui nihil aliud habent.

11. Aristoteles interrogatus, quid essent duo amici : Unus, inquit, animus in duobus corporibus.

12. Thales interrogatus, hominumne facta Deum fallerent : Ne cogitata quidem, respondit.

13. Agis, Lacedæmoniorum rex, quum audivisset milites nonnullos hostium multitudinem horrere : Non percontandum est, inquit, quot sint hostes, sed ubi sint. Idem interrogatus, quot milites haberet : Quot sufficiunt, inquit, ad hostes fugandos.

14. Demonax, cum videret hominem veste magnifica gloriantem, veste manu comprehensa : Hanc, inquit, ante te ovis gestabat, et ovis erat.

15. Cornelia, mater Gracchorum, cum Campana matrona ornamenta sua pulcherrima ipsi ostenderet, traxit eam sermone, donec e schola redirent liberi. Tum ; Hæc, inquit, mea sunt ornamenta.

16. Alexander audiens Darium, Persarum regem, innumerabiles parare militum copias, respondit : Unus lupo non timet multas oves.

17. Leontinus Gorgias centum et septem complevit annos, neque unquam in suo studio atque opere cessavit. Quum ex eo quæreretur, cur tamdiu vellet esse in vita : Non habeo, inquit, quod accusem senectutem.—Præclarum responsum et docto homine dignum !

18. Geminorum fratrum alter mortuus erat. Quidam igitur obviis vivo : Tune, inquit, mortuus es, an frater tuus ?

19. Quidam natare quum vellet, non multum abfuit, quin undis suffocaretur. Juravit igitur, se aquam non prius attacturum esse quam natare didicisset.

20. Epaminondas, Thebanorum imperator, in pugna ad Mantineam commissa, graviter vulneratus est. Quum animam recepisset, interrogavit circumstantes amicos, an clypeus salvus esset ; deinde, an hostes fusi essent. Illi utrumque affirmaverunt. Tum demum hastam e corpore edūci jussit. Quo facto statim expiravit.

21. Spartanus quidam, quum rideretur, quod claudus in pugnam iret : At mihi, inquit, pugnare, non fugere est propositum.

22. Dionysius tyrannus, quum apud Lacedæmonios cœnavisset, negavit, se jure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum esse. Tum is, qui coxerat : Minime mirum, inquit, condimenta enim defuerunt.—Quæ tandem ? inquit ille.—Labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis. His enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur.

23. M. Curius, quum de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphasset, extremum ætatis tempus in vita rustica consumsit. Eidem ad focum sedenti magnum auri pondus quum Samnites attulissent, repudiati ab eo sunt. Non enim aurum habere, præclarum sibi videri dixit, sed iis, qui haberent aurum, imperare.

24. Alexander Ephesi imaginem suam contemplatus, quam Apelles, celeberrimus illius temporis pictor, pinxerat, minus laudavit picturam, quam merebatur. Quum autem Alexandri equus introductus adhinniret equo picto, quasi et hic verus esset equus, Apelles : O rex, inquit, equus hic artis pingendi peritior, quam tu, videtur esse.

25. Antisthenes discipulos hortabatur, ut sedulo operam darent sapientiæ. Pauci obtemperabant. Itaque indignatus dimisit omnes. Inter hos Diogenes erat. Qui quum magna discendi cupiditate incensus ad Antisthenem ventitare pergeret nec discedere vellet, Antisthenes tandem minatus est se caput ejus percussurum esse baculo, quem manu gestare solebat. Non recessit Diogenes, sed animo obstinato : Percute, inquit, si ita placet. Ego tibi caput præbebo. Neque tam durum fustem invenies, quo me a tuis disputationibus abigas. Antisthenes tam cupidum doctrinæ discipulum admisit, eumque maxime adamavit.

26. Senex quidam, quum Athenis in theatrum venisset, spectatum ludos, in magno consessu ei a civibus suis nus-

quam locus est datus. Quum autem ad Lacedæmoniorum legatos, qui ludis intererant, accessisset, consurrexerunt omnes, senemque receperunt, ac sedem inter ipsos ei dederunt. Quod quum adspexisset populus, maximo plausu comprobavit. Ferunt tunc unum ex Lacedæmoniis dixisse: Athenienses, quid rectum sit, sciunt, sed facere negligunt.

27. Piso orator, ne interPELLARETUR, servis præceperat ut ad interrogata tantum responderent, nec præterea quidquam dicerent. Evenit, ut Clodium, qui tum temporis magistratum gerebat, ad convivium invitari juberet. Jam aderant ceteri convivæ omnes. Solus exspectabatur Clodius. Piso servum, qui convivas invitare solebat, aliquoties emisit, visum, an veniret. Vesperascente jam cælo, quum adventus ejus desperaretur, Piso servo: Dic, inquit, num forte non invitaveris Clodium? Invitavi, respondit. Cur ergo non venit? Quia negavit se venturum esse. Cur id non statim dixisti? Quia de eo non sum abs te interrogatus.

28. Muscæ effusum alicubi mel vident, advolant, pasuntur. At mox adhærent et revolare nequeunt. Heu miseram, inquit, vicem nostram! Cibus iste dulcis dolose nos allexit, nunc crudeliter nos perimit.

29. In cornu tauri culex sedens: Si tibi, inquit, mole mea molestus sum, protinus avolabo. At ille: Te, inquit, prorsus non senseram.

30. Uvam alte dependentem conspicatur vulpecula. Identidem subsiluit, atque eniti ad eam tentavit. Quod quum frustra fecisset, discedens: At acerbæ sunt, inquit; in via oblatas non sumerem.

31. Leo conspicatus forte capram in edita rupe ambulantem monet ut potius in viride pratum descendat. Cui respondet capra: Non ea sum, quæ dulcia præponam salutaribus.

32. Mus gerebat bellum cum rana. Pugna erat vehemens et anceps. Milvus, hoc certamine procul viso, ap-

properat, dumque neuter sibi cavet præ studio pugnandi, utrumque rapit et dilaniat.

33. Pavo, qui contra gruem constiterat, et caudam suam explicuerat : Quanta est, inquit, formositas mea et deformitas tua ! At grus subvolans : Quanta est, inquit, levitas mea et tua tarditas !

34. Asinus ægrotabat, famaue exierat, eum cito esse moriturum. Cum igitur lupi canesque venissent ad eum visendum, quærentesque ex filio, quomodo pater ejus se haberet, ille per ostii rimulam respondit : Melius quam velletis.

35. Cum quadrupedes bellum contra volucres suscepissent, et leo dux copias suas recenseret, asinus et lepus præteribant. Urus interrogabat, ad quasnam res his uti posset ? Leo respondit : Asino utar tubicine et lepore tabellario.

36. Accipiter, quum columbam præcipiti insequeretur volatu, villam quandam ingressus a rustico captus est, quem blande, ut se dimitteret, obsecrabat, quod ipsum non læsisset. Cui rusticus : Hæc quoque, inquit, te non læserat.

37. Hirundo, cum nidulari vellet, involavit in ovem, et ex ejus tergo lanæ quosdam floccos evulsit, quibus nidum insterneret. Ovis dolorem ex vellicatione sentiens huc illuc prosilire, et vehementer se jactare cœpit. Quid ? inquit hirundo, mihine tu tenuem floccum invides, cum patiaris hominem tibi omnem lanam detondere ? Scilicet hoc interest, inquit ovis, quod homo, cum mihi lanam aufert, me mollius tractat.

38. Cum jam falcem agricola pararet messi, spica erectum ad cælum caput sustulit, despiciens sorores, quæ curvo capite humum spectabant. Quarum una : Si tibi, inquit, caput granis refertum esset, non ita tolleres.

39. Pica et columba pavonem convenerant, ut eum salutarent. Dum redeunt, maledica pica ait : Quam mihi displicet pavo ! Quam insuaves edit sonos ! Cur non

silet? Cur turpes pedes non tegit? At innocens columba: Vitia ejus, inquit, non observavi, corporis vero formositatem et caudæ nitorem adeo mirata sum, ut satis laudare non queam.

40. Diogenes lucernam accensam circumferens clarissima luce in foro ambulabat, quærenti similis. Rogantibus, quid ageret? Hominem, inquit, quæro.

41. Quum unicus Diogenis servus aufugisset, suadebant omnes, ut eum quæreret. Non faciam, inquit. Ridiculum esset, quum ille sine me vivere possit, me sine eo vivere non posse.

42. Diogenes ubique secum ferre solebat poculum ligneum, quo aquam sibi e fonte aut fluvio hauriret. Sed cum aliquando videret puerum manibus aquam haurientem, poculum abjecit. Apage, inquit. Quid mihi te opus est? Carere te possum; manus idem mihi officium in posterum præstabant.

43. Alexander Diogenem rogavit, ut diceret, si quid opus esset. Nunc quidem paululum a sole absis; offecerat enim rex apricanti. His auditis Alexandrum dixisse ferunt: Nisi Alexander essem, libenter essem Diogenes.

44. Socrates, quum rogaretur, cujatem se esse diceret, Mundanum, ait; totius enim mundi se incolam et civem esse arbitrabatur.

45. Anaxagoras, quum Lampsaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam, si quid accidisset, auferri? Non est necesse, inquit: undique enim ad inferos tantundem viæ est.

46. Herculem adolescentem exisse in solitudinem aiunt, atque ibi sedentem diu secum multumque dubitasse, cum duas cerneret vias, alteram voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset; et relicta illa, ad interitum ducente, ingressum esse hanc, arduam quidem et difficilem, sed ad veram felicitatem ducentem.

47. Accessit ad Aristippum philosophum paterfamilias, rogavitque, ut filium suum susciperet erudiendum. Quum vero ille pro mercede petiisset quingentas drachmas, pater

detractus pretio, quod ignarò avaroque homini nimium videbatur : Tanti, inquit, emere mancipium possum. Tum philosophus : Eme, inquit, et habebis duo.

48. Salse ridebat Diogenes inertiam et incuriam Megarensium, qui liberos suos nullis bonis artibus instruebant, pecorum vero curam diligentem habebant. Dicebat enim, malle se arietem esse Megarensis alicujus quam filium.

49. Solon, Atheniensis ille legum lator, cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset : Quia nemo, inquit, hoc facturum esse puto.

50. Agathocles, Siciliae tyrannus, patre figulo natus, solebat in mensa pocula fictilia inter aurea ponere, et palam fateri, se quondam ejusmodi poculorum fuisse artificem.

51. Quum in regali solio sederet Crœsus, pretiosissimis vestibus indutus, Solonem interrogavit, num pulchrius unquam spectaculum vidisset? Gallos gallinaceos, inquit ille, phasianos et pavones; hi enim naturali et inimitabili colore fulgent ac pulchritudine.

52. Romulum dicunt ad cœnam vocatum, non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. Convivarum aliquis : Romule, inquit, si istud omnes homines facient, vilius fiet vinum. Cui Romulus : Immo carius fiet, si quantum quisque volet bibet; nam ego bibi quantum volui.

53. Zeuxis, pictorum clarissimus, puerum pinxerat uvas gestantem. Ad quas quum advolasset avis, Zeuxis : Uvas, inquit, melius pinxi quam puerum; alioquin avis puerum timuisset.

54. Duo, qui una iter faciebant, asinum oberrantem in solitudine conspicati sunt. Accurrunt læti, et uterque asinum sibi vindicat, quod eum prior conspexisset. Dum vero contendunt et rixantur neque a verberibus abstant, asinus aufûgit, et neuter eo potitur.

55. Cornix sitiens reperit in urna non multum aquæ.

Sed urna erat profundior, quam ut aqua a cornice posset contingi. Conatur effundere urnam, nec valet. Tum legit ex arena complures lapillos, quos in urnam dejicit. Hoc modo aqua levatur, et cornix bibere potest.

56. Ovis dominum inculpans : Mirum facis, inquit, qui nobis, et lanam et agnos et caseum tibi præbentibus, nihil das, nisi quod ex terra acceperimus, cani autem, qui nihil tibi præbet, quem ipse habes, cibum impertis. Hæc quum audisset canis : Ita sane, inquit, fieri debet ; ego enim vos servo, ne hominum furto pereatis, neve a lupis rapiamini. Nisi ego vos custodirem, ne pasci quidem possetis.

57. Duas peras hominibus imposuit Juppiter, quarum alteram, propriis vitiis repletam, post tergum nobis dedit, alteram, alienis peccatis refertam, ante pectus suspendit. Quare nostra delicta non videmus, pravos aliorum mores acriter reprehendimus.

58. Agricola anguem reperit, frigore rigentem. Misericordia motus, sinu eum fovit, domumque secum rettulit. Mox anguis recreatus vires recepit, et agricolæ pro beneficio letale vulnus inflixit. Hæc fabula docet, qualem mercedem mali homines pro beneficiis reddere soleant.

59. Bellum gerebant volucres cum quadrupedibus, et belli fortuna diu erat anceps, modo his, modo illis victoriam reportantibus. Vespertilio, qui securitatem fidei anteponebat, ad illas, quæ superaverant, se conferre solebat ; inter aves avem se esse profitebatur, inter quadrupedes murem. Quum pacem fecissent aves et quadrupedes, fraus utrique generi apparuit : damnatus igitur ab utrisque, refugit, atque ex eo tempore noctu tantummodo evolebat.

60. Inhæserat os in lupi faucibus. Mercede igitur conducit gruem, qui, inserto in rictum rostro, os de faucibus lupi extraxit, quod colli longitudine facile efficere potuit. Quum autem mercedem postularet, lupus subridens et dentibus infrendens : Num, tibi, inquit, parva merces videtur, quod caput incolume e lupi faucibus rettulisti ?

61. Cani bene nutrito occurrit forte lupus macie confectus. Salutant se invicem, et lupus: Unde, inquit, sic nites? aut quo cibo tam pinguis factus es? Ego, qui longe fortior sum, fame pereor. Canis respondit: Eadem tibi erit fortuna, si domino par officium præstare potes. — Quodnam? inquit ille. — Custos ut sis liminis et noctu domum a furibus tuearis. — Ego vero sum paratus; nunc patior nives imbresque, in silvis asperam vitam degens. Quanto facilius est, sub tecto vivere, et largo satiari cibo. — Veni ergo mecum. Dum procedunt, aspicit, lupus collum canis catena detritum. Unde hoc, amice? — Nihil est. — Dic, quæso! — Alligant me interdium, ut quiescam et noctu alacrior sim. Vesper me solvunt. Tunc vagor, qua libet. Ultro mihi afferunt panem, de mensa sua dat ossa dominus, frusta offert familia. — Age vero, si quo abire vis, num licet? — Non plane, inquit. — Fruere igitur, canis, ista felicitate tua, quam mihi laudas. Equidem regnare nolo, si libertate mihi carendum est.

62. Formicæ fruges per hiemem humectatas siccabant. Has adit cicada esuriens, et rogat, paullulum cibi ut sibi impertiant. Cui illæ: Æstate, inquiunt, quærere te oportuit. Non vacabat, inquit cicada. Quid faciebas igitur? Cantationibus operam dedi, inquit. Tum illæ: Si cecinisti, inquiunt, æstate, hieme saltato.

63. Gallus gallinaceus in sterquilinio, dum fimum eruit, unionem reperit. Quo conspecto: Quid mihi, inquit, tam pretiosa re opus est? Me tritici granum oblatum magis juvaret. Nulli mihi usui esse potes, neque ego is sum, qui te tollam, honoremque tibi conciliem.

64. Diogenes disputare solebat, quanto regem Persarum vita fortunaque superaret: sibi nihil deesse; illi nihil satis unquam fore: se voluptates non desiderare, quibus nunquam satiari ille posset; suas eum consequi nullo modo posse.

65. Themistocles, quum consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocaret: Ego,

inquit, malo virum, qui pecunia egeat, quam pecuniam, quæ viro egeat.

66. Xenocratem ferunt, nobilem imprimis philosophum, quum quæreretur ex eo, quid adsequerentur ejus discipuli, respondisse, ut id sua sponte facerent, quod cogerentur facere legibus.

67. Tubicen ab hostibus captus : Ne me, inquit, interficiatis ; nam inermis sum ; neque quidquam habeo præter hanc tubam. At hostes : Propter hoc ipsum, inquiunt, te interimemus, quod, cum ipse pugnandi sis imperitus, alios ad pugnam incitare soles. Fabula docet, non solum maleficos esse puniendos, sed etiam eos, qui alios ad mala facinora irritent.

68. Inter rustici cujusdam filios grave dissidium ortum erat. Diu frustra operam impenderat pater, hortans, ut concordessent. Tandem filiis : Virgulas, inquit, mihi afferte quinquaginta, et considite. Tum omnes virgulas in unum fasciculum colligavit, eumque constrictum singulis filiis obtulit, ut frangerent. Illi autem, quamquam vim omnem adhibebant, frustra laborarunt, neque quidquam profecerunt. Tum pater nodum discidit, singulasque illis virgulas dedit, quas sine labore confregerunt. Quo facto, rusticus filios ita allocutus est : Hæc res vobis exemplo sit. Tuti eritis ab inimicorum injuriis, quamdiu vos amabitis, et concordessetis. Simulatque vero facta erit dissensio atque discordia, inimici securi in vos erumpent.

69. Cædebat quidam ligna juxta fluvium. Laboranti excidit securis, et in flumine demersa est. Tum ille inops consilii, in ripa assidens, deflere fortunam suam et misere lamentari cœpit. Mercurius autem, cum querelas illius cognovisset, hominis miseritus, ex aqua emersus, ei retulit securim, non eam quidem quam amiserat, sed auream, hominemque interrogavit hæcne esset quam perdidisset. Cum suam illam esse negaret, Mercurius alteram argenteam extulit ; sed quum ne hanc quidem

agnosceret lignator, ferream postremo protulit, quam lætus homo suam esse dixit. Qua probitate delectatus deus omnes secures homini donat.

70. Orator quidam malus, quum in epilogo misericordiam se movisse putaret, postquam assedit, rogavit Catulum, videreturne misericordiam movisse? Ac magnam quidem, inquit; neminem enim puto esse tam durum, cui oratio tua non visa sit miseranda.

71. Rusticus moriturus, cum relinquere filiis suis divitias non posset, animos illorum ad studium diligentis agrorum culturæ et ad laboris assiduitatem excitare voluit. Arcessit igitur illos ad se, atque ita alloquitur. Mei filii, quo modo res meæ se habeant, videtis; quidquid autem per omnem vitam reservavi, hoc in vinea nostra quærere poteritis. Hæc cum dixisset, paulo post moritur senex. Filii, in vinea patrem alicubi thesaurum abscondisse arbitantes, arreptis ligonibus universum vineæ solum effodiunt. Thesaurum quidem nullum inveniunt, terram vero fodiendo adeo fertilem reddiderunt, ut vitæ uberrimum fructum ferrent.

72. Athenis olim fuit vir quidam, nomine Timon, qui in universum hominum genus odium conceperat. Is aliquando prodiit in concionem. Quod cum præter consuetudinem faceret, magna omnium expectatio fuit, quidnam afferret. Tum ille e suggestu, in quem adscenderat: Athenienses, inquit, est mihi ficus quædam, e qua jam multi sponte se suspenderunt. Quoniam autem in area illa ædes exstructurus sum, priusquam ficum cædo, monere vos volui, ut, si quis de suspendio cogitet, quam maxime properet.

73. Diogenes interroganti, quamam hora prandendum esset? Si quis dives est, inquit, ille edit, quando vult; si pauper est, quando habet, quod edat.

74. Alexander Magnus, Aristotele diu usus doctore, accepit ab illo tam utilia agendi et loquendi præcepta, ut non dubitaverit prædicare, se non minus Aristoteli debere

quam Philippo patri; hujus enim munus esse, quod viveret, illius, quod honeste viveret.

75. Darius in fuga, quum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius. Nimirum nunquam sitiens biberat.

76. Xenocrates, quum legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attulissent, quæ erat pecunia temporibus illis, Athenis præsertim, maxima, abduxit legatos ad cœnam in Academiam, iisque apposuit tantum, quod satis esset, nullo apparatu. Postridie, quum rogarent eum, cui numerari juberet: Quid? vos hesterna, inquit, cœnula non intellexistis, me pecunia non egere? Cum eos tristiores vidisset, triginta minas accepit, ne aspernari regis liberalitatem videretur.

77. Præclare epistola quadam Philippus Alexandrum filium accusat quod largitione benevolentiam Macedonum consecetur. Quæ te, inquit, ratio in istam spem induxit, ut eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupisses? Num tu id agis, ut Macedones non te regem suum, sed ministrum et præbitorem sperent fore?

78. Memoriam ac literis proditum est, Latonam deam ex longo errore et fuga confugisse Delum, atque ibi Apollinem Dianamque peperisse. Qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur, tantaque ejus auctoritas religionis et est, et semper fuit, ut ne Persæ quidem, quum bellum toti Græciæ, diis hominibusque indixissent, et mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

79. Argivæ sacerdotis, Cleobis et Biton, filii prædicantur. Nota fabula est. Cum enim illam ad solemne et statutum sacrificium curru vehi jus esset, satis longe ab oppido ad fanum, morarenturque jumenta: tunc filii, veste posita, corpora oleo perunxerunt, et ad jugum accesserunt. Ita sacerdos advecta in fanum, cum currus esset ductus a filiis, precata a dea dicitur, ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum dari posset homini a deo. Post

cœnam narrant adolescentes somno se dedisse, manequ inventos esse mortuos.

80. Quam parvo contentus sit sapiens, Anacharsis Scythæ exemplo est. Exstat ejus epistola his fere verbis : Anacharsis Hannoni salutem (dicit). Mihi amictus est, ut Scythiis, feræ pellis ; calceamentum pedum callum ; cubile terra ; opsonium fames ; lacte, caseo, carne vescor. Quare munera ista tua vel civibus tuis, vel diis immortalibus dona.

81. Demosthenis astutia mirifice ancillæ cuidam subventum est, quæ pecuniam depositi nomine a duobus hospitibus acceperat ea conditione, ut illam simul utrique redderet. Quorum alter interjecto tempore, tanquam mortuo socio, veste lugubri indutus eam decepit omnesque abstulit nummos. Supervenit deinde alter, et depositum petere cœpit. Hærebat misera in maxima pariter et pecuniæ et defensionis penuria, jamque de laqueo et suspensio cogitabat. Sed opportune Demosthenes ei patronus exstitit, qui ut primum in jus venit : Mulier, inquit, parata est pecuniam depositam solvere, sed nisi socium adduxeris, id facere non potest, quoniam, ut ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeraretur.

82. Pyrrhus rex in itinere incidit in canem, qui interfecti hominis corpus custodiebat. Quum audisset, eum jam triduum cibi expertem assidere neque a cadavere discedere, mortuum humari, canem vero deduci, et diligenter jussit curari. Paucis post diebus rex exercitum lustrat. Transeunt singuli milites. Adest canis. Qui, quum antea quietus et tacitus fuisset, simul ac domini sui percussores transire vidit, procurrit, eosque tanto furore allatravit, ut regis et omnium qui aderant suspicionem moveret. Ergo comprehensi et interrogati sunt et, aliis quibusdam indiciis accedentibus, confessi homicidium, pœnas meritas dederunt.

83. Damonem et Pythiam, Pythagoreos, ferunt hoc

animo inter se fuisse, ut, quum eorum alteri Dionysius tyrannus diem necis destinavisset, et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset, vas factus sit alter ejus sistendi; ut, si ille non revertisset, moriendum esset ipsi. Qui quum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.

84. Xenophonti in angiportu obviam venit Socrates. Qui quum videret adolescentem vultu admodum specioso atque verecundo, porrecto baculo vetuit, ne præteriret. Ut constitit, Socrates eum interrogavit, ubinam venderentur, quæ essent necessaria variis civium usibus. Ad quæ quum expedite respondisset Xenophon, percontatus est, ubinam boni ac probi homines fierent. Quum autem adolescens responderet, id se nescire, Socrates: Sequere igitur me, inquit, et disce. Ex eo tempore Xenophon cœpit esse Socratis auditor, et bonus probusque factus est.

85. Homo quidam reversus in patriam, unde aliquot abfuerat annos, in omnibus cœtibus gloriabatur, et jactabat præclara sua facinora. Inter alia narrabat, in Rhodo insula saliendo se vicisse optimos in hac exercitatione artifices. Ostendebat etiam spatii longitudinem, quam præter se nemo potuisset saltu superare, cujus saltus testes se habere universos Rhodios dicebat. Tum unus de circulo: Heus tu, si vera narras, nihil opus est istis testibus; hic Rhodum esse puta, hic salta.

86. Plotius Plancus, vir nobilis, a triumviris proscriptus, in agro Salernitano latebat. Ab iis, qui latentem quærebant, comprehensi sunt servi ejus, multumque ac diu torti, negabant constanter se scire, ubi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus, tam fideles servos ulterius cruciari, sed processit in medium, jugulumque gladiis militum objecit.

87. Cum Urbinius proscriptus esset, et a militibus quæreretur, venissentque illi in villam ubi latebat, servus cum

domino vestem commutavit, annulumque sumsit, et illum postico clam emisit. Ipse se in cubiculum lectumque recepit, et pro domino occidi passus est.

88. Fuerunt olim duo pictores celeberrimi, quorum alter Zeuxis, Parrhasius alter appellatus est. Hi aliquando de arte certabant. Zeuxis uvas pinxerat, atque sic erat imitatus naturæ veritatem, ut aves ad tabulam advolarent, quasi veræ essent uvæ. Tum Parrhasius tabulam attulit, in qua linteum pinxerat. Zeuxis deceptus pictum linteum verum habuit, sub quo pictura occulta-retur. Quum igitur diutius morari videretur Parrhasius, Zeuxis flagitabat, ut tandem linteum removeret, ostenderetque picturam. Tum vero quum intellexisset errorem, palmam Parrhasio detulit ingenuo pudore, quoniam ipse aves fefellisset, Parrhasius autem ipsum artificem.

89. Solon, quum Miletum venisset ad Thaletem, mirum sibi videri dixit, quod uxorem ille non duxisset, nec liberos relinqueret. Nihil tum Thales respondit, sed paullo post peregrinum quendam subornavit, qui se nuper Athenis advenisse simularet. Quærente Solone, num quid in ea urbe novi, homo nihil aliud contigisse respondit, nisi quod adolescentem quendam efferri vidisset, cujus funus tota fere civitas prosecuta esset. Erat, inquit, ut ferebant, filius viri inter cives virtute præcellentis et jam dudum ab urbe absentis. O infortunatum patrem! exclamat Solon. Ceterum, dic, inquit, quodnam ejus nomen ferebant? Audivi, equidem, respondit ille, sed excidit mihi. Hoc tantum memini, multum habitum esse sermonem de illius viri sapientia et justitia. Solon, cujus metus ad singulas peregrini responsiones magis magisque crescebat, turbatus animo atque anxius quæsit, numquid ille fato functus adolescens Solonis filius diceretur. Respondente illo, hoc ita esse, Solon caput cædere cœpit, aliaque et facere et dicere, quæ solent magno mœrore oppressi. Tum ridens Thales, qui aderat: Hæc me, inquit, O Solon, a ducenda uxore absterruerunt, quæ te etiam,

fortissimi animi virum, nunc frangunt. Te vero nihil hic nuntius moveat; ficta enim sunt quæ ille narravit.

90. Duodequadraginta annos tyrannus Syracusanorum fuit Dionysius, quum quinque et viginti annos natus dominatum occupavisset. Qua pulchritudine urbem, quibus opibus præditam, servitute oppressam, tenuit civitatem! Atqui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus, summam fuisse ejus in victu temperantiam, in rebusque gerendis virum fuisse acrem et industrium, eundem tamen maleficum natura et injustum. Ex quo omnibus, bene veritatem intuentibus, videri necesse est miserrimum. Ea enim ipsa, quæ concupierat, ne tum quidem, quum omnia se posse censebat, consequencebatur. Qui quum esset bonis parentibus atque honesto loco natus (etsi id quidem alius alio modo tradidit), abundaretque æqualium familiaritatibus et consuetudine propinquorum, credebat eorum nemini, sed iis, quos ex familiis locupletum servos delegerat, quibus nomen servitutis ipse detraxerat, et quibusdam convenis et feris barbaris, corporis custodiam committebat. Ita propter injustam dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo se ipse incluserat. Quin etiam, ne tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit. Ita sordido ancillarique artificio regiæ virgines, ut tonstriculæ, tondebant barbam et capillum patris. Et tamen ab iis ipsis, quum jam essent adultæ, ferrum removit, instituitque, ut candentibus juglandium putaminibus barbam sibi et capillum adurerent. Quumque duas uxores haberet, sic ad eas ventitabat, ut omnia specularetur, et perscrutaretur ante. Et, quum fossam latam conclavi suo circumdedisset, ejusque fossæ transitum ponticulo ligneo conjunxisset: eum ipsum, quum forem cubiculi clauserat, detorquebat. Idemque quum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex alta turri solebat. Atque is, quum pila ludere vellet (studiose enim id factitabat) tunicamque poneret, adolescentulo tradidisse gladium dicitur. Hic, quum

quidam familiaris jocans dixisset: Huic quidem certe vitam tuam committis, arrisissetque adolescens, utrumque jussit interfici, alterum, quia viam demonstravisset interimendi sui, alterum, quia id dictum risu approbavisset. Atque eo facto sic doluit, ut nihil gravius tulerit in vita. Quem enim vehementer amarat, occiderat. Sic distrahuntur in contrarias partes hominum cupiditates.

91. Inter alia clara somnia traditur hoc: Quum duo quidam Arcades familiares iter una facerent, et Megaram venissent, alterum ad cauponem devertisse, ad hospitem alterum. Qui quum cœnati quiescerent, concubia nocte visum esse in somnis ei, qui erat in hospitio, illum alterum orare, ut subveniret, quod sibi a caupone interitus pareretur. Eum primo perterritum somnio surrexisse: dein quum se collegisset, idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse: tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, ut, quoniam sibi vivo non subvenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur: se interfectum in plaustrum a caupone esse coniectum, et supra stercus injectum: petere, ut mane ad portam adesset, priusquam plaustrum ex oppido exiret. Hoc vero somnio eum commotum mane bubulco præsto ad portam fuisse: quæsisse ex eo, quid esset in plastro: illum perterritum fugisse, mortuum erutum esse: cauponem, re patefacta, pœnas dedisse.

92. Aliud somnium memorabile ita traditur: Simonides quum ignotum quendam projectum mortuum vidisset, eumque humavisset, haberetque in animo navem conscendere, moneri visus est, ne id faceret, ab eo, quem sepultura affecerat: si navigasset, eum naufragio esse periturum. Itaque Simonidem rediisse dicunt, periisse ceteros, qui tum navigassent.

93 Lysimachus inter duces Alexandri illustri genere, sed longe magis virtute quam genere clarus erat. Cum Alexander Callisthenem philosophum miserandum in modum omnibus membris truncasset et insuper cum cane

in cavea clausum circumferri jussisset, Lysimachus, qui philosophum audire atque ex ejus ore virtutis et sapientiæ præcepta percipere solitus erat, venenum ei dedit remedium calamitatum. Quod adeo ægre tulit Alexander, ut Lysimachum leoni objici juberet. Sed quum leo impetum fecisset in eum, Lysimachus manum amiculo involutam in os leonis immersit arreptaque lingua feram exanimavit. Quod quum nuntiatum regi esset, admiratio iræ successit, cario remque Lysimachum habuit propter tantam constantiam.

94. Dionysius tyrannus ipse indicavit, quam esset beatus. Nam quum quidam ex ejus assentatoribus, Damocles, commemoraret in sermone copias ejus, opes, majestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretque unquam beatiorem quemquam fuisse: Visne igitur, inquit, O Damocle, quoniam hæc te vita delectat, ipse eandem degustare, et fortunam experiri meam? Quum se ille cupere dixisset, collocari jussit hominem in aureo lectulo magnificis operibus picto, abacosque complures ornavit argento auroque cælato. Tum ad mensam eximia forma pueros delectos jussit consistere, eosque nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant unguenta, coronæ; incendebantur odores; mensæ exquisitissimis epulis exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu Dionysius fulgentem gladium e lacunari seta, equina aptum demitti jussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos ministratores adspiciebat Damocles, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam. Denique exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod jam beatus nollet esse.—Satis videtur declarasse Dionysius, nihil esse ei beatum, cui semper aliqui terror impendat.

95. L. Manlio, quum dictator fuisset, M. Pomponius, tribunus plebis, diem dixit, quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset; criminabatur etiam, quod Titum filium, qui postea Torquatus appellatus

est, ab hominibus relegasset et ruri habitare jussisset. Quod quum audivisset adolescens filius negotium exhiberi patri, accurrisse Romam et cum prima luce Pomponii domum venisse dicitur. Cui quum esset nuntiatum, qui illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit e lectulo, remotisque arbitris ad se adolescentem jussit venire. At ille, ut ingressus est, confestim gladium destrinxit juravitque se illum statim interfectorum, nisi jusjurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Juravit hoc coactus terrore Pomponius; rem ad populum detulit; docuit, cur sibi causa desistere necesse esset; Manlium missum fecit. Tantum temporibus illis jusjurandum valebat. Atque hic T. Manlius is est, qui ad Anienem Galli, quem ab eo provocatus occiderat, torque detracto cognomen invenit; cujus tertio consulatu Latini fusi et fugati sunt: magnus vir in primis, pius in patrem, severus in filium.

96. Socrates, quum esset ex eo quæsitum, Archelaum, Perdicæ filium, qui tum fortunatissimus haberetur, nonne beatum putaret? Haud scio, inquit; nunquam enim cum eo collocutus sum. — Ain' tu? an tu aliter id scire non potes? — Nullo modo. — Tu igitur ne de Persarum quidem rege magno potes dicere, beatusne sit? — An ego possim, quum ignorem, quam sit doctus, quam vir bonus? — Quid? tu in eo sitam vitam beatam putas? — Ita prorsus existimo, bonos beatos, improbos miseros. — Miser ergo Archelaus? — Certe, si injustus.

97. Solebat narrare Pompeius, se, quum Rhodum venisset decedens e Syria, audire voluisse Posidonium; sed quum audivisset, eum graviter esse ægrum, quod vehementer ejus artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum philosophum visere. Quem ut vidisset et salutavisset, honorificisque verbis prosecutus esset, molesteque se dixisset ferre, quod eum non posset audire, ille: Tu vero, inquit, potes; nec committam, ut dolor corporis efficiat, ut frustra tantus vir ad me venerit.

98. Quum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum venisset exsul, proque eo, quod ejus nomen erat magna apud omnes gloria, invitatus esset ab hospitibus suis, ut Phormionem Peripateticum, si vellet, audiret; quumque se non nolle dixisset; locutus esse dicitur homo copiosus aliquot horas de imperatoris officio et de omni re militari. Tum, quum ceteri, qui illum audierant, vehementer essent delectati, quærebant ab Hannibale, quidnam ipse de illo philosopho judicaret. Pœnus libere respondisse fertur, multos se deliros senes sæpe vidisse: sed qui magis, quam Phormio, deliraret, vidisse neminem. Neque mehercule injuria. Quid enim aut arrogantius aut loquacius fieri potuit, quam Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano omnium gentium victore certasset, Græcum hominem, qui numquam hostem, numquam castra vidisset, numquam denique minimam partem ullius publici muneris attigisset, præcepta de re militari dare?

99. Fertur incredibili quadam magnitudine consilii atque ingenii Atheniensis ille fuisse Themistocles. Ad quem quidam doctus homo atque imprimis eruditus accessisse dicitur eique artem memoriæ, quæ tum primum proferebatur, pollicitus esse se traditurum. Quum ille quæsisset, Quidnam illa ars efficere posset? dixisse illum doctorem, Ut omnia meminisset, ei Themistoclem respondisse gratus sibi illum esse facturum, si se oblivisci quæ vellet, quam si meminisse docuisset. Videsne, quæ vis in homine acerrimi ingenii, quam potens et quanta mens fuerit, qui ita responderit, ut intelligere possemus, nihil ex illius animo, quod semel esset infusum, unquam effluere potuisse; quum quidem ei fuerit optabilius, oblivisci posse potius quod meminisse nollet, quam, quod semel audisset vidissetve, meminisse?

EXCERPTA POETICA.

1. QUATTUOR MUNDI ÆTATES. (*Ovid. Metamorph. i. 89.*)

Aurea prima sata est ætas, quæ, vindice nullo,
 Sponte sua, sine lege, fidem rectumque colebat.
 Pœna metusque aberant, nec verba minacia fixo
 Ære legebantur, nec supplex turba timebant
 Judicis ora sui; sed erant sine iudice tuti. 5
 Nondum cæsa suis, peregrinum ut viseret orbem,
 Montibus in liquidas pinus descenderat undas;
 Nullaque mortales præter sua litora norant.
 Nondum præcípites cingebant oppida fossæ,
 Non tuba directi, non æris cornua flexi, 10
 Non galeæ, non ensis, erant; sine militis usu
 Mollia securæ peragebant otia mentes.
 Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec ullis
 Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus;
 Contentique cibus, nullo cogente creatis, 15
 Arbuteos fetus montanaque fraga legebant,
 Cornaque et in duris hærentia mora rubetis,
 Et quæ deciderant patula Jovis arbore glandes.
 Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
 Mulcebant Zephyri natos sine semine flores. 20
 Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.
 Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant,
 Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
 Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso, 25
 Sub Jove mundus erat, subiit argentæa proles,
 Auro deterior, fulvo pretiosior ære.
 Juppiter antiqui contraxit tempora veris,

Perque hiemes æstusque et inæquales autumnos
 Et breve ver spatiis exegit quattuor annum. 30
 Tum primum siccis aër fervoribus ustus
 Canduit, et ventis glacies adstricta pependit.
 Tum primum subiere domos; domus antra fuerunt,
 Et densi frutices, et vinctæ cortice virgæ.
 Semina tum primum longis Cerealia sulcis 35
 Obruta sunt, pressique jugo gemuere juvenci.
 Tertia post illas successit aënea proles,
 Sævior ingeniis, et ad horrida promptior arma,
 Nec scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
 Protinus irrumpit venæ pejoris in ævum 40
 Omne nefas; fugere pudor verumque fidesque,
 In quorum subiere locum fraudesque dolique,
 Insidiæque et vis, et amor sceleratus habendi.
 Vela dabat ventis, nec adhuc bene noverat illos
 Navita; quæque diu steterant in montibus altis, 45
 Fluctibus ignotis insultavere carinæ.
 Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
 Cautus humum longo signavit limite mensor.
 Nec tantum segetes alimenta que debita dives
 Poscebatur humus; sed itum est in viscera terræ, 50
 Quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
 Effodiuntur opes, irritamenta malorum.
 Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum,
 Prodierant; prodit bellum, quod pugnat utroque,
 Sanguinea que manu crepitantia concutit arma. 55
 Vivitur ex raptō; non hospes ab hospite tutus,
 Non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est.
 Imminet exitio vir conjugis, illa mariti;
 Lurida terribiles miscent aconita novercæ;
 Filius ante diem patrios inquirat in annos. 60
 Victa jacet Pietas, et Virgo cæde madentes,
 Ultima cœlestum, terras Astræa reliquit.
 Neve foret terris securior arduus æther,
 Affectasse ferunt regnum cæleste Gigantas,

Altaque congestos struxisse ad sidera montes. 65
 Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
 Fulmine, et excussit subjecto Pelion Ossæ.
 Obruta mole sua cum corpora dira jacerent,
 Perfusam multo natorum sanguine Terram
 Incaluisse ferunt, calidumque animasse cruorem, 70
 Et, ne nulla feræ stirpis monumenta manerent,
 In faciem vertisse hominum. Sed et illa propago,
 Contemtrix superum, sævæque avidissima cædis,
 Et violenta fuit : scires e sanguine natos.

2. DILUVIUM. (*Ovid. Metamorph. i. 163.*)

Quæ pater ut summa vidit Saturnius arce,
 Ingemit, et, facto nondum vulgata recenti,
 Fœda Lycaoniæ referens convivias mensæ,
 Ingentes animo et dignas Jove concipit iras,
 Consiliumque vocat. Tenuit mora nulla vocatos. 5
 Est via sublimis, cælo manifesta sereno,
 Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
 Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis,
 Regalemque domum. Dextra lævaque deorum
 Atria nobilium valvis celebrantur apertis. 10
 Plebs habitant diversa locis. A fronte potentes
 Cælicolæ clarique suos posuere penates.
 Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
 Haud timeam magni dixisse Palatia cæli.
 Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu, 15
 Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,
 Terrificam capitis concussit terque quaterque
 Cæsariem, cum qua terram, mare, sidera movit.
 Talibus inde modis ora indignantia solvit :
 Non ego pro mundi regno magis anxius illa 20

Tempestate fui, qua centum quisque parabant
 Injicere anguipedum captivo brachia cælo.
 Nam, quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
 Corpore, et ex una pendebat origine bellum.
 Nunc mihi, qua totum Nereus circumsonat orbem, 25
 Perdendum mortale genus. Per flumina juro
 Infera, sub terras Stygio labentia luco,
 Cuncta prius tentata : sed immedicabile vulnus
 Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
 Sunt mihi Semidei, sunt rustica numina, Nymphæ, 30
 Faunique Satyrique et monticolæ Silvani :
 Quos quoniam cæli nondum dignamur honore,
 Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
 An satis, O superi, tutos fore creditis illos,
 Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque, 35
 Struxerit insidias notus feritate Lycaon ?
 Confremuere omnes, studiisque ardentibus ausum
 Talia deprecant. Sic, cum manus impia sævit
 Sanguine Cæsareo Romanum extinguere nomen,
 Attonitum tantæ subito terrore ruinæ 40
 Humanum genus est, totusque perhorruit orbis.
 Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum,
 Quam fuit illa Jovi. Qui postquam voce manuque
 Murmura compressit, tenuere silentia cuncti.
 Substitit ut clamor, pressus gravitate regentis, 45
 Juppiter hoc iterum sermone silentia rumpit :
 Ille quidem pœnas (curam hanc dimittite) solvit.
 Quod tamen admissum, quæ sit vindicta, docebo.
 Contigerat nostras infamia temporis aures ;
 Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo, 50
 Et deus humana lustris sub imagine terras.
 Longa mora est, quantum noxæ sit ubique repertum,
 Enumerare ; minor fuit ipsa infamia vero.
 Mænala transieram, latebris horrenda ferarum,
 Et cum Cyllene gelidi pineta Lycei. 55
 Arcados hinc sedes et inhospita tecta tyranni

Ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
 Signa dedi, venisse deum ; vulgusque precari
 Cœperat. Irridet primo pia vota Lycaon.
 Mox ait : Experiar, deus hic, discrimine aperto, 60
 An sit mortalis ; nec erit dubitabile verum.
 Nocte gravem somno necopina perdere morte
 Me parat. Hæc illi placet experientia veri.
 Nec contentus eo, missi de gente Molossa
 Obsidis unius jugulum mucrone resolvit, 65
 Atque ita semineces partim ferventibus artus
 Mollit aquis, partim subjecto torruit igni.
 Quos simul imposuit mensis, ego vindice flamma
 In domino dignos everti tecta penates.
 Territus ille fugit, nactusque silentia ruris 70
 Exululat, frustra loqui conatur ; ab ipso
 Colligit os rabiem, solitæque cupidine cædis
 Vertitur in pecudes, et nunc quoque sanguine gaudet.
 In villos abeunt vestes, in crura lacerti ;
 Fit lupus, et veteris servat vestigia formæ. 75
 Canities eadem est, eadem violentia vultu,
 Idem oculi lucent, eadem feritatis imago.
 Occidit una domus, sed non domus una perire
 Digna fuit ; qua terra patet, fera regnat Erinnyes.
 In facinus jurasse putes. Dent ocus omnes 80
 Quas meruere pati (sic stat sententia) pœnas.

Dicta Jovis pars voce probant, stimulosque furenti
 Adjiciunt ; alii partes assensibus implent.
 Est tamen humani generis jactura dolori
 Omnibus, et, quæ sit terræ mortalibus orbæ 85
 Forma futura, rogant, quis sit laturus in aras
 Tura ? ferisne paret populandas tradere terras ?
 Talia quærentes (sibi enim fore cetera curæ)
 Rex superum trepidare vetat, sobolemque priori
 Dissimilem populo promittit origine mira. 90

Jamque erat in totas sparsurus fulmina terras ;
 Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus æther

Conciperet flammæ, longusque ardesceret axis.
 Esse quoque in fati reminiscitur, affore tempus,
 Quo mare, quo tellus, correptaque regia cæli 95
 Ardeat, et mundi moles operosa laboret.
 Tela reponuntur, manibus fabricata Cyclopum.
 Pœna placet diversa, genus mortale sub undis
 Perdere, et ex omni nimbos dimittere cælo.
 Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris, 100
 Et quæcunque fugant inductas flamina nubes;
 Emitteritque Notum. Madidis Notus evolat alis,
 Terribilem picea tectus caligine vultum.
 Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
 Fronte sedent nebulae; rorant pennæque sinusque. 105
 Utque manu lata pendentia nubila pressit,
 Fit fragor; hinc densi funduntur ab æthere nimbi
 Nuntia Junonis, varios induta colores,
 Concipit Iris aquas, alimenta que nubibus affert.
 Sternuntur segetes, et deplorata coloni 110
 Vota jacent, longique labor perit irritus anni.
 Nec cælo contenta suo Jovis ira, sed illum
 Cæruleus frater juvat auxiliaribus undis.
 Convocat hic amnes. Qui postquam tecta tyranni
 Intravere sui, Non est hortamine longo 115
 Nunc, aîf, utendum; vires effundite vestras.
 Sic opus est; aperite domos, ac, mole remota,
 Fluminibus vestris totas immittite habenas.
 Jusserat. Hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
 Et defrenato volvuntur in æquora cursu. 120
 Ipse tridente suo terram percussit; at illa
 Intremuit, motuque sinus patefecit aquarum.
 Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
 Cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
 Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia sacris. 125
 Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
 Indejecta malo, culmen tamen altior hujus
 Unda tegit, pressæque labant sub gurgite turres.

Jamque mare et tellus nullum discrimen habebant.
 Omnia pontus erat ; deerant quoque litora ponto. 130
 Occupat hic collem ; cymba sedet alter adunca,
 Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
 Ille supra segetes aut mersæ culmina villæ
 Navigat ; hic summa piscem deprendit in ulmo.
 Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato, 135
 Aut subjecta terunt curvæ vineta carinæ.
 Et, modo qua graciles gramen carpsere capellæ,
 Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocæ.
 Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
 Nereïdes ; silvasque tenent delphines, et altis 140
 Incursant ramis, agitataque robora pulsan.
 Nat lupus inter oves ; fulvos vehit unda leones ;
 Unda vehit tigres ; nec vires fulminis apro,
 Crura nec ablato prosunt velocia cervo ;
 Quæsitisque diu terris, ubi sidere detur, 145
 In mare lassatis volucris vaga decedit alis.
 Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
 Pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
 Maxima pars unda rapitur ; quibus unda pepercit,
 Illos longa domant inopi jejunia victu. 150

3. DEUCALION. (*Ovid. Metamorph. i. 313.*)

Separat Aonios Cætæis Phocis ab arvis,
 Terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
 Pars maris, et latus subitarum campus aquarum.
 Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
 Nomine Parnasus, superatque cacumine nubes. 5
 Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat æquor)
 Cum consorte tori parva rate vectus adhæsit,
 Corycidas Nymphas et numina montis adorant,
 Fatidicamque Themis, quæ nunc oracula tenebat.

- Non illo melior quisquam, nec amantior æqui 10
Vir fuit, aut illa metuentior ulla deorum.
Juppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modo millibus unum,
Innocuos ambo, cultores numinis ambo,
Nubila disjecit, nimbisque Aquilone remotis, 15
Et cælo terras ostendit et æthera terris.
Nec maris ira manet, positoque tricuspile telo
Mulcet aquas rector pelagi, supraque profundum
Exstantem atque humeros innato murice tectum
Cæruleum Tritona vocat, conchæque sonaci 20
Inspirare jubet, fluctusque et flumina signo
Jam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quæ turbine crescit ab imo,
Buccina, quæ, medio concepit ut aëra ponto,
Litora voce replet sub utroque jacentia Phæbo. 25
Tum quoque, ut ora dei madida rorantia barba
Contigit, et cecinit jussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris et æquoris undis;
Et quibus est undis audita, coercuit omnes.
Jam mare litus habet; plenos capit alveus amnes, 30
Flumina subsidunt, colles exire videntur,
Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis,
Postque diem longam nudata cacumina silvæ
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem, 35
Et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
O soror, O conjux, O femina sola superstes,
Quam commune mihi genus et patruelis origo,
Deinde torus junxit, nunc ipsa pericula jungunt: 40
Terrarum, quascunque vident occasus et ortus,
Nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
Nunc quoque adhuc vitæ non est fiducia nostræ
Certa satis, terrent etiamnum nubila mentem.
Quid tibi, si sine me fatis erepta fuisses, 45

Nunc animi, miseranda, foret ? quo sola timorem
Ferre modo posses ? quo consolante doleres ?
Namque ego, crede mihi, si te quoque pontus haberet,
Te sequerer, conjux, et me quoque pontus haberet.
O utinam possem populos reparare paternis 50
Artibus, atque animas formatae infundere terrae !
Nunc genus in nobis restat mortale duobus,
(Sic visum Superis) hominumque exempla manemus.
Dixerat, et flebant. Placuit caeleste precari
Numen, et auxilium per sacras quaerere sortes. 55
Nulla mora est ; adeunt pariter Cephisidas undas,
Ut nondum liquidas, sic jam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravere liquores
Vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
Ad delubra Deae, quorum fastigia turpi 60
Squalebant musco, stabantque sine ignibus arae.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina justis
Victa remollescunt, si flectitur ira deorum, 65
Dic, Themis, qua generis damnum reparabile nostri
Arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus.
Mota Dea est, sortemque dedit : Discedite templo,
Et velate caput, cinctasque resolvite vestes,
Ossaque post tergum magnae jactate parentis. 70
Obstupuere diu, rumpitque silentia voce
Pyrrha prior, jussisque deae parere recusat,
Detque sibi veniam pavido rogat ore, pavetque
Ledere jactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris 75
Verba datae sortis secum, inter seque volutant.
Inde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet, et, Aut fallax, ait, est sollertia nobis,
Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est ; lapides in corpore terrae 80
Ossa reor dici ; jacere hos post terga jubemur.

Conjugis augurio quanquam Titania mota est,
 Spes tamen in dubio est; adeo cælestibus ambo
 Diffidunt monitis. Sed quid tentare nocebit?
 Descendunt, velantque caput, tunicasque recingunt, 85
 Et jussos lapides sua post vestigia mittunt.
 Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
 Ponere duritiem cœpere suumque rigorem,
 Mollirique mora, mollitaque ducere formam.
 Mox, ubi creverunt, naturaque mitior illis 90
 Contigit, ut quædam, sic non manifesta, videri
 Forma potest hominis, sed uti de marmore cœpto
 Non exacta satis, rudibusque simillima signis.
 Quæ tamen ex illis aliquo pars humida succo
 Et terrena fuit, versa est in corporis usum. 95
 Quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa;
 Quod modo vena fuit, sub eodem nomine mansit.
 Inque brevi spatio, superiorum numine, saxa
 Missa viri manibus faciem traxere virilem,
 Et de femineo reparata est femina jactu. 100
 Inde genus durum sumus experiensque laborum,
 Et documenta damus, qua simus origine nati.

4. PHAETHON. (*Ovid. Metamorph. ii. 1.*)

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
 Clara micante auro flammasque imitante pyropo,
 Cujus ebur nitidum fastigia summa tenebat,
 Argenti bifores radiabant lumine valvæ.
 Materiem superabat opus: nam Mulciber illic 5
 Æquora cælarat medias cingentia terras,
 Terrarumque orbem, cælumque, quod imminet orbi.

Cæruleos habet unda deos ; Tritona canorum,
 Proteaque ambiguum, balænarumque prementem
 Ægæona suis immania terga lacertis, 10
 Doridaque et natas : quarum pars nare videntur,
 Pars in mole sedens virides siccare capillos,
 Pisce vehi quædam. Facies non omnibus una,
 Nec diversa tamen : qualem decet esse sororum.
 Terra viros urbesque gerit, silvasque, ferasque, 15
 Fluminaque, et Nymphas, et cetera numina ruris.
 Hæc super imposita est cæli fulgentis imago ;
 Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
 Quo simul acclivo Clymeneia limite proles
 Venit, et intravit dubitati tecta parentis ; 20
 Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus,
 Consistitque procul : neque enim propiora ferebat
 Lumina. Purpurea velatus veste sedebat
 In solio Phœbus, claris lucente smaragdis.
 A dextra lævaque Dies et Mensis et Annus, 25
 Seculaque, et positæ spatiis æqualibus Horæ,
 Verque novum stabat, cinctum florente corona ;
 Stabat nuda Æstas, et spicea sarta gerebat ;
 Stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis,
 Et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos. 30
 Inde loco medius, rerum novitate paventem
 Sol oculis juvenem, quibus adspicit omnia, vidit.
 Quæque viæ tibi causa ? quid hac, ait, arce petisti,
 Progenies, Phaëthon, haud inficianda parenti ?
 Ille refert : O lux immensi publica mundi, 35
 Phœbe pater, si das hujus mihi nominis usum,
 Nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,
 Pignora da, genitor, per quæ tua vera propago
 Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.
 Dixerat, at genitor circum caput omne micantes 40
 Deposuit radios, propiusque accedere jussit ;
 Amplexuque dato, Nec tu meus esse negari
 Dignus es, et Clymene veros, ait, edidit ortus.

Quoque minus dubites, quodvis pete munus ; ut illud,
Me tribuente, feras, promissis testis adesto 45
Dis juranda palus, oculis incognita nostris.
Vix bene desierat, currus rogat ille paternos,
Inque diem alipedum jus et moderamen equorum.
Pœnituit jurasse patrem, qui terque quaterque
Concutiens illustre caput, Temeraria, dixit, 50
Vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
Non dare! Confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaëthon, et quæ nec viribus istis
Munera convenient, nec tam puerilibus annis. 55
Sors tua mortalis ; non est mortale, quod optas.
Plus etiam, quam quod superis contingere fas sit,
Nescius affectas. Placeat sibi quisque licebit :
Non tamen ignifero quisquam consistere in axe
Me valet excepto. Vasti quoque rector Olympi, 60
Qui fera terribili jaculatur fulmina dextra,
Non agat hos currus. Et quid Jove majus habemus?
Ardua prima via est, et qua vix mane recentes
Enitantur equi ; medio est altissima cœlo,
Unde mare et terras ipsi mihi sæpe videre 65
Fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.
Ultima prona via est, et eget moderamine certo.
Tunc etiam, quæ me subjectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, Tethys solet ipsa vereri.
Adde quod assidua rapitur vertigine cælum, 70
Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.
Nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
Impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus. Quid agas? poterisne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis? 75
Forsitan et lucos illic urbesque domosque
Concipias animo, delubraque ditia donis
Esse : per insidias iter est formasque ferarum.
Utque viam teneas, nulloque errore traharis,

- Per tamen adversi gradieris cornua Tauri, 80
 Hæmoniosque arcus violentique ora Leonis,
 Sævaque circuitu curvantem brachia longo
 Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
 Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
 Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant, 85
 In promptu regere est. Vix me patiuntur, ut acres
 Incaluere animi; cervixque repugnat habenis.
 At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
 Nate, cave, dum resque sinit, tua corrige vota.
 Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas, 90
 Pignora certa petis. Do pignora certa timendo,
 Et patrio pater esse metu probor. Adspice vultus,
 Ecce, meos! utinamque oculos in pectora posses
 Inserere, et patrias intus deprendere curas!
 Denique, quidquid habet dives, circumspice, mundus, 95
 Eque tot ac tantis cæli terræque marisque
 Posce bonis aliquid; nullam patiêre repulsam.
 Deprecor hoc unum, quod vero nomine pœna,
 Non honor est. Pœnam, Phaëthon, pro munere poscis.
 Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis? 100
 Ne dubita, dabitur (Stygias juravimus undas)
 Quodcunque optaris, sed tu sapientius opta.
 Finierat monitus. Dictis tamen ille repugnat,
 Propositumque tenet, flagratque cupidine currus.
 Ergo, qua licuit, genitor cunctatus, ad altos 105
 Deducit juvenem, Vulcania munera, currus.
 Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
 Curvatura rotæ, radiorum argenteus ordo.
 Per juga chrysolithi positæque ex ordine gemmæ
 Clara repercusso reddebant lumina Phœbo. 110
 Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur, opusque
 Perspicit, ecce, vigil rutilo patefecit ab ortu
 Purpureas Aurora fores et plena rosarum
 Atria. Diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
 Lucifer, et cœli statione novissimus exit, 115

At pater, ut terras mundumque rubescere vidit,
 Cornuaque extremæ velut evanescere Lunæ,
 Jungere equos Titan velocibus imperat Horis.
 Jussa deæ celeres peragunt, ignemque vomentes,
 Ambrosiæ succo saturos, præsepibus altis 120
 Quadrupedes ducunt, adduntque sonantia frena.
 Tum pater ora sui sacro medicamine nati
 Contigit, et rapidæ fecit patientia flammæ.
 Imposuitque comæ radios, præsagaque luctus
 Pectore sollicito repetens suspiria, dixit : 125
 Si potes hic saltem monitis parere paternis,
 Parce, puer, stimulis, et fortius utere loris;
 Sponte sua properant; labor est, inhibere volentes.
 Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
 Sectus in obliquum est lato curvamine limes, 130
 Zonarumque trium contentus fine, polumque
 Effugito australem, junctamque aquilonibus Arcton.
 Hac sit iter; manifesta rotæ vestigia cernes.
 Utque ferant æquos et cælum et terra calores,
 Nec preme, nec summum molire per æthera currum. 135
 Altius egressus cælestia tecta cremabis,
 Inferius terras; medio tutissimus ibis.
 Neu te dexterior tortum declinet in anguem,
 Neve sinisterior pressam rota ducat ad aram :
 Inter utrumque tene. Fortunæ cetera mando, 140
 Quæ juvet, et melius, quam tu tibi, consulat opto.
 Dum loquor, Hesperio positas in litore metas
 Humida Nox tetigit. Non est mora libera nobis.
 Poscimur; effulget tenebris Aurora fugatis.
 Corripe lora manu, vel, si mutabile pectus 145
 Est tibi, consilio, non curribus utere nostris,
 Dum potes, et solidis etiamnum sedibus adstas,
 Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
 Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.
 Occupat ille levem juvenili corpore currum, 150
 Statque super, manibusque datas contingere habenas

Gaudet, et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrœis, Eous, et Æthon,
Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant. 155
Quæ postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
Reppulit, et facta est immensi copia mundi,
Corripuere viam, pedibusque per aëra motis
Obstantes findunt nebulas, pennisque levati
Prætereunt ortos isdem de partibus Euros. 160
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ justo sine pondere naves,
Perque mare, instabiles nimia levitate, feruntur;
Sic onere adsueto vacuus dat in aëra saltus, 165
Succutiturque alte, similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
Quadrijugi spatium, nec, quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet, nec qua commissas flectat habenas,
Nec scit, qua sit iter, nec, si sciat, imperet illis. 170
Tum primum radiis gelidi caluere Triones,
Et vetito frustra tentarunt æquore tingui.
Quæque polo posita est glaciali proxima Serpens,
Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
Incaluit, sumsitque novas fervoribus iras. 175
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boöte,
Quamavis tardus eras, et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab æthere terras
Infelix Phaëthon, penitus penitusque jacentes,
Palluit, et subito genua intremuere timore, 180
Suntque oculis tenebræ per tantum lumen obortæ.
Jamque agnosce genus piget, et valuisse rogando;
Jam Meropis dici cupiens, ita fertur, ut acta
Præcipiti pinus Borea, cui victa remisit
Frena suus rector, quam dis votisque reliquit. 185
Quid faciat? Multum cæli post terga relictum,
Ante oculos plus est; animo metitur utrumque,

Et modo, quos illi fato contingere non est,
 Prospicit occasus, interdum respicit ortus.
 Quidque agat ignarus, stupet, et nec frena remittit, 190
 Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
 Sparsa quoque in vario passim miracula cœlo,
 Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
 Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
 Scorpios, et cauda flexisque utrimque lacertis 195
 Porrigit in spatium signorum membra duorum.
 Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
 Vulnera curvata minitantem cuspidē vidit,
 Mentis inops, gelida formidine lora remisit.
 Quæ postquam summum tetigere jacentia tergum, 200
 Exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
 Ignotæ regionis eunt : quaque impetus egit,
 Hac sine lege ruunt, altoque sub æthere fixis
 Incursant stellis, rapiuntque per avia currum :
 Et modo summa petunt, modo per decliva viasque 205
 Præcipites spatio terræ propiore feruntur :
 Inferiusque suis fraternos currere Luna
 Admiratur equos ; ambustaque nubila fumant.
 Corripitur flammis, ut quæque altissima, tellus,
 Fissaque agit rimas, et succis aret ademptis. 210
 Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
 Materiamque suo præbet seges arida damno.
 Parva queror ; magnæ pereunt cum mœnibus urbes,
 Cumque suis totas populis incendia gentes
 In cinerem vertunt. Silvæ cum montibus ardent. 215
 Ardet Athos Taurusque, Cilix, et Tmolos, et Cete,
 Et nunc sicca, prius celeberrima fontibus, Ide,
 Virgineusque Helicon, et nondum Cæagrius Hæmos.
 Ardet in immensum geminatis ignibus Ætne,
 Parnassusque biceps, et Eryx, et Cynthus, et Othrys, 220
 Et tandem Rhodope nivibus caritura, Mimasque,
 Dindymaque et Mycale, natusque ad sacra Cithæron,
 Nec prosunt Scythiæ sua frigora ; Caucasus ardet,

Ossaque cum Pindo, majorque ambobus Olympus,
Aëriæque Alpes, et nubifer Apenninus. 225
Tunc vero Phaëthon cunctis e partibus orbem
Adspicit accensum, nec tantos sustinet æstus,
Ferventesque auras, velut e fornace profunda,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque jam cineres ejectatamque favillam 230
Ferre potest, calidoque involvitur undique fumo.
Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus,
Nescit, et arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tum credunt in corpora summa vocato
Æthiopum populos nigrum traxisse colorem. 235
Tum facta est Libye, raptis humoribus æstu,
Arida, tum Nymphæ passis fontesque lacusque
Deflevire comis. Quærit Bœotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.
Nec sortita loco distantes flumina ripas 240
Tuta manent ; mediis Tanaïs fumavit in undis,
Peneosque senex Teuthranteusque Caïcus,
Et celer Ismenos, cum Phocaïco Erymantho,
Arsurusque iterum Xanthus, flavusque Lycormas,
Quique recurvatis ludit Mæandros in undis, 245
Mygdoniusque Melas, et Tænarius Eurotas.
Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes,
Thermodonque citus, Gangesque et Phasis et Ister.
Æstuat Alpheos, ripæ Spercheïdes ardent,
Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum ; 250
Et, quæ Mæonias celebrarant carmine ripas,
Flumineæ volucres medio caluere Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet ; ostia septem
Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles. 255
Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccant,
Hesperiosque amnes, Rhenum Rhodanumque Padumque,
Cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.
Dissilit omne solum, penetratque in Tartara remis

- Lumen, et infernum terret cum conjuge regem. 260
Et mare contrahitur, siccæque est campus arenæ,
Quod modo pontus erat. Quosque altum texerat æquor,
Exsistunt montes, et sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces, nec se super æquora curvi
Tollere consuetas audent delphines in auras. 265
Corpora phocarum summo resupina profundo
Exanimata jacent. Ipsum quoque Nerea fama est
Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exserere ausus erat, ter non tulit æris æstus. 270
Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi contractosque undique fontes,
Qui se condiderant in opacæ viscera matris,
Sustulit omniferos collo tenus arida vultus,
Opposuitque manum fronti, magnoque tremore 275
Omnia concutiens paullum subsedit, et infra,
Quam solet esse, fuit, siccaque ita voce locuta est:
Si placet hoc, meruique, quid O tua fulmina cessant,
Summe Deûm? Liceat perituræ viribus ignis
Igne perire tuo, clademque auctore levare. 280
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo
(Presserat ora vapor), tostos en adspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillæ.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiiue refers, quod adunci vulnera aratri, 285
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno;
Quod pecori frondes, alimentaue mitia fruges
Humano generi, vobis quod tura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid undæ,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte 290
Æquora decrescunt, et ab æthere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cæli miserere tui. Circumspice utrumque;
Fumat uterque polus; quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas, en, ipse laborat, 295

Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
 Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli,
 In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis
 Si quid adhuc superest, et rerum consule summæ.
 Dixerat hæc Tellus; neque enim tolerare vaporem 300
 Ulterius potuit, nec dicere plura, suumque
 Rettulit os in se, propioraque Manibus antra.

At Pater Omnipotens Superos testatus, et ipsum,
 Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
 Interitura gravi, summam petit arduus arcem, 305
 Unde solet latis nubes inducere terris,
 Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.
 Sed neque, quas posset terris inducere, nubes,
 Tunc habuit, nec, quos cælo dimitteret, imbres.
 Intonat, et dextra libratum fulmen ab aure 310
 Misit in aurigam, pariterque animaque rotisque
 Expulit, et sævis compescuit ignibus ignes.
 Consternuntur equi, et saltu in contraria facto
 Colla jugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
 Illic frena jacent, illic temone revulsus 315
 Axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
 Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
 At Phaëthon, rutilos flamma populante capillos.
 Volvitur in præceps, longoque per aëra tractu
 Fertur, ut interdum de cælo stella sereno, 320
 Etsi non cecidit, potuit cecidissee videri.
 Quem, procul a patria, diverso maximus orbe
 Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.

Naïdes Hesperiae trifida fumantia flamma
 Corpora dant tumulo, signantque hoc carmine saxum : 325
 Hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni,
 Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

- Non arces, non vallus erat ; somnumque petebat
Securus varias dux gregis inter oves. 10
- Tunc mihi vita foret ; vulgi nec tristia nossem
Arma, nec audissem corde micante tubam !
Nunc ad bella trahor, et jam quis forsitan hostis
Hæsura in nostro tela gerit latere.
- Sed patrii servate Lares ; aluistis et iidem, 15
Cursarem vestros cum tener ante pedes.
Neu pudeat, prisco vos esse e stipite factos ;
Sic veteris sedes incoluistis avi.
- Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde deus. 20
- Hic placatus erat, seu quis libaverat uvam,
Seu dederat sanctæ spicea sarta comæ.
Atque aliquis voti compos liba ipse ferebat,
Postque comes purum filia parva favum.
- At nobis ærata, Lares, depellite tela : 25
Hostia erit plena rustica porcus hara.
Hanc pura cum veste sequar, myrtoque canistra
Vincta geram, myrto vinctus et ipse caput.
- Sic placeam vobis ; alius sit fortis in armis,
Sternat et adversos Marte favente duces : 30
- Ut mihi potanti possit sua dicere facta
Miles, et in mensa pingere castra mero.
- Quis furor est, atram bellis arcessere mortem ?
Imminet et tacito clam venit illa pede.
- Non seges est infra, non vinea culta, sed audax 35
Cerberus et Stygiæ navita turpis aquæ.
Illic percussisque genis ustoque capillo
Errat ad obscuros pallida turba lacus.
- Quam potius laudandus hic est, quem prole parata
Occupat in parva pigra senecta casa. 40
- Ipse suas sectatur oves, at filius agnos ;
Et calidam fesso comparat uxor aquam.
- Sic ego sim, liceatque caput candescere canis,
Temporis et prisca facta referre senem.

Interea Pax arva colat. Pax candida primum	45
Duxit araturos sub juga curva boves.	
Pax aluit vites, et succos condidit uvæ,	
Funderet ut nato testa paterna merum.	
Pace bidens vomerque vigent ; at tristia duri	
Militis in tenebris occupat arma situs.	50

7. RUS. (*Tibull.* II. i. 37.)

Rura cano, rurisque deos ; his vita magistris	
Desuevit querna pellere glande famem.	
Illi compositis primum docuere tigillis	
Exiguam viridi fronde operire domum.	
Illi etiam tauros primum docuisse feruntur	5
Servitium, et plastro supposuisse rotam.	
Tunc victus abiere feri, tunc consita poma,	
Tunc bibit irriguas fertilis hortus aquas.	
Aurea tunc pressos pedibus dedit uva liquores,	
Mistaque securo est sobria lympha mero.	10
Rura ferunt messes, calidi cum sideris æstu	
Deponit flavas annua terra comas.	
Rure levis verno flores apis ingerit alveo,	
Compleat ut dulci sedula melle favos.	
Agricola assiduo primum satiatus aratro	15
Cantavit certo rustica verba pede :	
Et satur arenti primum est modulatus avena	
Carmen, ut ornatos diceret ante deos.	
Agricola et minio suffusus, Bacche, rubenti	
Primus inexperta duxit ab arte choros.	20
Huic datus, a pleno memorabile munus ovili,	
Dux pecoris hircus : duxerat hircus oves.	

8. **ΦΑΒΗ.** (*Ovid. Fast.* ii. 193.)

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
 Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
 Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis
 Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
 Una domus vires et onus susceperat Urbis :
 Sumunt gentiles arma professa manus.
 Egreditur castris miles generosus ab îdem,
 E quîs dux fieri quilibet aptus erat.
 Carmentis portæ dextro via proxima Jano est :
 Ire per hanc noli, quisquis es ; omen habet.
 Illa fama refert Fabios exisse trecentos.
 Porta vacat culpa ; sed tamen omen habet.
 Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem
 (Turbidus hibernis ille fluebat aquis),
 Castra loco ponunt : dstrictis ensibus ipsi
 Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt :
 Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
 Invadunt sparsos lata per arva greges.
 Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
 Accipiunt : Tusco sanguine terra rubet.
 Sic iterum, sic sæpe cadunt. Ubi vincere aperte
 Non datur, insidias armaque cœca parant.
 Campus erat, campi claudebant ultima colles,
 Silvaque, montanas occulere apta feras.
 In medio paucos armentaque rara relinquunt :
 Cetera virgultis abdita turba latet.
 Ecce, velut torrens, undis pluvialibus auctus,
 Aut nive, quæ Zephyro victa tepente fluit,
 Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas :

Sic Fabii latis vallem discursibus implent,
 Quosque vident, sternunt; nec metus alter inest.
 Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti.
 Simplex nobilitas, perfida tela cave.
 Fraude perit virtus. In apertos undique campos 35
 Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
 Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
 Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
 Sicut aper, silvis longe Laurentibus actus,
 Fulmineo celeres dissipat ore canes; 40
 Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti,
 Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis, 45
 Credibile est, ipsos consuluisse Deos.
 Nam puer impubes et adhuc non utilis armis,
 Unus de Fabia gente relictus erat:
 Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret. 50

9. CACUS. (*Ovid. Fast. i. 539.*)

Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
 Felix, exsilium cui locus ille fuit!
 Nec mora longa fuit. Stabant nova tecta, nec alter
 Montibus Ausoniis Arcade major erat.
 Ecce, boves illuc Erytheïdas applicat heros 5
 Emensus longi claviger orbis iter.
 Dumque huic hospitium domus est Tegeæa, vagantur
 Incustoditæ lata per arva boves.
 Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
 De numero tauros sentit abesse duos. 10

Nulla videt taciti quærens vestigia furti :

Traxerat aversos Cacus in antra feros ;

Cacus, Aventinæ timor atque infamia silvæ,

Non leve finitimis hospitibusque malum.

Dira viro facies ; vires pro corpore ; corpus 15

Grande : pater monstri Mulciber hujus erat.

Proque domo longis spelunca recessibus ingens

Abdita, vix ipsis invenienda feris.

Ora super postes affixaque brachia pendent.

Squalidaque humanis ossibus albet humus. 20

Servata male parte boum Jove natus abibat :

Mugitum rauco furta dedere sono.

Accipio revocamen, ait; vocemque secutus

Impia per silvas ultor ad antra venit.

Ille aditum fracti præstruxerat objice montis: 25

Vix juga movissent quinque bis illud opus.

Nititur hic humeris (cælum quoque sederat illis)

Et vastum motu collabefactat onus.

Quod simul evulsum est, fragor æthera terruit ipsum,

Ictaque subsedit pondere molis humus. 30

Prima movet Cacus collata praelia dextra,

Remque ferox saxis stipitibusque gerit.

Quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes

Confugit, et flammās ore sonante vomit.

Quas quoties proflat, spirare Typhoëa credas, 35

Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.

Occupat Alcides, adductaque clava trinodis

Ter quater adversi sedit in ore viri.

Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,

Et lato moriens pectore plangit humum. 40

Immolat ex illis taurum tibi, Jupiter, unum

Victor, et Evandrum ruricolasque vocat.

Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram,

Hic, ubi pars urbis de bove nomen habet.

10. HIEMS ARCTICA. (*Ovid. Trist.* III. x. 9.)

Quum glacialis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est ;
Nix jacet, et jactam nec sol pluviæve resolvunt :
Indurat Boreas perpetuamque facit.
Ergo ubi deliquit nondum prior, altera venit ; 5
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres tectaque rapta ferat.
Pellibus et sutis arcent male frigora braccis ;
Oraque de toto corpore sola patent. 10
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.
Udaque consistunt, formam servantia testæ,
Vina, nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrecant frigore rivi, 15
Deque lacu fragiles effodiantur aquæ ?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, et tectis in mare serpit aquis. 20
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur, et undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes, subterlabentibus undis,
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.

11. MORS OMNIBUS COMMUNIS.

(Ovid. Consol. ad Liv. 427.)

Supprime jam lacrimas. Non est revocabilis istis,
 Quem semel umbrifera navita lindre tulit.
 Hectors tot fratres, tot deflevire sorores,
 Et pater, et conjux, Astyanaxque puer,
 Et longæva parens. Tamen ille redemptus ad ignes ; 5
 Nullaque per Stygias umbra renavit aquas.
 Contigit hoc etiam Thetidi. Populator Achilles
 Iliaca ambustis ossibus arva premit.
 Illi cæruleum Panope matertera crinem
 Solvit, et immensas fletibus auxit aquas ; 10
 Consortesque Deæ centum, longævaque magni
 Oceani conjux Oceanusque pater ;
 Et Thetis ante omnes. Sed nec Thetis ipsa, nec omnes
 Mutarunt avidi tristia jura dei.

12. MAJESTAS DEA. *(Ovid. Fast. v. 45.)*

Assidet illa Jovi, Jovis est fidissima custos,
 Et præstat sine vi sceptrâ tremenda Jovi.
 Venit et in terras: coluerunt Romulus illam
 Et Numa; mox alii, tempore quisque suo.
 Illa patres in honore pio matresque tuetur ; 5
 Illa comes pueris virginibusque venit ;
 Illa datos fasces commendat eburque curule ;
 Illa coronatis alta triumphat equis.

13. BELLUM GIGANTUM. (*Ovid. Fast. v. 35.*)

Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
 Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
 Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues;
 Atque ait: In magnos arma movete Deos.
 Exstruere hi montes ad sidera summa parabant, 5
 Et magnum bello sollicitare Jovem.
 Fulmina de cæli jaculatus Jupiter arce
 Vertit in auctores pondera vasta suos.

14. PALLAS MINERVA. (*Ovid. Fast. iii. 815.*)

Pallada nunc, pueri, teneræque ornatæ puellæ;
 Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
 Pallade placata lanam mollite, puellæ;
 Discite jam plenas exonerare colos.
 Illa etiam stantes radio percurrere telas 5
 Erudit, et rarum pectine denset opus.
 Hanc cole, qui maculas læsis de vestibis aufers;
 Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
 • Vos quoque, Phœbea morbos qui pellitis arte,
 Munera de vestris pauca referte Deæ. 10
 Nec vos, turba fere censu fraudata, magistri,
 Spernite: discipulos attrahit illa novos.
 Quique moves cælum, tabulamque coloribus uris,
 Quique facis docta mollia saxa manu.
 Mille Dea est operum; certe Dea carminis illa est. 15
 Si mereor, studiis adsit amica meis.

15. FLORA. (*Ovid. Fast.* v. 195.)

Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta Latino
Nominis est nostri litera Græca sono.

Chloris eram, Nymphe campi felicitis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.

Vere fruor semper ; per me nitidissimus annus ; 5
Arbor habet frondes, pabula semper humus.

Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris ;
 Aura foveat ; liquidæ fonte rigatur aquæ ;

Hunc meus implevit generoso flore maritus,
Atque ait: Arbitrium tu, Dea, floris habe. 10

Sæpe ego digestos volui numerare colores ;
Nec potui : numero copia major erat.

Roscida quum primum foliis excussa pruina est,
Et variæ radiis intepuere comæ;
Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,

Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
Sertaque, cælestes implicitura comas.

Prima per immensas sparsi nova semina gentes;
Unius Tellus ante coloris erat. 20

**Prima Therapnæo feci de sanguine florem,
Et manet in folio scripta querela suo.**

Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos,
Infelix, quod non alter et alter eras.

Quid Crocon, aut Attin referam, Cinyraque creatum, 25
De quorum per me vulnere surgit honor.

Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
Esse putes : tangunt numen et arva meum.

Si bene floruerint segetes, erit area dives :
Si bene floruerit vinea, Bacchus erit. 30

Si bene floruerint oleæ, nitidissimus annus :
 Pomaque proventum temporis hujus habent.
 Flore semel læso pereunt viciæque fabæque,
 Et pereunt lentes, advena Nile, tuæ.
 Vina quoque, in magnis operose condita cellis, 35
 Florent, et nebulae dolia summa tegunt.
 Mella meum munus. Volucres ego mella daturas
 Ad violam et cytisos et thyma cana voco.
 Nos quoque idem facimus, tunc quum juvenilibus annis
 Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent. 40

16. TERMINUS. (*Ovid. Fast. ii. 641.*)

Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
 Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
 Te duo diversa domini pro parte coronant,
 Binaque sarta tibi, binaque liba ferunt.
 Spargitur et cæsa communis Terminus agna ; 5
 Næc queritur, lactens quum sibi porca datur.
 Conveniunt celebrantque dapæ, vicinia supplex,
 Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
 Tu populos urbesque et regna ingentia finis :
 Omnis erit sine te litigiosus ager. 10
 Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro :
 Legitima servas credita rura fide.
 Si tu signasses olim Thyreatida terram,
 Corpora non leto missa trecenta forent.
 Quid, nova quum fierent Capitolia? — Nempe Deorum 15
 Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
 Terminus (ut veteres memorant) inventus in æde
 Restitit, et magno cum Jove templa tenet.
 Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
 Exiguum templi tecta foramen habent. 20

Termine, post illud levitas tibi libera non est:

Qua positus fueris in statione, mane.

Nec tu vicino quidquam concede roganti,

Ne videare hominem præposuisse Jovi.

Et, seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,

Clamato : Meus est hic ager, ille tuus.

25

17. MERCURIUS. (*Ovid. Fast. v. 663.*)

Clare nepos Atlantis, ades, quem montibus olim

Edidit Arcadiis Pleiās una Jovi.

Pacis et armorum superis imisque Deorum

Arbiter, alato qui pede carpis iter ;

Læte lyræ pulsu, nitida quoque læte palæstra,

Quo didicit culte lingua favente loqui.

5

Te, quicumque suas profitetur vendere merces,

Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.

18. CHIRON. (*Ovid. Fast. v. 381.*)

Pelion Hæmoniaë mons est obversus in austros :

Summa virent pinu, cetera quercus habet.

Phillyrides tenuit. Saxo stant antra vetusto,

Quæ justum memorant incoluisse senem.

Ille manus, olim missuras Hectora leto,

Creditur in lyricis detinuisse modis.

5

Venerat Alcides, exacta parte laborum,

Jussaque restabant ultima pæne viro.

- Stare simul casu Trojæ duo fata videres ;
 Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat. 10
 Excipit hospitio juvenem Philyreïus heros,
 Et causam adventus hic rogat, ille docet.
 Perspicit interea clavam spoliūque leonis :
 Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
 Nec se, quin horrens auderent tangere setis 15
 Vellus, Achilleæ continuere manus.
 Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
 Excidit, et lævo fixa sagitta pede est.
 Ingemuit Chiron, traxitque e vulnere ferrum ;
 Et gemit Alcides Hæmoniusque puer. 20
 Ipse tamen lectas Pagasæis collibus herbas
 Temperat, et varia vulnere mulcet ope.
 Virus edax superabat opem, penitusque recepta
 Ossibus et toto corpore pestis erat.
 Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ 25
 Mixtus ad auxilium tempora nulla dabant.
 Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles ;
 (Sic flendus Peleus, si moreretur, erat ;)
 Oscula sæpe dedit ; dixit quoque sæpe jacenti :
 Vive, precor, nec me, care, relinque, pater. 30
 Nona dies aderat, quum tu, justissime Chiron,
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.

19. ROMULUS. (*Ovid. Fast. iv. 809.*)

- Jam luerat pœnas frater Numitoris, et omne
 Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
 Contrahere agrestes et mœnia ponere utrique
 Convenit : ambigitur, mœnia ponat uter.
 Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo : 5
 Magna fides avium est : experiamur aves.

Res placet : alter init nemorosi saxa Palati ;
 Alter Aventinum mane cacumen adit.
 Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine : pacto
 Statur, et arbitrium Romulus urbis habet. 10

20. RAPTUS SABINARUM. (*Ovid. A. A. i. 101.*)

Primus sollicitos fecisti, Romule, ludos :
 Quum juvit viduos rapta Sabina viros.
 Tunc neque marmoreo pendebant vela theatro,
 Nec fuerant liquido pulpita rubra croco. 5
 Illic, quas tulerant nemorosa Palatia, frondes
 Simpliciter positæ scena sine arte fuit.
 In gradibus sedit populus de cespite factis,
 Qualibet hirsutas fronde tegente comas.
 Respiciunt, oculisque notant sibi quisque puellam
 Quam velit, et tacito pectore multa movent. 10
 Dumque, rudem præbente modum tibicine Tusco,
 Ludius æquatam ter pede pulsat humum,
 In medio plausu — plausus tunc arte carebat —
 Rex populo prædæ signa petenda dedit.
 Protinus exsiliunt, animum clamore fatentes, 15
 Virginibus cupidas injiciuntque manus.
 Ut fugiunt aquilas timidissima turba columbæ,
 Utque fugit visos agna novella lupos ;
 Sic illæ timuere viros sine lege ruentes :
 Constitit in nulla, qui fuit ante, color. 20
 Nam timor unus erat, facies non una timoris :
 Pars laniat crines ; pars sine mente sedet.
 Altera mæsta silet ; frustra vocat altera matrem ;
 Hæc queritur ; stupet hæc ; hæc manet ; illa fugit.
 Ducuntur raptæ, genialis præda, puellæ ; 25
 Et potuit multas ipse decere pudor.

Si qua repugnarat nimium comitemque negarat,
 Sublatam cupido vir tulit ipse sinu.
 Atque ita, Quid teneros lacrimis corrumpis ocellos?
 Quod matri pater est, hoc tibi, dixit, ero. 30
 Romule, militibus scisti dare commoda solus:
 Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

21. CANTUS. (*Ovid. Trist. iv. 1.*)

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
 Excusata suo tempore, lector, habe.
 Exul eram, requiesque mihi, non fama, petita est:
 Mens intenta suis ne foret usque malis.
 Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor, 5
 Indocili numero cum grave mollit opus;
 Cantet et innitens limosæ pronus arenæ,
 Adverso tardam qui trahit amne ratem;
 Quique ferens pariter lentos ad pectora remos
 In numerum pulsa brachia versat aqua. 10
 Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
 Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
 Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
 Fallitur ancillæ decipiturque labor.
 Fertur et, abducta Lyrnesside, tristis Achilles 15
 Hæmonia curas attenuasse lyra.
 Cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
 Saxa, bis amissa conjuge mæstus erat.
 Me quoque Musa levat Ponti loca jussa petentem:
 Sola comes nostræ perstitit illa fugæ. 20
 Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
 Nec mare, nec ventos barbariemque timet.

22. INGENIUM. (*Ovid. A. A. ii. 112.*)

Quisquis es, incertæ timide confide figuræ :
 Ingenii dotes corporis adde bonis.
 Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,
 Fit minor, et spatio carpitur ipsa suo.
 Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent, 5
 Et riget amissa spina relictæ rosa.
 Et tibi jam cani venient, formosæ, capilli ;
 Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
 Jam molire animum, qui duret, et adstrue formæ ;
 Solus ad extremos permanet ille rogos. 10
 Nec levis, ingenuas pectus coluisse per artes,
 Cura sit, et linguas edidicisse duas.

23. VITA RUSTICA. (*Ovid. Remed. 169.*)

Rura quoque oblectant animos studiumque colendi ;
 Quælibet huic curæ cedere cura potest.
 Colla jube domitos oneri supponere tauros,
 Sauciet ut duram vomer aduncus humum.
 Obrue versata Cerealia semina terra, 5
 Quæ tibi cum multo fenore reddat ager.
 Adspice curvatos pomorum pondere ramos,
 Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.
 Adspice jucundo labentes murmure rivos ;
 Adspice tondentes fertile gramen oves. 10
 Ecce, petunt rupes præruptaque saxa capellæ ;
 Jam referent hædis ubera plena suis.

Pastor inæquali modulatur arundine carmen,
 Nec desunt comites, sedula turba, canes.
 Parte sonant alia silvæ mugitibus altæ, 15
 Et queritur vitulum mater abesse suum.
 Quid cum suppositas fugiunt examina taxos,
 Ut relevent demti vimina torta favi?
 Poma dat auctumnus: formosa est messibus æstas;
 Ver præbet flores: igne levatur hiems. 20
 Temporibus certis maturam rusticus uvam
 Deligit, et nudo sub pede musta fluunt.
 Temporibus certis desectas alligat herbas,
 Et tonsam raro pectine verrit humum.
 Ipse potes riguis plantam deponere in hortis; 25
 Ipse potes rivos ducere lenis aquæ.

24. ORESTES ET PYLADES.

(*Ovid. Epp. ex Pont. III. ii. 45.*)

Est locus in Scythia — Tauros dixere priores —
 Qui Getica longe non ita distat humo.
 Fama refert, illic signum cæleste fuisse;
 Quoque minus dubites, stat basis orba Dea. 5
 Araque, quæ fuerat natura candida saxi,
 Decolor affuso tincta cruore rubet.
 Femina sacra facit tædæ non nota jugali,
 Quæ superat Scythicas nobilitate nurus.
 Sacrifici genus est — sic instituere priores —
 Advena virgineo cæsus ut ense cadat. 10
 Regna Thoas habuit, Mæotide clarus in ora;
 Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
 Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
 Nescio quam dicunt Iphigenian iter.

- Quam levibus ventis sub nube per aëra vectam 15
Creditur his Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
Invita peragens tristia sacra manu :
Cum duo velifera juvenes venere carina,
Presseruntque suo litora nostra pede. 20
Par fuit his ætas et amor : quorum alter Orestes,
Alter erat Pylades ; nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos, 25
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardæ causas invenit usque moræ ;
Non ego crudelis ; juvenes ignoscite ; dixit :
Sacra suo facio barbariora loco. 30
Ritus is est gentis. Qua vos tamen urbe venitis ?
Quove parum fausta puppe petistis iter ?
Dixit : et audito patriæ pia nomine virgo
Consortes urbis comperit esse suæ.
Alter, at, e vobis, inquit, cadat hostia ; sacri 35
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten :
Hic negat : inque vicem pugnat uterque mori.
Exstitit hoc unum, quo non convenerit illis ;
Cetera par concors et sine lite fuit. 40
Dum peragunt pulcri juvenes certamen amoris,
Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
— Humanos casus adspice — frater erat.
Nec mora : de templo rapiunt simulacra Dianæ, 45
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.

25. PHALARIS. (*Ovid. Trist. iii. 11.*)

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
 Meque reum, demto fine, cruentus agas ;
 Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino,
 Et dicam silices pectus habere tuum.
 Pendimus en profugi — satia tua pectora — pœnas, 5
 Exsilioque graves, exsiliique loco.
 Carnifici fortuna potest mea flenda videri,
 Te tamen est uno iudice mæsta parum.
 Sævior es tristi Busiride ; sævior illo,
 Qui falsum lento torruit igne bovem, 10
 Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
 Et dictis artes conciliasse suas ;
 Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major ;
 Nec sola est operis forma probanda mei.
 Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri : 15
 Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
 Protinus inclusum lentis carbonibus ure ;
 Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
 Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
 Da, precor, ingenio præmia digna meo. 20
 Dixerat. At Phalaris : Pœnæ mirande repertor,
 Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.
 Nec mora ; monstratis crudeliter ignibus ustus
 Exhibuit querulos ore tremente sonos.

26. AMICITIA FIDELIS. (*Ovid. Trist. i. 5.*)

O mihi post ullos numquam memorande sodales,
 O cui præcipue sors mea visa sua est ;

- Attonitum qui me, memini, carissime, primus
Ausus es alloquio sustinuisse tuo ;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti, 5
Cum foret in misero pectore mortis amor ;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis ;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixæ medullis,
Perpetuusque animæ debitor hujus ero. 10
Spiritus hic vacuas prius extenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longa pietas excidat ista die.
Dî tibi sint faciles, et opis nullius egentem 15
Fortunam præstent, dissimilemque meæ ;
Si tamen hæc navis vento ferretur amico,
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas. 20
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat et vultu ridet Fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt ; nec noscitur ulli, 25
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici ;
Cetera Fortunæ, non mea, turba fuit. 30
Quo magis, O pauci, rebus succurrite lapsis,
Et date naufragio litora tuta meo.

27. HORTUS.

Adeste, Musæ, maximi proles Jovis ;
 Laudes feracis prædicemus hortuli.
 Hortus salubres corpori præbet cibos,
 Variosque fructus sæpe cultori refert.
 Olus benignum, multiplex herbæ genus, 5
 Uvas nitentes, atque fetus arborum.
 Non deficit hortis et voluptas maxima,
 Multisque mixta commodis jucunditas :
 Aquæ strepentis vitreus lambit liquor,
 Sulcoque ductus irrigat rivus sata ; 10
 Flores nitescent discolore gramine,
 Pinguntque terram gemmeis honoribus.
 Apes susurro murmurant gratæ levi,
 Cum summa florum, vel novos rores legunt.
 Fecunda vitis conjuges ulmos gravat, 15
 Textasve inumbrat pampinis arundines.
 Opaca præbent arbores umbracula,
 Prohibentque densis fervidum solem comis.
 Aves canoros garrulæ fundunt sonos,
 Et semper aures cantibus mulcent suis. 20
 Oblectat hortus, avocat, pascit, tenet,
 Animoque mæsto demit angores graves :
 Membris vigorem reddit, et visum capit,
 Refert labori plenior gratiam,
 Tribuit colenti multiforme gaudium. 25

28. LUPUS ET GRUS. (*Phædr.* i. 8.)

Qui pretium meriti ab improbis desiderat,
 Bis peccat : primum, quoniam indignos adjuvat,
 Impune abire deinde quia jam non potest.

Os devoratum fauce quum hæreret lupi,
Magno dolore victus cœpit singulos 5
Illicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem persuasa est jurejurando gruis,
Gulæque credens colli longitudinem
Periculosam fecit medicinam lupo.
Pro quo quum pactum flagitaret præmium : 10
Ingrata es, inquit, ore quæ nostro caput
Incolume abstuleris, et mercedem postules.

29. FRATER ET SOROR. (*Phædr.* iii. 8.)

Præcepto hoc monitus, sæpe te considera.
Habebat quidam filiam turpissimam,
Idemque insignem pulchra facie filium.
Hi speculum, in cathedra matris ut positum fuit,
Pueriliter ludentes forte inspexerant. 5
Hic se formosum jactat, illa irascitur,
Nec glorientis sustinet fratris jocos,
Accipiens quippe cuncta in contumeliam.
Ergo ad patrem decurrit, læsura invicem,
Magnaque invidia criminatur filium, 10
Vir natus quod rem feminarum tetigerit.
Amplexus ille utrumque, et carpens oscula,
Dulcemque in ambos caritatem partiens :
Quotidie, inquit, speculo vos uti volo ;
Tu formam ne corrumpas nequitiae malis, 15
Tu faciem ut istam moribus vincas bonis.

30. VULPES ET HIRCUS. (*Phædr.* iv. 8.)

Homo simul ac venit in periculum callidus,
Reperire effugium quærit alterius malo.

Quum decidisset vulpes in puteum inscia,
Et altiore clauderetur margine :

Devenit hircus sitiens in eundem locum, 5

Simul rogavit, esset an dulcis liquor,

Et copiosus ; illa fraudem moliens :

Descende, amice, tanta bonitas est aquæ,

Voluptas ut non possit satiari mea.

Immisit se barbatus. Tum vulpecula 10

Evasit puteo, nixa celsis cornibus,

Hircumque clauso liquit hærentem vado.

31. SIMONIDES NAUFRAGUS. (*Phædr.* iv. 20.)

Homo doctus in se semper divitias habet.

Simonides, qui scripsit egregium melos,

Quo paupertatem sustineret facilius,

Circuire cœpit urbes Asiæ nobiles,

Mercede accepta laudem victorum canens. 5

Hoc genere quæstus postquam locuples factus est,

Redire in patriam voluit cursu pelagio.

Erat autem, ut aiunt, natus in Cea insula.

Ascendit navem, quam tempestas horrida

Simul et vetustas medio dissolvit mari. 10

Hi zonas, illi res pretiosas colligunt,

Subsidium vitæ. Quidam curiosior :

Simonide, tu ex opibus nil sumis tuis ?

Mecum, inquit, mea sunt cuncta. Tunc pauci enatant,
Qui plures onere degravati perierant. 15
Prædones adsunt, rapiunt, quod quisque extulit,
Nudos relinquunt. Forte Clazomenæ prope
Antiqua fuit urbs, quam petierunt naufragi.
Hic litterarum quidam studio deditus,
Simonidis qui sæpe versus legerat, 20
Eratque absentis admirator maximus,
Sermone ab ipso cognitum cupidissime
Ad se recepit, veste, numis, familia,
Hominem exornavit. Ceteri tabulam suam
Portant, rogantes victum. Quos casu obvios 25
Simonides ut vidit: Dixi, inquit, mea
Mecum esse cuncta; vos quod habuistis, perit.

32. VITA BEATA. (*Martial. x. 47.*)

Vitam quæ faciunt beatiorē,
Jucundissime Martialis, hæc sunt.
Res non parta labore, sed relictæ;
Non ingratus ager, focus perennis,
Lis nunquam, toga rara, mens quieta, 5
Vires ingenuæ, salubre corpus;
Prudens simplicitas, pares amici;
Convictus facilis, sine arte mensa;
Nox non ebria, sed soluta curis;
Somnus qui faciat breves tenebras; 10
Quod sis, esse velis, nihilque malis;
Summum nec metuas diem, nec optes.

35. PEREGRINANDI STUDIUM. (*Catull. 46.*)

Jam ver egelidos refert tepores,
 Jam cæli furor æquinoctialis
 Jucundis Zephyri silescit auris.
 Linquantur Phrygii, Catulle, campi,
 Nicææque ager uber æstuosæ. 5
 Ad claras Asiæ volemus urbes.
 Jam mens prætrepidans avet vagari;
 Jam læti studio pedes vigescunt.
 O dulces comitum valete cœtus,
 Longe quos simul a domo profectos 10
 Diversos variæ viæ reportant.

36. LAUS INNOCENTIÆ. (*Hor. Carm. i. 22.*)

Integer vitæ scelerisque purus
 Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
 Nec venenatis grvida sagittis,
 Fusce, pharetra;
 Sive per Syrtes iter æstuosas, 5
 Sive facturus per inhospitalem
 Caucasum, vel quæ loca fabulosus
 Lambit Hydaspes.

38. AMICUS REDUX. (*Hor. Carm. ii. 6.*)

O sæpe mecum tempus in ultimum
 Deducte, Bruto militiæ duce,
 Quis te redonavit Quiritem
 Dîs patriis, Italoque cælo,
 Pompei, meorum prime sodalium ? 5
 Cum quo morantem sæpe diem mero
 Fregi, coronatus nitentes
 Malobathro Syrio capillos.
 Tecum Philippos et celerem fugam
 Sensi, relictâ non bene parmula ; 10
 Cum fracta virtus, et minaces
 Turpe solum tetigere mento.
 Sed me per hostes Mercurius celer
 Denso paventem sustulit aëre :
 Te rursus in bellum resorbens 15
 Unda fretis tulit æstuosis.
 Ergo obligatam redde Jovi dapem ;
 Longaque fessum militia latus
 Depone sub lauru mea, nec
 Parce cadis tibi destinatis. 20
 Oblivioso levâ Massico
 Ciboria exple ; funde capacibus
 Unguenta de conchis. Quis udo
 Deproperare apio coronas
 Curatve myrto ? Quem Venus arbitrum
 Dicet bibendi ? Non ego sanius
 Bacchabor Edonis : recepto
 Dulce mihi furere est amico.

39 MORS IMPENDENS. (*Hor. Carm. ii. 13.*)

Eheu! fugaces, Postume, Postume,
 Labuntur anni; nec pietas moram
 Rugis et instanti senectæ
 Afferet, indomitæque morti:
 Non si trecenis, quotquot eunt dies, 5
 Amice, places illacrymabilem
 Plutona tauris, qui ter amplum
 Geryonen Tityonque tristi
 Compescit unda, scilicet omnibus,
 Quicunque terræ munere vescimur, 10
 Enaviganda, sive reges,
 Sive inopes erimus coloni.
 Frustra cruento Marte carebimus,
 Fractisque rauci fluctibus Hadriæ:
 Frustra per auctumnos nocentem 15
 Corporibus metuemus Austrum:
 Visendus ater flumine languido
 Cocytus errans, et Danaï genus
 Infame, damnatusque longi
 Sisyphus Æolides laboris. 20
 Linquenda tellus et domus et placens
 Uxor; neque harum, quas colis, arborum
 Te, præter invisas cupressus,
 Ulla brevem dominum sequetur.
 Absumet heres Cæcuba dignior 25
 Servata centum clavibus, et mero
 Tinget pavimentum superbo
 Pontificum potiore cœnis.

40. VITÆ FRAGILITAS. (*Hor. Carm. iv. 7.*)

Diffugere nives ; redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ.	
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.	
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.	5
Immortalia ne speres monet annus et alium
Quæ rapit hora diem.	
Frigora mitescunt Zephyris : ver proterit æstas
Interitura, simul	10
Pomifer auctumnus fruges effuderit : et mox
Bruma recurrit iners.	
Damna tamen celeres reparant cælestiæ Lunæ :
Nos, ubi decidimus	
Quo pius Æneas, quo Tullus dives, et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.	15
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ
Tempora Dî superi ?	
Cuneta manus avidas fugient heredis, amico
Quæ dederis animo.	20
Cum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria ;	
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.	
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum ;	25
Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.	

Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens et secundis 35
Temporibus dubiisque rectus ;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ :
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus 40
Judex honestum prætulit utili,
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris 45
Recte beatum. Rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque leto flagitium timet : 50
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

II. SECOND COURSE.

I. SUBSTANTIVAL SENTENCES.

1. OBLIQUE ENUNTIATION. § 181.

a. ACCUSATIVE AND INFINITIVE.

(1.) *Subjective*: 1. Exstant Corneliae Gracchorum matris epistolæ, quibus apparet, eos non solum in gremio matris educatos fuisse, sed etiam ab ea sermonis elegantiam hausisse. 2. Est mihi gratissimum tanti a te æstimatam esse consuetudinem vitæ victusque nostri. 3. Decet cariorem esse patriam nobis quam nosmet ipsos. 4. Par est primum ipsum esse virum bonum, tum alterum similem sui quærere. — (2.) *Objective*: 1. Augustus, acceptus a quodam cœna satis parca et pene quotidiana, hoc tantum insusurravit: Non putabam me tibi esse tam familiarem. 2. Maxima sum lætitia affectus quum audiui consulem te factum esse. 3. Anaxagoram ferunt, nuntiata morte filii, dixisse: Sciebam me genuisse mortalem. 4. Posthumius genu suo fecialis femur quanta potuit vi percussit, et clara voce ait se Samnitem civem esse, illum legatum; fecialem a se contra jus gentium violatum; eo justius bellum adversus Samnites fore. 5. Varius Hispanus ait, Marcum Scaurum senatus principem ab hoste corruptum esse, et populi Romani imperium prodidisse:

Marcus vero Scaurus princeps senatus negat se esse huic culpæ affinem: testis nemo est; utri vos potius credendum putatis?—(3.) *Appositive*: 1. Si vera sunt quæ dicuntur, migrationem esse mortem in eas oras, quas qui e vita excesserunt incolunt; id beatum est, te convenire eos, qui juste et cum fide vixerint. 2. De amicitia omnes ad unum idem sentiunt, sine amicitia vitam esse nullam.

b. UT.

(1.) *Subjective*: 1. Quum in Sulpicii domo sorores Fabiæ inter se tempus sermonibus tererent, forte incidit, ut Sulpicius de foro domum se reciperet, et ejus lictor forem, ut mos est, virga percuteret; minor Fabia moris ejus insueta id expavit: risui sorori fuit miranti, sororem id ignorare.—(2.) *Appositive*: 1. Narrationem oportet tres habere res: ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit. 2. Necesse est sit alterum de duobus: ut aut sensus omnino mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur.

c. QUOD.

(1.) *Subjective*: 1. Vitium est, quod quidam nimis magnum studium multamque operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non necessarias.—(2.) *Objective*: 1. Cato dixit: Suo quemque uti et frui per me licet: mihi vitio quidam vertunt, quod multis rebus egeo; at ego illis vitio tribuo, quod nequeunt egere. 2. Quod celeriter me fecisti de Cæsaris litteris certiolem, fecisti mihi gratum.—(3.) *Appositive*: 1. Illud absurdum, quod ii, qui monentur, eam molestiam, quam debent capere, non capiunt; eam capiunt, qua debent vacare. Peccasse enim se non anguntur; objurgari moleste ferunt. (2.) Homines, etsi aliis multis, tamen hoc uno a bestiis plurimum differunt, quod rationem habent.

d. CONSTRUCTIONS OF HOPING, PROMISING, AND FEARING.

1. Si in eos, quos speramus nobis esse profuturos, non dubitamus officia conferre; quales in eos esse debemus, qui jam profuerunt? 2. Rex Hiero pollicitus erat frumentum vestimentaue sese legionibus consulis gratis esse præbiturum. 3. Scipio judicabat, ad rem bene gerendam pariter abesse debere et inopiam et avaritiam. Alioquin maxime verendum est, ne publicum munus quæstui habeatur, et præda communis in privatum imperatoris lucrum convertatur. 4. Vereor ut fœdus hoc satis firmum sit. 5. Vereor ne consolatio nulla possit vera reperiri. 6. O puer, ut sis vitalis metuo.

2. OBLIQUE PETITION, § 182.

a. WITH SUBJUNCTIVE.

(1.) *Subjective*: 1. Videndum est ut aptissimis semper et usitatissimis verbis utamur. 2. Cavendum est ne assentatoribus patefaciamus aures. 3. Præcipiendum est bonis ut, si in improborum amicitias ignari casu aliquo inciderint, ne existiment ita se alligatos, ut ab amicis in magna aliqua re peccantibus non discedant. — (2.) *Objective*: 1. Marcellus recepta Sicilia quum ad urbem venisset, postulavit ut sibi triumphanti Romam inire liceret. Id non impetravit, sed tantum ut ovans ingrederetur. 2. Malo, inquit Rutilius, patria meo exilio erubescat quam reditu mæreat. 3. Quem ego ut mentiatur inducere possum, ut pejeret exorare facile potero. 4. Humani artus conspirarunt, ne manus ad os cibum ferrent,

neu os acciperet datum, neu dentes conficerent. 5. Magno opere a te peto, ut operam des, efficias, ne quid mihi fiat injuriæ, neve quid temporis ad meum annum munus accedat. 6. Cura ut valeas. 7. Cave ne in morbum incidas. 8. Valetudinem tuam velim cures diligentissime. 9. Ne committamus, ut imbelles timidique videamur.— (3.) *Appositive*: 1. Illud me præclare admones, ne nimis indulgenter et ut cum gravitate potius loquar. 2. Augustus id studuit, ne quem novi status pœniteret. 3. Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras augeamus facultates. 4. Id agamus, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed ne Pœni maneant.

b. WITH INFINITIVE.

1. Hunc videre sæpe optabamus diem. 2. Brevis esse laboro; obscurus fio. 3. Themistocles persuasit populo ut pecunia publica classis ædificaretur. 4. Tibi persuade, præter culpam et peccatum homini accidere nihil posse, quod sit horribile aut pertimescendum.

3. OBLIQUE INTERROGATION. § 183.

(1.) *Subjective*: 1. Ambigitur mœnia ponat uter. 2. Non quantum quisque prosit, sed quanti quisque sit, ponderandum est. 3. Quid interest, utrum ex homine se convertat quis in belluam, an in hominis figura immanitatem gerat belluæ?— (2.) *Objective*: 1. Erat inter Afros puer adultus regii generis forma insigni, quem percunctatus est Scipio, quis et cujus esset, et cur id ætatis in castris fuisset. 2. Quid potest esse tam apertum tamque perspicuum, quum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod numen præstantissimæ

mentis, quo hæc regantur? Quod qui dubitet, haud sane intelligo, cur non idem, sol sit an nullus sit, dubitare possit. 3. Videmus ut conquiescere ne infantes quidem possint. — (3.) *Appositive*: 1. Simplex est causa, quæ in se continet unam quæstionem, hoc modo: Corinthiis bellum indicamus, annon? conjuncta ex pluribus quæstionibus, in qua plura quærentur, hoc pacto: Utrum Carthago deruatur, an Carthaginensibus reddatur, an eo colonia deducatur?

II. ADVERBIAL SENTENCES.

1. CONSECUTIVE SENTENCES (*ut, ut non, ut nihil, ut nemo, &c.*). § 184.

1. Menenius in tanta paupertate decessit, ut eum populus collatis quadrantibus sepelierit, locum sepulcro senatus publice dedit. 2. Marius aciem ita instituit ut pulvis in oculos et ora hostium ferretur. 3. Si sic erimus affecti, ut propter suum quisque emolumentum spoliet aut violet alterum, disrumpi necesse est eam, quæ maxime est secundum naturam, humani generis societatem. 4. L. Tarquinius propter humanitatem atque doctrinam Anco regi familiaris est factus, usque eo, ut consiliorum omnium particeps et socius pene regni putaretur. 5. Clarior erat res quam ut tegi posset. 6. Hannibal moderationis ejus fuit, ut neque insidiis suorum militum sit petitus unquam, neque fraude proditus. 7. Frigora ita patienter tulit, ut nunquam caput tegeret. 8. Tantum abest, ut amicitiae propter indigentiam colantur, ut ii, qui opibus et copiis

maximeque virtute præditi sunt, liberalissimi sint et beneficentissimi. 9. Non omnes possunt esse Scipiones, ut urbium expugnationes, ut bella a se gesta, ut triumphos recordentur.

2. FINAL SENTENCES (*ut, ne, ut ne, ne quis, &c.*).

§ 185.

1. Fuffetius dux Albanorum, quum invidiosum se apud cives videret quod bellum uno paucorum certamine finisset, ut rem corrigeret, Veientes adversus Romanos concitavit. Ipse ab Tullo in auxilium arcessitus aciem in collem subduxit, ut fortunam belli experiretur ac sequeretur. Qua re Tullus intellecta dixit clara voce, suo illud jussu Fuffetium facere, ut hostes a tergo circumvenirentur. Quo audito hostes territi victique sunt. 2. Quin tu, inquit Posthumius, adducis lorum, ut justa fiat deditio? 3. Roma profecti sunt duo consules Ti. Claudius Nero et M. Livius Salinator: hic in Galliam Cisalpinam, ut Hasdrubali ab Alpibus descendenti occurreret; ille vero in Apuliam, ut Hannibali se opponeret. Fuerant Livio cum Nerone veteres inimicitiae; tamen, ubi ei collega datus est, injuriæ, quam gravissimam acceperat, oblitus est, et amicitiam cum eo junxit, ne propter privatam discordiam respublica male administraretur. 4. Plerique perverse, ne dicam impudenter, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt. 5. Lycurgus convivari omnes Spartanos publice jussit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto esset. 6. Pluribus de rebus ad me velim scribas, ut prorsus ne quid ignorem. 7. Idcirco amicitiae comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. 8. Mercatoribus est ad Suevos aditus magis eo ut, quæ bello ceperint, quibus vendant habeant, quam quo ullam rem ad se importari desiderent.

3. CAUSAL SENTENCES. § 186.

1. Fabricius cum Rufino viro nobili similitudinem gerebat ob morum dissimilitudinem, quum ille pecuniæ contemptor esset, hic vero avarus et furax existimaretur. Quia tamen Rufinus egregie fortis ac bonus imperator erat, magnumque et grave bellum imminere videbatur, Fabricius auctor fuit, ut Rufinus consul crearetur; quumque is deinde Fabricio gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset: Nihil est, inquit Fabricius, quod mihi gratias agas, si malui compilari quam venire. 2. Homo, quod rationis est particeps, facile totius vitæ cursum cernit. 3. Nunquam est utile peccare, quia semper est turpe: et, quia semper est honestum virum bonum esse, semper est utile. 4. Quum sint duo genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim; quumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore. 5. Quoniam me una vobiscum servare non possum, vestræ quidem certe vitæ prospiciam.

4. TEMPORAL SENTENCES. § 187.

1. Profecto mors tum æquissimo animo appetitur, quum suis se laudibus vita occidens consolari potest. 2. Ubi semel quis pejeraverit, ei credere postea, etiam si per plures deos juret, non oportet. 3. Quorum prima ætas propter humilitatem et obscuritatem in hominum ignoratione versatur, ii, simul ac juvenes esse cœperunt, magna spectare, et ad ea rectis studiis debent contendere. 4. Jam aliquantum spatii aufugerat Horatius, quum respiciens videt

unum Curiatium haud procul ab se abesse. In eum magno impetu redit, et, dum Albanus exercitus inclamat Curiatiis, ut opem ferant fratri, jam Horatius eum occiderat. Alterum deinde, priusquam tertius potuit consequi, interfecit. 5. Primo Punico bello Regulus captus a Pœnis, quum de captivis commutandis Romam missus esset, jurassetque se rediturum, primum, ut venit, captivos reddendos in senatu non censuit; deinde, quum retineretur a propinquis et ab amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere. 6. Id actum est prætore me quinquennio ante quam consul sum factus. 7. Ut Hostilius cecidit, statim Romana inclinatur acies. 8. Milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere. 9. Catilina erat timendus tam diu dum mœnibus urbis continebatur. 10. Magnus est amor bestiarum in educandis custodiendisque iis, quæ procreaverunt, usque ad eum finem, dum possint se ipsa defendere. 11. Epaminondas ferrum usque eo retinuit in vulnere, quoad renuntiatum est vicisse Bœotios. 12. Horatius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad ceteri pontem interromperent. 13. Donec gratus eram tibi, Persarum vigui rege beatior. 14. Alexander tam diu præliatus est, donec eum, a quo vulneratus fuerat, occideret. 15. Scipioni, donec debellatum in Africa foret, prorogatum imperium est.

5. CONDITIONAL SENTENCES. § 188.

1. Hoc si feceritis, nihilo eritis Afris meliores. 2. Cæsaris animus dominationis avidus a prima ætate regnum concupiscebat, semperque in ore habebat impium Euripidis versum: Nam si violandum est jus, regnandi gratia

violandum est; aliis rebus pietatem colas. 3. Si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. 4. Si gladium quis apud te sana mente deposuerit, repetat insaniens, reddere peccatum sit, officium non reddere. 5. Forsitan quispiam dixerit: Nonne igitur sapiens, si fame ipse conficiatur, abstulerit cibum alteri, homini ad nullam rem utili? Minime vero. 6. Tunicam meam exurerem, inquit Metellus, si eam consilium meum scire existimarem. 7. Quum Livius coram Fabio gloriaretur, quod arcem Tarentinam retinisset, diceretque eum sua opera Tarentum recepisse: Certe, respondit Fabius, Tarentum nunquam recepissem, nisi tu perdidisses. 8. Quidnam igitur, inquit Scipio, tu diceres, si me vicisses? Me vero, respondit Hannibal, et ante Alexandrum et ante Pyrrhum et ante alios omnes posuissem. 9. Quum Metellus Pompeio laboranti auxilio venisset, fususque esset Sertorii exercitus, is dixisse fertur: Nisi ista anus supervenisset, ego hunc puerum verberibus castigatum Romam dimissem. 10. Dixit se plus daturum fuisse, si plus habuisset. 11. Videmus in fabulis, ipsi illi, qui, Oderint dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. 12. Mediocritas placet Peripateticis, et recte placet, modo ne laudarent iracundiam.

6. CONCESSIVE SENTENCES. § 189.

1. Honestum, etiamsi in alio cernimus, tamen nos movet, atque illi, in quo id inesse videtur, amicos facit. 2. Quamquam omnis virtus nos ad se allicit, facitque ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse videatur, tamen justitia et liberalitas id maxime efficit. 3. Quam me delectat The-ramenes! quam elato animo est! Etsi enim flemus quum legimus, tamen non miserabiliter vir clarus moritur. 4.

Judicis est semper in causis verum sequi ; patroni nonnunquam veri simile, etiamsi minus sit verum, defendere. 5. Cicero, quum posset armis salutem suam defendere, maluit urbe cedere, quam sua causa cædem fieri. 6. Nihil est profecto homini prudentia dulcius ; quam, ut cetera auferat, affert certe senectus. 7. Nihil agis, dolor, quamvis sis molestus : nunquam te esse malum confitebor. 8. Ne æquaveritis Hannibali Philippum, ne Carthaginensibus Macedones ; Pyrrho certe æquaveritis.

7. COMPARATIVE SENTENCES. § 190.

1. Scipio, quasi vim sibi mox illatum iri animo præsigiret, malam sibi rependi gratiam laborum pro republica susceptorum questus est. 2. Veluti stet volucris dies, parcis deripere horreo cessantem Bibuli consulis amphoram. 3. Sic cogitandum est, tanquam aliquis in pectus intimum inspicere possit. 4. Omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta esset, personabant.

III. ADJECTIVAL SENTENCES. §§ 191—196.

1. CORRELATIVE. § 191.

1. Omnia, quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. 2. Luna, quæ iisdem spatiis vagatur, quibus sol, eam lucem, quam a sole accepit, mittit in terras.

3. Tanta vis probitatis est, ut eam vel in eis quos nunquam vidimus, vel, quod majus est, in hoste etiam diligamus. 4. Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus a rebus occultis et ab ipsa natura involutis avocavisse philosophiam. 5. Cujus omnis in pecunia spes est, ejus a sapientia est animus remotus. 6. Talis est quæque respublica, qualis ejus aut natura aut voluntas, qui eam regit. 7. Expulso Tarquinio tantum odium populum Romanum regalis nominis tenuit, quantum tenuerat post obitum vel potius excessum Romuli desiderium. 8. Vetus est proverbium, quot homines, tot esse sententias.

2. CO-ORDINATE. § 192.

1. Omnes trahimur et ducimur ad cognitionis et scientiæ cupiditatem, in qua (=et in ea) excellere pulchrum putamus. 2. Quid tam in navigio necessarium, quam latera, quam cavernæ, quam prora, quam puppis, quam antennæ, quam vela, quam mali? quæ (=sed ea) tamen hanc habent in specie venustatem, ut non solum salutis, sed etiam voluptatis causa inventa esse videantur. 3. Si curam fugimus, virtus fugienda est; quæ (=nam ea) necesse est cum aliqua cura res sibi contrarias aspernetur atque oderit. 4. Multas ad res perutiles Xenophontis libri sunt: quos (=eos igitur) legite, quæso, studiose.

3. SUBORDINATE. § 193.

I. *Final*: 1. Valerius misit, qui domum suam diruerent. 2. Plebs tribunos creavit, qui libertatem suam adversus nobilitatis superbiam defenderent. II. *Causal*: 1.

Lacedæmonius quidam mortem tanto opere contempsit, ut, quum ad eam duceretur damnatus ab Ephoris et esset vultu hilari atque læto, dixissetque ei quidam inimicus, Contemnisme leges Lycurgi? responderit, ego vero illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna mulctaverit, quam sine mutuatione et sine versura possem dissolvere.

2. Callidus assentator et occultus ne se insinuet, studiose cavendum est. Nec enim facillime agnoscitur, quippe qui etiam adversando sæpe assentetur, et litigare se simulans blandiatur.

III. *Concessive*: Quis est, qui C. Fabricii, M' Curii non cum caritate aliqua et benevolentia memoriam usurpet, quos nunquam viderit?

IV. *Consecutive*: 1. Quæ domus tam stabilis, quæ tam firma civitas est, quæ non odiis atque dissidiis funditus possit everti?

2. Divitias sine divitum esse: tu virtutem præfer divitiis. Nam, si voles divitias cum virtute comparare, vix satis idoneæ tibi videbuntur divitiæ, quæ virtutis pedisequæ sint.

3. Themistocles, quum consuleretur, utrum bono viro pauperi an minus probato diviti filiam collocaret: Ego vero, inquit, malo virum, qui pecunia egeat, quam pecuniam, quæ viro.

4. Major sum quam cui possit fortuna nocere.

5. Africanus ita est locutus: Non est quod quærat, patres conscripti, parvamne pecuniam in ærarium retulerim, qui antea illud Punico auro repleverim.

6. Unus fuit adolescens qui auderet queri.

7. Multa e corpore existunt, quæ acuunt mentem; multa quæ obtundant.

8. Quisnam est qui ducat quadringentos milites in eum locum?

9. Nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam dei.

10. Equidem neminem prætermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim.

11. Homines rationem habent a natura datam, mentemque sagacem, quæ et causas rerum et consecutiones videat, et cum præsentibus futura copulet.

12. Titus Augustus erat forma egregia, et cui non minus auctoritatis inesset, quam gratiæ.

4. RELATIVE PARTICLES. §§ 194—196.

I. *Correlative*: 1. Quo plus habent, eo plus cupiunt. 2. Tanto pessimus omnium poeta quanto tu optimus omnium patronus. II. *Final*: 1. Minucius magister equitum dictatorem Fabium criminabatur, illum in du-cendo bello tempus terere, quo diutius in magistratu esset, solusque et Romæ et in exercitu imperium haberet. 2. Arborum trunci cortice obducuntur, quo sint a frigoribus et caloribus tutiores. III. *Causal*: 1. Roscius sæpe dicebat se adhuc reperire discipulum, quem quidem probaret, potuisse neminem, non quo non essent quidam probabiles, sed quia, si aliquid modo esset vitii, id ferre ipse non posset. IV. *Quominus*: 1. Tribunus plebis obstitit quominus res conficeretur. 2. Intercludor dolore, quominus ad te plura scribam. 3. Vitia in ser-mone, quominus is Latinus sit, duo possunt esse, solœ-cismus et barbarismus. 4. Stetisse per Trebonium, quo-minus oppido potirentur, videbatur. V. *Quin*: 1. Quis unquam dubitavit, quin in republica Romana primas elo-quentia tenuerit semper, secundas juris scientia? 2. Haud procul erat, quin Numitor Remum, quem in cu-stodia habebat, agnosceret. 3. Legatos nostros haud multum defuit quin violarent. 4. Fama non temere nasci solet, quin subsit aliquid. 5. Sunt certa vitia, quæ nemo est quin effugere cupiat. VI. *Various Par-ticles*: 1. Simul ac fortuna alicujus dilapsa est, nihil superest, quare assentatores possint in amicitia retineri. 2. Est ubi plus tepeant hiemes, ubi gratior aura leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis? 3. Themistocli Artaxerxes Lampsacum urbem donarat, unde vinum su-meret.

IV. INTERROGATIVE PARTICLES: NEDUM: NE QUIDEM. § 197.

1. Egone, usque dum ea nascantur, ad Casilinum sessurus sum? 2. Quid ais? inquit iratus Lucullus; an nesciebas, Lucullum hodie cœnaturum esse apud Lucullum? 3. Num locupletiores quæris auctores? 4. Contigit tibi quod haud scio an nemini. 5. Vosne Domitium, an vos Domitius deseruit? 6. Qui pila ludunt non utuntur in ipsa lusione artificio proprio palæstræ, sed indicat ipse motus, didicerintne palæstram an nesciant; et qui aliquid fingunt, etsi tum pictura nihil utuntur, tamen, utrum sciant pingere an nesciant, non obscurum est. 7. Num Homerum, Hesiodum, Simonidem coegit in suis studiis obmutescere senectus, an in omnibus his studiorum agitatio vitæ æqualis fuit? 8. Socrates, quum esset ex eo quæsitum, Archelaum nonne beatum putaret; Haud scio, inquit: nunquam enim cum eo collocutus sum. 9. Dicam huic, an non dicam? 10. Sunt hæc tua verba necne? 11. Nihil interesse putant, famem propulsare possimus, necne possimus? 12. Albam Romani, unde ipsi oriundi sunt, a fundamentis proruerunt; nedum eos Capuæ parsuros credam, cui infestiores sunt quam Carthagini? 13. Ego non modo tibi non irascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum. 14. Dolere non modo summum, sed ne malum quidem esse philosophi affirmant.

V. SENTENCES SUBORDINATE TO ORATIO OBLIQUA, TO SUBJUNCTIVE MOODS, AND TO VIRTUAL ORATIO OBLIQUA. §§ 198—200.

1. Responsum est ab oraculo, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur. 2.

M' Curius dixit, malum esse civem, cui non idem, quod aliis, satis esse posset. 3. Confusam Fabiam quum pater vidisset, sciscitanti confessa est, eam esse causam doloris, quod viro plebeio juncta esset. Consolatur filiam Ambustus, polliceturque, eosdem honores domi propediem visuram quos apud sororem vidisset. 4. Appius Claudius, vir stultæ temeritatis, consul adversus Pœnos profectus est. Priorum ducum consilia palam reprehendebat, seque, quo die hostem vidisset, eodem bellum perfecturum esse jactitabat. Antequam navale prælium committeret, auspicia habuit; quumque pullarius ei nunciasset, pullos non exire e cavea neque vesci, irridens jussit eos in aquam mergi, ut saltem biberent, quoniam esse nollent. 5. Eo simus animo, ut nihil in malis ducamus, quod sit a Deo immortalī constitutum. 6. Breviter dicendum est, ne in hujusmodi rebus diutius, quam ratio præcipiendi postulet, commoremur. 7. Socrates accusatus est, quod corrumperet juventutem. 8. Aristides nonne ob eam causam expulsus est patria, quod præter modum justus esset? 9. Bene majores nostri accubitionem epularem amicorum, quia vitæ conjunctionem haberet, convivium nominarunt. 10. Recte Socrates exsecrari eum solebat, qui primus utilitatem a natura sejunxisset. [See Fabulæ et Narrationes: 54, 64, 65, 66, 67, 70, 74, 77, 88, 89, 91, 92, 94, 95, 97, 99.]

VI. ADJECTIVES. § 169.

1. Turpione Ambivio magis delectatur, qui in prima cavea spectat; delectatur tamen etiam, qui in ultima. 2. Maximum bellum Cn. Pompeius extrema hieme apparavit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit. 3. Cum cetero orbe Vespasianus et Britanniam recipavit. 4. Nausea discutitur, si integrum gallinaceum crudum ovum

jejuni faucibus inseras. 5. Auribus judicantur vocis genera permulta, candidum, fuscum, lene, asperum, grave, acutum, flexibile, durum. 6. Sales in dicendo nimium quantum valent. 7. Ligures duas amplius horas certamen sustinuerunt; ex Romanis sociisque minus trecenti periere. 8. Quia Samnites in fugam dissipati sunt, minor cædes, quam pro tanta victoria, fuit. 9. Voluptas, quum major est et longior, omne animi lumen extinguit. 10. Via, qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum. 11. Quinque tanto amplius frumenti Verres, quam quantum ei in cellam sumere licitum erat, civitatibus imperavit. 12. Juppiter optimus maximus est, cujus nutu et arbitrio cælum, terra, mariaque reguntur. 13. In victoria gloriosa mors est, etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque pignerari solet. 14. Credulitas error est magis quam culpa, et quidem in optimi cujusque mentem facillime irrepit. 15. Ut quisque est vir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur. 16. Tam sum amicus reipublicæ quam qui maxime. 17. Definitio est oratio, quæ, quid sit id, de quo agitur, ostendit quam brevissime. 18. Morum dissimilitudo dissociat amicitias; nec ob aliam causam ullam boni improbis amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morum studiorumque distantia. 19. Agamemnon cum devovisset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolavit Iphigeniam.

VII. PRONOUNS. §§ 173—177.

1. Pompeius venit etiam ad me in Cumanum a se.
 2. Ex Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur. 3. Orator, non ille vulgaris, sed hic excellens, a propriis personis et temporibus semper, si potest, advocat contro-

versiam. 4. Regulum tum ipsum, quum vigiliis et fame cruciaretur, clamat virtus beatiorem fuisse, quam potantem in rosa Thorium. 5. Nihil est liberale, quod non idem justum. 6. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, et multa cum libertate dicebat. 7. Magnam ingenuit animantibus conservandi sui natura custodiam. 8. Par est primum ipsum esse virum bonum, tum alterum similem sui quærere. 9. Agi de concordia cœptum, concessumque, ut plebi sui magistratus essent sacrosancti. 10. Id maxime quemque decet, quod est cujusque maxime suum. 11. Si nos, id quod maxime debet, nostra patria delectat, quo amore tandem inflammati esse debemus in ejusmodi patriam, quæ una in omnibus terris domus est virtutis, imperii, dignitatis? 12. Misericordia movetur, si is, qui audit, adduci potest, ut illa, quæ de altero deplorentur, ad suas res revocet, quas aut tulerit acerbas, aut timeat. 13. Duo genera semper in hac civitate fuerunt eorum, qui in republica se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates et haberi et esse voluerunt. 14. Ratio confecta erat, qui numerus domo exisset eorum, qui arma ferre possent; et item separatim pueri, senes, mulieresque. Quarum omnium rerum summa erat capitum ad millia CCCLXVIII. 15. Quam quisque norit artem, in hac se exerceat. 16. Paullus consul mirabatur, quomodo quis dux, priusquam aut suum, aut hostium exercitum, locorum situm, naturam regionis nosset, jam nunc locatus in urbe sciret, quæ sibi agenda armato forent. 17. Si quis rex, si qua civitas exterarum gentium, si qua natio fecisset aliquid in civem Romanum ejusmodi, nonne publice vindicaremus? 18. Si ulla mea apud te commendatio valuit, hæc ut valeat rogo. 19. Nescio quid profecto mihi animus præsentit mali. 20. Hæcine sunt meæ filiæ? quantæ e quantillis jam sunt factæ! 21. Nullis piscibus supra quaternas datæ sunt pinnæ; quibusdam binæ, aliquibus nullæ.

VIII. COMPARISON. DISTRIBUTION.

§ 178.

1. Eadem sunt membra in meis atque Antonii disputationibus; sed paullo secus a me, atque ab illo, partita ac distributa. 2. Desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit. 3. Ad Luceriam juxta obsidentes obsessosque inopia vexavit. 4. Lætatur amicorum lætitia æque ut nostra, et pariter dolemus angoribus. 5. Vesta eadem est quæ Terra. 6. Quia de plebe adlegebantur augures, juxta eam rem ægre passi patres, quam quum consulatum vulgari viderent. 7. Inter primores duorum populorum res geritur. Quicquid hinc aut illinc communis Mars belli aufert, multiplex quam pro numero damnum est. 8. Animi excellentia magnitudoque cum in augendis opibus utilitatibusque et sibi et suis comparandis, tum multo magis in his ipsis despicendis elucet. 9. Quum plurimas et maximas commoditates amicitia contineat, tum illa nimirum præstat omnibus, quod bona spe præluceat in posterum. 10. Sol ita movetur, ut, quum terras longa luce compleverit, easdem modo his, modo illis ex partibus opacet: ejusdemque solis tum accessus modici tum recessus et frigoris et caloris modum temperant. Inflectens autem sol cursum tum ad septentriones, tum ad meridiem æstates et hiemes efficit, et ea duo tempora, quorum alterum hiemi senescenti adjunctum est, alterum æstati. 11. Alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando; cibumque partim oris hiatu et dentibus ipsis capessunt, partim unguium tenacitate arripiunt, partim aduncitate rostrorum; alia sugunt, alia carpunt, alia vorant, alia mandunt. 12. Cæsari Augusto nullus dies temere intercessit, quo non ad Atticum scriberet, quum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam ei quæstionem poeticam proponeret; interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas.

IX. NUMERALS. MONEY. TIME.

(Appendix. X. XI.)

1. Physici solem affirmant plus quam duodeviginti partibus majorem esse quam terram. 2. Paullus Epirum petens quintis decimis castris Passaronem pervenit. 3. Pompeius ut a Brundisio profectus est, undequinquagesimo die totam ad imperium populi Romani Ciliciam adjunxit. 4. Augustus cœnam ternis ferculis, aut, quum abundantissime, senis præbebat. 5. Data ex præda militibus æris octogeni bini, sagaque et tunicæ. 6. Lunæ curriculum conficitur integris quater septenis diebus. 7. Annum magnum esse voluerunt omnibus planetis in eundem recurrentibus locum, quod fit post duodecim millia non-gentos quinquaginta quattuor annos. 8. In regione Italiæ octava centenum annorum censi sunt homines LIV, centum trecenum quinum aut septenum quattuor. 9. Posidonius a terra ad lunam vicies centum millia stadiorum, inde ad solem quinquies millies esse contendit. 10. Centesima lux est hæc ab interitu P. Clodii, et, opinor, altera. 11. Consules ex senatus consulto edixerunt, ut, qui supra trecenta millia usque ad decies æris censi fuissent, quinque nautas cum annuo stipendio darent. 12. Accepi vicies ducenta triginta quinque millia quadringentos XVII nummos. 13. Facta est sponsio H. S. V. millium. 14. Ubi est septies millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? 15. Mihi Q. Actius in hac mea fuga H. S. XIII non reddit, quæ dedi ejus filio mutua. 16. In frumentum imperatum H. S. bis et tricies in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solveret. 17. Heredem Fabius Labienum ex asse reliquit. 18. Augustus heredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia et sextante, Liviam ex parte tertia: secundos Drusum Tiberii filium ex triente, ex partibus reliquis

Germanicum liberosque ejus tres sexus virilis. 19. Natus est Augustus IX. Kalendas Octobres. 20. Latinæ edictæ a consule sunt in ante quartum et tertium et pridie Idus Novembres. 21. De Quinto fratre nuntii nobis tristes venerant ex a. d. III. Non. Jun. usque ad prid. Kal. Sept.

X. PARTICIPLES. GERUNDS. SUPINES.

1. Ubi chorus canentium non ad certos modos neque numeris præeuntis magistri consensit, dissonum quiddam ac tumultuosum audientibus canere videtur. 2. Quis est, qui virorum fortium atque omni virtute præstantium facta, dicta, consilia cognoscens, nulla animo afficiatur voluptate? 3. Diogenes Alexandro roganti, ut diceret, si quid opus esset, Nunc quidem paullulum, inquit, a sole. Offecerat videlicet apricanti. 4. Sol oriens et occidens diem noctemque conficit. 5. Persæ mortuos cera circumlitos condunt. 6. Est quiete et pure et eleganter actæ ætatis placida ac lenis senectus, qualem accepimus Platonis, qui uno et octogesimo anno scribens est mortuus. 7. Tantus est innatus in nobis cognitionis amor et scientiæ, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. 8. Dionysius Damonis et Phintiae fidem admiratus petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent. 9. Ægyptum Nilus irrigat, et, quum tota æstate obrutam oppletamque tenuit, tum recedit mollitosque et oblimatos ad serendum agros relinquit. 10. Græcia Asiæ maritimam oram bello superatam cinxit urbibus, non ut munitam coloniis illam augeret, sed ut obsessam teneret. 11. Aratus Sicyonius ad Ptolemæum, suum hospitem, venit, qui tum regnabat alter post Alexandriam conditam. 12. Sic armatus

Horatius in Tiberim desiluit, multisque superincidentibus telis incolumis ad suos tranavit, rem ausus plus famæ habituram ad posteros quam fidei. 13. Nulla res nos majoribus malis implicat, quam quod ad rumorem componimur, optima rati ea, quæ magno assensu recepta sunt. 14. Laus non erat minor ex contemnenda, quam est ex conservata provincia. 15. Quæ ante conditam condendamve urbem, poeticis magis decora fabulis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis, traduntur, ea nec affirmare nec refellere in animo est. 16. Democritum laudatum a ceteris, ab Epicuro nollem vituperatum. 17. Si qui voluptatibus ducuntur et se vitiorum illecebris dederunt, missos faciant honores. 18. Ubi ubi erit, inventum tibi curabo et mecum adductum tuum Pamphilum. 19. Conon muros dirutos et Piræi et Athenarum reficiendos curat. 20. Marcellum in nobilissimo orbis terrarum gymnasio combussimus, posteaque curavimus, ut Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. 21. Ægyptii et Babylonii, in camporum patentium æquoribus habitantes, omnem curam in siderum cognitione posuerunt. 22. Vitellius suasit senatui, ut ad Flavium Sabinum, Vespasiani fratrem, legatos mitteret, pacem, aut certe tempus ad consultandum petituos. 23. Demosthenes, coniectis in os calculis, summa voce versus multos uno spiritu pronuntiare consuescebat. 24. Fit in prælio ut ignavus miles ac timidus, simul ac viderit hostem, abjecto scuto fugiat quantum possit. 25. Honestum id intelligimus, quod tale est, ut detracta omni utilitate, sine ullis præmiis fructibusve, per se ipsum possit jure laudari. 26. Memoria Hortensius sic utebatur, ut sua et commentata et scripta, et, nullo referente, omnia adversariorum dicta meminisset. 27. M. Atilius Regulus, quum consul iterum in Africa ex insidiis captus esset, duce Xanthippo Lacedæmonio, imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare, juratus missus est ad senatum. 28. Obviam fit Miloni Clodius, expeditus, in equo, nullis

impedimentis : quum ille veheretur in rheda, pænulatus, magno et impedito comitatu. 29. Quis est, qui nullis officii præceptis tradendis philosophum se audeat dicere? 30. Ferocior dolor libertate sua vindicanda, quam cupiditas injusta dominatione est. 31. Bestiis ipsa terra fundit ex sese pastus varios, nihil laborantibus : nobis autem aut vix aut ne vix quidem suppetunt, multo labore quærentibus. 32. Proposita invidia, morte, pœna, qui nihilo segnius rempublicam defendit, is vir vere putandus est. 33. Multorum artificum obscurior fama est, quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum. 34. Damonem et Phintiam, Pythagoreos, ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, quum eorum alteri Dionysius tyrannus diem necis destinavisset, et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset, vas factus sit alter ejus sistendi, ut, si ille non revertisset, moriendum esset ipsi. 35. Ita nati factique sumus, ut et agendi aliquid, et diligendi aliquos, et liberalitatis, et referendæ gratiæ principia in nobis contineremus. 36. Conveniet quum in dando munificum esse, tum in exigendo non acerbum, in omnique re contrahenda æquum, facilem, multa multis de suo jure cedentem. 37. Ut quisque optime natus institutusque est, ita esse omnino nolit in vita, si, gerendis negotiis orbatus, possit paratissimis vesci voluptatibus. 38. Nullum officium referenda gratia magis necessarium est. 39. Quemadmodum oculus conturbatus non est probe affectus ad suum munus fungendum : sic conturbatus animus non est aptus ad exsequendum munus suum. 40. Memoriam proditum est, quum Athenis, ludis, quidam in theatrum grandis natu venisset, in magno consessu locum nusquam ei datum a suis civibus : quum autem ad Lacedæmonios accessisset, qui, legati quum essent, certo in loco consederant, consurrexisse omnes, et senem illum sessum recepissee. 41. Verum amicum qui intuetur, tamquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca et absentes adsunt et egentes

abundant et imbecilli valent, et, quod difficilius dictu est, mortui vivunt. Tantus eos honos, memoria, desiderium prosequitur amicorum. 42. Quid est tam jucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio et perpolita? 43. Non sunt ea bona dicenda nec habenda, quibus abundantem licet esse miserrimum. 44. Tui nihil existimabunt esse tam difficile, quod non, pro te mihi susceptum, jucundum sit futurum. 45. Solon Pisistrato tyranno, quærenti, qua tandem spe fretus sibi tam audaciter resisteret, respondisse dicitur, Senectute. 46. Hoc quidem perspicuum est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum de justitia magna esset opinio multitudinis. Adjuncto vero, ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitrarentur. 47. Mihi, errato, nulla venia, recte facto, exigua laus et ab invitis expressa proponitur. 48. His auctoribus et ducibus, diis juvantibus, nobis vigilantibus, et multum in posterum providentibus, populo Romano consentiente, erimus profecto liberi brevi tempore. 49. Quæro nonne tibi faciendum idem sit, nihil dicenti bonum, quod non rectum honestumque sit, reliquarum rerum discrimen omne tollenti? 50. L. Quinctius ab legatis, seu fossam fodiens palæ innixus, seu quum araret, salute data invicem redditaque, rogatus, ut, quod bene verteret ipsi reique publicæ, togatus mandata senatus audiret, admiratus, rogitansque, satini' salva essent omnia, togam propere e tugurio proferre uxorem Raciliam jubet. 51. Lacedæmonii, magna cæde facta, multisque occisis, fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum concidere viderunt. 52. Coacto senatu Cæsar docet: latum ab decem Tribunis plebis, contradicentibus inimicis, Catone vero acerrime repugnante, et, pristina consuetudine, dicendi mora dies extrahente, ut sui ratio absentis haberetur, ipso consule Pompeio.

XI. CONSECUTION OF TENSES.

1. Virtus facit, ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse videatur. 2. In araneolis aliæ rete texunt, ut si quid inhæserit, conficiant, aliæ autem ex inopinato observant, et si quid incidit, arripiunt idque consumunt. 3. Stabilitas amicitiae confirmari potest, quum homines benevolentia conjuncti primum cupiditatibus iis, quibus ceteri serviunt, imperabunt: deinde æquitate justitiaque gaudebunt, omniaque alter pro altero suscipiet, neque quidquam unquam nisi honestum et rectum alter ab altero postulabit; neque solum colent inter se ac diligunt sed etiam verebuntur. 4. Id esse optimum putemus, quod erit rectissimum: speremus quæ volumus, sed quod acciderit feramus. 5. Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus? 6. Murena Asiam istam refertam et eandem delicatam sic obiit, ut in ea neque avaritiæ neque luxuriæ vestigium reliquerit: maximo in bello sic est versatus, ut hic multas res et magnas sine imperatore gesserit, nullam sine hoc imperator. 7. Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum et jocum facti videamur. 8. Qui erant cum Aristotele Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lyceo. 9. Codrus se in medios immisit hostes, veste famulari, ne posset agnosci, si esset ornatu regio, quod oraculum datum erat, si rex interfectus esset, victrices Athenas fore. 10. Epaminondas, quum gravi vulnere exanimari se videret, ut primum dispexit, quæsivit, salvusne esset clypeus. 11. Equidem neminem prætermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui literas non dederim. 12. Mihi certe gratissimum feceris, si intellexero, has litteras tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse. 13. L. et C. Aurelios si honorifice liberaliterque tractaris, et tibi gratissimos optimosque adolescentes adjunxeris, et mihi gratissimum feceris. 14. Pericles, quum obscurato sole tenebræ factæ essent re-

pente, Atheniensiumque animos summus timor occupavisset, docuisse cives suos dicitur, certo illud tempore fieri et necessario, quum tota se luna sub orbem solis subjecisset. 15. Socratem ferunt, quum usque ad vesperum contentius ambularet, quæsitumque esset ex eo, quare id faceret, respondisse: se, quo melius cœnaret, opsonare ambulando famem. 16. Hanc video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. 17. Etsi nihil erat novi quod ad te scriberem, magisque litteras tuas jam expectare incipiebam vel te potius ipsum, tamen, quum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare. Cura igitur, ut quam primum venias: venies enim, mihi crede, expectatus, neque solum nobis, id est, tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem subvereri interdum, ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles videre: sed, quum leviora non multo essent, quæ audirentur, quam quæ viderentur; suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ te quam primum venire, idque in omnes partes valeret; putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quid mihi placeret, ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis. Me tamen velim, quod ad tempus te expectemus, certiolem facias. Vale. 18. Epistolarum genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cujus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset. 19. Milo, quum in senatu fuisset, quoad senatus dimissus est, domum venit; calceos et vestimenta mutavit; paullisper, dum se uxor, ut fit, comparat, commoratus est; deinde profectus est id temporis, quum jam Clodius, si quidem eo die Romam venturus erat, redire potuisset. Obviam fit ei Clodius, expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedi-

mentis, nullis Græcis comitibus, ut solebat, sine uxore, quod nunquam fere : quum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum uxore veheretur in rheda, pænulatus, magno et impedito ac muliebri et delicato ancillarum puerorumque comitatu. Fit obviam Clodio ante fundum ejus, hora fere undecima, aut non multo secus. Statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum ; adversi rhedarium occidunt. Quum autem hic de rheda, rejecta pænula, desiluisset, seque acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, ut a tergo Milonem adorirentur ; partim, quod hunc jam interfectum putarent, cædere incipiunt ejus servos, qui post erant ; ex quibus qui animo fideli in dominum et præsentī fuerunt, partim occisi sunt, partim quum ad rhedam pugnari viderent, et domino succurrere prohiberentur, Milonem occisum et ex ipso Clodio audirent, et re vera putarent, fecerunt id servi Milonis, quod suos quisque servos in tali re facere voluisset. 20. In Hortensio memoria tanta erat, quantam in nullo cognovisse me arbitror, ut, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitavisset. Hoc adjumento ille tanto sic utebatur, ut sua et commentata, et scripta, et, nullo referente, omnia adversariorum dicta meminisset. Ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim. Nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum. Sæpissime autem eodem die utrumque faciebat. Attuleratque minime vulgare genus dicendi : duas quidem res, quas nemo alius : partitiones, quibus de rebus dicturus esset ; et collectiones, memor et quæ essent dicta contra, quæque ipse dixisset. Erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus : eaque erat quum summo ingenio, tum exercitationibus maximis consecutus. Rem complectebatur memoriter, dividebat acute, nec prætermittebat fere quidquam, quod esset in causa, aut ad

confirmandum, aut ad refellendum: vox canora et suavis. Motus et gestus etiam plus artis habebat, quam erat oratori satis.

XII.

DE VIRIS ILLUSTRIBUS URBIS ROMÆ.

ROMANI IMPERII EXORDIUM.

1. Procas, rex Albanorum, duos filios, Numitorem et Amulium, habuit. Numitori, qui natu major erat, regnum reliquit; sed Amulius pulso fratre regnavit, et, ut eum sobole privaret, Rheam Sylviam ejus filiam Vestæ sacerdotem fecit, quæ tamen Romulum et Remum uno partu edidit. Quo cognito Amulius ipsam in vincula conjecit, parvulos alveo impositos abjecit in Tiberim, qui tunc forte super ripas erat effusus; sed relabente flumine eos aqua in sicco reliquit. Vastæ tum in iis locis solitudines erant. Lupa, ut fama traditum est, ad vagitum accurrit, infantes lingua lambit, ubera eorum ori admovit, matremque se gessit.

2. Quum lupa sæpius ad parvulos, veluti ad catulos, reverteretur, Faustulus pastor regius rem animadvertit, eos tulit in casam, et Accæ Laurentiæ conjugi dedit educandos. Qui adulti inter pastores primo ludicris certaminibus vires auxere, deinde venando saltus peragraræ cœperunt, tum latrones a rapina pecorum arcere. Quare iis insidiati sunt latrones, a quibus Remus captus est; Romulus autem vi se defendit. Tunc Faustulus necessitate compulsus indicavit Romulo, quis esset ejus avus, quæ mater. Romulus statim, armatis pastoribus, Albam properavit.

3. Interea Remum latrones ad Amulium regem perduxerunt, eum accusantes, quasi Numitoris greges infestare solitus esset. Remus itaque a rege Numitori ad sup-

plicium traditus est; at Numitor, considerato adolescentis vultu, haud procul erat quin nepotem agnosceret. Nam Remus oris lineamentis erat matri simillimus, ætasque tempori expositionis congruebat. Dum ea res animum Numitoris anxium tenet, repente Romulus supervenit, fratrem liberavit, et Amulio interfecto avum Numitorem in regnum restituit.

4. Deinde Romulus et Remus urbem in iisdem locis, ubi expositi educatique fuerant, condiderunt; sed orta est inter eos contentio, uter nomen novæ urbi daret, eamque regeret; adhibuere auspicia. Remus prior sex vultures, Romulus postea duodecim videt. Sic Romulus augurio victor Romam urbem vocavit; et ut eam prius legibus, quam mœnibus muniret, edixit ne quis vallum transiliret. Quod Remus irridens transilivit; eum iratus Romulus interfecit, his increpans verbis: Sic deinceps malo adficietur, quicumque transiliet mœnia mea. Ita solus potitus est imperio Romulus.

ROMULUS, ROMANORUM REX PRIMUS.

Anno ante Christum natum 753.

5. Romulus imaginem urbis magis quam urbem fecerat; deerant incolæ. Erat in proximo lucus; hunc asyllum fecit. Eo statim multitudo latronum pastorumque confugit. Quum vero ipse et populus uxores non haberent, legatos ad vicinas gentes misit, qui societatem connubiumque peterent. Nusquam benigne legatio audita est; ludibrium etiam additum: Quidni feminis quoque asyllum aperuistis? Id enim compar foret connubium. Romulus ægritudinem animi dissimulans ludos parat; indici deinde finitimis spectaculum jubet. Multi convenere studio videndæ novæ urbis, maxime Sabini cum liberis et conjugibus. Ubi spectaculi tempus venit, eique deditæ mentes cum oculis erant, tum, dato signo, virgines raptæ sunt; quæ fuit statim causa bellorum.

6. Sabini ob virgines raptas bellum adversus Romanos sumpserunt, et quum Romæ appropinquarent, Tarpeiam virginem nacti sunt, quæ aquæ causa hauriendæ descenderat. Hujus pater Romanæ præerat arci. Titus Tatius Sabinorum dux Tarpeiæ optionem muneris dedit, si exercitum suum in Capitolium perduxisset. Illa petiit quod Sabini in sinistris manibus gerebant, videlicet annulos et armillas. Quibus dolose promissis, Tarpeia Sabinos in arcem perduxit, ubi Tatius eam scutis obrui jussit. Nam et scuta in lævis habuerant. Sic impia proditio celeri pœna vindicata est.

7. Romulus adversus Tatium profectus est, et in eo loco, ubi nunc Romanum forum est, pugnam conseruit. Primo impetu vir inter Romanos insignis, nomine Hostilius, fortissime dimicans cecidit, cujus interitu consternati Romani fugere cœperunt. Jam Sabini clamitabant: Vicimus perfidos hospites, imbelles hostes. Nunc sciunt, longe aliud esse virgines rapere, aliud pugnare cum viris. Tunc Romulus arma ad cælum tollens Jovi ædem vovit, et exercitus seu forte seu divinitus restitit. Prælium itaque redintegratur; sed raptæ mulieres crinibus passis ausæ sunt se inter tela volantia inferre, et hinc patres, inde viros deprecatae, pacem conciliarunt.

8. Romulus cum Tatius fœdus percussit, et Sabinos in urbem recepit. Centum ex senioribus elegit, quorum consilio omnia ageret, qui ob senilem ætatem Senatus vocati sunt. Tres Equitum centurias constituit; populum in triginta Curias distribuit. His ita ordinatis, quum ad Capræ paludem exercitum lustraret, subito coorta est tempestas cum magno fragore tonitribusque, et Romulus e conspectu ablati est. Eum ad Deos abiisse vulgo creditum est, cui rei fidem fecit Proculus vir nobilis. Orta enim inter Patres et plebem seditione, is in concionem processit, et jurejurando affirmavit, Romulum a se visum augustiore forma, quam fuisset, eumdemque præcipere, ut seditionibus abstinerent, et virtutem colerent. Ita Romulus pro deo cultus, et Quirinus est appellatus.

NUMA POMPILIUS, ROMANORUM REX SECUNDUS.

A. C. 713.

9. Successit Romulo Numa Pompilius, vir inclyta justitia et religione. Is Curibus oppido Sabinorum accitus est. Quum Romam venisset, ut populum ferum religione molliret, sacra plurima instituit. Aram Vestæ consecravit, et ignem in ara perpetuo alendum virginibus dedit. Flaminem Jovis Sacerdotem creavit, eumque insigni veste et curuli sella ornavit. Duodecim Salios Martis sacerdotes legit, qui ancilia quædam imperii pignora e cælo, ut putabant, delapsa ferre per urbem canentes et rite saltantes solebant. Annum in duodecim menses ad cursum lunæ descripsit; nefastos fastosque dies fecit; portas Jano gemino ædificavit, ut esset index pacis et belli: nam apertus in armis esse civitatem, clausus vero pacatos circa omnes populos significabat.

10. Leges quoque plurimas et utiles tulit Numa. Ut vero majorem institutis suis auctoritatem conciliaret, simulavit sibi cum dea Ægeria esse colloquia nocturna, ejusque monitu se omnia, quæ ageret, facere. Lucus erat, quem medium fons perenni rigabat aqua; eo sæpe Numa sine arbitris se inferebat, velut ad congressum deæ: ita omnium animos religione imbuit, ut fides et jusjurandum non minus quam legum et poenarum metus cives continerent. Bellum quidem nullum gessit, sed non minus civitati profuit quam Romulus. Morbo extinctus in Janiculo monte sepultus est. Ita duo deinceps reges, ille bello, hic pace, civitatem auxerunt. Romulus septem et triginta regnavit annos; Numa tres et quadraginta.

TULLUS HOSTILIUS, ROMANORUM REX TERTIUS. A. C. 671.

11. Mortuo Numa Tullus Hostilius rex creatus est. Hic non solum proximo regi dissimilis, sed etiam Romano ferocior fuit. Eo regnante bellum inter Albanos et Romanos exortum est. Ducibus Hostilio et Fuffetio placuit, paucorum manibus fata utriusque populi committi. Erant apud Romanos trigemini Horatii, trigemini quoque apud Albanos Curiatii. Cum iis agunt reges, ut pro sua quisque patria dimicent ferro. Fœdus ictum est ea lege, ut, unde victoria, ibi quoque imperium esset. Itaque trigemini arma capiunt, et in medium inter duas acies procedunt. Consederunt utrimque duo exercitus. Datur signum, infestisque armis terni juvenes magnorum exercituum animos gerentes concurrunt.

12. Ut primo concursu increpuere arma, horror ingens spectantes perstrinxit. Consertis deinde manibus, statim duo Romani alius super alium expirantes ceciderunt; tres Albani vulnerati. Ad casum Romanorum conclamavit gaudio exercitus Albanus. Romanos jam spes deserebat. Unum Horatium tres Curiatii circumsteterant. Is quamvis integer, quia tribus impar erat, fugam simulavit, ut singulos per intervalla secuturos separatim aggredereetur. Jam aliquantum spatii ex eo loco, ubi pugnatum est, auferat, quum respiciens videt unum Curiatium haud procul ab se abesse. In eum magno impetu redit, et dum Albanus exercitus inclamat Curiatiis, ut opem ferant fratri, jam Horatius eum occiderat. Alterum deinde, priusquam tertius potuit consequi, interfecit.

13. Jam singuli supererant, sed nec spe nec viribus pares. Alterius erat intactum ferro corpus, et geminata victoria ferox animus. Alter fessum vulnere, fessum cursu trahebat corpus. Nec illud prælium fuit. Romanus exultans male sustinentem arma conficit, jacentem-

que spoliat. Romani ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt, et domum deducunt. Princeps ibat Horatius, trium fratrum spolia præse gerens. Cui obvia fuit soror, quæ desponsa fuerat uni ex Curiatiis, visoque super humeros fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat, flere et crines solvere cœpit. Movit feroci juveni animum comploratio sororis in tanto gaudio publico; stricto itaque gladio transfigit puellam, simul eam verbis increpans: Abi hinc cum immaturo amore ad sponsum, oblita fratrum, oblita patriæ! Sic eat, quæcumque Romana lugebit hostem.

14. Atrox id visum est facinus patribus plebique; quare raptus est in jus Horatius et apud judices condemnatus. Jam accesserat lictor, injiciebatque laqueum. Tum Horatius ad populum provocavit. Interea pater Horatii senex proclamabat, filiam suam jure cæsam fuisse, et juvenem amplexus spoliaque Curiatorum ostentans, orabat populum, ne se orbem liberis faceret. Non tulit populus patris lacrymas, juvenemque absolvit, magis admiratione virtutis, quam jure causæ. Ut tamen cædes manifesta expiaretur, pater quibusdam sacrificiis peractis transmisit per viam tigillum, et filium capite adoperto velut sub jugum misit: quod tigillum *Sororium* appellatum est.

15. Non diu pax Albana mansit; nam Fuffetius, dux Albanorum, quum invidiosum se apud cives videret, quod bellum uno paucorum certamine finisset, ut rem corrigeret, Veientes adversus Romanos concitavit. Ipse ab Tullo in auxilium arcessitus aciem in collem subduxit, ut fortunam belli experiretur ac sequeretur. Qua re Tullus intellecta dixit clara voce, suo illud jussu Fuffetium facere, ut hostes a tergo circumvenirentur. Quo audito hostes territi victique sunt. Postero die Fuffetius, quum ad gratulandum Tullo venisset, jussu illius quadrigis religatus est, et in diversa distractus. Deinde Tullus Albam propter ducis perfidiam diruit, et Albanos Romam transire jussit.

16. Roma interim crevit Albæ ruinis; duplicatus est civium numerus; mons Cælius urbi additus, et quo frequentius habitaretur, eam sedem Tullus Regiæ cepit, ibique deinde habitavit. Auctarum virium fiducia elatus bellum Sabinis indixit. Pestilentia insecuta est, nulla tamen ab armis quies dabatur, Credebat enim rex bellicosus, salubriora militiæ quam domi esse juvenum corpora; sed ipse quoque diuturno morbo est implicatus. Tunc fracti simul cum corpore sunt spiritus illi feroces; nullique rei deinceps, nisi sacris, operam dedit. Memorant Tullum fulmine ictum cum domo conflagrasset. Tullus magna gloria belli regnavit annos duos et triginta.

ANCUS MARCIUS, ROMANORUM REX QUARTUS. A. C. 639.

17. Tullo mortuo Ancum Marcium regem populus creavit. Numæ Pompilii nepos Ancus Marcius erat, æquitate et religione avo similis. Tunc Latini, cum quibus Tullo regnante ictum foedus erat, sustulerunt animos, et incursionem in agrum Romanum fecerunt. Ancus, priusquam eis bellum indiceret, legatum misit, qui res repeteret; eumque morem posterius retinuerunt. Id autem hoc modo fiebat. Legatus, ubi ad fines eorum venit, a quibus res repetuntur, capite velato ait: Audi, Jupiter! audite, fines hujus populi! Ego sum publicus nuncius populi Romani; verbis meis fides sit. Deinde peragit postulata. Si non deduntur res, quas exposcit, hastam in fines hostium emittit, bellumque ita indicit. Legatus, qui ea de re mittitur, *fecialis*, ritusque belli indicendi *jus feciale* appellatur.

18. Legato Romano res repetenti superbe responsum est a Latinis; quare bellum hoc modo eis indictum est. Ancus exercitu conscripto profectus Latinos fudit, et oppidis deletis cives Romam traduxit. Quum autem in tanta hominum multitudine facinora clandestina fierent,

Ancus carcerem in media urbe ad terrorem increscentis audaciæ ædificavit; muro lapideo urbem circumdedit, et Janiculum montem, ponte Sublicio super Tiberim facto, urbi conjunxit. Pluribus aliis rebus intra paucos annos confectis, immatura morte præreptus non potuit præstare qualem promiserat regem.

LUCIUS TARQUINIUS PRISCUS, ROMANORUM REX QUINTUS.
A. C. 614.

19. Anco regnante Lucius Tarquinius urbe Tarquiniis profectus cum conjuge et fortunis omnibus Romam commigravit. Additur hæc fabula: ei advenienti aquila pileum sustulit, et super carpentum, ubi Tarquinius sedebat, cum magno clangore volitans, rursus capiti apte reposuit; inde sublimis abiit. Tanaquil conjux auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit; itaque virum complexa jussit eum alta sperare. Has spes cogitationesque secum portantes urbem ingressi sunt, domicilioque ibi comparato, Tarquinius pecunia et industria dignitatem atque etiam Anci regis familiaritatem consecutus est, a quo tutor liberis relictus regnum intercepit, et ita administravit, quasi jure adeptus fuisset.

20. Tarquinius Priscus bellum cum Sabinis gessit, in quo bello equitum centurias numero auxit, nomine mutare non potuit, deterritus, ut ferunt, Accii Navii auctoritate. Accius, ea tempestate augur inclytus, id fieri posse negabat, nisi aves addixissent; iratus rex in experimentum artis eum interrogavit, fierine posset, quod ipse mente concepisset; Accius, augurio acto, fieri posse respondit. Atqui hoc, inquit rex, agitabam, cotemne illam secare novacula possem. Potes, inquit augur; et secuisse dicitur. Tarquinius Sabinos vicit, et filium tredecim annorum, quod in prælio hostem percussisset, prætexta et bulla donavit; unde hæc ingenuorum puerorum insignia esse cœperunt.

21. Supererant duo Anci filii, qui ægre ferentes, se paterno regno fraudatos esse, regi paraverunt insidias. Ex pastoribus duos ferocissimos deligunt ad patrandum facinus. Ii simulata rixa in vestibulo regiæ tumultuantur. Quum eorum clamor penitus in regiam pervenisset, vocati ad regem pergunt. Primo uterque simul vociferari cœpit, et certatim alter alteri obstrepere. Quum vero jussi essent invicem dicere, unus ex composito rem orditur; dumque intentus in eum se rex totus avertit, alter elatam securim in ejus caput dejecit, et relicto telo ambo foras se proripiunt.

SERVIVS TULLIVS, ROMANORVM REX SEXTVS. A. C. 578.

22. Servius Tullius matre nobili sed captiva natus est. Quum in domo Tarquini Prisci educaretur, ferunt prodigium visu eventumque mirabile accidisse. Flammæ species pueri dormientis caput amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intellexit; conjugii suavitatem, ut eum non secus ac liberos suos educaret. Is postquam adolevit, a Tarquinio gener assumptus est, et quum Tarquinius occisus esset, Tanaquil, celata ejus morte, populum ex superiori parte ædium allocuta ait, regem, gravi quidem sed non letali vulnere accepto, petere, ut interim, dum convalescit, Servio Tullio dicto audientes essent. Servius quasi precario regnare cœpit, sed recte imperium administravit.

23. Servius Tullius aliquod urbi decus addere voluit. Jam tum inclytum erat Dianæ Ephesiæ fanum. Id communiter a civitatibus Asiæ factum fama ferebat. Itaque Latinorum populis suavitatem, ut et ipsi Romæ fanum Dianæ cum populo Romano ædificarent. Quo facto bos miræ magnitudinis cuidam Latino nata dicitur, et responsum somnio datum, eum populum summam imperii habiturum, cujus civis bovem illam immolasset. Latinus bovem ad

fanum Dianæ deduxit, et causam sacerdoti Romano exposuit. Sacerdos callidus dixit, eum debere prius vivo flumine manus abluere. Dum Latinus ad Tiberim descendit, sacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, sibi que gloriam vindicavit.

24. Servius Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habebat. Duo quoque Tarquinius Prisci filii longe dispares moribus erant. Tullia ferox Tarquinio miti nupserat; Tullia vero mitis Tarquinio feroci: sed mites, seu forte, seu fraude, perierunt; feroces morum similitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus a Tullia incitatus, advocato senatu, regnum paternum repetere cœpit; qua re audita Servius, dum ad curiam contendit, jussu Tarquinius gradibus dejectus et domum refugiens interfectus est. Tullia carpento in forum properavit, virum e curia evocavit, et prima regem salutavit; a quo jussa a turba decedere, quum domum rediret, viso patris corpore, mulionem evitantem super ipsum corpus carpentum agere jubet. Unde vicus ille *sceleratus* dictus est. Servius Tullius regnavit annos quattuor et quadraginta.

TARQUINIUS SUPERBUS, ROMANORUM REX SEPTIMUS ET
ULTIMUS. A. C. 533.

25. Tarquinius Superbus regnum sceleste occupavit. Tamen bello strenuus hostes domuit. Urbem Gabios in potestatem redegit fraude Sexti filii. Is quum indigne ferret, eam urbem a patre expugnari non posse, ad Gabinos se contulit, patris in se sævitiam querens. Benigne a Gabinis exceptus est, et paullatim eorum benevolentiam fictis blanditiis alliciendo dux belli electus est. Tum e suis unum ad patrem mittit sciscitatum, quidnam se facere vellet. Pater nuncio filii nihil respondit, sed in hortum transiit, ibique inambulans, sequente nuncio, al-

tissima papaverum capita baculo decussit. Nuncius fessus expectando redit Gabios. Sextus cognito silentio patris simul ac facto intellexit, quid vellet pater. Primores civitatis interemit, patrique urbem sine ulla dimicatione tradidit.

26. Postea Tarquinius Ardeam urbem oppugnavit. Ibi Tarquinius Collatinus, sorore regis natus, forte cœnabat apud Sextum Tarquinium cum aliis juvenibus regiis. Incidit de uxoribus mentio; quum unusquisque suam laudaret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt. Regias nurus in convivio et luxuprehendunt. Pergunt inde Collatiam. Lucretiam Collatini uxorem inter ancillas in lanificio inveniunt. Ea ergo ceteris præstare judicatur. Paucis interjectis diebus Sextus Collatiam rediit, et Lucretiæ vim attulit. Illa postero die, advocatis patre et conjuge, rem exposuit, et se cultro, quem sub veste texerat, occidit. Conclamant vir paterque, et in exitium regum conjurant. Tarquinio Romam redeunti clausæ sunt urbis portæ, et exilium indictum.

L. JUNIUS BRUTUS, ROMANORUM CONSUL PRIMUS.

A. C. 510.

27. L. Junius Brutus, sorore Tarquinii natus, quum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob divitias et prudentiam fuerat ab avunculo occisus, stultitiam finxit, unde Brutus dictus est. Profectus Delphos cum Tarquinii filiis, quos pater ad Apollinem muneribus honorandum miserat, baculo sambuceo aurum inclusum Deo donum tulit. Peractis deinde mandatis patris, juvenes Apollinem consuluerunt, quisnam ex ipsis Romæ regnaturus esset. Responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur. Tunc Brutus perinde atque casu prolapsus terram osculatus est, quod ea communis sit mater omnium mortalium.

28. Expulsis regibus duo consules creati sunt, L. Junius Brutus et Tarquinius Collatinus, Lucretiæ maritus. At libertas modo parta per dolum et prodicionem pene amissa est. Erant in juventute Romana adolescentes aliquot sodales Tarquiniorum. Hi de accipiendis nocte in urbem regibus colloquuntur; ipsos Bruti consulis filios in societatem consilii assumunt. Sermonem eorum ex servis unus excepit, rem ad consules detulit. Scriptæ ad Tarquinium litteræ manifestum facinus fecerunt. Proditores in vincula coniecti sunt, deinde damnati. Stabant ad palum deligati juvenes nobilissimi; sed præ ceteris liberi consulis omnium in se oculos convertebant. Consules in sedem processere suam, missique lictores nudatos virgis cædunt, securique feriunt. Supplicii non spectator modo, sed et exactor erat Brutus, qui tunc patrem exuit, ut consulem ageret.

29. Tarquinius deinde bello aperto regnum recuperare tentavit. Equitibus præerat Aruns Tarquinii filius; rex ipse cum legionibus sequebatur; obviam hosti consules eunt. Brutus ad explorandum cum equitibus antecessit. Aruns ubi Brutum agnovit, inflammatus ira: ille est vir, inquit, qui nos patria expulit; en ille nostris decoratus insignibus magnifice incedit. Tum concitat calcaribus equum, atque in ipsum consulem dirigit; Brutus avide se certamini offert. Adeo infestis animis concurrerunt, ut ambo hasta transfixi ceciderint; fugatus est tamen Tarquinius. Alter consul Romam triumphans rediit. Bruti collegæ funus quanto potuit apparatu fecit. Brutum matronæ ut parentem annum luxerunt.

HORATIUS COCLES, A. C. 507.

30. Porsena rex Etruscorum ad restituendos Tarquinius cum infesto exercitu Romam venit. Primo impetu Janiculum cepit. Non usquam alias ante tantus terror Romanos invasit; ex agris in urbem demigrant; urbem

ipsam sepiunt præsiidiis. Alia urbis pars muris, alia Tiberi objecto tuta videbatur. Pons Sublicius iter pene hostibus dedit, nisi unus vir fuisset Horatius Cocles, illo cognomine donatus, quod in alio prælio oculum amiserat. Is pro ponte stetit, et aciem hostium solus sustinuit, donec pons a tergo interromperetur. Ipsa audacia obstupescit hostes; ponte rescisso armatus in Tiberim desiluit, et incolumis ad suos transnavit. Grata erga tantam virtutem civitas fuit; ei tantum agri datum est, quantum una die circumarari potuisset. Statua quoque in Comitio posita.

MUCIUS SCÆVOLA. A.C. 507.

31. Quum Porsena Romam obsideret, Mucius vir Romanæ constantiæ senatum adiit, et veniam transfugiendi petiit, necem regis repromittens. Accepta potestate in castra Porsenæ venit. Ibi in confertissima turba prope regium tribunal constitit. Stipendium tunc forte militibus dabatur, et scriba cum rege pari fere ornatu sedebat. Mucius illum pro rege deceptus occidit. Apprehensus et ad regem pertractus dextram accenso ad sacrificium foculo injecit, hoc supplicii ab ea exigens, quod in cæde peccasset. Attonitus miraculo rex juvenem amoveri ab altaribus jussit. Tum Mucius, quasi beneficium remunerans, ait, trecentos sui similes adversus eum conjurasse. Qua re ille territus bellum acceptis obsidibus deposuit.

CLÆLIA VIRGO. A.C. 507.

32. Porsena Clæliam virginem nobilem inter obsides accepit. Quum ejus castra haud procul ripa Tiberis locata essent, Clælia deceptis custodibus noctu egressa equum, quem sors dederat, arripuit, et Tiberim trajecit.

Quod ubi regi nunciatum est, primo ille incensus ira Romam legatos misit ad Clæliam obsidem reposcendam. Romani eam ex fœdere restituerunt. Tum rex virginis virtutem admiratus eam laudavit, ac parte obsidum donare se dixit, permisitque, ut ipsa, quos vellet, legeret. Productis obsidibus Clælia virgines elegit, quarum ætatem injuriæ obnoxiam sciebat, et cum iis in patriam rediit. Romani novam in femina virtutem novo genere honoris, statua equestri, donavere. In summa Via Sacra fuit posita virgo insidens equo.

PUBLIUS VALERIUS PUBLICOLA. A.C. 506.

33. Tarquinius Collatinus se consulatu abdicavit, quod invisum esset populo Tarquini nomen. Itaque consul creatus est P. Valerius, quo adjutore Brutus reges eiecerat. Hic tamen, quia in locum Bruti mortui alterum consulem non subrogaverat, et domum in alto atque munito loco habebat, in suspicionem regni affectati venit. Quo cognito apud populum questus est, quod de se tale aliquid timuissent, et misit, qui domum suam diruerent. Dempsit etiam secures fascibus, eosque in populi concione submisit, quasi major populi, quam consulis majestas esset. Gratum id multitudini spectaculum fuit. Inde Valerio cognomen Publicolæ datum est. Quum quartum consul fuisset, mortuus est adeo pauper, ut funeri sumptus deesset: collectis a populo nummis est sepultus, et annuo matronarum luctu honoratus.

AULUS POSTHUMIUS DICTATOR. A.C. 496.

34. Tarquinius ejectus ad Mamilium Tusculanum generum suum confugerat. Quum ille concitato Latio Romanos graviter urgeret, nova Romæ dignitas creata est, quæ Dictatura appellata est, major quam Consulatus.

Tunc etiam creatus est Magister Equitum, qui Dictatori obsequeretur. A. Posthumius dictator factus cum hostibus apud Regillum lacum conflixit, ubi quum victoria nutaret, magister equitum equis frænos detrahi jussit, ut irrevocabili impetu ferrentur; itaque et aciem Latinorum fuderunt, et castra ceperunt. Tarquinius Cumas se contulisse dicitur, in eaque urbe senio et ægritudine esse confectus.

MENENIUS AGRIPPA. A. C. 493.

35. Menenius Agrippa concordiam inter patres plebemque restituit. Nam quum plebs a patribus secessisset, quod tributum et militiam non toleraret, Agrippa vir facundus ad plebem missus est; qui intromissus in castra nihil aliud quam hoc narrasse fertur. Olim humani artus, quum ventrem otiosum cernerent, ab eo discorदारunt, conspiraruntque, ne manus ad os cibum ferrent, neu os acciperet datum, neu dentes conficerent. At, dum ventrem domare volunt, ipsi quoque defecerunt, totumque corpus ad extremam tabem venit. Inde apparuit, ventris haud segne ministerium esse, eumque acceptos cibos per omnia membra disseminare; itaque cum eo in gratiam redierunt. Sic senatus et populus quasi unum corpus discordia pereunt, concordia valent.

36. Hac fabula Menenius flexit hominum mentes; plebs in urbem regressa est. Creavit tamen tribunos, qui libertatem suam adversus nobilitatis superbiam defenderent. Paulo post mortuus est Menenius, vir omni vita pariter patribus ac plebi carus; post restitutam civium concordiam carior plebi factus. Is tamen in tanta paupertate decessit, ut eum populus collatis quadrantibus sepelierit, locum sepulcro senatus publice dederit. Potest consolari pauperes Menenius, sed multo magis docere locupletes, quam non sit necessaria solidam laudem cupienti nimis anxia divitiarum comparatio.

FABII TRECENTI SEX. A. C. 479.

37. Vexabantur incursionibus Veientium Romani. Tum Fabia gens senatum adit. Consul Fabius pro gente loquitur: Vos alia bella curate; Fabios hostes Veientibus date: istud bellum privato sumptu gerere nobis in animo est. Ei gratiæ ingentes actæ sunt. Consul e curia egressus comitante Fabiorum agmine domum rediit. Manat tota urbe rumor; Fabios ad cælum laudibus ferunt; Fabii postero die arma capiunt. Nunquam exercitus neque minor numero, neque clarior fama et admiratione hominum, per urbem incessit. Ibant sex et trecenti milites, omnes patricii, omnes unius gentis. Ad Cremeram flumen perveniunt. Is opportunus visus est locus communiendo præsidio. Hostes non semel fusi pacem supplices petunt. Veientes pacis impetratæ brevi pcenituit. Itaque redintegrato bello inierunt consilium insidiis ferocem hostem captandi. Multo successu Fabiis audacia crescebat. Quum igitur palati passim agros popularentur, pecora a Veientibus obviam acta sunt; ad quæ progressi Fabii in insidias circa ipsum iter locatas delapsi sunt, et omnes ad unum perierunt. Dies, quo id factum est, inter nefastos relatus fuit; porta, qua profecti fuerant, *Scelerata* est appellata. Unus omnino super fuit ex ea gente, qui propter ætatem impuberem domi relictus fuerat. Is genus propagavit ad Quintum Fabium Maximum, qui Hannibalem mora fregit.

CAIUS MARCIUS CORIOLANUS. A. C. 493.

38. C. Marcius gentis patriciæ a captis Coriolis, urbe Volscorum, Coriolanus dictus est. Patre orbatus, adhuc puer, sub matris tutela adolevit. Sortitus erat a natura nobiles ad laudem impetus; sed quia doctrina non acces-

sit, iræ impotens, obstinatæque pervicaciæ fuit. Quum prima stipendia facere cœpisset adolescens, e multis præliis, quibus interfuit, nunquam rediit, nisi donatus corona aliove militari præmio. In omni vitæ ratione nihil aliud sibi proponebat, quam ut matri placeret; quumque illa audiret filium laudari, aut corona donari videret, tum demum felicem se putabat. Ea oblectanda et colenda satiari non poterat. Illa cupiente uxorem duxit; illius in ædibus cum uxore habitavit.

39. Coriolanum, post insignem victoriam ejus opera maxime partam, Posthumius consul apud milites laudavit; eum militaribus donis onerare voluit; agri centum jugera, decem captivos, totidem ornatos equos, centum boves et argenti pondus, quantum sustinere potuisset, offerebat. Coriolanus vero nihil ex his omnibus accepit, præter unius hospitis captivi salutem et equum. Consul factus, gravi annona advectum e Sicilia frumentum magno pretio dandum populo curavit, ut plebs agros, non seditiones coleret. Qua de causa damnatus ad Volscos concessit, eosque adversus Romanos concitavit. Imperator a Volscis factus ad quartum ab urbe lapidem castra posuit, et agrum Romanum est populatus.

40. Missi sunt Roma ad Coriolanum oratores de pace, sed atrox responsum rettulerunt; iterum deinde missi, ne in castra quidem recepti sunt. Sacerdotes quoque suis infulis velati ad eum iverunt supplices, nec magis animum ejus flexerunt; stupebat senatus, trepidabat populus, viri pariter ac mulieres exitium imminens lamentabantur. Tum Veturia Coriolani mater et Volumnia uxor, duos parvos filios secum trahens, castra hostium petierunt. Ubi matrem aspexit Coriolanus: O patria, inquit, vicisti iram meam admotis matris meæ precibus, cui tuam in me injuriam condono. Complexus inde suos castra movit, et exercitum ex agro Romano abduxit. Coriolanus postea Volscis, ut proditor, occisus dicitur.

T. QUINCTIUS CINCINNATUS. A. C. 460.

41. Æqui consulem Minucium atque exercitum ejus circumsessos tenebant. Id ubi Romæ nunciatum est, tantus pavor, tanta trepidatio fuit, quanta si urbem ipsam, non castra hostes obsiderent: quum autem in altero consule parum esse præsidii videretur, dictatorem dici placuit, qui rem afflictam restitueret. T. Quinctius Cincinnatus omnium consensu dictator est dictus. Ille, spes unica imperii Romani, trans Tiberim quattuor jugerum colebat agrum. Ad quem missi legati nudum eum arantem offenderunt. Salute data invicem redditaque Quinctius togam propere e tugurio proferre uxorem Raciliam jussit, ut senatus mandata togatus audiret.

42. Postquam absterso pulvere ac sudore toga indutus processit Quinctius, dictatorem eum legati gratulantes consalutant; quantus terror in exercitu sit, exponunt. Quinctius igitur Romam venit, et antecedentibus lictoribus domum deductus est. Postero die profectus, cæsis hostibus, exercitum Romanum liberavit. Urbem triumphans ingressus est. Ducti ante currum hostium duces, militaria signa prælata; secutus est exercitus præda onustus; epulæ instructæ ante omnium domos. Quinctius sexto decimo die dictatura, quam in sex menses acceperat, se abdicavit, et ad boves rediit triumphalis agricola.

LUCIUS VIRGINIUS. A. C. 453.

43. Anno trecentesimo ab urbe condita pro duobus consulibus Decemviri creati sunt, qui allatas e Græcia leges populo proponerent. Unus ex iis Appius Claudius virginem plebeiam adamavit; quam quum Appius non posset pretio ac spe pellicere, clienti suo negotium dedit,

ut eam in servitutem deposceret, facile victurus, quum ipse esset et accusator et iudex. L. Virginius puellæ pater tunc aberat militiæ causa. Cliens igitur virgini venienti in forum iniecit manum, affirmans suam esse servam, eam sequi se jubet; ni faciat, minatur se cunctantem vi abstracturum. Pavidæ puella stupente ad clamorem nutricis fit concursus. Quum ille puellam non posset abducere, eam vocat in jus ipso Appio iudice.

44. Interea missi nuncii ad Virginium properant. Is prima luce Romam advenit, quum jam civitas in foro expectatione erecta staret. Virginius statim in forum lacrimabundus, et civium opem implorans, filiam suam deducit. Appius obstinatum gerens animum in tribunal ascendit, et Virginiam clienti suo addixit. Tum pater, ubi nihil usquam auxilii vidit: Quæso, inquit, Appi, ignosce patris dolori; sine me filiam ultimo alloqui. Data venia pater filiam in secretum abducit. Ab Ianio cultrum arripit, et pectus puellæ transfigit. Tum ferro sibi viam facit, et respersus cruore ad exercitum profugit. Concitatus exercitus montem Aventinum occupavit, decem tribunos militum creavit, decemviros magistratu se abdicare coegit, eosque omnes aut morte aut exilio mulctavit; ipse Appius Claudius in carcere necatus est.

MARCUS FURIUS CAMILLUS. A. C. 398.

45. Quum M. Furius Camillus urbem Falerios obsideret, ludi magister plurimos et nobilissimos inde pueros, velut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit; quibus Camillo traditis non erat dubium, quin Falisci deposito bello sese Romanis dedituri essent; sed Camillus perfidiam proditoris detestatus: Non ad similem tui, inquit, venisti; sunt belli sicut et pacis iura: arma habemus, non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur, sed adversus armatos, qui castra Romana oppugnaverunt. Denudari deinde ludi magi-

strum jussit, eum manibus post tergum alligatis in urbem reducendum pueris tradidit, virgasque eis dedit, quibus euntem verberarent. Statim Falisci, beneficio magis quam armis victi, portas Romanis aperuerunt.

46. Camillus post multa in patriam merita iudicio populi damnatus exsulatum abiit. Urbe egrediens ab Diis precatus esse dicitur, ut, si innoxio sibi ea injuria fieret, desiderium sui facerent ingratae patriæ quamprimum: nec multo postea res evenit. Nam Galli Senones Clusium Etruriæ oppidum obsederunt. Clusini novo bello exterriti ab Romanis auxilium petierunt. Missi sunt Roma tres legati, qui Gallos monerent, ut ab oppugnatione desisterent. Ex his legatis unus contra jus gentium in aciem processit, et ducem Senonum interfecit. Qua re commoti Galli, petitis in deditionem legatis nec impetratis, ad urbem venerunt, et exercitum Romanum apud Alliam fluvium ceciderunt die decimo sexto Calendas Sextiles, qui dies inter nefastos relatus, *Alliensis* dictus est.

47. Galli victores paullo ante solis occasum ad urbem Romam perveniunt. Postquam hostes adesse nuntiatum est, juvenus Romana duce Manlio in arcem conscendit; seniores vero domos ingressi adventum Gallorum obstinato ad mortem animo expectabant. Qui inter eos curules magistratus gesserant, ornati honorum insignibus in vestibulis ædium eburneis sellis insedere, ut, quum venisset hostis, in sua dignitate morerentur. Interim Galli, domos patentes ingressi, vident viros ornatu et vultus majestate Diis simillimos. Quum Galli ad eos, veluti simulacra, conversi starent, unus ex his senibus dicitur Gallo barbam suam permulcenti scipionem eburneum in caput incussisse. Iratus Gallus eum occidit; ab eo initium cædis ortum est. Deinde ceteri omnes in sedibus suis trucidati sunt.

48. Galli deinde impetum facere in arcem statuunt. Primo militem, qui tentaret viam, præmiserunt. Tum

nocte sublustri sublevantes invicem et trahentes alii alios in summum saxum evaserunt, tanto silentio, ut non solum custodes fallerent, sed ne canes quidem, sollicitum animal, excitarent. Anseres non fefellere, quibus in summa inopia Romani abstinuerant, quia aves erant Junoni sacræ; quæ res Romanis saluti fuit. Namque clangore anserum alarumque crepitu excitus Manlius, vir bello egregius, ceteros ad arma vocans Gallos ascendentes dejecit; unde mos iste incessit, ut sollemni pompa canis in furca suffixus feratur, anser vero velut triumphans in lectica et veste stragula gestetur.

49. Tunc consensu omnium placuit ab exilio Camillum acciri; missi igitur ad eum legati, ipseque dictator absens dictus est. Interim fames utrumque exercitum urgebat; at ne Galli putarent, Romanos ea necessitate ad deditionem cogi, multis locis de Capitolio panis jactatus est in hostium stationes. Ea re adducti sunt Galli, ut haud magna mercede obsidionem relinquerent. Pactum est pretium mille pondo auri. Nondum omni auro appenso Camillus dictator intervenit; collectis Romani exercitus reliquiis, auferri aurum de medio jubet, denuntiatque Gallis, ut se ad prælium expediant. Instruit deinde aciem, et Gallos interneccione occidit. Ne nuncius quidem cladis relictus est. Dictator recuperata ex hostibus patria triumphans urbem ingressus est, et a militibus parens patriæ conditorque alter urbis appellatus est.

CAIUS LICINIUS STOLO. A. C. 364.

50. Fabius Ambustus ex duabus filiabus majorem A. Sulpicio patricio, minorem C. Licinio Stoloni plebeio conjugem dedit. A. Sulpicius tribunus militum erat potestate consulari. Quum in ejus domo sorores Fabiæ inter se tempus sermonibus tererent, forte incidit, ut Sulpicius de foro domum se reciperet, et ejus lictor forem, ut

mos est, virga percuteret; minor Fabia moris ejus insueta id expavit: risui sorori fuit miranti, sororem id ignorare. Confusam eam quum pater vidisset, sciscitanti confessa est, eam esse causam doloris, quod viro plebeio juncta esset. Consolatur filiam Ambustus, polliceturque, eosdem honores domi propediem visuram, quos apud sororem vidisset. Inde consilia inire cœpit cum genero, qui, ubi tribunatum plebis aggressus est, legem tulit, ut alter consul ex plebe crearetur. Lex resistentibus patribus lata tamen est, et primus C. Licinius Stolo consul e plebe factus.

TITUS MANLIUS TORQUATUS. A. C. 360.

51. T. Manlius ob ingenii et linguæ tarditatem a patre rus relegatus fuerat. Quum audisset, patrî diem dictam esse a Pomponio tribuno plebis, cepit consilium rudis quidem et agrestis animi, sed pietate laudabile. Cultro succinctus mane in urbem atque a porta confestim ad Pomponium pergit; introductus cultrum stringit, et super lectum Pomponii stans se eum transfixurum minatur, nisi ab incepta accusatione desistat. Pavidus tribunus, quippe qui cerneret ferrum ante oculos micare, accusationem dimisit. Ea res adolescenti honori fuit, quod animum ejus acerbitas paterna a pietate non avertisset, ideoque eodem anno tribunus militum factus est.

52. Quum postea Galli ad tertium lapidem trans Anienem fluvium castra posuissent, exercitus Romanus ab urbe profectus est, et in citeriore ripa fluvii constitit. Pons in medio erat; tunc Gallus eximia corporis magnitudine in vacuum pontem processit, et quam maxima voce potuit: Quem nunc, inquit, Roma fortissimum habet, is procedat ad pugnam, ut eventus ostendat, utra gens bello sit melior. Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit. Tum T. Manlius ex statione ad imperatorem pergit: Injussu tuo, inquit, imperator,

extra ordinem nunquam pugnaverim, non, si certam victoriam videam. Si tu permittis, volo isti belluæ ostendere, me ex ea familia ortum esse, quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeia deturbavit. Cui imperator: Macte vir-tute, inquit, Tite Manli, esto: perge, et nomen Romanum invictum præsta.

53. Armant deinde juvenem æquales; scutum capit, Hispano cingitur gladio ad propiorem pugnam habili. Expectabat eum Gallus stolidè lætus, et linguam ab irrisu exerens. Ubi constitere inter duas acies, Gallus ensem cum ingenti sonitu in arma Manlii dejecit. Manlius vero insinuavit sese inter corpus et arma Galli, atque uno et altero ictu ventrem transfodit; jacenti torquem detraxit, quem cruore respersum collo circumdedit suo. Defixerat pavor cum admiratione Gallos. Romani alacres obviam militi suo progrediuntur, et gratulantes laudantesque ad imperatorem perducunt. Manlius inde Torquati nomen accepit.

54. Idem Manlius, postea consul factus, bello Latino, ut disciplinam militarem restitueret, edixit, ne quis extra ordinem pugnaret. Forte filius ejus accessit prope stationem hostium; is qui Latino equitatui præerat, ubi consulis filium agnovit: Visne, inquit, congregi mecum, ut singularis prælii eventu cernatur, quantum eques Latinus Romano præstet? Movit ferocem animum juvenis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor. Oblitus itaque imperii paterni in certamen ruit, et Latinum ex equo excussum transfixit, spoliisque lectis in castra ad patrem venit. Extemplo filium aversatus consul milites classico advocat; qui postquam frequentes convenere: Quandoquidem, inquit, tu, fili, contra imperium consulis pugnasti, oportet disciplinam pœna tua restituas. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti eris. I, lictor, deliga ad palum. Metu omnes obstupere; sed postquam, cervice cæsa, fusus est cruor, in questus et lamenta erupere. Manlio Romam redeunti seniores tantum

obviam exierunt; juvenus et tunc eum et omni deinde vita exsecrata est.

M. VALERIUS CORVUS. A. C. 346.

55. Bello Gallico, quum Romani in stationibus quieti tempus tererent, Gallus quidam magnitudine atque armis insignis ante alios progressus est, quatiensque scutum hasta, quum silentium fecisset, unum e Romanis per interpretem provocavit, qui secum ferro decerneret. Marcus erat Valerius tribunus militum adolescens, qui prius sciscitatus consulis voluntatem in medium armatus processit: tunc res visu mirabilis accidisse fertur; nam quum jam manum consereret Valerius, repente in galea ejus corvus insedit in hostem versus. Ales non solum captam semel sedem tenuit, sed quotiescumque certamen initum est, levans se alis, os oculosque Galli rostro et unguibus appetiit. Hostem territum talis prodigii visu, oculisque simul ac mente turbatum, Valerius obtruncat. Corvus e conspectu elatus Orientem petit. Inde Valerius Corvus dictus est.

56. M. Valerius Corvus annos tres et viginti natus consul creatus Samnites bis prælio fudit. Non alius dux militi carior fuit, quia nullus militi familiarior. Omnia inter infimos militum munia haud gravate obibat. In ludo etiam militari, quum velocitatis viriumque certamina inter se æquales ineunt, Valerius ipse cum eis certabat, nec quemquam aspernabatur parem, qui se offerret; semper comis et eodem vultu, seu vinceret, seu vinceretur. Quum postea in exercitu orta esset gravis seditio, parsque militum a ceteris defecisset, et ducem sibi fecisset, adversus eos Valerius dictator missus est; qui ubi in conspectum venit, benigne milites allocutus, extemplo omnium iras permulsit, seditionemque compressit: adeo hominum animos conciliat comitas affabilitasque sermonis.

PUBLIUS DECIUS. A. C. 337.

57. P. Decius sub Valerio consule tribunus militum fuit. Quum exercitus Romanus in angustiis clausus esset, Decius conspexit editum collem imminens hostium castris. Accepto præsidio verticem occupavit, hostes terruit, et spatium consuli dedit ad subducendum agmen in æquiores locum. Ipse intempesta nocte per medias hostium custodias somno oppressas incolumis evasit. Quare ab exercitu donatus est corona civica, quæ dabatur ei, qui obsidione cives liberasset. Consul fuit bello Latino cum Manlio Torquato. Tunc quum utrique consuli somnio obvenisset, eum populum victorem fore, cujus dux in prælio cecidisset; convenit inter eos, ut is, cujus cornu in acie laboraret, Diis se Manibus devoveret. Inclinate sua parte Decius se et hostes Diis Manibus devovit. Armatus in equum insiluit, ac se in medios hostes immisit. Corruit obrutus telis, et victoriam suis reliquit.

SPURIUS POSTHUMIUS. A. C. 320.

58. Sp. Posthumius consul quum bellum adversus Samnites gereret, a Pontio Thelesino duce hostium in insidias inductus est; is enim simulatos transfugas misit, qui Romanos monerent, Luceriam Apuliæ urbem a Samnitibus obsideri. Non erat dubium, quin Romani Lucerinis bonis ac fidelibus sociis opem ferrent. Luceriam duæ viæ ducebant, altera longior et tutior, altera brevior et periculosior. Festinatio breviorē elegit. Itaque quum in insidias venissent, qui locus *furculæ Caudinæ* vocabatur, et fraus hostilis apparuisset, retro viam, qua venerant, repetunt; at eam hostium præsidio clausam inveniunt. Sistunt igitur gradum, et omni spe evadendi adempta,

intuentes alii alios diu immobiles silent; deinde erumpunt in querelas adversus duces, quorum temeritate in eum locum erant adducti. Ita noctem tum cibi, tum quietis immemores traduxerunt.

59. Nec Samnites ipsi, quid sibi faciendum in re tam læta, sciebant. Pontius accitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret. Is ubi audivit, inter duos saltus clausum esse exercitum Romanum, dixit, aut omnes esse occidendos, ut vires frangerentur, aut omnes dimittendos esse incolumes, ut beneficio obligarentur. Neutra sententia accepta fuit: interea Romani necessitate victi legatos mittunt, qui pacem petant. Pax concessa est ea lege, ut omnes sub jugum traducerentur. Itaque paludamenta consulibus detracta, ipsique primi sub jugum missi, deinde singulæ legiones. Circumstabant armati hostes exprobrantes illudentesque. Romanis e saltu egressis, lux ipsa morte tristior fuit; pudor fugere colloquia et cœtus hominum cogeabat. Sero Romam ingressi sunt, et se in suis quique ædibus abdiderunt.

60. Deliberante senatu de pace Caudina, Posthumius sententiam dicere jussus: Turpi sponsione, inquit, qua me obstrinxi, non tenetur populus Romanus, quando ejus injussu facta est; nec quidquam ex ea præter corpus meum debetur Samnitibus. Iis dedite me nudum vinctumque; in me unum sæviant; exsolvam religione populum. Senatus hanc animi magnitudinem admiratus Posthumium laudavit, ejusque sententiam secutus est. Traditus est igitur Posthumius fecialibus, qui eum ad Samnites ducerent. Vestis ei detracta, manus post tergum vinctæ sunt; quumque apparitor verecundia majestatis Posthumium laxè vinciret: Quin tu, inquit iste Posthumius, adducis lorum, ut justa fiat deditio? Tum ubi in cœtum Samnitum venit, facta deditione, Posthumius fecialis femur genu suo quanta potuit vi percussit, et clara voce ait, se Samnitē civem esse, illum legatū; fecialem a se contra jus gentium violatū; eo justius bellum adversus

Samnites fore. Accepta non fuit a Samnitibus ista deditio, Posthumiusque in castra Romana inviolatus rediit.

LUCIUS PAPIRIUS CURSOR. A. C. 323.

61. L. Papirius, quum dictatorem se adversis ominibus contra Samnites profectum esse sensisset, ad auspicia repetenda Romam regressus est, ac prius Q. Fabio magistro equitum edixit, ut se loco teneret, neu absente se manum cum hoste consereret. Fabius post dictatoris profectionem opportunitate ductus acie cum Samnitibus confligit. Neque melius res geri potuisset, si adfuisset dictator. Non miles duci, non dux militi defuit. Viginti millia hostium eo die cæsa traduntur. Haud multo post dictator advenit plenus minarum iræque. Statim advocata concione spoliari magistrum equitum, virgasque ac secures expediri jussit. Tum Fabius militum fidem implorare cœpit. Clamor in tota concione est ortus; alibi preces, alibi minæ audiebantur. Itaque res in posterum diem est dilata.

62. Magister equitum noctu clam ex castris Romam profugit, quem dictator ipse secutus est. Vocato senatu iterata contentio est; prehendi Fabium Papirius jussit. Tum Fabii pater ad populum provocavit. Populus Romanus, ad preces et obtestationem versus, oravit dictatorem, ut veniam adolescentiæ Fabii daret. Ipse adolescens ejusque pater procumbere ad genua dictatoris cœperunt, iramque deprecari. Tot precibus cessit Papirius. Is fuit vir non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens. Præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomen etiam dedit. Idem comis et jocorum studiosus. Quadam die inambulans ante tabernaculum prætorem Prænestinum, qui per timorem segnius suos in prælium duxerat, vocari jussit, et postquam eum graviter increpuit: Lictor, expedi, inquit, secures! Et quum prætorem vidisset metu mortis attonitum: Agedum, lictor,

inquit, exscinde radicem hanc incommodam ambulantibus. Deinde prætorem mulcta dicta dimisit.

PUBLIUS VALERIUS LÆVINUS. A. C. 282.

63. Tarentinis, quod Romanorum legatis injuriam fecissent, bellum indictum est. Quibus auxilio venit Pyrrhus, rex Epirotarum, qui genus ab Achille ducebat. Contra Pyrrhum missus est consul Lævinus, qui, quum exploratores regis cepisset, jussit eos per castra Romana circumduci, tumque incolumes dimitti, ut ea, quæ vidissent, Pyrrho renuntiarent. Mox commissa pugna, quum jam hostes pedem referrent, rex elephantos in Romanorum agmen agi jussit; quo facto mutata est prælii fortuna. Romanos vastorum corporum moles, terribilisque superadstantium armatorum species turbavit. Equi etiam, ad conspectum et odorem belluarum exterriti, sessorum aut excutiebant, aut secum in fugam abripiebant. Nox prælio finem fecit.

64. Pyrrhus captivos Romanos summo in honore habuit; occisos sepelivit; quos quum adverso vulnere et truci vultu etiam mortuos jacere cerneret, manus ad cælum sustulisse dicitur cum hac voce: Ego talibus viris brevi orbem terrarum subegissem. Deinde ad urbem Romam magnis itineribus contendit; omnia igne et ferro vastavit; ad vicesimum ab urbe lapidem castra posuit. Pyrrho obviam venit Lævinus cum novo exercitu; quo viso rex ait, sibi eandem adversus Romanos esse fortunam, quam Herculi adversus hydram, cui tot capita renascebantur, quot præcisa fuerant. Deinde in Campaniam se recipit; missos a senatu de redimendis captivis legatos honorifice excepit; captivos sine pretio reddidit, ut Romani cognita jam ejus virtute cognoscerent etiam liberalitatem.

65. Erat Pyrrho utpote magno et forti viro mitis ac placabilis animus; solet enim magni animi comes esse

clementia. Ejus humanitatem experti sunt Tarentini ; ii scilicet, quum sero intellexissent, se pro socio dominum accepisse, sortem suam liberis vocibus querebantur, et de Pyrrho multa temere effutiebant, maxime ubi vino incaluerant. Itaque arcessiti ad regem sunt nonnulli, qui de eo in convivio proterve locuti fuerant ; sed periculum simplex confessio culpæ discussit. Nam quum rex percontatus fuisset, ea ne, quæ ad aures suas pervenerant, dixissent ? Et hæc diximus, inquiunt, rex ! et nisi vinum defecisset, longe plura et graviora dicturi fuimus. Pyrrhus, qui malebat vini, quam hominum eam culpam videri, subridens eos dimisit.

66. Pyrrhus igitur, quum putaret sibi gloriosum fore, pacem et fœdus cum Romanis post victoriam facere, Romam misit legatum Cineam, qui pacem æquis conditionibus proponeret. Erat is regi familiaris, magnaue apud eum gratia valebat. Dicere solebat Pyrrhus, se plures urbes Cineæ eloquentia, quam armorum vi expugnasse. Cineas tamen regiam cupiditatem non adulabatur ; nam quum in sermone Pyrrhus ei sua consilia aperiret, dixissetque, se velle Italiam ditioni suæ subicere, respondit Cineas : Superatis Romanis quid agere destinās, O rex ? Italiæ vicina est Sicilia, inquit Pyrrhus, nec difficile erit eam armis occupare. Tunc Cineas : Occupata Sicilia, quid postea acturus es ? Rex, qui nondum Cineæ mentem perspiciebat : In Africam, inquit, trajicere mihi animus est. Pergit Cineas : Quid deinde, O rex ? Tum denique, mi Cineas, ait Pyrrhus, nos quieti dabimus, dulcique otio fruemur. Quin tu, respondit Cineas, isto otio jam nunc frueris ?

67. Romam itaque venit Cineas, et domus principum cum ingentibus donis circumibat. Nusquam vero receptus est. Non a viris solum, sed et a mulieribus spreta ejus munera. Introductus deinde in curiam quum regis virtutem propensumque in Romanos animum verbis extolleret, et de conditionum æquitate dissereret, sententia

senatus ad pacem et fœdus faciendum inclinabat; tum Appius Claudius senex et cæcus in curiam lectica deferri se iussit, ibique gravissima oratione pacem dissuasit: itaque responsum Pyrrho a senatu est, eum, donec Italia excessisset, pacem cum Romanis habere non posse. Senatus quoque vetuit captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, ad veterem statum redire, priusquam bina hostium spolia rettulissent. Quare legatus ad regem reversus est; a quo quum Pyrrhus quæreretur, qualem Romam comperisset, respondit, urbem sibi templum, senatum vero consessum regum esse visum.

CAIUS FABRICIUS. A. C. 278.

68. C. Fabricius unus fuit ex legatis, qui ad Pyrrhum de captivis redimendis venerant. Cujus postquam audivit Pyrrhus magnum esse apud Romanos nomen, ut viri boni et bello egregii, sed admodum pauperis, eum præ ceteris benigne habuit, eique munera atque aurum obtulit. Omnia Fabricius repudiavit. Postero die quum illum Pyrrhus vellet exterrere conspectu subito elephantis, imperavit suis, ut bellua post aulæum admoveretur Fabricio secum colloquenti. Quod ubi factum est, signo dato, remotoque aulæo repente bellua stridorem horrendum emisit, et proboscidem super Fabricii caput suspendit. At ille placidus subrisit, Pyrrhoque dixit: Non me hodie magis tua commovet bellua, quam heri tuum aurum pellexit.

69. Fabricii virtutem admiratus Pyrrhus, illum secreto invitavit, ut patriam desereret, secumque vellet vivere, quarta etiam regni sui parte oblata; cui Fabricius respondit: Si me virum bonum judicas cur me vis corrumpere? sin vero malum, cur me ambis? Anno interjecto, omni spe pacis inter Pyrrhum et Romanos conciliandæ ablata, Fabricius consul factus contra eum missus est. Quumque vicina castra ipse et rex haberent, medicus regis nocte ad Fabricium venit, eique pollicitus

est, si præmium sibi proposuisset, se Pyrrhum veneno necaturum. Hunc Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, et Pyrrho dici, quæ contra caput ejus medicus sponondisset. Tunc rex admiratus eum dixisse fertur : Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a suo cursu possit averti.

70. Quum Fabricius apud Pyrrhum legatus esset, Cineam audivit narrantem, esse quemdam Athenis, qui se sapientem profiteretur, eundemque dicere omnia, quæ faceremus, ad voluptatem esse referenda. Tunc Fabricium exclamasse ferunt : Utinam id hostibus nostris persuadeatur, quo facilius vinci possint, quum se voluptatibus dederint. Nihil magis ab ejus vita alienum, quam voluptas et luxus. Tota ejus supellex argentea salino uno constabat, et patella ad usum sacrorum, quæ tamen ipsa corneo pediculo sustinebatur. Cœnabat ad focum radices et herbas, quas in agro repurgando vulserat, quum legati a Samnitibus ad eum venerunt, magnamque ei pecuniam obtulerunt, quibus respondit : Quamdiu cupiditatibus imperare potero, nihil mihi ista pecunia opus erit ; hanc ad illos reportate, qui ea indigent.

71. C. Fabricius cum Rufino viro nobili simultatem gerebat ob morum dissimilitudinem, quum ille pecuniæ contemptor esset, hic vero avarus et furax existimaretur. Quia tamen Rufinus egregie fortis ac bonus imperator erat, magnumque et grave bellum imminere videbatur, Fabricius auctor fuit, ut Rufinus consul crearetur ; quumque is deinde Fabricio gratias ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset : Nihil est, inquit Fabricius, quod mihi gratias agas, si malui compilari quam venire. Eundem postea Fabricius censor factus senatu movit, quod argenti facti decem pondo haberet. Fabricius omnem vitam in gloriosa paupertate exegit, adeoque inops decesit, ut, unde dos filiarum expediretur, non reliquerit. Senatus patris sibi partes desumpsit, et datis ex communi ærario dotibus eas collocavit.

MANIUS CURIUS. A. C. 275.

72. Mr Curius contra Samnites profectus eos ingentibus præliis vicit. Romam regressus in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem; tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. Ex tam opulenta victoria adeo ditari noluit, ut, quum a malevolis intersersæ pecuniæ argueretur, gutto ligneo, quo uti ad sacrificia consueverat, in medium prolato, juraverit, se nihil amplius de præda hostili in domum suam intulisse. Legatis Samnitum aurum offerentibus, quum ipse rapas in foco torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis esse, et aurum habentibus imperare. Agri captivi septena jugera populo viritim divisit; quumque ei senatus jugera quinquaginta assignaret, plus accipere noluit, quam singulis fuerat datum, dixitque, malum esse civem, cui non idem, quod aliis, satis esse posset.

73. Postea Curius consul creatus adversus Pyrrhum missus est, quumque ea de causa delectum haberet, et juniores tædio belli nomina non darent; coniectis in sortem omnibus tribubus primum nomen urna extractum citari jussit. Quum adolescens non responderet, bona ejus hastæ subjecit. Tunc ille ad tribunos plebis cucurrit, de injuria sibi facta graviter querens, eorumque opem implorans. At Curius et bona ejus et ipsum quoque vendidit, dixitque, non esse reipublicæ opus eo cive, qui parere nesciret; neque tribuni plebis adolescenti auxilio fuerunt; posteaque res in consuetudinem abiit, ut, delectu rite acto, qui militiam detrectaret, in servitutem venderetur. Hoc terrore ceteri adacti nomina promptius dederunt.

74. His copiis Curius Pyrrhi exercitum cecidit, deque eo rege triumphavit. Insignem triumphum fecerunt quattuor elephantum cum turribus suis, tum primum Romæ

visi. Victus rex in Epirum reversus est; sed relicto in urbe Tarentina præsidio fidem sui reditus fecerat. Itaque quum bellum renovaturus putaretur, M' Curium iterum consulem fieri placuit; sed inopinata mors regis Romanos metu liberavit. Pyrrhus enim, dum Argos oppugnat, urbem jam ingressus, a juvene quodam Argivo lancea leviter vulneratus est. Mater adolescentis anus paupercula cum aliis mulieribus e tecto domus prælium spectabat; quæ, quum vidisset Pyrrhum in auctorem vulneris sui magno impetu ferri, periculo filii sui commota, protinus tegulam corripuit, et utraque manu libratam in caput regis dejecit.

APPIUS CLAUDIUS CADEX. A. C. 263.

75. Appio Claudio consule cœptum est primum adversus Pœnos bellum. Quum Messanam Siciliæ urbem Carthaginensis et Hiero rex Syracusanus obsiderent, Appius Claudius ad Messanam liberandam missus est. Consul primo ad explorandos hostes nave piscatoria trajecit fretum inter Italiam et Siciliam interjectum. Ad quem venerunt nuncii ab Hannone Pœnorum duce, hortantes ad pacem conservandam. Quum vero consul nullas condiciones admitteret, nisi Pœni ab oppugnatione desisterent; iratus Hanno exclamavit, se non esse passurum Romanos vel manus in mari Siculo abluere. Non tamen potuit prohibere, quin Claudius in Siciliam legionem traduceret, et Pœnos Messana expelleret. Deinde Hiero apud Syracusas victus est. Qui eo periculo territus Romanorum amicitiam petiit, et in eorum societate postea constanter permansit.

CAIUS DUILIUS. A. C. 260.

76. C. Duilius Pœnos navali prælio primus devicit. Is quum videret naves Romanas a Punicis velocitate superari, manus ferreas, quas corvos vocavere, instituit. Ea machina Romanis magno usui fuit; nam injectis illis cor-

vis hostilem navem apprehendebant, deinde superjecto ponte in eam insiliebant, et gladio velut in pugna terrestri dimicabant; unde Romanis, qui robore præstabant, facilis victoria fuit. Inter pugnandum triginta hostium naves captæ sunt, tredecim mersæ. Duilius victor Romam reversus est, et primus navalem triumphum egit. Nulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra jam etiam mari plurimum possent. Itaque Duilio concessum est, ut per omnem vitam prælucente funali et præcinente tibicine a cœna publice rediret.

77. Hannibal dux classis Punicæ e navi, quæ jam in eo erat ut caperetur, in scapham saltu se demisit, et Romanorum manus effugit. Veritus autem, ne in patria classis amissæ pœnas daret, civium offensam astutia avertit; nam ex illa infelici pugna, priusquam cladis nuncius domum perveniret, quemdam ex amicis Carthaginem misit, qui curiam ingressus: Vos, inquit, consulit Hannibal, quum dux Romanorum magnis copiis maritimis instructus advenerit, debeatne cum eo configere? Acclamavit universus senatus: Non est dubium, quin confliendum sit. Tum ille: Fecit, inquit, et victus est. Ita non potuerunt factum damnare, quod ipsi fieri debuisse judicaverant. Sic Hannibal victus crucis supplicium effugit; nam eo pœnæ genere dux, re male gesta, apud Pœnos afficiebatur.

AULUS ATILIUS CALATINUS. A. C. 258.

78. A. Atilius Calatinus consul paucis navibus magnam Pœnorum classem superavit; sed postea quum temere exercitum in vallem iniquam duxisset, ab hostibus circumventus est. Romanos eximia virtus Calpurnii tribuni militum servavit. Is enim ad consulem accessit, eique: Censeo, inquit, jubeas milites quadringentos ire ad hanc rupem inter medios hostes editam atque asperam, eamque occupare. Futurum enim profecto est, ut hostes

properent ad occursandum nostris militibus, atque ita circa eam rupem atrox pugna fiat : at tu interea tempus habebis exercitus ex loco infesto educendi. Alia, nisi hæc, salutis via nulla est. Respondit consul : Fidum quidem et providum hoc consilium videtur ; sed quisnam erit, qui ducat quadringentos milites ad eum locum ? Si alium, inquit Calpurnius, neminem reperis, me ad hoc consilium perficiendum uti potes. Ego hanc tibi et rei-publicæ animam do.

79. Consul tribuno gratias egit, et quadringentos milites dedit. Quos Calpurnius admonens, quem in locum deduceret, et quo consilio : Moriamur, inquit, commilitones, et morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones. Omnes nulla spe evadendi, sed amore laudis accensi proficiscuntur. Mirati sunt primo hostes, eam militum manum ad se venire. Deinde ubi cognitum est, eos ad illam rupem obtinendam iter intendere, adversus illos arma verterunt. Romani repugnant ; fit prælium diu anceps. Tandem superat multitudo ; quadringenti omnes perfossi gladiis aut missilibus operti cadunt. Consul interim, dum ea pugna fit, se in loca edita et tuta subducit.

80. Virtuti par fuit Calpurnii fortuna ; nam ita evenit, ut, quum multis locis saucius factus esset, nullum tamen in capite vulnus acciperet. Inter mortuos multis confossus vulneribus, sed adhuc spirans inventus est ; convaluit, sæpeque postea operam reipublicæ strenuam navavit. Ei merces egregii facinoris data est corona graminea, qua nulla nobilior corona fuit in præmium virtutis bellicæ apud populum terrarum principem, quia ab universo exercitu servato decerni solebat.

MARCUS ATILIUS REGULUS. A. C. 257.

81. M. Regulus Pœnos magna clade affecit. Tunc ad eum Hanno Carthaginensis venit quasi de pace acturus, sed

revera ut tempus traheret, donec novæ copiæ ex Africa advenirent. Is ubi ad consulem accessit, exortus est clamor, auditaque vox: idem huic faciendum esse, quod paucis ante annis Cornelio Romano a Pœnis factum fuerat. Cornelius porro per fraudem, veluti in colloquium evocatus, a Pœnis comprehensus fuerat, et in vincula coniectus. Jam Hanno timere incipiebat, sed periculum callido dicto avertit: Hoc vos, inquit, si feceritis, nihilo eritis Afris meliores. Consul tacere jussit eos, qui par pari referri volebant, et conveniens gravitati Romanæ responsum dedit: Isto te metu, Hanno, fides Romana liberat. De pace non convenit, quia nec Pœnus serio agebat, et consul victoriam quam pacem malebat.

82. Regulus deinde in Africam primus Romanorum ducum trajecit. Clypeam urbem et trecenta castella expugnavit; neque cum hominibus tantum, sed etiam cum monstris dimicavit. Nam quum apud flumen Bagradam castra haberet, anguis miræ magnitudinis exercitum Romanum vexabat; multos milites ingenti ore corripuit; plures caudæ verberare elisit; nonnullos ipso pestilentis halitus afflatu exanimavit. Neque is telorum ictu perforari poterat; quippe qui durissima squamarum lorica omnia tela facile repelleret. Confugiendum fuit ad machinas, et advectis balistis, tanquam arx quædam munita, dejiciendus hostis fuit. Tandem saxorum pondere oppressus jacuit, sed cruore suo flumen et vicinam regionem infecit, Romanosque castra movere coegit. Corium belluæ centum et viginti pedes longum Romam misit Regulus.

83. Regulo ob res bene gestas imperium in annum proximum prorogatum est. Quod ubi cognovit Regulus, scripsit senatui, villicum suum in agello, quem septem jugerum habebat, mortuum esse, et servum, occasionem nactum, aufugisse ablato instrumento rustico, ideoque petere se, ut sibi successor in Africam mitteretur, ne deserto agro non esset unde uxor et liberi alerentur. Senatus acceptis litteris res, quas Regulus amiserat, publica

pecunia redimi jussit, agellum colendum locavit, et alimenta conjugum ac liberis præbuit. Regulus deinde crebris præliis Carthaginensium opes contudit, eosque pacem petere coegit, quam quum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, illi a Lacedæmoniis auxilium petierunt.

84. Lacedæmonii Xanthippum virum belli peritissimum Carthaginensibus miserunt, a quo Regulus victus est ultima pernicie; duo tantum millia hominum ex omni Romano exercitu remanserunt; Regulus ipse captus, et in carcerem conjectus est. Deinde Romam de permutandis captivis, dato jurejurando, missus est, ut, si non impetrasset, rediret ipse Carthaginem. Qui quum Romam venisset, inductus in senatum mandata exposuit, et primum, ne sententiam diceret, recusavit, causatus, se, quoniam in hostium potestatem venisset, jam non esse senatorem. Jussus tamen sententiam aperire, negavit esse utile captivos Pœnos reddi, quia adolescentes essent et boni duces, ipse vero jam confectus senectute; cujus quum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt. Regulus deinde, quum retineretur a propinquis et amicis, tamen Carthaginem rediit; neque vero tunc ignorabat, se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci; sed jusjurandum conservandum putavit. Reversum Carthaginienses omni cruciату necavisse dicuntur.

APPIUS CLAUDIUS PULCHER. A.C. 250.

85. Appius Claudius, vir stultæ temeritatis, consul adversus Pœnos profectus est. Priorum ducum consilia palam reprehendebat, seque, quo die hostem vidisset, bellum perfecturum esse jactitabat. Antequam navale prælium committeret, auspicia habuit; quumque pullarius ei nunciasset, pullos non exire e cavea neque vesci, irridens jussit eos in aquam mergi, ut saltem biberent, quo-

niam esse nollent. Quo facto militum animos vana religio incessit; commisso deinde prælio magna clades a Romanis accepta est; quorum octo millia cæsa sunt, viginti millia capta. Quare Claudius a populo condemnatus est. Ea res calamitati fuit etiam Claudiæ consulis sorori; nam quum illa a ludis publicis rediens turba premeretur, dixit: Utinam frater meus viveret, classemque iterum duceret, significans optare se, ut nimis magna civium frequentia minueretur. Ob istam vocem impiam Claudia quoque damnata est.

CAIUS LUTATIUS CATULUS. A. C. 242.

86. C. Lutatius consul finem primo bello Punico imposuit. Ei in Siciliam advenienti nunciatum est, maximam classem Pœnorum ex Africa venire: erant autem quadringentæ naves onustæ commeatu, quem ad exercitum portabant, cui in Sicilia præerat Hamilcar Carthaginensis. Dux classis Hanno, nobilis Pœnus, cui animus erat naves onere levare, easque deinde acceptis ab Hamilcare delectis viris complere. At Lutatius optimum ratus prævertere Hannonis adventum, et cum classe gravi suisque oneribus impedita configere, adversus eum ad Ægates insulas cursum intendit; nec longa fuit victoriæ mora; nam omnes Carthaginensium naves brevi aut captæ aut depressæ sunt. Ingens fuit præda; Pœni victi pacem postularunt, quæ eis hac conditione concessa est, ut omnibus insulis, quæ sunt inter Italiam et Africam, decederent, et certum populo Romano vectigal per viginti annos penderent.

QUINTUS FABIVS MAXIMVS. A. C. 218.

87. Hannibal Hamilcaris filius, novem annos natus, a patre aris admotus odium in Romanos perenne iuravit.

Quæ res maxime videtur concitasse secundum bellum Punicum. Nam Hamilcare mortuo Hannibal, causam belli quærens, Saguntum, urbem Romanis fœderatam, evertit. Quapropter Roma missi sunt Carthaginem legati, qui populi Romani querimonias deferrent, et Hannibalem, mali auctorem, sibi dedi postularent. Tergiversantibus Pœnis, Q. Fabius legationis princeps sinu ex toga facto: Hic ego, inquit, porto bellum pacemque; utrum placet, sumite; Pœnis bellum succlamantibus, Fabius, excussa toga, bellum dare se dixit. Pœni accipere se responderunt, et quo acciperent animo, eodem se gesturos.

88. Hannibal, superatis Pyrenæi et Alpium jugis, in Italiam venit. Publium Scipionem apud Ticinum amnem, Sempronium apud Trebiam, Flaminium ad Trasimenum lacum profligavit. Adversus hostem toties victorem missus Q. Fabius dictator Hannibalis impetum mora fregit; namque pristinis edoctus cladibus, belli rationem mutavit. Per loca alta exercitum ducebat, neque ullo loco fortunæ se committebat; castris, nisi quantum necessitas cogeret, tenebatur miles. Dux neque occasione rei bene gerendæ deerat, si qua ab hoste daretur, neque ullam ipse hosti dabat. Frumentatum exeunti Hannibali opportunus aderat, agmen carpens, palantes excipiens. Ita ex levibus præliis superior discessit, militemque cœpit minus jam aut virtutis suæ, aut fortunæ pœnitere.

89. His artibus Hannibalem Fabius in agro Falerno incluserat; sed ille callidus sine ullo exercitus detrimento se expedit. Nempe arida sarmenta boum cornibus alligavit, eaque principio noctis incendit; metus flammæ relucens ex capite boves velut stimulatos furore agebat. Hi ergo, accensis cornibus, per montes, per silvas huc illuc discurrebant. Romani, qui ad speculandum concurrerant, miraculo attoniti, constiterunt; ipse Fabius insidias esse ratus militem extra vallum egredi vetuit. Interea Hannibal ex angustiis evasit. Dein Hannibal, ut Fabio apud suos crearet invidiam, agrum ejus, omnibus

circa vastatis, intactum reliquit; at Fabius omnem ab se suspicionem propulsavit; nam eundem agrum vendidit, ejusque pretio captivos Romanos redemit.

90. Haud grata tamen erat Romanis Fabii cunctatio, eumque pro cauto timidum, pro considerato segnem vocitabant. Augebat invidiam Minucius magister equitum dictatorem criminando: illum in ducendo bello tempus terere, quo diutius in magistratu esset, solusque et Romæ et in exercitu imperium haberet. His sermonibus accensa plebs dictatori magistrum equitum imperio æquavit. Quam injuriam æquo animo tulit Fabius, exercitumque suum cum Minucio divisit. Quum postea Minucius temere prælium commisisset, ei periclitanti auxilio venit Fabius. Cujus subito adventu compressus Hannibal receptui cecinit, palam confessus ab se Minucium, a Fabio se victum esse. Eum quoque ex acie redeuntem dixisse ferunt: Nubes ista, quæ sedere in jugis montium solebat, tandem cum procella imbrem dedit. Minucius periculo liberatus Fabium, cui salutem debebat, patrem appellavit, eique deinceps parere non abnuvit.

91. Postea Hannibal Tarento per prodicionem potitus est. In eam rem tredecim fere juvenes nobiles Tarentini conspiraverant. Hi nocte per speciem venandi urbe egressi ad Hannibalem, qui haud procul castra habebat, venerunt. Eos laudavit Hannibal, monuitque, ut redeuntes pascentia Carthaginensium pecora ad urbem agerent, et prædam veluti ex hoste factam præfecto et custodibus portarum donarent. Id iterum sæpiusque ab iis factum; eoque consuetudinis adducta res est, ut, quocumque noctis tempore dedissent signum, porta urbis aperiretur. Tunc Hannibal eos nocte media cum decem millibus hominum delectis secutus est. Ubi portæ appropinquabant, nota juvenum vox vigilem excitavit. Duo primi inferebant aprum vasti corporis. Vigil incautus, dum belluæ magnitudinem miratur, venabulo occisus est. Ingressi Pœni ceteros vigiles sopitos obtruncant. Tum

Hannibal cum suo agmine ingreditur. Romani passim trucidantur. Livius Salinator Romanorum præfectus cum iis, qui cædi superfuerant, in arcem confugit.

92. Profectus igitur Fabius ad recipiendum Tarentum urbem obsidione cinxit. Romanos plurimum adjuvit res levis momenti. Præfectus præsidii Tarentini deperibat amore mulierculæ, cujus frater in exercitu Fabii erat. Miles, jubente Fabio, pro perfuga Tarentum transiit, ac per sororem præfecto conciliatus eum ad tradendam urbem perpulit. Fabius vigilia prima accessit ad eam partem muri, quam præfectus custodiebat. Eo adjuvante Romani muros inscenderunt. Inde proxima porta refracta Fabius cum exercitu intravit. Hannibal, audita Tarenti oppugnatione, ad opem ferendam festinavit; quumque ei esset nunciatum, urbem captam esse: Et Romani, inquit, suum Hannibalem habent; eadem, qua ceperamus arte Tarentum, amisimus. Quum postea Livius Salinator coram Fabio gloriaretur, quod arcem Tarentinam retinuisset, diceretque, eum sua opera Tarentum recepisse: Certe, respondit Fabius, Tarentum numquam recepissem, nisi tu perdidisses.

93. Q. Fabius jam senex filio suo consuli legatus fuit; quumque in ejus castra veniret, filius obviam patri progressus est; duodecim lictores pro more anteibant. Equo vehebatur senex; nec appropinquante consule descendit. Jam ex lictoribus undecim verecundia paternæ majestatis taciti præterierant. Quod quum consul animadvertisset, proximum lictorem jussit inclamare Fabio patri, ut ex equo descenderet. Pater tum desiliens: Non ego, fili, inquit, tuum imperium contempsi, sed experiri volui, sciresne consulem agere. Ad summam senectutem vixit Fabius Maximus, dignus tanto cognomine. Cautior quam promptior habitus est, sed insita ejus ingenio prudentia bello, quod tum gerebatur, aptissima erat. Nemini dubium est, quin rem Romanam cunctando restituerit.

M. PAULLUS ÆMILIUS ET C. TERENTIUS VARRO. A. C. 216.

94. Hannibal in Apuliam pervenerat. Adversus eum Roma profecti sunt duo consules, M. Paullus Æmilius et C. Terentius Varro. Paulo sollers Fabii cunctatio magis placebat. Varro autem ferox et temerarius acriora sequebatur consilia. Ambo apud vicum, qui Cannæ appellabatur, castra posuerunt. Ibi insitam Varroni temeritatem fortuna aliquo levium præliorum successu aluerat; itaque invito collega aciem instruxit et signum pugnæ dedit. Victus cæsusque est Romanus exercitus. Nusquam graviore vulnere afflicta est respublica. Æmilius telis obrutus cecidit, quem quum media in pugna oppletum cruore conspexisset quidam tribunus militum: Cape, inquit, hunc equum, et fuge, Æmili! Quin tu potius, respondit Paullus, abi, nuncia patribus, ut urbem muniant, ac priusquam hostis victor adveniat, præsidiis firment: tu me patere in hac militum meorum strage exspirare. Alter consul cum paucis equitibus fugit.

95. Hannibali victori quum ceteri gratularentur, suaderentque, ut quietem ipse sumeret, et fessis militibus daret; unus ex ejus præfectis Maharbal, minime cessandum ratus, Hannibalem hortabatur, ut statim Romam pergeret, die quinto victor in Capitolio epulaturus. Quumque Hannibali illud consilium non probaretur, Maharbal adjecit: Vincere scis, Hannibal, sed victoria uti nescis. Mora hujus diei satis creditur saluti fuisse urbi et imperio. Postero die, ubi primum illuxit, ad spolia legenda Pœni insistunt. Jacebant tot Romanorum millia, ut missi fuerint Carthaginem tres modii annulorum, qui ex digitis equitum et senatorum detracti fuerant. Dein Hannibal in Campaniam divertit, cujus deliciis et ipse et exercitus ardor elanguit.

96. Nunquam tantum pavoris Romæ fuit, quantum ubi acceptæ cladis nuncius advenit. Neque tamen ulla pacis

mentio facta est; immo Varroni calamitatis auctori obviam itum est, et gratiæ ab omnibus ordinibus actæ, quod de republica non desperasset; qui si Carthaginensium dux fuisset, temeritatis pœnas omni supplicio dedisset. Dum Hannibal Capuæ segniter et otiose agit, Romani interim respirare cœperunt. Arma non erant; detracta sunt templis et porticibus vetera hostium spolia. Egebat ærarium; opes suas senatus libens in medium protulit, patrumque exemplum imitati sunt equites. Deerant milites; nomina dederunt quidam adhuc prætextati, id est, juniores annis septemdecim, qui satis virium ad ferenda arma habere videbantur; empti sunt publice et armati servi. Id magis placuit quam captivos, licet minore pretio, redimere.

97. Quum Hannibal redimendi sui copiam captivis Romanis fecisset, decem ex ipsis Romam ea de re missi sunt; nec pignus aliud fidei ab iis postulavit Hannibal, quam ut jurarent, se, si non impetrassent, in castra redituros. Eos senatus non censuit redimendos, quum id parva pecunia fieri potuisset, ut militibus Romanis insitum esset aut vincere aut mori. Unus ex iis legatis e castris egressus, velut aliquid oblitus, paulo post reversus fuerat in castra, deinde comites ante noctem assecutus fuerat. Is ergo re non impetrata domum abiit. Reditu enim in castra se liberatum esse jurejurando interpretabatur. Quod ubi innotuit, jussit senatus illum comprehendi, et vinctum duci ad Hannibalem. Ea res Hannibalis audaciam maxime fregit, quod senatus populusque Romanus rebus afflictis tam excelso esset animo.

MARCUS CLAUDIUS MARCELLUS. A.C. 214.

98. M. Claudius Marcellus prætor Hannibalem vinci posse primus docuit. Quum enim ad Nolam Hannibal accessisset, spe urbis per prodicionem recipiendæ, Marcellus, instructa ante urbis portam acie, cum eo conflixit, et

Pœnos fudit. Pulsus Hannibal exercitum ad Casilinum parvam Campaniæ urbem duxit. Exile erat in ea præsidium, et tamen penuria frumenti efficiebat, ut nimium hominum esse videretur. Hannibal primo cives verbis benignis ad portas aperiendas cœpit allicere; deinde quum in fide Romana perstarent, moliri portas et claustra refringere parat. Tum ex urbe ingenti cum tumultu erumpunt cohortes duæ intus instructæ, stragemque Pœnorum faciunt. Pudor Hannibalem ab incepto avertit. Itaque relicto circa Casilinum præsidio, ne omissa res videretur, ipse in hiberna Capuam concessit, partemque majorem hiemis exercitum in tectis habuit.

99. Mitescente jam hieme, Hannibal Casilinum rediit, ubi obsidio continuata oppidanos ad ultimum inopiæ adduxerat. Marcellum cupientem obsessis ferre auxilium Vulturnus amnis inflatus aquis tenebat; at Gracchus, qui cum equitatu Romano Casilino assidebat, farre ex agris undique convecto complura dolia implevit, deinde nuncium ad magistratum Casilinum misit, ut exciperet dolia, quæ amnis deferret. Insequenti nocte dolia medio missa amne defluerunt. Æqualiter inter omnes frumentum divisum; id postero quoque die ac tertio factum est. Re detecta, Hannibal catena per medium flumen injecta, interceptit dolia. Tum nuces a Romanis sparsæ, quæ aqua defluente Casilinum deferebantur, et cratibus excipiebantur. Eo commeatu sociorum necessitas aliquamdiu sublevata est.

100. Postremo ad id ventum est inopiæ, ut Casilinales lora manderent detractasque scutis pelles, quas fervida mollebant aqua; nec muribus aliove animali abstinerunt. Quidam ex his avarus murem captum maluit ducentis denariis vendere, quam eo ipse vesci, leniendæ famis gratia. Utrique, venditori nempe et emptori, sors merita obtigit; nam avaro fame consumpto non licuit sua pecunia frui; emptor vero cibo comparato vixit. Tandem omne herbarum radicumque genus infimis aggeribus muri eruerunt; et quum hostes locum exarassent, Casilinales raparum se-

men injecerunt. Miratus Hannibal exclamavit: Egone usque dum ea nascantur, ad Casilinum sessurus sum? Et qui nullam antea pactionem auribus admiserat, tum demum æquas deditionis conditiones non repudiavit.

101. Postea quum Sicilia a Romanis ad Pœnos defecisset, Marcellus consul creatus Syracusas, urbem Siciliæ nobilissimam, oppugnavit. Diuturna fuit obsidio, nec eam nisi post tres annos cepit Marcellus. Rem confecisset celerius, nisi unus homo ea tempestate Syracusis fuisset. Is erat Archimedes, mirabilis inventor machinarum, quibus omnia Romanorum opera brevi disturbabat. Captis Syracusis, Marcellus eximia hominis prudentia delectatus, ut capiti illius parceretur, edixit. Archimedes, dum in pulvere quasdam formas describit attentius, patriam suam captam esse non senserat. Miles prædandi causa in domum ejus irrupit, et minanti voce, quisnam esset, eum interrogavit. Archimedes propter cupiditatem illud investigandi, quod requirebat, non respondit. Quapropter a milite obtruncatus est. Ejus mortem ægre tulit Marcellus, sepulturæque curam habuit.

102. Marcellus, recepta Sicilia quum ad urbem venisset, postulavit, ut sibi triumphanti Romam inire liceret. Id non impetravit, sed tantum, ut ovans ingrederetur. Prædie in jussu senatus in monte Albano triumphavit; inde ovans multam præ se prædam in urbem intulit. Cum simulacro captarum Syracusarum prælata sunt multa urbis ornamenta nobiliaque signa, quibus abundabant Syracusæ; quæ omnia ad ædem Honoris atque Virtutis contulit, nihil in suis ædibus, nihil in hortis posuit. Insequenti anno iterum adversus Hannibalem missus est. Tumulus erat inter Punica et Romana castra, quem occupare Marcellus cupiebat; at prius locum ipse explorare voluit. Eo cum paucis equitibus proficiscitur, sed in insidias delapsus est, et lancea tranfixus occubuit. Hannibal inventum Marcelli corpus magnifice sepeliri jussit.

TI. CLAUDIUS NERO ET MARCUS LIVIUS SALINATOR.
A. C. 208.

103. Hasdrubal frater Hannibalis ex Hispania profectus cum ingentibus copiis in Italiam trajicere parabat. Actum erat de imperio Romano, si jungere se Hannibali potuisset. Itaque Roma profecti sunt duo consules, Tiberius Claudius Nero et M. Livius Salinator; hic in Galliam Cisalpinam, ut Hasdrubali ab Alpibus descendenti occurreret; ille vero in Apuliam, ut Hannibali se opponeret. Fuerant Livio cum Nerone veteres inimicitiae; tamen ubi ei collega datus est, injuriæ, quam gravissimam acceperat, oblitus est, et amicitiam cum eo junxit, ne propter privatam discordiam respublica male administraretur. Ea gratiæ reconciliatione lætus senatus digredientes in provincias consules prosecutus est. Ii porro id in mente habebant, ut uterque in sua provincia hostem contineret, neque conjungi aut conferre in unum vires pateretur.

104. Inter hæc Hasdrubal Italiam ingressus quattuor equites cum litteris ad Hannibalem misit, qui capti ad Neronem sunt perducti. Consul, cognito Hasdrubalis consilio, audendum aliquid improvisum ratus, cum delectis copiis profectus est nocte, et inscio Hannibale pene totam Italiam emensus sex dierum spatio ad castra Livii pervenit; amboque collatis signis Hasdrubalem apud Senam vicerunt. Cæsa sunt eo prælio quinquaginta sex hostium millia. Ipse Hasdrubal, ne tantæ cladi supereset, concitato equo se in cohortem Romanam immisit, ibique pugnans cecidit. Nero ea nocte, quæ pugnam secuta est, pari celeritate, qua venerat, in castra sua rediit, antequam Hannibal eum discessisse sentiret. Caput Hasdrubalis, quod servatum cum cura attulerat, projici ante hostium stationes jussit. Hannibal, viso fratris occisi capite, dixisse fertur: Agnosco fortunam Carthaginis.

PUBLIUS CORNELIUS SCIPIO AFRICANUS. A. C. 207.

105. P. Cornelius Scipio nondum annos pueritiæ egressus patrem singulari virtute servavit. Nam quum is in pugna apud Ticinum contra Hannibalem commissa graviter vulneratus esset, et in hostium manus jamjam venturus esset; filius interjecto corpore Pœnis irruentibus se opposuit, et patrem periculo liberavit. Quæ pietas Scipioni postea ædilitatem petenti favorem populi conciliavit. Quum obsisterent tribuni plebis, negantes rationem ejus esse habendam, quod nondum ad petendum legitima ætas esset: Si me, inquit Scipio, omnes Quirites ædilem facere volunt, satis annorum habeo. Tanto inde favore ad suffragia itum est, ut tribuni incepto destiterint.

106. Post cladem Cannensem Romani exercitus reliquiæ Canusium perfugerant; quumque ibi tribuni militum quattuor essent, tamen omnium consensu ad Publium Scipionem admodum adolescentem summa imperii delata est. Tunc Scipioni nunciatum est, nobiles quosdam juvenes de Italia deserenda conspirare. Statim in hospitium Metelli, qui conspiracy erat princeps, se contulit Scipio; quumque concilium ibi juvenum, de quibus allatum erat, invenisset, stricto super capita consultantium gladio: Jurate, inquit, vos neque rempublicam populi Romani deserturos, neque alium civem Romanum deserere passuros: qui non juraverit, in se hunc gladium strictum esse sciat. Haud secus pavidī, quam si victorem Hannibalem cernerent, jurant omnes, custodiendosque semetipsos Scipioni tradunt.

107. Quum Romani duas clades in Hispania accepissent, duoque ibi summi imperatores cecidissent, placuit exercitum augeri, eoque proconsulem mitti; nec tamen, quem mitterent, satis constabat. Ea de re indicta sunt comitia. Primo populus exspectabat, ut, qui se tanto dignos imperio crederent, nomina profiterentur; sed nemo

audebat illud imperium suscipere. Mæsta itaque civitas erat, et prope consilii inops. Subito P. Cornelius Scipio, quattuor et viginti ferme annos natus, professus est se petere, et in superiore, unde conspicitur posset, loco constitit, in quem omnium ora conversa sunt. Deinde ad unum omnes Scipionem in Hispania proconsulem esse jusserunt. At postquam animorum impetus resedit, populum Romanum cœpit facti pœnitere. Ætati Scipionis maxime diffidebant. Quod ubi animadvertit Scipio, advocata concione ita magno elatoque animo disseruit de bello, quod gerendum erat, ut homines cura liberaverit, speque certa impleverit.

108. Profectus igitur in Hispaniam Scipio Carthaginem Novam, qua die venit, expugnavit. Eo congestæ erant omnis pene Africæ et Hispaniæ opes, quibus potitus est. Inter captivos ad eum adducta est eximiæ formæ adulta virgo. Postquam comperit, eam illustri loco inter Celtiberos natam, principique ejus gentis adolescenti desponsam fuisse, arcessitis parentibus et sponso eam reddidit. Parentes virginis, qui ad eam redimendam satis magnum auri pondus attulerant, Scipionem orabant, ut id ab se donum reciperet. Scipio aurum poni ante pedes jussit, vocatoque ad se virginis sponso: Super dotem, inquit, quam accepturus a socero es, hæc tibi a me dotalia dona accedent; aurumque tollere ac sibi habere jussit. Ille domum reversus, ad referendam Scipioni gratiam, Celtiberos Romanis conciliavit.

109. Deinde Scipio Hasdrubalem victum ex Hispania expulit. Castris hostium potitus omnem prædam militibus concessit; captivos Hispanos sine pretio domum dimisit; Afros vero vendi jussit. Erat inter eos puer adultus regii generis forma insigni, quem percunctatus est Scipio, quis et cujus esset, et cur id ætatis in castris fuisset? Respondit puer: Numida sum; Massivam populares vocant; orbus a patre relictus apud avum maternum Numidiæ regem educatus sum; cum avunculo

Masinissa, qui nuper subsidio Carthaginiensibus venit, in Hispaniam trajeci ; prohibitus propter ætatem a Masinissa nunquam ante prælium inii. Eo die, quo pugnatum est cum Romanis, inscio avunculo clam armis equoque sumpto in aciem exivi ; ibi prolapso equo captus sum a Romanis. Scipio eum interrogavit, velletne ad avunculum reverti ? Id vero cupere se dixit puer, effusis præ gaudio lacrymis. Tum Scipio eum annulo aureo et equo ornato donavit, datisque, qui tuto deducerent, equitibus dimisit.

110. Quum Publius Cornelius Scipio se erga Hispanos clementer gessisset, circumfusa multitudo eum regem ingenti consensu appellavit ; at Scipio, silentio per præconem facto, dixit : Nomen imperatoris, quo me mei milites appellarunt, mihi maximum est ; regium nomen, alibi magnum, Romæ intolerabile est. Si id amplissimum judicatis, quod regale est, vobis licet existimare, regalem in me esse animum ; sed oro vos, ut a regis appellatione abstineatis. Sensere etiam barbari magnitudinem animi, qua Scipio id aspernabatur, quod ceteri mortales admirantur et concupiscunt.

111. Scipio, recepta Hispania, quum jam bellum in ipsam Africam transferre meditaretur, conciliandos prius regum et gentium animos existimavit. Syphacem Maurorum regem primum tentare statuit. Eum regem totius Africæ opulentissimum magno usui sibi fore sperabat. Itaque legatum cum donis ad eum misit. Syphax amicitiam Romanorum se accipere dixit, sed fidem nec dare nec accipere, nisi cum ipso coram duce Romano, voluit. Scipio igitur in Africam trajecit. Forte incidit, ut eo ipso tempore Hasdrubal ad eundem portum appelleret, Syphacis amicitiam pariter petiturus. Uterque a rege in hospitium invitatus. Cœnatum simul apud regem est, et eodem lecto Scipio atque Hasdrubal accubuerunt. Tanta autem inerat comitas Scipioni, ut non Syphacem modo, sed etiam hostem infensissimum Hasdrubalem sibi conciliaverit.

Scipio fœdere icto cum Syphace in Hispaniam ad exercitum rediit.

112. Masinissa quoque amicitiam cum Scipione jungere jam dudum cupiebat. Quare ad eum tres Numidarum principes misit, ad tempus locumque colloquio statuendum. Duos pro obsidibus retineri a Scipione voluit; remisso tertio, qui Masinissam in locum constitutum adduceret. Scipio et Masinissa cum paucis in colloquium venerunt. Ceperat jam ante Masinissam ex fama rerum gestarum admiratio viri, sed major præsentis veneratio cepit; erat enim in vultu multa majestas; accedebat promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus munditiis, sed virilis vere ac militaris, et florens juvenia. Prope attonitus ipso congressu Numida gratias de filio fratris remisso agit; affirmat se ex eo tempore eam quæsisisse occasionem, quam tandem oblatam non omiserit; cupere se illi et populo Romano operam navare. Lætus eum Scipio audivit, atque in societatem recepit.

113. Scipio deinde Romam rediit, et ante annum consul factus est. Ei Sicilia provincia decreta est, permissumque ut in Africam inde trajiceret. Qui quum vellet ex fortissimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum complere, nec posset illos statim armis et equis instruere, id prudenti consilio perfecit. Trecentos juvenes ex omni Sicilia nobilissimos et ditissimos legit, velut eos ad oppugnandam Carthaginem secum ducturus, eosque jussit quam celerrime arma et equos expedire. Edicto imperatoris paruerunt juvenes, sed longinquum et grave bellum reformidabant. Tunc Scipio remisit illis istam expeditionem, si arma et equos militibus Romanis vellent tradere. Læti conditionem acceperunt juvenes Siculi. Ita Scipio sine publica impensa suos instruxit ornavitque equites.

114. Tunc Scipio ex Sicilia in Africam vento secundo profectus est. Tantus erat militum ardor, ut non ad bellum duci viderentur, sed ad certa victoriæ præmia. Celeriter naves e conspectu Siciliæ ablatæ sunt, conspe-

ctaque brevi Africæ littora. Expositis copiis, Scipio in proximis tumulis castra metatus est. Ibi speculatores hostium in castris deprehensos et ad se perductos nec supplicio affecit, nec de consiliis ac viribus Pœnorum percontatus est; sed circa omnes Romani exercitus manipulos curavit deducendos; dein interrogavit, eane satis considerassent, quæ jussi erant speculari; tum, prandio dato, eos incolumes dimisit. Qua sui fiducia prius animos hostium, quam arma contudit.

115. Scipioni in Africam advenienti Masinissa se conjunxit cum parva equitum turma. Syphax vero a Romanis ad Pœnos defecerat. Hasdrubal Pœnorum dux Syphaxque se Scipioni opposuerunt; at Scipio utriusque castra una nocte perrupit et incendit. Syphax ipse captus est, et vivus ad Scipionem pertractus. Quem quum in castra Romana adduci nunciatum esset, omnis, velut ad spectaculum triumphi, multitudo effusa est; præcedebat is victus; sequebatur nobilium Numidarum turba. Movebat omnes fortuna viri, cujus amicitiam olim Scipio petierat. Regem aliosque captivos Romam misit Scipio; Masinissam, qui egregie rem Romanam adjuverat, aurea corona donavit.

116. Hæc clades Carthaginensibus tantum terroris intulit, ut Hannibalem ex Italia ad tuendam patriam revocaverint, qui frendens gemensque, ac vix lacrymis temperans, mandatis paruit. Respexit sæpe Italiæ littora, semet accusans, quod non exercitum victorem statim a pugna Cannensi Romam duxisset. Jam Zamam venerat Hannibal, quæ urbs quinque dierum iter a Carthagine abest; inde nuncium ad Scipionem misit, ut colloquendi secum potestatem faceret. Colloquium haud abnuvit Scipio. Dies locusque constituitur. Itaque congressi sunt duo clarissimi suæ ætatis duces. Steterunt aliquamdiu mutua admiratione defixi. Quum vero de conditionibus pacis inter illos non convenisset, ad suos se receperunt, renuntiantes armis rem esse dirimendam. Prælium commissum

est, victusque Hannibal cum quattuor tantum equitibus fugit.

117. Carthaginienses metu perculsi ad petendam pacem oratores mittunt triginta seniorum principes, qui ubi in castra Romana venerunt, more adulantium procubuere. Conveniens oratio tam humili adulationi fuit. Veniam civitati petebant non culpam purgantes, sed initium culpæ in Hannibalem transferentes. Victis leges imposuit Scipio. Legati, quum nullas condiciones recusarent, Romam profecti sunt, ut, quæ a Scipione pacta essent, ea patrum ac populi auctoritate confirmarentur. Ita pace terra marique parta, Scipio exercitu in naves imposito Romam reversus est. Ad quem advenientem concursus ingens factus est. Effusa non ex urbibus modo, sed etiam ex agris turba vias obsidebat. Scipio inter gratulantium plausus triumpho omnium clarissimo urbem est invectus, primusque nomine victæ a se gentis est nobilitatus, Africanusque appellatus.

118. Hannibal a Scipione victus, suisque invisus, ad Antiochum Syriæ regem confugit, eumque hostem Romanis fecit. Missi sunt Roma legati ad Antiochum, in quibus erat Scipio Africanus, qui cum Hannibale collocutus ab eo quæsit, quem fuisse maximum imperatorem crederet? Respondit Hannibal, Alexandrum Macedonum regem maximum sibi videri, quod parva manu innumera-biles exercitus fudisset. Interroganti deinde, quem secundum poneret: Pyrrhum, inquit, quod primus castra metari docuit, nemoque illo elegantius loca cepit, et præsidia disposuit. Sciscitanti demum, quem tertium duceret, semetipsum dixit. Tum ridens Scipio: Quidnam, inquit, igitur tu diceres, si me vicisses? Me vero, respondit Hannibal, et ante Alexandrum et ante Pyrrhum et ante alios omnes posuisssem. Ita improvise assentationis genere Scipionem e grege imperatorum velut inæstimabilem secernebat.

119. Decreto adversus Antiochum bello, quum Syria

provincia obvenisset Lucio Scipioni, quia parum in eo putabatur esse animi, parum roboris, Senatus belli hujus gerendi curam mandari volebat collegæ ejus C. Lælio. Surrexit tunc Scipio Africanus frater major L. Scipionis, et illam familiæ ignominiam deprecatus est; dixit in fratre suo summam esse virtutem, summum consilium, seque ei legatum fore promisit: quod quum ab eo esset dictum, nihil est de L. Scipionis provincia commutatum. Itaque frater natu major minori legatus in Asiam profectus est, et tamdiu eum consilio operaque adjuvit, donec ei triumphum et cognomen Asiatici peperisset.

120. Eodem bello filius Scipionis Africani captus fuit, et ad Antiochum deductus. Benigne et comiter adolescentem rex habuit, quamvis ab ejus patre tunc finibus imperii pelleretur. Quum deinde pacem Antiochus a Romanis peteret, legatus ejus Publium Scipionem adiit, eique filium sine pretio redditurum regem dixit, si per eum pacem impetrasset. Cui Scipio respondit: Abi, nuncia regi, me pro tanto munere gratias agere; sed nunc aliam gratiam non possum referre, quam ut ei suadeam bello absistere, nullamque pacis conditionem recusare. Pax non convenit; Antiochus tamen Scipioni filium remisit, tantique viri majestatem venerari, quam dolorem suum ulcisci maluit.

121. Victo Antiocho, quum prædæ Asiaticæ ratio a duobus Scipionibus reposceretur, Africanus prolatum a fratre discerpserit librum, quo acceptæ et expensæ summæ continebantur, indignatus scilicet, ea de re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuisset, et ad eum modum verba fecit: Non est, quod quærat, patres conscripti, parvamne pecuniam in ærarium rettulerim, qui antea illud Punico auro repleverim, neque mea innocentia potest in dubium vocari. Quum Africam totam potestati vestræ subjecerim, nihil ex ea præter cognomen rettuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ avaram reddiderunt; sed uterque nostrum magis invidia

quam pecunia est onustus. Tam constantem defensionem Scipionis universus senatus comprobavit.

122. Deinde Scipioni Africano duo tribuni plebis diem dixerunt, quasi præda ex Antiocho capta ærarium fraudasset. Ubi causæ dicendæ dies venit, Scipio magna hominum frequentia in forum est deductus. Jussus causam dicere, sine ulla criminis mentione, magnificam orationem de rebus a se gestis habuit. Hac die, inquit, Carthaginem vici; eamus in Capitolium, et Diis supplicemus. E foro statim in Capitolium ascendit. Simul se universa concio ab accusatoribus avertit, et secuta Scipionem est; nec quisquam præter præconem, qui reum citabat, cum tribunis mansit. Celebratior is dies favore hominum fuit, quam quo triumphans de Syphace rege et Carthaginensibus urbem est ingressus. Inde, ne amplius tribunitiis injuriis vexaretur, in Literninam villam concessit, ubi reliquam egit ætatem sine urbis desiderio.

123. Quum Scipio Africanus Literni degeret, complures prædonum duces ad eum videndum forte confluerunt. Scipio eos ad vim faciendam venire ratus, præsidium servorum in tecto collocavit, aliaque parabat, quæ ad eos repellendos opus erant. Quod ubi prædones animadvertērunt, abjectis armis januæ appropinquant, nuntiantque, se non vitæ ejus hostes, sed virtutis admiratores venisse, conspectum tanti viri expetentes; proinde ne gravaretur se spectandum præbere. Id postquam audivit Scipio, fores reserari eosque introduci jussit. Illi postes januæ tanquam religiosissimam aram venerati cupide Scipionis dexteram apprehenderunt, ac diu deosculati sunt; deinde positis ante vestibulum donis læti, quod Scipionem videre contigisset, domum reverterunt. Paullo post mortuus est Scipio, moriensque ab uxore petiit, ne corpus suum Romam referretur.

LUCIUS SCIPIO ASIATICUS. A. C. 192.

124. L. Scipio frater Africani infirmo erat corpore ; tamen consul, legato fratre, contra Antiochum missus est. Quum in Asiam advenisset, ad duo ferme millia ab hoste castra posuit. Antiochus cœpit aciem instruere, nec Scipio detrectavit certamen. Quum autem duæ acies in conspectu essent, coorta nebula caliginem dedit, quæ nihil admodum Romanis, eadem plurimum regiis nocuit ; nam humor gladios aut pila Romanorum non hebetavit ; arcus vero, quibus Antiochi milites utebantur, fundasque et jaculorum amenta emollierat. Itaque fusus est regis exercitus fugatusque. Ipse Antiochus, cum paucis fugiens, in Lydiam concessit. Tum Asiæ urbes victori se dediderunt. L. Scipio Romam reversus ingenti gloria triumphavit, et Asiatici cognomen accepit.

125. Postea L. Scipio simul cum fratre accusatus est acceptæ ab Antiocho pecuniæ, et quamvis contenderet, omnem prædam in ærarium fuisse illatam damnatus tamen est, et in carcerem duci cœptus. Tunc Ti. Gracchus, licet Scipionis inimicus, dixit, sibi quidem esse cum Scipione similitatem, nec se quidquam gratiæ quærendæ causa facere, sed non passurum, L. Scipionem in carcere atque in vinculis esse ; jussitque eum dimitti. Gratiæ ingentes a senatu actæ sunt Ti. Graccho, quod rempublicam privatis similitatibus potiore habuisset. Missi deinde quæstores in domum Scipionis nullum pecuniæ regiæ vestigium reppererunt. L. Scipioni collata est ab amicis propinquisque ea pecunia, qua mulctatus fuerat ; eam vero Scipio noluit accipere.

PUBLIUS SCIPIO NASICA. A. C. 191.

126. P. Scipio Nasica patrui Scipionis Africani filius, quum adolescens ædilitatem peteret, manumque cujusdam

civis Romani rustico opere duratam more candidatorum apprehendisset, jocans interrogavit eum, num manibus solitus esset ambulare; quod dictum a circumstantibus exceptum ad populum manavit, causamque repulsæ Scipioni attulit. Namque omnes rusticæ tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam judicantes iram suam adversus contumeliosum ejus dicterium exercuerunt. Quæ repulsa nobilis adolescentis ingenium ab insolentia revocavit, eumque magnum et utilem civem fecit.

127. Quum Hannibal Italiam devastaret, responsum oraculo editum esse ferunt: hostem Italia pelli vincique posse, si mater Idæa (Cybele) a Pessinunte Romam advecta foret, et hospitio apud civem optimum reciperetur. Legati ea de re ad Attalum Pergami regem missi sunt. Is legatos comiter acceptos Pessinuntem deduxit. Quærendus deinde fuit vir, qui eam rite hospitio exciperet. P. Scipionem Nasicam senatus judicavit virum esse in tota civitate optimum. Idem consul imperatoris nomen a militibus, et triumphum a senatu oblatum recusavit, dixitque, satis gloriæ sibi in omnem vitam eo die quæsitum esse, quo vir optimus a senatu judicatus fuerat: hoc titulo, etsi nec consulatus, nec triumphus addatur, satis honoratam P. Scipionis Nasicæ imaginem fore.

128. Scipio Nasica, censor factus, gravem se ac severum præbuit. Quum equitum censum ageret, equitem quemdam vidit obeso et pingui corpore, equum vero ejus strigosum et macilentum. Quidnam causæ est, inquit censor, cur sis tu, quam equus, pinguior? Quoniam, respondit eques, ego me ipse curo, equum vero servus. Minus verecundum visum est responsum, itaque graviter objurgatus eques, et mulcta damnatus. Idem Scipio Nasica cum Ennio poeta vivebat conjunctissime. Quum ad eum venisset, ipsique ab ostio quærenti ancilla dixisset, Ennium domi non esse; Nasica sensit, eam domini jussu dixisse, et illum intus esse. Paucis post diebus quum ad Nasicam venisset Ennius, et eum a janua quæreret; exclamavit ipse Nasica, se domi

non esse. Tum Ennius: Quid? ego non cognosco, inquit, vocem tuam? Hic Nasica: Homo es impudens; ego quum te quærerem, ancillæ tuæ credidi, te domi non esse; tu non mihi credis ipsi.

MARCUS PORCIUS CATO. A. C. 195.

129. M. Porcius Cato, ortus municipio Tusculano, adolescentulus, priusquam honoribus operam daret, ruri in prædiis paternis versatus est, deinde Romam demigravit, et in foro esse cœpit. Primum stipendium meruit annorum decem septemque, Q. Fabio consule, cui postea semper adhæsit. Inde castra secutus est Ti. Claudii Neronis, ejusque opera magni æstimata est in prælio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal frater Hannibalis. Ab adolescentia frugalitatem temperantiamque coluit. Pellibus hœdinis pro stragula veste utebatur; eodem cibo, quo milites, vescebatur; aquam in bellicis expeditionibus potabat; si nimio æstu torqueretur, acetum; si vires deficerent, paullulum vilis vini.

130. Quæstor Scipioni Africano obtigit, et cum eo parum amice vixit. Nam parcimoniæ amans haud probabat sumptus, quos Scipio faciebat. Quare eo relicto Romam rediit, ibique Scipionis vitam palam et aperte reprehendit, quasi militarem disciplinam corrumperet. Dictitabat, illum cum pallio et crepidis solitum ambulare in gymnasio, palæstræ operam dare, militum licentiæ indulgere. Quod crimen non verbo sed facto diluit Scipio. Nam quum ea de re legati Roma Syracusas missi essent, Scipio exercitum omnem eo convenire et classem expediri jussit, tanquam dimicandum eo die terra marique cum Carthaginensibus esset; postridie, legatis inspectantibus, pugnæ simulacrum exhibuit. Tum eis armamentaria, horrea omnemque belli apparatus ostendit. Reversi Romam legati omnia apud exercitum Scipionis præclare se habere renuntiarunt.

131. Eadem asperitate Cato matronarum luxum insectatus est. Scilicet in medio ardore belli Punici Oppius tribunus plebis legem tulerat, qua vetabantur mulieres Romanæ plus semuncia auri habere, vestimento varii coloris uti, et juncto vehiculo in urbe vehi. Confecto autem bello, et florente republica, matronæ pristina ornamenta sibi reddi postulabant, omnes vias urbis obsidebant, virosque ad forum descendentes orabant, ut legem Oppiam abrogarent. Quibus acerrime restitit Cato, sed frustra. Nam lex fuit abrogata.

132. Cato creatus consul in Hispaniam adversus Celtiberos profectus est. Quos acri prælio vicit, et ad deditionem compulit. Eo in bello Cato cum ultimis militum parcimonia, vigiliis et labore certavit, nec in quemquam gravius severiusque imperium exercuit, quam in semetipsum. Quum Hispanos ad defectionem pronos videret, cavendum judicavit, ne deinceps rebellare possent. Id autem effecturus sibi videbatur, si eorum muros dirueret. Sed veritus, ne, si id universis civitatibus imperaret communi edicto, non obtemperarent, scripsit ad singulas separatim, ut muros diruerent, epistolasque omnibus simul eodemque die reddendas curavit. Quum unaquæque sibi soli imperari putaret, universæ paruerunt. Cato Romam reversus de Hispania triumphavit.

133. Postea Cato censor factus severe ei præfuit potestati. Nam et in complures nobiles animadvertit, et imprimis Lucium Flaminium virum consularem senatu movit. Cui inter alia facinora illud objecit. Quum esset in Gallia Flaminius, mulierem, cujus amore deperibat, ad cœnam vocavit, eique forte inter cœnandum dixit, multos capitis damnatos in vinculis esse, quos securi percussurus esset. Tum illa negavit, se unquam vidisse quemquam securi ferientem, et pervelle id videre. Statim Flaminius unum ex his, qui in carcere detinebantur, adduci jussit, et ipse securi percussit. Tam perditam libidinem eo magis notandam putavit Cato, quod cum probro privato

conjungeret imperii dedecus. Quid enim crudelius, quam inter pocula et dapes ad spectaculum mulieris humanam victimam mactare, et mensam cruore respergere ?

134. Quum in senatu de tertio Punico bello ageretur, Cato jam senex delendam Carthaginem censuit, negavitque, ea stante salvam esse posse rempublicam. Quum autem id, contradicente Scipione Nasica, non facile patribus persuaderet, deinceps quoties de re aliqua sententiam dixit in senatu, addidit semper : Hoc censeo, et Carthaginem esse delendam. Tandem in curiam intulit ficum præcoccem, et excussa toga effudit ; cujus quum pulchritudinem patres admirarentur, interrogavit eos Cato, quandonam ex arbore lectam putarent ? Illis ficum recentem videri affirmantibus : Atqui, inquit, tertio abhinc die scitote decerptam esse Carthagine ; tam prope ab hoste absumus. Movit ea res patrum animos, et bellum Carthaginiensibus indictum est.

135. Fuit Cato ut senator egregius, ita bonus pater. Quum ei natus esset filius, nullis negotiis nisi publicis impediabatur quo minus adesset matri infantem abluenti et fasciis involventi. Illa enim proprio lacte filium alebat. Ubi aliquid intelligere potuit puer, eum pater ipse in litteris instituit, licet idoneum et eruditum domi servum haberet. Nolebat enim servum filio maledicere, vel aurem vellicare, si tardior in discendo esset ; neque etiam filium tanti beneficii, hoc est doctrinæ, debitorem esse servo. Ipse itaque ejus ludimagister, ipse legum doctor, ipse lanista fuit. Conscripsit manu sua grandibus litteris historias, ut etiam in paterna domo ante oculos proposita haberet veterum instituta et exempla.

136. Quum postea Catonis filius in exercitu Pompilii tiro militaret, et Pompilio visum esset unam dimittere legionem, Catonis quoque filium dimisit ; sed quum is amore pugnandi in exercitu remansisset, Cato pater ad Pompilium scripsit, ut, si filium pateretur in exercitu remanere, secundo eum obligaret militiæ sacramento, quia,

priore amisso, cum hostibus jure pugnare non poterat. Exstat quoque Catonis patris ad filium epistola, in qua scribit, se audivisse eum missum factum esse ab Pompilio imperatore, monetque eum, ut caveat, ne prælium ineat. Negat enim jus esse, qui miles non sit, eum pugnare cum hoste.

137. Agricultura plurimum delectabatur Cato, malebatque agrorum et pecorum fructu, quam fenore ditescere. Quum ab eo quæreretur, quid maxime in re familiari expediret, respondit, Bene pascere. Quid secundum? Satis bene pascere. Quid tertium? Male pascere. Quid quartum? Arare. Et quum ille, qui quæsierat, dixisset, Quid fœnerari? Tum Cato: Quid, inquit, hominem occidere? Scripsit ipse, villas suas ne tectorio quidem fuisse perlitas, atque postea addidit: Neque mihi ædificatio, neque vas, neque vestimentum ullum est pretiosum; si quid est, quo uti possim, utor, si non est, facile careo. Suo quemque uti et frui per me licet; mihi vitio quidam vertunt, quod multis rebus egeo; at ego illis vitio tribuo, quod nequeunt egere.

138. Injuriarum patientissimus fuit Cato. Ab homine improbo contumeliis proscissus: Iniqua, inquit, tecum mihi est pugna: tu enim probra facile audis, et dicis libenter; mihi vero et dicere ingratum, et audire insolitum. Dicere solebat, acerbos inimicos melius de quibusdam mereri, quam eos amicos, qui dulces videantur; illos enim sæpe verum dicere, hos nunquam. Cato ab adolescentia usque ad extremam ætatem inimicitias reipublicæ causa suscipere non destitit: ipse a multis accusatus non modo nullum existimationis detrimentum fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude crevit. Quartum et octogesimum annum agens ab inimicis capitali crimine accusatus suam ipse causam peroravit, nec quisquam aut memoriam ejus tardiores, aut lateris firmitatem imminutam, aut os hæsitatiōe impeditum animadvertit. Non illum enervavit, nec afflixit senectus; ea ætate aderat amicis, veniebat in

senatum frequens. Græcas etiam litteras senex didicit. Quando obreperet senectus, vix intellexit. Sensim sine sensu ætas ingravescebat; nec subito fracta est, sed diuturnitate quasi extincta. Annos quinque et octoginta natus excessit e vita.

TITUS QUINCTIUS FLAMININUS. A. C. 194.

139. T. Quinctius Flamininus, filius ejus, qui apud Trasimenum periit, consul missus est adversus Philippum Macedonum regem, qui Hannibalem pecunia et copiis juverat, Atheniensesque populi Romani socios armis laceraverat. Contraxerant autem bellum cum Philippo Athenienses haudquaquam digna causa. Duo juvenes Acarnanes non initiati templum Cereris cum cetera turba ingressi sunt. Facile eos sermo prodidit. Perducti ad antistites templi, etsi manifestum erat eos per errorem ingressos, tamquam ob infandum scelus interfecti sunt; Acarnanes suorum nece commoti, ad vindicandos illos auxilium a Philippo petierunt, qui terram Atticam igne ferroque vastavit, urbes complures cepit, Athenas ipsas oppugnavit.

140. Quinctius exercitu conscripto maturius, quam soliti erant priores consules, profectus, in Græciam magnis itineribus contendit. Tunc caduceator ab rege venit, locum ac tempus colloquendi postulans. Flamininus, victoriæ quam pacis avidior, tamen ad constitutum tempus venit in colloquium, postulavitque, ut Philippus omni Græcia decederet. Accensus indignatione rex exclamavit: Quid victo imperares gravius, Tite Quincti? Et quum quidam ex circumstantibus oculis æger adjecisset: aut bello vincendum, aut melioribus parendum esse: apparet id quidem, inquit Philippus, etiam cæco, jocans in ejus valetudinem oculorum. Erat quippe Philippus dicacior natura, quam regem decet, et ne inter

seria quidem satis risui temperans. Dein, re infecta, se ex colloquio proripuit. Eum Flamininus bis prælio fudit castrisque exiit.

141. T. Quinctius Flamininus Græciæ veterem statum reddidit, ut legibus suis viveret, et antiqua libertate frueretur. Aderat ludorum Isthmiorum tempus, ad quod spectaculum Græcia universa convenerat. Tum præco in mediam arenam processit, tubaque silentio facto hæc verba pronuntiavit: Senatus populusque Romanus et T. Quinctius Flamininus imperator, Philippo rege et Macedonibus devictis, omnes Græciæ civitates liberas esse jubet. Audita voce præconis majus gaudium fuit, quam quantum homines possent capere; vix satis credebatur se quisque audivisse; alii alios intuebantur mirabundi; revocatus præco, quum unusquisque non audire tantum, sed videre etiam libertatis suæ nuntium averet, iterum pronuntiavit eadem. Tum tantus clamor ortus est, ut certo constet aves, quæ supervolabant, attonitas paventesque decidisse.

142. T. Quinctio Flaminio triumphus a senatu decretus est. Postea quum Prusias Bithyniæ rex legatos Romam misisset, casu accidit ut legati apud Flamininum cœnarent, atque ibi de Hannibale mentione facta ex his unus diceret, eum in Prusiæ regno esse. Id postero die Flamininus senatui detulit. Patres, qui vivo Hannibale nunquam metu vacui erant, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flamininum, qui Hannibalem sibi dedit poscerent. A primò colloquio Flaminini, ad domum Hannibalis custodiendam milites a rege missi sunt. Hannibal septem exitus e domo fecerat, ut semper aliquod iter fugæ præparatum haberet. Postquam nunciatum est ei, milites regios in vestibulo esse, conatus est postico occulto fugere; ubi vero id quoque obseptum sensit, et omnia clausa esse, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno absumptus est.

LUCIUS ÆMILIUS PAULLUS MACEDONICUS. A. C. 171.

143. L. Æmilius Paullus ejus, qui ad Cannas cecidit, filius erat. Consul sortitus est Macedoniam provinciam, in qua Perseus Philippi filius paterni in Romanos odii heres bellum renovaverat. Quum adversus Persea profecturus esset, et domum suam ad vesperum rediret, filiolam suam Tertiam, quæ tunc erat admodum parva, osculans animadvertit tristiculam: Quid est, inquit, mea Tertia, quid tristis es? Mi pater, inquit illa, Perse perii. Erat autem mortua catella eo nomine. Tum ille arctius puellam complexus: Accipio omen, inquit, mea filia. Ita ex fortuito dicto quasi spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit. Ingressus deinde Macedoniam recta ad hostem perrexit.

144. Quum duæ acies in conspectu essent, Sulpicius Gallus, tribunus militum, Romanum exercitum magno metu liberavit. Is enim, quum lunæ defectionem nocte sequenti futuram præsciret, ad concionem vocatis militibus dixit: Nocte proxima, ne quis id pro portento accipiat, ab hora secunda usque ad quartam luna defectura est. Id, quia naturali ordine et statis fit temporibus, et sciri ante et prædici potest. Itaque, quemadmodum nemo miratur lunam nunc pleno orbe, nunc senescentem exiguo cornu fulgere; sic mirum non est, eam obscurari, quando umbra terræ conditur. Quapropter Romanos non movit illa defectio; Macedones vero eadem, ut triste prodigium, terruit.

145. Æmilius Paullus cum Perseo acerrime dimicavit tertio Nonas Septembris. Macedonum exercitus cæsus fugatusque est; rex ipse cum paucis fugit. Fugientes persecutus est Æmilius usque ad initium noctis: Tum se in castra victor recepit. Reversum gravis cura angebat, quod filium in castris non invenisset. Is erat Publius

Scipio, postea Africanus deleta Carthagine appellatus, qui decimum septimum tunc annum agens, dum acrius sequitur hostes, in partem aliam turba abreptus fuerat. Media tandem nocte in castra rediit. Tunc, recepto sospite filio, pater tantæ victoriæ gaudium sensit. Victus Perseus in templum confugerat, ibique in angulo obscuro delitescibat; deprehensus et cum filio natu maximo ad consulem perductus est.

- 146. Perseus pulla veste amictus castra ingressus est. Non alias ad ullum spectaculum tanta multitudo occurrit. Rex captivus progredi præ turba non poterat, donec consul lictores misit, qui submovendo circumfusus iter ad prætorium facerent. Æmilius, ubi audivit Persea adesse, consurrexit, progressusque paullum introeunti regi manum porrexit; ad genua procumbentem erexit, introductum in tabernaculum suo lateri assidere jussit. Deinde eum interrogavit, qua inductus injuria bellum contra populum Romanum tam infesto animo suscepisset? Rex, nullo dato responso, terram intuens diu flevit. Tum consul: Bonum, inquit, animum habe; populi Romani clementia non modo spem tibi, sed prope certam fiduciam salutis præbet.

147. Postquam Persea consolatus est Æmilius, sermonem ad circumstantes Romanos convertit: Videtis, inquit, exemplum insigne mutationis rerum humanarum; vobis hæc præcipue dico, juvenes; ideo neminem decet in quemquam superbe agere, nec præsentem credere fortunæ. Eo die Perseus a consule ad cœnam invitatus est, et omnis ei honor habitus, qui haberi in tali fortuna poterat. Deinde quum ad consulem multarum gentium legati gratulandi causa venissent, Æmilius ludos magno apparatu fecit, lautumque convivium paravit; qua in re curam et diligentiam adhibebat, dicere solitus, et convivium instruere, et ludos parare viri ejusdem esse, qui sciret bello vincere.

- 148. Confecto bello Æmilius Paullus regia nave ad

urbem est subvectus. Completæ erant omnes Tiberis ripæ obviam effusa multitudo. Fuit ejus triumphus omnium longe magnificentissimus. Populus, exstructis per forum tabulatis in modum theatrorum, spectavit in candidis togis. Aperta templa omnia, et sertis coronata ture fumabant. In tres dies distributa est pompa spectaculi. Primus dies vix suffecit transvehendis signis tabulisque; sequenti die translata sunt arma, galeæ, scuta, lorica, pharetræ, argentum aurumque. Tertio die primo, statim mane ducere agmen cœpere tibicines, non festos sollemnium pomparum modos, sed bellicum sonantes, quasi in aciem procedendum foret. Deinde agebantur pingues cornibus auratis et vittis redimiti boves centum et viginti.

149. Sequebantur regis liberi, comitante educatorum et magistrorum turba, qui manus ad spectatores cum lacrymis miserabiliter tendebant, et pueros docebant implorandam suppliciter victoris populi misericordiam. Pone filios incedebat cum uxore Perseus stupenti et attonito similis. Inde quadringentæ coronæ aureæ portabantur, ab omnibus fere Græciæ civitatibus dono missæ. Postremo ipse in curru Paullus auro purpuraque fulgens eminebat, qui magnam cum dignitate alia corporis, tum senecta ipsa majestatem præ se ferebat. Post currum inter alios illustres viros filii duo Æmilii, deinde equites turmatim, et cohortes peditum suis quæque ordinibus. Paulo a senatu et a plebe concessum est, ut in ludis Circensibus veste triumphali uteretur, eique cognomen Macedonici inditum.

150. Tantæ huic lætitiæ gravis dolor admixtus est. Nam Æmilius Paullus, duobus filiis in adoptionem datis, duos tantum nominis heredes domi retinuerat. Ex his minor, ferme duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum patris, major autem triduo post triumphum decessit. Erat porro Æmilius liberorum amantissimus; eos erudiendos curaverat non solum Romana veteri di-

sciplina, sed etiam Græcis litteris. Optimos adhibuerat magistros, eorumque exercitiis omnibus ipse interfuerat, quum eum respublica alio non vocaret. Eum tamen casum fortiter tulit, et in oratione, quam de rebus a se gestis apud populum habuit: Optavi, inquit, ut, si quid adversi immineret ad expiandam nimiam felicitatem, id in domum meam potius, quam in rempublicam recideret. Nemo jam ex tot liberis superest, qui Æmilii Paulli nomen ferat: sed hanc privatam calamitatem vestra felicitas et secunda fortuna publica consolatur.

151. Æmilius omni Macedonum gaze, quæ fuit maxima, potitus erat; tantam in ærarium populi Romani pecuniam invexerat, ut unius imperatoris præda finem attulerit tributorum; at hic non modo nihil ex thesauris regiis concupivit, sed ne ipse quidem spectare eos dignatus est. Per alios homines cuncta administravit, nec quidquam in domum suam intulit, præter memoriam nominis sempiternam; mortuus est adeo pauper, ut dos ejus uxori, nisi vendito, quem unum reliquerat, fundo non potuerit exsolvi. Exequiæ ejus non tam auro et ebore, quam omnium benevolentia et studio fuerunt insignes. Macedoniæ principes, qui tunc Romæ erant legationis nomine, humeros suos funebri lecto sponte subjecerunt. Quem enim in bello ob virtutem timuerant, eundem in pace ob justitiam diligebant.

CAIUS POPILIUS LENAS. A. C. 163.

152. Æmilio Paullo consule Romam venerunt legati a Ptolemæo rege Ægypti, qui pulso fratre majore Alexandriam tenebat. Nam Antiochus rex Syriæ per speciem reducendi in regnum majoris Ptolemæi Ægyptum invadere conabatur. Jam navali prælio vicerat minorem Ptolemæum, et Alexandriam obsidebat; nec procul abesse videbatur, quin regno opulentissimo potiretur. Legati sordidati, barba et capillo promisso, cum ramis oleæ in-

gressi curiam procubuerunt. Oratio fuit etiam miserabilior quam habitus. Orabant senatum, ut opem regno Ægypti ferret. Moti patres legatorum precibus extemplo legationem miserunt, cujus princeps C. Popilius Lenas, ad bellum inter fratres componendum. Jussus est Popilius adire prius Antiochum, deinde Ptolemæum, eisque denunciare, ut bello absisterent; qui secus fecisset, eum pro hoste a senatu habitum iri.

153. Prope Alexandriam Antiocho occurrerunt legati, quos advenientes Antiochus amice salutavit, et Popilio dextram porrexit; at Popilius suam regi noluit porrigere, sed tabellas, in quibus erat senatus consultum, ei tradidit, atque statim legere jussit. Quibus perlectis Antiochus dixit, se adhibitis amicis consideraturum quid faciendum sibi esset. Indignatus Popilius, quod rex aliquam moram interponeret, virga, quam manu gerebat, regem circumscripsit, ac: Prius, ait, quam hoc circulo excedas, da responsum, quod senatui referam. Obstupefactus Antiochus, quum parumper hæsitasset: *Faciam, inquit, quod censet senatus.* Tum demum Popilius dextram regi tanquam socio et amico porrexit. Eadem die, quum Antiochus excessisset Ægypto, legati concordiam inter fratres auctoritate sua firmaverunt. Clara ea legatio fuit, quod Ægyptus Antiocho adempta, redditumque regnum patrum stirpi Ptolemæi fuerat.

PUBLIUS CORNELIUS SCIPIO ÆMILIANUS. A. C. 148.

154. P. Cornelius Scipio Æmilianus Paulli Macedonici filius, adoptione Scipionis Africani nepos, a tenera ætate Græcis litteris a Polybio præstantis ingenii viro eruditus est. Ex ejus doctrina tantos fructus tulit, ut non modo æquales suos, sed etiam majores natu omni virtutum genere superaret. Temperantiæ et continentię laudem ante omnia comparare studuit, quod quidem tunc difficile erat. Mirum enim est, quo impetu ad libidines et epulas juvenes

Romani eo tempore ferrentur. At Scipio contrarium vitæ institutum secutus publicam modestiæ et continentiæ famam est adeptus. Polybium semper domi militiæque secum habuit, semper inter arma ac studia versatus aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercuit.

155. Scipio Æmilianus primum in Hispania Lucullo duce militavit, eoque in bello egregia fuit ejus opera. Nam rex quidam barbarus miræ proceritatis, splendidis armis ornatus, sæpe Romanos provocabat, si quis singulari certamine secum vellet congredi. Quumque nemo contra eum exire auderet, suam Romanis ignaviam cum irrisu et ludibrio exprobrabat. Non tulit indignitatem rei Scipio, progressusque ad hostem conserta pugna eum prostravit, pari Romanorum lætitia et hostium terrore, quod ingentis corporis virum ipse exiguæ staturæ deiecisset. Scipio multo majus etiam adiit periculum in expugnatione urbis, quam tunc obsidebant Romani; nam ipse primus murum conscendit, viamque aliis militibus aperuit. Ob hæc præclare gesta Lucullus dux juvenem pro concione laudatum murali corona donavit.

156. Tertio bello Punico, quum clarum esset Scipionis nomen, juvenis adhuc factus est consul, eique Africa provincia extra sortem data est, ut, quam urbem avus ejus concusserat, eam nepos everteret. Tunc enim Romani, suadente Catone, deliberatum habebant Carthaginem diruere. Carthaginensibus igitur imperatum est, ut, si salvi esse vellent, ex urbe migrarent, sedemque alio in loco a mari remoto constituerent. Quod ubi Carthagine auditum est, ortus statim est ululatus ingens, clamorque, bellum esse gerendum, satiusque esse extrema omnia pati, quam patriam relinquere. Quum vero neque naves neque arma haberent, in usum novæ classis tecta domosque resciderunt; aurum et argentum pro ære ferroque conflatum est; viri, feminae, pueri, senes simul operi instabant; non die, non noctu labor intermissus. Ancillas primo toton-

derunt, ut ex earum crinibus funes facerent, mox etiam matronæ ipsæ capillos suos ad eundem usum contulerunt.

157. Scipio exercitum ad Carthaginem admovit, eamque oppugnare cœpit; quæ urbs, quamquam summa vi defendebatur, tandem expugnata est. Rebus desperatis quadraginta millia hominum se victori tradiderunt. Dux ipse Hasdrubal, inscia uxore, ad genua Scipionis cum ramis oleæ supplex procubuit. Quum vero ejus uxor se a viro relictam vidisset, diris omnibus eum devovit; tum duobus liberis dextra lævaque comprehensis, a culmine domus se in medium flagrantis urbis incendium immisit. Deleta Carthagine Scipio victor Romam reversus est. Splendidum egit triumphum, Africanusque est appellatus. Ita cognomen Africani Carthago capta Scipioni majori, eadem eversa Scipioni minori peperit.

158. Postea Scipio iterum consul creatus contra Numantinos in Hispaniam profectus est. Ibi multiplex clades priorum ducum inscitia a Romanis accepta fuerat. Scipio, ubi primum advenit, corruptum licentia exercitum ad pristinam disciplinam revocavit. Omnia deliciarum instrumenta e castris ejecit. Qui miles extra ordinem fuisset deprehensus, eum virgis cædebat; jumenta omnia vendi jussit, ne oneribus portandis usui essent; militem quemque triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre coegit. Cuidam propter onus ægre incedenti dixit: Quum te gladio vallare scieris, tunc vallum ferre desinito. Ita redacto in disciplinam exercitu urbem Numantiam obsedit. Numantini fame adacti se ipsi trucidaverunt. Captam urbem Scipio delevit, et de ea triumphavit.

159. Scipio censor fuit cum Mummio viro nobili, sed segniore. Tribu movit quemdam, qui ordines ducens prælio non interfuerat. Quumque ille quæreretur, cur notaretur, qui custodiæ causa in castris remansisset, Scipio respondit: Non amo nimium diligentes. Equum ademit adolescenti, qui in obsidione Carthaginis, vocatis ad cœnam amicis, diripiendam sub figura urbis Carthaginis placentam

in mensa posuerat, quærentique causam: Quia, inquit Scipio, me prior Carthaginem diripuisti. Contra Mummus Scipionis collega neque ipse notabat quemquam, et notatos a collega, quos poterat, ignominie eximebat. Unde Scipio, quum ei cupienti censuram ex maiestate rei-publicæ gerere impedimento esset Mummii segnitie, in senatu ait: Utinam mihi collegam dedissetis, aut non dedissetis!

160. In Scipione Æmiliano etiam multa privatæ vitæ dicta factaque celebrantur. Caio Lælio familiariter usus est. Ferunt cum eo Scipionem sæpe rusticatum fuisse, eosque incredibiliter repuerascere solitos esse, quum rus ex urbe, tanquam e vinculis, evolavissent. Vix audeo dicere de tantis viris, sed ita narratur, conchas eos ad litus maris legere consuevisse, et ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Mortuo Æmilio Paulo, Scipio cum fratre heres relictus animum vere fraternum in eum ostendit; nam universam ei hereditatem tradidit, quod illum videret re familiari minus quam se instructum. Pariter, defuncta matre, omnia bona materna sororibus concessit, quanquam nulla pars hereditatis ad eas lege pertinebat.

161. Quum in concione interrogaretur, quid sentiret de morte Tiberii Gracchi, qui populi favorem pravis largitionibus captaverat, palam respondit, eum jure cæsum videri. Quo responso exacerbata concio acclamavit; tum Scipio clamorem ortum a vili plebecula animadvertens: Taceant, inquit, quibus Italia noverca est, non mater. Quum magis etiam obstreperet populus, ille vultu constanti: Hostium, inquit, armatorum toties clamore non territus, qui possum vestro moveri? Tunc constantia et auctoritate viri perculsa plebs conticuit. Deinde quasi vim sibi mox allatum iri animo præsigiret, malam sibi rependi gratiam laborum pro republica susceptorum questus est. Maxima patrum frequentia domum deductus est.

162. Postridie quam domum se validus receperat, Scipio repente in lectulo exanimis est inventus. De tanti viri morte nulla habita est quæstio, ejusque corpus velato capite est elatum, ne livor in ore appareret. Metellus, licet Scipionis inimicus, hanc necem adeo graviter tulit, ut ea audita in forum advolaverit, ibique mæsto vultu clamaverit: Concurrite, cives! mœnia urbis nostræ eversa sunt, Scipioni intra suos penates quiescenti nefaria vis illata est. Idem Metellus filios suos jussit funebri ejus lecto humeros subjicere, eisque dixit: Nunquam a vobis id officium majori viro præstari poterit. Scipionis patrimonium tam exiguum fuit, ut triginta duas libras argenti, duas et selibras auri tantum reliquerit.

163. Quum duo consules, quorum alter inops erat, alter autem avarus, in senatu contenderent, uter in Hispaniam ad bellum gerendum mittendus esset, ac magna inter patres esset dissensio, rogatus sententiam Scipio Æmilianus: Neutrum, inquit, mihi mitti placet, quia alter nihil habet, alteri nihil est satis. Scilicet ad rem bene gerendam judicabat pariter abesse debere et inopiam et avaritiam. Alioquin maxime verendum est ne publicum munus quæstui habeatur, et præda communis in privatum imperatoris lucrum convertatur. Longe ab hac culpa alienus fuit Scipio; nam post duos consulatus et totidem triumphos officio legationis fungens septem tantum servos secum duxit. E Carthaginis et Numantiæ spoliis comparare plures certe potuerat, sed nihilo locupletior Carthagine eversa fuit quam ante. Itaque quum per populi Romani socios et exterarum nationes iter faceret, non mancipia ejus, sed victoriæ numerabantur, nec, quantum auri et argenti, sed quantum dignitatis atque gloriæ secum ferret, æstimabatur.

TIBERIUS GRACCHUS ET CAIUS GRACCHUS. A. C. 134—123.

164. Ti. Gracchus et C. Gracchus Scipionis Africani ex filia nepotes erant. Horum adolescentia bonis artibus

et magna omnium spe floruit. Ad egregiam quippe indolem accedebat optima educatio. Exstant Cornelie matris epistolæ, quibus apparet, eos non solum in gremio matris educatos fuisse, sed etiam ab ea sermonis elegantiam hausisse. Maximum matronis ornamentum esse liberos bene institutos merito putabat sapientissima illa mulier. Quum Campana matrona, apud illam hospita, ornamenta sua, quæ erant illa ætate pretiosissima, ostentaret ei muliebriter; Cornelia traxit eam sermone, quousque a schola redirent liberi, quos reversos hospitæ exhibens: En hæc, inquit, mea ornamenta. Nihil quidem istis adolescentibus neque a natura neque a doctrina defuit: sed ambo rempublicam, quam tueri potuissent, impie perturbare maluerunt.

165. Ti. Gracchus, quum esset tribunus plebis, a senatu descivit; populi favorem profusis largitionibus sibi conciliavit; agros plebi dividebat; dabat civitatem omnibus Italicis; provincias novis coloniis replebat; quibus rebus viam sibi ad regnum parare videbatur. Quare convocati Patres deliberabant, quidnam faciendum esset. Tiberius in Capitolium venit, manum ad caput referens; quo signo salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit, quasi diadema posceret. Tum Scipio Nasica, quum esset consobrinus Tiberii Gracchi, patriam cognitioni prætulit, sublataque dextera proclamavit: Qui rempublicam salvam esse volunt, me sequantur. Dein Gracchum fugientem persecutus in eum irruit, suaque manu eum interfecit. Mortui Tiberii corpus in flumen projectum est.

166. C. Gracchum idem furor, qui fratrem Tiberium, invasit. Seu vindicandæ fraternæ necis, seu comparandæ regie potentiæ causa, vix tribunatum adeptus est, quum pessima cœpit inire consilia, maximas largitiones fecit, ærarium effudit, legem de frumento plebi dividendo tulit. Perniciosi Gracchi consiliis, quanta poterant contentione, obsistebant omnes boni, in quibus maxime Piso vir con-

sularis. Is, quum multa contra legem frumentariam dixisset, lege tamen lata ad frumentum cum ceteris accipiendum venit. Gracchus animadvertit in concione Pisonem stantem; eum sic compellavit, audiente populo Romano: Quî tibi constas, Piso, quum ea lege frumentum petas, quam dissuasisti? Cui Piso: Nolim quidem, Gracche, inquit, mea bona tibi viritim dividere liceat, sed si facies, partem petam. Quo responso aperte declaravit vir gravis et sapiens, lege, quam tulerat Gracchus, patrimonium publicum dissipari.

167. Decretum a senatu est, videret consul Opimius, ne quid detrimenti respublica caperet; quod nisi in maximo discrimine decerni non solebat. C. Gracchus armata familia Aventinum occupaverat. Quamobrem consul, vocato ad arma populo, Caium aggressus est, qui pulsus, dum a templo Dianæ desilit, talum intorsit; et, quum jam a satellitibus Opimii comprehenderetur, jugulum servo præbuit; qui dominum et mox semetipsum super domini corpus interemit. Consul promiserat, se pro capite Gracchi aurum repensurum esse; quare Septimuleius quidam lancea præfixum Caii caput attulit, eique æquale auri pondus persolutum est. Aiunt etiam, illum prius cervice perforata, cerebroque exemto, plumbum infudisse, quo gravius efficeretur.

168. Occiso Ti. Graccho, quum senatus consulibus mandasset, ut in eos, qui cum Tiberio consenserant, animadverteretur, Blossius quidam Tiberii amicus pro se deprecatum venit, hancque, ut sibi ignosceretur, causam afferebat, quod tanti Gracchum fecisset, ut, quidquid ille vellet, sibi faciendum putaret. Tum consul: Quid? ait, si te in Capitolium faces ferre vellet, obsecuturusne voluntati illius fuisses propter istam, quam jactas, familiaritatem? Nunquam, inquit Blossius, id quidem voluisset, sed, si voluisset, paruissem. Nefaria vox; nulla enim est excusatio peccati, si amici causa peccaveris.

LUCIUS MUMMIUS ACHAICUS. A. C. 147.

169. Quum Corinthii adversus Romanos rebellassent, eorumque legatis injuriam fecissent, L. Mummius consul, conscripto exercitu, Corinthum profectus est. Corinthii, veluti nihil negotii bello Romano suscepissent, omnia neglexerant. Prædam, non prælium cogitantes, vehicula duxerant ad spolia Romanorum reportanda. Conjuges liberosque ad spectaculum certaminis in montibus posuerunt. Quam vecordiam celerrima pœna consecuta est; nam prælio ante oculos suorum commisso cæsi lugubre his spectaculum et gravem luctus memoriam reliquerunt. Conjuges et liberi eorum, de spectatoribus captivi facti, præda victorum fuere. Urbs ipsa Corinthus direpta primum, deinde tuba præcinente diruta est; populus omnis sub corona venditus; dux eorum victus domum refugit, eamque incendit, conjugem interfecit, et in ignem præcipitavit, ipse veneno interiit.

170. Erat Corinthi magna vis signorum tabularumque pretiosarum, quibus Mummius urbem et totam replevit Italiam, nihil vero in domum suam intulit; sed harum rerum adeo rudis et ignarus erat Mummius, ut, quum eas tabulas Romam portandas locaret, edixerit conducentibus, si eas perdidissent, novas esse reddituros. Una eximii pictoris tabella ludentibus alea militibus alvei vicem præstitit. Quæ tabella deinde, quum præda venderetur, ab Attalo rege sex millibus nummorum empta est. Mummius pretium admiratus ex alieno judicio pulchritudinem tabellæ suspicatus est, atque venditionem rescidit, et tabellam jussit Romam deferri.

QUINTIUS METELLUS MACEDONICUS. A. C. 142.

171. Q. Metellus, a domita Macedonia dictus Macedonicus, missus est adversus Pseudo-Philippum, hominem

humili loco natum, qui se Persei regis filium mentiebatur, eaque fraude Macedoniam occupaverat. Fabulam autem hujusmodi finxerat; prædicabat se ex Perseo rege ortum, et ab eo fidei cujusdam viri Cretensis commissum, ut in belli casu, quod tunc ille cum Romanis gerebat, aliquod veluti semen stirpis regiæ reservaretur; datum ei insuper libellum signo Persei impressum, quem puero traderet, quum ad puberem ætatem venisset. Mortuo Perseo, se Adrumeti educatum usque ad duodecimum ætatis annum, ignarum fuisse generis sui, eumque existimavisse patrem, a quo educaretur. Ab eo tandem morti proximo detectam fuisse originem suam, sibique libellum traditum. Erat præterea juveni forma, quæ Persei filium non dedeceret. Hunc Metellus bis prælio fudit, et die triumphi ante currum egit.

172. Postea Q. Metellus bellum in Hispania contra Celtiberos gessit; et quum urbem, quæ erat caput gentis, obsideret, jamque admota machina partem muri, quæ sola convelli poterat, brevi disiecturus videretur, humanitatem certæ victoriæ prætulit. Vir quidam in obsessa civitate nobilis, nomine Rethogenes, ad Metellum transierat, relictis in oppido filiis. Irati cives Rethogenis filios machinæ ictibus objecerunt. Nihil motus periculo filiorum pater hortabatur Metellum, ut ne oppugnatione desisteret; at Metellus obsidionem maluit solvere, quam pueros in conspectu patris crudeli nece interfici, atque hujus mansuetudinis fructum tulit; namque multæ aliæ urbes admiratione hujus facti se sponte ei dediderunt.

173. Metellus, quum urbem Contrebiā viribus expugnare non posset, ad fallendum hostem convertit animum. Itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias atque alias regiones petebat, modo hos occupabat montes, modo ad illos transgrediebatur. Quum interim et suis et hostibus ignota esset causa, cur sic sua mutaret consilia; a quodam amico interrogatus, cur ita incertum belli genus sequeretur: Absiste, inquit Metellus, ista

quærere; namque tunicam meam exurerem, si eam consilium meum scire existimarem. Postquam vero et exercitum suum ignorantia, et hostes errore implicavit, quum alio cursum direxisset, subito ad Contrebianam reflexit, eamque inopinatam et attonitam oppressit.

174. Raram Metelli Macedonici felicitatem multi scriptores concelebrant; ea quidem ipsi omnia contigerunt, quæ beatam vitam videntur efficere. Fortuna eum nasci voluit in urbe terrarum principe, parentes nobilissimos dedit, adjecit animi eximias dotes et corporis vires, quæ tolerandis laboribus sufficere possent, multa decora in ejus domum congegisset; nam quum ipse consul, censor etiam augurque fuisset, et triumphasset, tres filios consules vidit, e quibus unum etiam et censorem et triumphantem, quartum autem prætorem; tres quoque filias bene nuptas. Hunc autem vitæ cursum consentaneus finis excepit; nam Metellum ultimæ senectutis spatio defunctum, et leni mortis genere inter oscula complexusque natorum extinctum, filii et generi humeris suis per urbem sustulerunt, et rogo imposuerunt.

Q. METELLUS NUMIDICUS. A. C. 108.

175. Q. Metellus consul cum Jugurtha Numidarum rege bellum gessit. Is a Micipsa adoptatus duos ejus filios, fratres suos, interfecerat, ut solus Numidiæ imperio potiretur. Micipsa in amicitia et societate populi Romani semper permanserat. Postquam igitur Romæ cognitum est nefarium Jugurthæ scelus, placuit illud ulcisci. Metellus cum exercitu in Africam navigavit, et cum hoste manus conseruit. Qua in parte Jugurtha affuit, ibi aliquamdiu certatum est, neque hic ullum boni ducis aut militis officium prætermisit. Ceteri vero ejus milites primo congressu pulsati fugatique sunt; Jugurtha in oppidum munitum perfugit. Paucis post diebus Metellus eum insecutus iterum prælio fudit, Numidiam vastavit, urbes

amplas et munitissimas cepit; quæ victoria ei nomen Numidici fecit.

176. Postea Q. Metellus censor factus est, ejusque egregia fuit censura, et omnis vita plena gravitatis. Quum ab inimicis accusatus causam de pecuniis repetundis diceret, et ipsius tabulæ circumferrentur iudicibus inspiciendæ; nemo ex illis fuit qui non removeret oculos, et se totum averteret, ne quisquam dubitare videretur, verumne an falsum esset, quod ille rettulerat in tabulas. Quum Saturninus, tribunus plebis, legem senatus majestati adversam et reipublicæ perniciosam tulisset; Metellus in eam legem jurare noluit, eaque de causa in exilium actus est. Honestum Rhodi secessum invenit, ibique litteris operam dedit. Ita vir fortissimus de civitate maluit decedere quam de sententia, eique salus patriæ dulcior quam conspectus fuit.

177. Metelli filius precibus et lacrymis a populo impetravit, ut pater ab exilio revocaretur. Is forte ludos spectabat, quum ei redditæ sunt litteræ, quibus scriptum erat, maximo senatus et populi consensu reditum illi in patriam datum esse. Nihil eo nuntio moveri visus est; non prius e theatro abiit, quam spectaculum ederetur; non lætitiā suam proxime sedentibus ulla ex parte ostendit, sed summum gaudium intra se continuit, parique vultu in exilium abiit, et fuit restitutus; adeo moderatum inter secundas et adversas res gessit animum. Tantus vero ad eum advenientem concursus est factus, ut dies totus consumptus sit in gratulationibus illum ad portam urbis excipientium; inde in Capitolium ascendentem et lares repetentem universa propemodum civitas deduxit.

MARCUS ÆMILIUS SCAURUS. A.C. 115.

178. M. Æmilius Scaurus nobili familia ortus est, sed paupere. Nam pater ejus, quamvis patricius, ob rei familiaris inopiam carbonarium negotium exercuisse di-

citur. Filius ipse dubitavit primo, utrum honores peteret, an argentariam faceret; sed quum eloquentia valeret, ex ea gloriam et opes peperit. Consul factus severum se in tuenda militari disciplina præbuit; cujus disciplinæ exemplum admiratione dignum referebat ipse in iis libris, quos de vita sua scripserat. Quum in eo loco, ubi posuerat castra, arbor esset maturis fructibus onusta, postridie abeunte exercitu arbor intactis fructibus relicta est. Idem Publio Decio prætori, quod se transeunte sederet, et assurgere jussus non paruisset, vestem scidit, sellam fregit, et, ne quis ad eum in jus iret, edixit.

179. M. Scaurus, ut in tuenda militari disciplina, sic in punienda filii sui ignavia fuit severus. Quum enim in quodam prælio Romani equites pulsi, deserto imperatore, Romam pavidam repeterent, in quibus erat ipse Scauri filius; misit pater, qui ei dicerent, se libentius occursurum esse filii in acie interfecti ossibus, quam visurum reducem reum tam turpis fugæ, ideoque conspectum irati patris degeneri filio esse vitandum, si quid verecundiæ in animo superesset. Non tulit juvenis ignominia dolorem, et mærore confectus interiit.

180. M. Scaurus, quum esset summa senectute et adversa valetudine, pristinum animi vigorem retinuit. Varius quidam patria Hispanus, vetus Scauri inimicus, senem opprimere conatus est. Accusabat eum acceptæ ab hostibus pecuniæ ad prodendam republicam. Scaurus nobilissimis juvenibus innixus descendit in forum, dataque respondendi facultate, paucis verbis ita causam egit: Varius Hispanus ait, M. Scaurum senatus principem ab hoste corruptum esse, et populi Romani imperium prodidisse, M. vero Scaurus princeps senatus negat, se esse huic culpæ affinem: testis nemo est; utri vos potius credendum putatis? Qua dicti gravitate periculum intentatum propulsavit. Nam etiam populus accusatorem ab illa actione depulit.

PUBLIUS RUTILIUS RUFUS. A.C. 105.

181. P. Rutilius Rufus vitæ innocentia enituit. Quum nemo esset in civitate illo integrior, omni honore dignus est habitus, et consul factus. Quum eum amicus quidam rem injustam aliquando rogaret, et Rutilius constanter negaret, indignatus amicus dixit : Quid igitur mihi opus est tua amicitia, si, quod rogo, non facis ? Immo, respondit Rutilius, quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facere me oporteat ? Sciebat quippe vir sanctus tam contra officium esse amico tribuere, quod æquum non sit, quam non tribuere id, quod recte posimus ; atque, si forte amici a nobis ea postulent, quæ honesta non sunt, religionem et fidem esse amicitiae anteponendam.

182. Rutilius tamen in invidiam equitum Romanorum venit, quod ab eorum injuriis Asiam, cui tunc præerat, defendisset ; quare ab iis repetundarum accusatus est. Rutilius innocentia fretus senatoris insignia non deposuit ; iudicibus non supplicavit ; ne ornatus quidem causam suam dici voluit, quam simplex veritatis ratio ferebat ; itaque damnatus est, et Mitylenas exsulatum abiit. Illi Asiam petenti omnes hujus provinciæ civitates legatos miserunt. Hospitio eum, opibus, omni auxilio juverunt. Quum Rutilium quidam consolaretur, et diceret, instare arma civilia, brevique futurum, ut omnes exules revertentur : Quid tibi, inquit Rutilius, mali feci, ut mihi pejorem reditum optares, quam exitum ? Malo, patria meo exilio erubescat, quam reditu mæreat.

MARCUS LIVIUS DRUSUS. A.C. 112.

183. M. Livius Drusus, patre consulari genitus, relictum sibi patrimonium profusis largitionibus dissipavit

adeo, ut ipse profiteretur, nemini se ad largiendum quidquam reliquisse præter cælum et cœnum. Unde, quum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Tribunus plebis primo senatus causam suscepit, sed audax et vehemens, ut propositum assequeretur, leges perniciosas tulit; quibus quum Philippus consul obsisteret, ei Drusus in comitio ita collum obtorsit, ut plurimus sanguis efflueret e naribus, additaque contumelia non cruorem, sed muriam de turdis esse dixit. Philippus enim deliciarum amans turdorumque imprimis edax habebatur. Alium etiam virum consularem iisdem legibus pariter adversantem professus est Drusus se de saxo Tarpeio præcipitaturum.

184. Nec observantior erga senatum fuit Drusus; nam quum senatus ad eum misisset, ut in curiam veniret: Quare, inquit Drusus, non ipse senatus ad me venit in Hostiliam propinquam rostris? Paruitque tribuno senatus; quibus rebus factum est, ut Drusus nec senatui nec plebi placeret. Unde quum e foro magna hominum frequentia stipatus rediret, in atrio domus suæ cultello percussus est. Cultellus lateri ejus affixus relictus est, auctor vero necis in turba latuit; Drusus intra paucas horas decessit. Quem ne morti quidem proximum ea deseruit superbia, quæ eum in exitium impulerat; quum enim extremum jam redderet spiritum, circumstantium multitudinem intuens: Ecquando, inquit, amici, similem mei civem habebit respublica?

185. Hunc vitæ finem habuit juvenis clarissimus quidem, sed quem sua semper inquietum ac turbulentum fecerat ambitio. Ipse queri solitus est, sibi uni ne puero quidem ferias unquam contigisse; nam adhuc prætextatus per ambitionem cœpit reos iudiciis commendare. Laudantur tamen Drusi quædam facta dictaque. Quum Philippo consuli insidiæ pararentur, ejusque vita in maximo esset periculo, Drusus, re cognita, Philippum licet inimicum monuit, ut sibi caveret. Exstat etiam Drusi vox egregia; quum enim domum ædificaret, pro-

mitteretque architectus, si quinque talenta sibi darentur, ita se eam ædificaturum, ut nemo in eam despicere posset : Immo, inquit Drusus, decem dabo, si eam ita componas, ut quidquid agam, non a vicinis tantum, sed ab omnibus etiam civibus possit perspici.

CAIUS MARIUS. A. C. 107.

186. C. Marius humili loco natus militiæ tirocinium in Hispania, duce Scipione, posuit ; erat imprimis Scipioni carus ob singularem virtutem et impigram ad pericula et labores alacritatem. Scipio, quum inspicere voluisset, quemadmodum ab unoquoque equi curarentur, Marii equum validum et bene curatum invenit ; quam diligentiam imperator plurimum laudavit. Quodam die quum forte post cœnam Scipio cum amicis colloqueretur, dixissetque aliquis, si quid Scipioni accidisset, ecquemnam alium similem imperatorem habitura esset respublica, Scipio, percusso leniter Marii humero : Fortassis istum, inquit. Quo dicto excitatus Marius dignos rebus, quas postea gessit, spiritus concepit.

187. Marius legatus Metello in Numidia criminando eum adeptus est consulatum, et in ejus locum suffectus, bellum Jugurthinum a Metello prospere cœptum confecit. Jugurtha ad Getulos profugerat, eorumque regem Bocchum adversus Romanos concitaverat. Marius Getulos et Bocchum aggressus fudit. Castellum in excelsa rupe positum, ubi regii thesauri erant, non sine multo labore expugnavit. Bocchus bello defessus legatos ad Marium misit, pacem orantes. Sylla quæstor a Mario ad regem remissus est, qui Boccho persuasit, ut Jugurtham Romanis traderet. Jugurtha igitur vinctus ad Marium deductus est, quem Marius triumphans ante currum egit, et in carcerem cœnosum inclusit, quo quum Jugurtha veste detracta ingrederetur, os diduxit ridentis in modum, et

stupens similisque desipienti exclamavit: Proh! quam frigidum est vestrum balneum.

188. Marius post expeditionem Numidicam iterum consul creatus est, eique bellum contra Cimbros et Teutones decretum est. Hi novi hostes, ab extremis Germaniæ finibus profugi, novas sedes quærebant. Gallia exclusi in Italiam transgressi sunt; nec primum impetum barbarorum tres duces Romani sustinuerant; sed Marius primo Teutones sub ipsis Alpium radicibus assecutus prælio oppressit. Vallem fluviumque medium hostes tenebant, unde militibus Romanis nulla aquæ copia potentibus, aucta necessitate virtus causa victoriæ fuit; namque Marius sitim metuentibus ait digitum protendens: Viri estis; en illic aquam habebitis. Itaque tam acriter pugnatum est, tantaque cædes hostium fuit, ut Romani victores de cruento flumine non plus aquæ biberent, quam sanguinis barbarorum.

189. Deletis Teutonibus C. Marius in Cimbros convertitur. Hi ex alia parte Italiam ingressi Athesim flumen non ponte nec navibus, sed ingesta obrutum silva transiluerant; quibus occurrit Marius. Tum Cimbri legatos ad consulem miserunt, agros sibi suisque fratribus postulantes. Ignorabant scilicet Teutonum cladem. Quum Marius ab iis quævisset, quos illi fratres dicerent, Teutones nominaverunt. Ridens Marius: Omittite, inquit, fratres; tenent hi acceptam a nobis terram æternumque tenebunt. Legati sensere se ludibrio haberi, ultionemque Mario minati sunt, statim atque Teutones advenissent. Atqui adsunt, inquit Marius, decetque vos hinc non discedere, nisi salutatis vestris fratribus. Tum vinctos adduci iussit Teutonum duces, qui in prælio capti fuerant.

190. His rebus auditis Cimbri castris egressi ad pugnam prodierunt. Marius aciem ita instituit, ut pulvis in oculos et ora hostium ferretur. Incredibili strage prostrata est illa Cimbrorum multitudo. Cæsa traduntur centum

octoginta hominum millia. Nec minor cum uxoribus pugna, quam cum viris fuit; illæ enim objectis undique plaustris altæ desuper, quasi e turribus, pugnabant lanceis contisque. Victæ tamen legationem ad Marium miserunt libertatem orantes, quam quum non impetrassent, suffocatis elisisque infantibus, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo e crinibus suis facto, ab arboribus jugisque plaustrorum subrectis pependerunt. Ferunt unam conspectam fuisse, quæ pedibus suis duos filios, seipsam vero ex arbore suspendisset.

191. Tunc Romæ primum civile bellum ortum est. Quum enim Sulla consul contra Mithridatem regem Ponti missus fuisset, ei Marius illud imperium eripuit, fecitque, ut loco Sullæ imperator crearetur; qua re commotus Sulla cum exercitu Romam venit, eam armis occupavit, Mariumque expulit. Marius in palude aliquamdiu delituit; sed ibi paullo post deprehensus, et, ut erat, nudo corpore cœnoque oblitus, injecto in collum loro, raptus est, et in custodiam conjectus. Missus etiam est ad eum occidendum servus publicus, natione Cimber, quem Marius vultus majestate deterruit. Quum enim hominem ad se gladio stricto venientem vidisset: Tune, inquit, Marium audebis occidere? Ille attonitus ac tremens, abjecto ferro, fugit. Marius postea ab iis etiam, qui prius eum occidere voluerant, e carcere emissus est.

192. Marius accepta navicula in Africam trajecit, et in agrum Carthaginiensem pervenit. Ibi quum in locis solitariis sederet, venit ad eum lictor Sextilii prætoris, qui hanc provinciam administrabat. Marius ab eo, quem nunquam læserat, aliquod humanitatis officium exspectabat; at lictor decedere eum provincia jussit, nisi vellet in se animadverti. Torvis oculis eum intuens Marius nullum dabat responsum. Interrogavit igitur eum lictor, ecquid prætori vellet renunciari? Cui Marius: Abi, inquit, nuncia, te vidisse Calum Marium in Carthaginis ruinis sedentem. Duplici exemplo insigni eum admonebat de

inconstantia rerum humanarum, quum et urbis maximæ excidium, et viri clarissimi casum ob oculos poneret.

193. Profecto ad bellum Mithridaticum Sulla in Italiam rediit Marius efferatus magis calamitate quam domitus. Cum exercitu Romam ingressus eam cædibus et rapinis vastavit; omnes adversæ factionis nobiles variis suppliciorum generibus affecit. Quinque dies totidemque noctes ista scelerum omnium duravit licentia. Hoc tempore admiranda sane fuit populi Romani abstinencia: quum enim Marius objecisset domos occisorum diripiendas, nemo fuit, qui ullam ex his rem attingeret: quæ populi misericordia erat tacita quædam Marii crudelitatis vituperatio. Tandem Marius senio et laboribus confectus in morbum incidit, et ingenti omnium lætitia vitam finivit. Cujus viri si expendantur cum virtutibus vitia, haud facile dictu erit, utrum in bello hostibus, an in otio civibus fuerit infestior; quam enim rempublicam contra hostes virtute servaverat, eam togatus ambitione evertit.

194. Erat Mario ingenuarum artium et liberalium studiorum contemptor animus. Quum ædem Honoris de manubiis hostium vovisset, spreta peregrinorum marmorum nobilitate artificumque Græcorum peritia, eam vulgari lapide per artificem Romanum curavit ædificandam. Græcas etiam litteras aspernabatur, quod, inquiebat, suis doctoribus parum ad virtutem prodessent; at idem fortis, validus et adversus dolorem confirmatus. Quum ei varices in crure secarentur, vetuit se alligari. Acrem tamen fuisse doloris morsum ipse ostendit; nam medico alterum crus postulanti noluit præbere, quod majorem esse remedium quam morbi dolorem judicaret.

LUCIUS CORNELIUS SULLA. A. C. 88.

195. L. Cornelius Sulla, patricio genere natus, bello Jugurthino quæstor Marii fuit. Vitam antea ludo, vino

libidineque inquinatam duxerat, quapropter Marius moleste tulit, quod sibi gravissimum bellum gerenti tam delicatus quæstor sorte obtigisset. Ejusdem tamen, postquam in Africam venit, virtus enituit. Bello Cimbrico legatus consuli bonam operam navavit. Consul ipse deinde factus, pulso in exilium Mario, adversus Mithridatem profectus est; ac primum illius regis præfectos duobus præliis profligavit; dein transgressus in Asiam Mithridatem ipsum fudit, et oppressisset, nisi adversus Marium festinans qualemcumque pacem maluisset componere. Mithridatem tamen pecunia mulctavit. Asia aliisque provinciis, quas occupaverat, decedere coegit, eumque paternis finibus contentum esse jussit.

196. Sulla propter motus urbanos cum victore exercitu Romam properavit. Eos, qui Mario favebant, omnes superavit. Nihil illa victoria fuit crudelius. Sulla dictator creatus novo et inaudito exemplo tabulam proscriptionis proposuit, qua nomina eorum, qui occidendi essent, continebantur, quumque omnium esset orta indignatio, postridie plura etiam adjecit nomina. Ingens cæsorum fuit multitudo. Sævitiæ causam avaritia etiam præbuit, multoque plures propter divitias, quam propter odium victoris necati sunt. Civis quidam innoxius, cui fundus in agro Albano erat, legens proscriptorum nomina, se quoque adscriptum vidit: Væ, inquit, misero mihi! me fundus Albanus persequitur. Neque longe progressus a quodam agnitus et percussus est.

197. Depulsis prostratisque inimicorum partibus, Sulla felicem se edicto appellavit, quumque ejus uxor geminos eodem partu tunc edidisset, puerum Faustum, puellamque Faustam nominari voluit. Tum repente contra omnium expectationem dictaturam deposuit, dimissisque lictoribus diu in foro deambulavit. Stupebat populus eum privatum videns, cujus modo tam formidolosa fuerat potestas; quodque non minus mirandum fuit, sua ei privato non solum salus, sed etiam dignitas constitit, qui cives innu-

meros occiderat. Unus tantum fuit adolescens, qui auderet queri, et recedentem usque ad fores domus maledictis incessere. Cujus injurias Sulla patienti animo tulit; sed domum ingrediens dixit: Hic adolescens efficiet, ne quis posthac tale imperium deponat.

198. Sulla deinde in villam profectus rusticari et venando vitam ducere cœpit. Ibi morbo pediculari correptus interiit, vir ingentis animi, cupidus voluptatum, sed gloriæ cupidior; litteris Græcis atque Latinis eruditus, et virorum litteratorum adeo amans, ut sedulitatem etiam mali cujusdam poetæ aliquo præmio dignam duxerit; nam quum ille epigramma ipsi obtulisset, jussit Sulla præmium ei statim dari, ea tamen lege, ne quid postea scriberet. Ante victoriam laudandus, in iis vero, quæ secuta sunt, nunquam satis vituperandus; urbem enim et Italiam civium sanguine inundavit. Non solum in vivos sæviit, sed ne mortuis quidem pepercit. Nam Caii Marii, cujus, etsi postea inimicus, aliquando tamen quæstor fuerat, erutos cineres in flumen projecit. Qua crudelitate rerum præclare gestarum gloriam corruptit.

LUCIUS LUCULLUS. A. C. 75.

199. L. Lucullus ingenio, doctrina et virtute claruit. In Asiam quæstor profectus huic provinciæ per multos annos cum laude præfuit. Postea consul factus ad Mithridaticum bellum a Senatu missus, opinionem omnium, quæ de virtute ejus erat, vicit; nam ab eo laus imperatoria non admodum expectabatur, qui adolescentiam in pacis artibus consumpserat; sed incredibilis quædam ingenii magnitudo non desideravit tardam et indocilem usus disciplinam. Totum iter consumpsit partim in percontando a peritis, partim in rebus gestis legendis. Habebat porro admirabilem quamdam rerum memoriam; unde factum est, ut in Asiam doctus imperator venerit, quum esset Roma profectus rei militaris rudis.

200. Lucullus eo bello magnas ac memorabiles res gessit: Mithridatem sæpe multis locis fudit; Tigranem regum maximum in Armenia vicit, ultimamque bello manum magis noluit imponere, quam non potuit, sed alioqui per omnia laudabilis, et bello pene invictus, pecuniæ cupidini nimium deditus fuit, quam tamen ideo expetebat, ut deinde per luxuriam effunderet. Itaque cum de Mithridate triumphasset, abjecta omnium rerum cura, cœpit delicate ac molliter vivere, otioque et luxu diffuere; magnifice et immenso sumptu villas ædificavit, atque ad earum usum mare ipsum vexavit. Nam in quibusdam locis moles mari injectit, in aliis vero, suffossis montibus, mare in terras induxit; unde eum haud infacete Pompeius vocabat Xerxem togatum. Xerxes enim Persarum rex, quum pontem in Hellesponto fecisset, et ille tempestate ac fluctibus esset disiectus, jussit mari trecentos flagellorum ictus infligi, et compedes dari.

201. Habebat Lucullus villam prospectu et ambulatione pulcherrimam, quo quum venisset Pompeius, id unum reprehendit, quod ea habitatio esset quidem æstate peramœna, sed hieme minus commoda videretur; cui Lucullus: Putasne, inquit, me minus sapere quam hirundines, quæ adveniente hieme sedem commutant. Villarum magnificentiæ respondebat epularum sumptus. Quum aliquando modica ei, utpote soli, cœna esset posita, coquum graviter objurgavit, eique excusanti ac dicenti, se non debuisse lautum parare convivium, quod nemo esset ad cœnam invitatus: Quid ais? inquit iratus Lucullus; an nesciebas, Lucillum hodie cœnaturum esse apud Lucillum?

QUINTUS SERTORIUS. A. C. 80.

202. Q. Sertorius, ignobili loco natus, prima stipendia bello Cimbrico fecit, in quo honos ei virtutis causa habitus est. In prima adversus Cimbrorum pugna, licet vulneratus,

et equo amisso, Rhodanum flumen rapidissimum nando trajecit, lorica et scuto retentis. Egregia etiam fuit ejus opera bello sociali; dum enim nullum periculum refugit, alter ei oculus effossus est, idque ille non dehonestamentum ori, sed ornamentum merito arbitrabatur, dicebat enim, cetera bellicæ fortitudinis insignia, ut armillas coronasve, nec semper nec ubique gestari; se vero, quotiescumque in publicum prodiret, suæ virtutis pignus, vulnus scilicet ob rempublicam acceptum, in ipsa fronte ostentare, nec quemquam sibi occurrere, qui non esset laudum suarum admirator.

203. Postquam Sulla ex bello Mithridatico in Italiam reversus cœpit dominari, Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, in Hispaniam se contulit. Ibi virtutis admiratione et imperandi moderatione Hispanorum simul ac Romanorum, qui in iis locis consederant, animos sibi conciliavit, magnoque exercitu collecto, quos adversus eum Sulla miserat, duces profligavit. Missus deinde a Sulla Metellus a Sertorio fusus quoque ac fugatus est. Pompeium etiam, qui in Hispaniam venerat, ut Metello opem ferret, levibus præliis lacesivit Sertorius. Is enim non minus cautus quam acer imperator, universæ dimicationis discrimen vitabat, quod imparem se universo Romanorum exercitui sentiret; interim vero hostem crebris damnis fatigabat.

204. Quum aliquando Sertorii milites pugnam inconsulte flagitarent, nec jam eorum impetus posset cohiberi, Sertorius duos in eorum conspectu equos constituit, prævalidum alterum, alterum vero admodum exilem et imbecillum: deinde equi infirmi caudam a robusto juvene totam simul abrupti jussit; validi autem equi singulos pilos ab imbecillo sene paullatim velli. Irritus adolescentis labor risum omnibus movit; senex autem, quamvis tremula manu, id perfecit, quod imperatum sibi fuerat. Quumque milites non satis intelligerent, quorsum ea res spectaret, Sertorius ad eos conversus: Equi caudæ, inquit,

similis est hostium exercitus; qui partes aggreditur, facile potest opprimere; contra nihil proficiet, qui universum conabitur prosternere.

205. Erat Sertorio cerva candida eximiæ pulchritudinis, quæ ipsi magno usui fuit, ut obsequentiores haberet milites. Hanc Sertorius assuefecerat se vocantem audire et euntem sequi. Dianæ donum esse omnibus persuasit, seque ab ea moneri, quæ facto opus essent. Si quid durius vellet imperare, se a cerva monitum prædicabat, statimque libentes parebant. Cerva in quadam hostium incursione amissa est ac periisse credita, quod ægerrime tulit Sertorius. Multis post diebus a quodam homine inventa est. Sertorius eum, qui id sibi nuntiabat, tacere jussit, cervamque repente in locum, ubi jus reddere solebat, immitti. Ipse vultu hilari in publicum progressus dixit, sibi in quiete visam esse cervam, quæ perierat, ad se reverti. Tunc emissa ex composito cerva ubi Sertorium conspexit, læto saltu ad tribunal fertur, ac dexteram sedentis ore lambit; unde clamor factus, orta que omnium admiratio est.

206. Victus postea a Pompeio Sertorius pristinos mores mutavit, et ad iracundiam deflexit. Multos ob suspicionem proditionis crudeliter interfecit, unde odio esse cœpit exercitui. Romani moleste ferebant, quod Hispanis magis quam sibi confideret, hosque haberet corporis custodes. In hac animorum ægritudine non deserebant Sertorium, quem necessarium sibi ducem judicabant, sed eum amare desierant. Deinde in Hispanos quoque sæviit Sertorius, quod ii tributa non tolerarent; ipse etiam Sertorius, curis jam et laboribus fessus ad obeunda ducis munia segnior, ad luxum et libidines declinavit. Quare, alienatis omnium animis, jussa imperatoris contemnebantur; tandem facta adversus eum conjuratione, Sertorius in convivio a suis est interfectus.

CNÆUS POMPEIUS MAGNUS. A. C. 66.

207. Cn. Pompeius, stirpis senatoriæ adolescens, in bello civili se et patrem consilio servavit. Pompeii pater suo exercitui ob avaritiam erat invisus. Itaque facta est in eum conspiratio. Terentius quidam, Cn. Pompeii contubernalis, eum occidendum susceperat, dum alii tabernaculum patris incenderent. Quæ res juveni Pompeio cœnanti nuntiata est. Ipse nihil periculo motus solito hilarius bibit, et cum Terentio eadem, qua antea, comitate usus est. Deinde cubiculum ingressus clam subduxit se tentorio, et firmam patri circumposuit custodiam. Terentius tum districto ense ad lectum Pompeii accessit, multisque ictibus stragula percussit. Orta mox seditione, Pompeius se in media conjecit agmina, militesque tumultuantes precibus et lacrymis placavit, ac suo duci reconciliavit.

208. Pompeius eodem bello civili partes Sullæ secutus ita egit, ut ab eo maxime diligeretur. Annos tres et viginti natus, ut Sullæ auxilio veniret, paterni exercitus reliquias collegit, statimque dux peritus exstitit. Illius magnus apud militem amor, magna apud omnes admiratio fuit, nullus ei labor tædio, nulla defatigatio molestiæ erat. Cibi vinique temperans, somni parcus inter milites corpus exercebat. Cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis lucta certabat. Tum ad Sullam iter intendit, non per loca devia, sed palam incedens, tres hostium exercitus aut fudit aut sibi adjunxit. Quem ubi Sulla ad se accedere audivit, egregiamque sub signis juventutem aspexit, desiliit ex equo, Pompeiumque salutavit imperatorem; deinceps ei venienti solebat assurgere de sella et caput aperire, quem honorem nemini, nisi Pompeio, tribuebat.

209. Postea Pompeius in Siciliam profectus est, ut eam a Carbone Sullæ inimico occupatam reciperet. Carbo

comprehensus et ad Pompeium ductus est. Quem Pompeius, postquam acerbe in eum invectus fuisset, ad supplicium duci iussit. Longe moderatior fuit Pompeius erga Sthenium Siculæ cujusdam civitatis principem. Quum enim in eam civitatem animadvertere decrevisset, quæ sibi adversata fuerat, exclamavit Sthenius, eum inique facturum, si ob culpam unius omnes plecteret. Interroganti Pompeio, quisnam ille unus esset? Ego, inquit Sthenius, qui meos cives ad id induxi. Tam libera voce delectatus Pompeius omnibus et Sthenio ipsi pepercit.

210. Transgressus inde in Africam Pompeius Jubam Numidiæ regem, qui Marii partibus favebat, bello persecutus est. Intra dies quadraginta hostem oppressit, et Africam subegit adolescens quattuor et viginti annorum. Tum ei litteræ a Sulla redditæ sunt, quibus jubebatur exercitum dimittere, et cum una tantum legione successorem exspectare. Id ægre tulit Pompeius; paruit tamen, et Romam reversus est. Revertenti incredibilis multitudo obviam ivit. Sulla quoque eum lætus excepit, et Magni cognomine appellavit; nihilo minus Pompeio triumphum petenti restitit; neque ea re a proposito deterritus est Pompeius, aususque est dicere, plures solem orientem adorare quam occidentem: quo dicto innuebat Sullæ potentiam minui, suam vero crescere. Ea voce audita, Sulla juvenis constantiam admiratus exclamavit: *Triumphet, triumphet!*

211. Metello jam seni et bellum in Hispania segnius gerenti collega datus est Pompeius, ibique adversus Sertorium vario eventu dimicavit. In quodam prælio maximum subiit periculum; quum enim in eum vir vasta corporis magnitudine impetum fecisset, Pompeius manum hostis amputavit, sed multis in eum concurrentibus, vulnus in femore accepit, et a suis fugientibus desertus in hostium potestate erat. At præter spem evasit; illi scilicet equum Pompeii auro phalerisque eximiis instru-

etum ceperant. Dum vero prædam inter se altercantes partiuntur, Pompeius illorum manus effugit. Altero prælio quum Metellus Pompeio laboranti auxilio venisset, fususque esset Sertorii exercitus, is dixisse fertur : Nisi ista anus supervenisset, ego hunc puerum verberibus castigatum Romam dimissem. Metellum anum appellabat, quia is jam senex ad mollem et effeminatam vitam deflexerat. Tandem Sertorio interfecto Pompeius Hispaniam recepit.

212. Quum piratæ maria omnia infestarent, et quasdam etiam Italiæ urbes diripuissent, ad eos opprimendos cum imperio extraordinario missus est Pompeius. Nimis viri potentiæ obsistebant quidam ex optimatibus, et imprimis Quintus Catulus, qui quum in concione dixisset, esse quidem præclarum virum Cnæum Pompeium, sed non esse uni omnia tribuenda, adjecissetque : Si quid ei acciderit, equemnam in ejus locum substituetis ? Acclamavit universa concio : Te ipsum, Quinte Catule. Tam honorifico civium testimonio victus Catulus e concione discessit. Pompeius, disposito per omnes maris recessus navium præsidio, brevi terrarum orbem illa peste liberavit, prædones multis locis victos fudit ; eosdem in deditiōnem acceptos in urbibus et agris procul a mari collocavit. Nihil hac victoria celerius ; nam intra quadragesimum diem piratas toto mari expulit.

213. Confecto bello piratico Cn. Pompeius contra Mithridatem profectus est, et in Asiam magna celeritate contendit. Prælium cum rege conserere cupiebat, neque opportuna dabatur pugnandi facultas, quia Mithridates interdiu castris se continebat, noctu vero haud tutum erat congregi cum hoste in locis ignotis. Quadam tamen nocte Mithridatem Pompeius aggressus est. Luna magno fuit Romanis adjumento ; nam quum eam Romani a tergo haberent, umbræ corporum longius projectæ ad primos usque hostium ordines pertingebant ; unde decepti regii milites in umbras, tamquam in propinquum hostem, tela mitte-

bant. Victus Mithridates in Pontum profugit. Adversus eum filius Pharnaces rebellavit, quia occisis a patre fratribus vitæ suæ ipse timebat. Mithridates a filio obsessus venenum sumpsit, quod quum tardius subiret, quia adversus venena multis antea medicaminibus corpus firmaverat, a milite Gallo volens interfectus est.

214. Pompeius deinde Tigranem Armeniæ regem, qui Mithridatis partes secutus fuerat, ad deditionem compulit; quem tamen ad genua procumbentem erexit, benignis verbis recreavit, et in regnum restituit; æque pulchrum esse judicans et vincere reges et facere. Tandem rebus Asiæ compositis in Italiam rediit. Ad urbem venit non, ut plerique timuerant, armatus, sed dimisso exercitu, et tertium triumphum biduo duxit. Insignis fuit multis novis inusitatisque ornamentis hic triumphus: sed nihil illustrius visum, quam quod tribus triumphis tres orbis partes devictæ causam præbuerunt; Pompeius enim, quod antea contigerat nemini, primo ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumphavit: felix opinione hominum futurus, si, quem gloriæ, eundem vitæ finem habuisset, neque adversam fortunam esset expertus jam senex.

215. Inita erat inter Pompeium, Cæsarem, et Crassum societas, postea vero, quum Crassus, contra Parthos profectus, prælio fusus occisusque fuisset, orta est inter Pompeium et Cæsarem gravis dissensio, quod hic superiorem, ille vero parem ferre non poterat: inde bellum civile exarsit. Cæsar cum infesto exercitu in Italiam venit. Pompeius relicta urbe ac deinde Italia ipsa Thessaliam petiit, et cum eo consules senatusque omnis; quem insecutus Cæsar apud Pharsaliam acie fudit. Victus Pompeius ad Ptolemæum Alexandriæ regem, cui tutor a senatu datus fuerat, profugit; sed ille Pompeium interfici iussit. Latus Pompeii sub oculis uxoris mucrone confossum est, caput abscissum, truncus in Nilum coniectus. Dein caput velamine involutum ad Cæsarem delatum est, qui eo viso

lacrymas fudit, et pretiosissimis odoribus cremandum curavit.

216. Is fuit viri præstantissimi post tres consulatus et totidem triumphos vitæ exitus. Erant in Pompeio multæ ac magnæ virtutes, ac præcipue admiranda frugalitas. Quum ei ægrotanti præcepisset medicus, ut turdum ederet, negarent autem servi, eam avem usquam æstivo tempore posse reperiri, nisi apud Lucullum, qui turdos domi saginaret; vetuit Pompeius turdum inde peti, medicoque dixit: Ergo nisi Lucullus perditus deliciis esset, non viveret Pompeius? Aliam avem, quæ parabilis esset, sibi jussit apponi.

217. Viros doctos magno in honore habebat Pompeius. Ex Syria decedens, confecto bello Mithridatico, quum Rhodum venisset, nobilissimum philosophum Posidonium cupiit audire; sed quum is diceretur tunc graviter ægrotare, quod maximis podagræ doloribus cruciaretur, voluit saltem Pompeius eum visere. Mos erat, ut, consule ædes aliquas ingressuro, lictor fores virga percuteret, admonens consulem adesse; at Pompeius vetuit fores Posidonii percuti, honoris causa. Quem ut vidit et salutavit, moleste se ferre dixit, quod eum non posset audire. At ille: Tu vero, inquit, potes; nec committam, ut dolor corporis efficiat, ut frustra tantus vir ad me venerit. Itaque cubans graviter et copiose disseruit de hoc ipso: nihil esse bonum, nisi quod honestum esset, et nihil malum dici posse, quod turpe non esset. Quum vero dolor interdum acriter eum pungeret, sæpe dixit: Nihil agis, dolor, quamvis sis molestus; nunquam te esse malum confitebor.

CAIUS JULIUS CÆSAR. A. C. 60.

218. C. Julius Cæsar, nobilissima genitus familia, annum agens sextum et decimum, patrem amisit. Paullo post Corneliā duxit uxorem, cujus quum pater Sullæ esset inimicus, voluit Sulla Cæsarem compellere ut eam

dimitteret; neque id potuit efficere. Ob eam causam Cæsar bonis spoliatus, quum etiam ad mortem quæreretur, mutata veste, noctu elapsus est ex urbe, et, quamquam tunc quartanæ morbo laborabat, prope per singulas noctes latebras commutare cogeatur; sic quoque comprehensus a Sullæ liberto, vix data pecunia evasit. Postremo per proximos suos veniam impetravit, diu repugnante Sulla, qui quum deprecantibus ornatissimis viris denegasset, atque illi pertinaciter contenderent, expugnatus tandem dixit, eum, quem salvum tantopere cuperent, aliquando optimatum partibus, quas simul defendissent, exitio futurum, multosque in eo puero inesse Marios.

219. Cæsar, mortuo Sulla et composita seditione civili, Rhodum secedere statuit, ut per otium Apollonio, tunc clarissimo dicendi magistro, operam daret; sed in itinere a piratis captus est, mansitque apud eos quadraginta dies. Ita porro per illud omne spatium se gessit, ut piratis terrori pariter ac venerationi esset; atque ne iis suspicionem ullam daret, qui oculis tantummodo eum custodiebant, nunquam aut nocte aut die excalceatus est. Interim comites servosque dimiserat ad expediendas pecunias, quibus redimeretur. Viginti talenta piratæ postulaverant; ille vero quinquaginta daturum se spondit. Quibus numeratis expositus est in litore. Cæsar liberatus confestim Miletum, quæ urbs proxime aberat, properavit; ibique contracta classe, stantes adhuc in eodem loco prædones noctu adortus, aliquot naves, mersis aliis, cepit, piratasque ad deditionem redactos eo affecit supplicio, quod illis sæpe per jocum minatus fuerat, dum ab iis detinebatur; crucibus illos suffigi iussit.

220. Cæsar quæstor factus in Hispaniam profectus est; quumque Alpes transiret, et ad conspectum pauperis cujusdam vici comites ejus per jocum inter se disputarent, an illic etiam esset ambitioni locus; serio dixit Cæsar, malle se ibi primum esse quam Romæ secundum. Ita animus dominationis avidus a prima ætate regnum con-

cupiscebatur, semperque in ore habebat hos Euripidis, Græci poetæ, versus: *Nam si violandum est jus, regnandi gratia violandum est; aliis rebus pietatem colas.* Quum vero Gades, quod est Hispaniæ oppidum, venisset, visa Alexandri magni imagine ingemuit, et lacrymas fudit. Causam quærentibus amicis: Nonne, inquit, idonea dolendi causa est, quod nihildum memorabile gesserim eam ætatem adeptus, qua Alexander jam terrarum orbem subegerat?

221. Cæsar in captanda plebis gratia et ambiendis honoribus patrimonium effudit; ære alieno oppressus ipse dicebat, sibi opus esse millies sestertium, ut haberet nihil. His artibus consulatum adeptus est, collegaque ei datus Marcus Bibulus, cui Cæsaris consilia haud placebant. Inito magistratu Cæsar legem agrariam tulit, hoc est, de dividendo egenis civibus agro publico; cui legi quum senatus repugnaret, Cæsar rem ad populum detulit. Bibulus collega in forum venit, ut legi ferendæ obsisteret; sed tanta commota est seditio, ut in caput consulis cophinus stercore plenus effunderetur, fascesque frangerentur. Tandem Bibulus, a satellitibus Cæsaris foro expulsus, domi se continere per reliquum anni tempus coactus est, curiaque abstinere. Interea unus Cæsar omnia ad arbitrium in republica administravit; unde quidam homines faceti, quæ eo anno gesta sunt, non, ut mos erat, consulibus Cæsare et Bibulo acta esse dicebant, sed Julio et Cæsare, unum consulem nomine et cognomine pro duobus appellantes.

222. Cæsar functus consulatu Galliam provinciam sorte obtinuit. Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, hæc fere. Galliam in provinciæ Romanæ formam redegit; Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus maximis affecit cladibus. Britannos antea ignotos vicit, iisque pecunias et obsides imperavit; quo in bello multa Cæsaris facta egregia narrantur. Inclinate in fugam exercitu,

rapuit e manu militis fugientis scutum, et in primam aciem volitans pugnam restituit. In alio prælio aquiliferum terga vertentem faucibus comprehendit, in contrariam partem retraxit, dexteramque ad hostem protendens: Quorsum tu, inquit, abis? Illic sunt, cum quibus dimicamus. Quo facto militibus animos addidit.

223. Cæsar quum adhuc in Gallia detineretur, ne imperfecto bello discederet, postulavit, ut sibi liceret, quamvis absenti, iterum consulatum petere: quod ei a senatu est negatum. Ea re commotus in Italiam rediit, armis injuriam acceptam vindicaturus, plurimisque urbibus occupatis Brundisium contendit, quo Pompeius consulesque confugerant. Tunc summæ audaciæ facinus Cæsar edidit: a Brundisio Dyrrachium inter oppositas classes gravissima hieme transmisit; cessantibusque copiis, quas subsequi jusserat, quum ad eas arcessendas frustra misisset, moræ impatiens castris noctu egreditur, clam solus naviculam conscendit obvoluto capite, ne agnosceretur. Mare, adverso vento vehementer flante, intumescebat; in altum tamen protinus dirigi navigium jubet; quumque gubernator pene obrutus fluctibus adversæ tempestati cederet: Quid times? ait; Cæsarem vehis.

224. Deinde Cæsar Thessaliam petiit, ubi Pompeium Pharsalico prælio fudit, fugientem persecutus est, eumque in itinere cognovit occisum fuisse. Tum bellum Ptolemæo Pompeii interfectori intulit, a quo sibi quoque insidias parari videbat; quo victo Cæsar in Pontum transiit, Pharnacemque Mithridatis filium rebellantem aggressus intra quintum ab adventu diem, quattuor vero, quibus in conspectum venerat, horis, uno prælio profligavit. Quam victoriæ celeritatem inter triumphandum notavit, inscripto inter pompæ ornamenta trium verborum titulo: *Veni, vidi, vici*. Sua deinceps Cæsarem ubique comitata est fortuna. Scipionem et Jubam Numidiæ regem, reliquias Pompeianarum partium in Africa refoventes, devicit. Pompeii liberos in Hispania superavit.

Clementer usus est victoria, et omnibus, qui contra se arma tulerunt, pepercit. Regressus in urbem quinquies triumphavit.

225. Bellis civilibus confectis, Cæsar dictator in perpetuum creatus agere insolentius cœpit. Senatum ad se venientem sedens excepit, et quemdam, ut assurgeret, monentem irato vultu respexit. Quum Antonius, Cæsaris in omnibus expeditionibus comes, et tunc in consulatu collega, ei in sella aurea sedenti pro rostris diadema, insigne regium, imponeret, non visus est eo facto offendi. Quare conjuratum est in eum a sexaginta et amplius viris, Cassio et Bruto ducibus conspirationis. Quum igitur Cæsar Idibus Martiis in senatum venisset, assidentem specie officii, circumsteterunt, illicoque unus e conjuratis, quasi aliquid rogaturus, propius accessit, renuentique togam ab utroque humero adprehendit. Deinde clamantem: Ista quidem vis est, Cassius vulnerat paullo infra jugulum. Cæsar Cassii brachium arreptum graphio trajecit, conatusque prosilire aliud vulnus accepit. Quum Marcum Brutum, quem loco filii habebat, in se irruentem vidisset, dixit: Tu quoque, fili mi! Dein ubi animadvertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvit, atque ita tribus et viginti plagis confossus est.

226. Erat Cæsar excelsa statura, nigris vegetisque oculis, capite calvo, quam calvitii deformitatem ægre ferebat, quod sæpe obtrectantium jocos esset obnoxia. Itaque ex omnibus honoribus sibi a senatu populoque decretis non aliud recepit aut usurpavit libentius, quam jus laureæ perpetuo gestandæ. Eum vini parcissimum fuisse ne inimici quidem negarunt; unde Cato dicere solebat, unum ex omnibus Cæsarem ad evertendam rempublicam sobrium accessisse. Armorum et equitandi peritissimus erat; laboris ultra fidem patiens; in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, sive sol, sive imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, ita ut persæpe nuncios de se prævenerit, neque cum mora-

bantur flumina, quæ vel nando vel innixus inflatis utribus trajiciebat.

MARCUS PORCIUS CATO UTICENSIS. A. C. 45.

227. M. Porcius Cato adhuc puer invictum animi robur ostendit. Quum in domo Drusi avunculi sui educaretur, Latini de civitate impetranda Romam venerunt. Popedius Latinorum princeps, qui Drusi hospes erat, Catonem puerum rogavit, ut Latinos apud avunculum adjuvaret. Cato vultu constanti negavit, id se facturum. Iterum deinde ac sæpius interpellatus in proposito perstitit. Tunc Popedius puerum in excelsam ædium partem levatum tenuit, et abjecturum inde se minatus est, nisi precibus obtemperaret; neque hoc metu a sententia eum potuit dimovere. Tunc Popedius exclamasse fertur: Gratulemur nobis, Latini, hunc esse tam parvum; si enim senator esset, ne sperare quidem jus civitatis nobis liceret.

228. Cato, quum salutandi gratia ad Sullam a pædagogo duceretur, et in atrio cruenta proscriptionum capita vidisset, Sullæ crudelitatem exsecratus est, seque eodem esse animo significavit, quo puer alius nomine Cassius, qui tunc publicam scholam cum Fausto Sullæ filio frequentabat. Quum enim Faustus proscriptionem paternam in schola laudaret, diceretque se, quum per ætatem posset, eandem rem esse facturum, ei sodalis gravem colaphum impegit.

229. Insignis fuit et ad imitandum proponenda Catonis erga fratrem benevolentia. Quum enim interrogaretur, quem omnium maxime diligeret, respondit, fratrem. Iterum interrogatus, quem secundum maxime diligeret, iterum fratrem respondit. Quærenti tertio idem responsum dedit, donec ille a percunctando desisteret. Crevit cum ætate ille Catonis in fratrem amor; ab ejus latere non discedebat; ei in omnibus rebus morem gerebat. Annos natus viginti nunquam sine fratre cœnaverât, nun-

quam in forum prodierat, nunquam iter susceperat. Diversum tamen erat utriusque ingenium : in utroque probi mores erant, sed Catonis indoles severior.

230. Cato, quum frater, qui erat tribunus militum, ad bellum profectus esset, ne eum desereret, voluntaria stipendia fecit. Accidit postea, ut Catonis frater in Asiam proficisci cogeretur, et iter faciens in morbum incideret ; quod ubi audivit Cato, licet tunc gravis tempestas sæviret, neque parata esset magna navis, solvit e portu Thessalonice exigua navicula cum duobus tantum amicis tribusque servis, et pene haustus fluctibus tandem præter spem incolumis evasit. At fratrem modo defunctum vita reperit. Tunc questibus et lacrymis totum se tradidit ; mortui corpus quam magnificentissimo potuit funere extulit, et marmoreum tumulum extrui curavit suis impensis. Vela deinde facturum, quum suaderent amici, ut fratris reliquias in alio navigio poneret, animam se prius quam illas relicturum respondit, atque ita solvit.

231. Cato quæstor in insulam Cyprum missus est ad colligendam Ptolemæi regis pecuniam, a quo populus Romanus heres institutus fuerat. Integerrima fide eam rem administravit. Summa longe major, quam quisquam sperare potuisset, redacta est. Fere septem millia talentorum navibus imposuit Cato : atque ut naufragii pericula vitaret, singulis vasis, quibus inclusa erat pecunia, corticem suberis longo funiculo alligavit, ut, si forte mersum navigium esset, locum amissæ pecuniæ cortex supernatans indicaret. Catoni advenienti senatus et tota ferme civitas obviam effusa est, nec erat res triumpho absimilis. Actæ sunt Catoni a senatu gratiæ, præturaque illi et jus spectandi ludos prætextato extra ordinem data. Quem honorem Cato noluit accipere, iniquum esse affirmans, sibi decerni, quod nulli alii tribueretur.

232. Quum Cæsar consul legem reipublicæ perniciosam tulisset, Cato solus ceteris exterritis huic legi obstitit. Iratus Cæsar Catonem extrahi curia, et in vincula

rapi jussit; at ille nihil de libertate linguæ remisit, sed in ipsa ad carcerem via de lege disputabat, civesque com-monebat, ut talia molientibus adversarentur. Catonem sequebantur mæsti patres, quorum unus objurgatus a Cæsare, quod nondum misso senatu discederet: Malo, inquit, esse cum Catone in carcere, quam tecum in curia. Expectabat Cæsar, dum ad humiles preces Cato sese de-mitteret; quod ubi frustra a se sperari intellexit, pudore victus unum e tribunis misit, qui Catonem dimitteret.

233. Cato Pompeii partes bello civili secutus est, eoque victo exercitus reliquias in Africam cum ingenti itinerum difficultate perduxit. Quum vero ei summum a militibus deferretur imperium, Scipioni, quod vir esset consularis, parere maluit. Scipione etiam devicto, Uticam Africæ urbem petivit, ubi filium hortatus est, ut clementiam Cæsaris experiretur, ipse vero cœnatus deambulavit, et cubitum iturus arctius diutiusque in complexu filii hæsit; deinde ingressus cubiculum ferro sibi ipse mortem con-scivit. Cæsar, audita Catonis morte, dixit, illum gloriæ suæ invidisse, quod sibi laudem servati Catonis eripuisset. Catonis liberos, eisque patrimonium incolume servavit.

MARCUS TULLIUS CICERO. A. C. 63.

234. M. Tullius Cicero equestri genere, Arpini, quod est Volscorum oppidum, natus est. Ex ejus avis unus verrucam in extremo naso sitam habuit ciceris grano simili-lem; inde cognomen Ciceronis genti inditum. Quum id Marco Tullio a nonnullis probro verteretur: Dabo operam, inquit, ut istud cognomen nobilissimorum nominum splen-dorem vincat. Quum eas artes disceret, quibus ætas pu-erilis ad humanitatem solet informari, ingenium ejus ita eluxit, ut eum æquales e schola redeuntes medium, tam-quam regem, circumstantes deducerent domum; immo eorum parentes pueri fama commoti in ludum litterarium ventitabant, ut eum viserent. Ea res tamen quibusdam

rustici et inculti ingenii stomachum movebat, qui ceteros pueros graviter objurgabant, quod talem condiscipulo suo honorem tribuerent.

235. Cicero adolescens eloquentiam et libertatem suam adversus Sullanos ostendit, Chrysogonum quemdam Sullæ libertum acriter insectatus est, quod dictatoris potentia fretus in bona civium invadebat. Ex quo veritus invidiam Cicero Athenas concessit, ubi Antiochum philosophum studiose audivit. Inde eloquentiæ gratia Rhodum se contulit, ubi Molone, rhetore tum disertissimo, magistro usus est. Qui quum Ciceronem dicentem audivisset, flevisse dicitur, quod prævideret, per hunc Græcos a Romanis ingenii et eloquentiæ laude superatum iri. Romam reversus quæstor in Sicilia fuit. Nullius vero quæstura aut gravior aut clarior fuit. Quum in magna annonæ difficultate ingentem frumenti vim inde Romam mitteret, Siculos initio offendit; postea vero ubi diligentiam, justitiam et comitatem ejus experti fuerunt, majores quæstori suo honores, quam ulli unquam prætori detulerunt.

236. Cicero consul factus L. Sergii Catilinæ conjurationem singulari virtute constantia curaque compressit. Is nempe indignatus, quod in petitione consulatus repulsam passus esset, et furore amens, cum pluribus viris nobilibus Ciceronem interficere, senatum trucidare, urbem incendere, ærarium diripere constituerat. Quæ tam atrox conjuratio a Cicerone detecta est. Catilina metu consulis Roma ad exercitum, quem paraverat, profugit; socii ejus comprehensi in carcere necati sunt. Senator quidam filium supplicio mortis ipse affecit. Juvenis scilicet, ingenio, litteris et forma inter æquales conspicuus, pravo consilio amicitiam Catilinæ secutus fuerat, et in castra ejus properabat: quem pater ex medio itinere retractum occidit, his eum verbis increpans: Non ego te Catilinæ adversus patriam, sed patriæ adversus Catilinam genui.

237. Non ideo Catilina ab incepto destitit, sed infestis signis Romam petens cum exercitu cæsus est. Adeo

acriter dimicatum est, ut nemo hostium prælio super- fuerit; quem quisque in pugnando ceperat, eum, amissa anima, tegebat locum. Ipse Catilina longe a suis inter eorum, quos occiderat, cadavera cecidit, morte pulcher- rima, si pro patria sua sic occubuisset. Senatus popu- lusque Romanus Ciceronem patriæ patrem appellavit; ea res tamen Ciceroni postea invidiam creavit, adeo, ut abeuntem magistratū verba facere ad populum vetuerit quidam tribunus plebis, quod cives indicta causa damna- visset, sed solitum dumtaxat juramentum præstare ei per- miserit. Tum Cicero magna voce: Juro, inquit, rem- publicam atque urbem Romam mea unius opera salvam esse; qua voce delectatus populus Romanus et ipse juravit, verum esse Ciceronis juramentum.

238. Paucis post annis Cicero reus factus est a Clodio tribuno plebis eadem de causa, quod nempe cives Ro- manos necavisset. Tunc mæstus senatus, tanquam in publico luctu, vestem mutavit. Cicero, quum posset armis salutem suam defendere, maluit urbe cedere, quam sua causa cædem fieri. Proficiscentem omnes boni flentes prosecuti sunt. Dein Clodius edictum proposuit, ut Marco Tullio igni et aqua interdiceretur; illius domum et villas incendit. Sed vis illa diuturna non fuit; mox enim maximo omnium ordinum studio Cicero in patriam revocatus est. Obviam ei redeunti ab universis itum est. Domus ejus publica pecunia restituta est. Postea Cicero Pompeii partes secutus a Cæsare victore veniam accepit. Quo interfecto, Octavianum heredem Cæsaris fovit atque ornavit, ut eum Antonio rempublicam vexanti opponeret; sed ab illo deinde desertus est et proditus.

239. Antonius, inita cum Octaviano societate, Cice- ronem jam diu sibi inimicum proscripsit. Qua re audita Cicero transversis itineribus fugit in villam, quæ a mari proxime aberat, indeque navem conscendit, in Mace- doniam transiturus. Quum vero jam aliquoties in altum provectum venti adversi rettulissent, et ipse jactationem

navis pati non posset, regressus ad villam : Moriar, inquit, in patria sæpe servata. Mox adventantibus percussoribus, quum servi parati essent ad dimicandum fortiter, ipse lecticam, qua vehebatur, deponi jussit, eosque quietos pati, quod sors iniqua cogeret. Prominenti ex lectica et immotam cervicem præbenti caput præcisum est ; manus quoque abscissæ. Caput relatum est ad Antonium, ejusque jussu inter duas manus in rostris positum. Fulvia Antonii uxor, quæ se a Cicerone læsam meminerat, caput manibus sumpsit, in genua imposuit, extractamque linguam acu confixit.

240. Cicero dicax erat et facetiarum amans, adeo, ut ab inimicis solitus sit appellari scurra consularis. Quum Lentulum generum suum exiguæ staturæ hominem vidisset longo gladio accinctum : Quis, inquit, generum ad gladium alligavit ? Matrona quædam juniorem se, quam erat, simulans, dictitabat se triginta tantum annos habere. Cui Cicero : Verum est, inquit, nam hoc viginti annos audio. Cæsar, altero consule mortuo die Decembris ultima, Caninium consulem hora septima in reliquam diei partem renunciaverat ; quem quum plerique irent salutatum de more : Festinemus, inquit Cicero, priusquam abeat magistratu. De eodem Caninio scripsit Cicero : Fuit mirifica vigilantia Caninius, qui toto suo consulatu somnum non viderit.

MARCUS BRUTUS. A. C. 43.

241. M. Brutus, ex illa gente, quæ Roma Tarquinius ejecerat, oriundus, Athenis philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Sua eum virtus valde commendavit. Ejus pater, qui Sullæ partibus adversabatur, jussu Pompeii interfectus fuerat, unde Brutus cum eo graves gesserat simultates ; bello tamen civili Pompeii causam, quod justior videretur, secutus est, et dolorem suum reipublicæ utilitati posthabuit. Victo Pompeio Brutus a Cæsare

servatus est, et prætor etiam factus. Postea quum Cæsar superbia elatus senatum contemnere, et regnum affectare cœpisset, populus jam præsentī statu haud lætus vindicem libertatis requirebat. Subscripsere quidam primi Bruti statuæ: *Utinam viveres!* Item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus quia Reges ejecit, primus consul factus est, hic, quia consules ejecit, postremo rex factus est. Inscriptum quoque est Marci Bruti prætoris tribunali: *Dormis, Brute!*

242. Marcus Brutus, cognita populi Romani voluntate, adversus Cæsarem conspiravit. Pridie quam Cæsar est occisus, Porcia Bruti uxor consilii conscia cultellum tonsorium quasi unguium resecandorum causa poposcit, eo-que velut forte e manibus elapso se ipsa vulneravit. Clamore ancillarum vocatus in cubiculum uxoris Brutus objurgare eam cœpit, quod tonsoris officium præripere voluisset; at Porcia ei secreto dixit: Non casu, sed de industria, mi Brute, hoc mihi vulnus feci; experiri enim volui, satisne mihi animi esset ad mortem oppetendam, si tibi propositum ex sententia parum cessisset. Quibus verbis auditis, Brutus ad cælum manus et oculos sustulisse dicitur, et exclamavisse: *Utinam dignus tali conjuge maritus videri possim!*

243. Interfecto Cæsare, Antonius vestem ejus sanguinolentam ostentans populum veluti furore quodam adversus conjuratos inflammavit. Brutus itaque in Macedoniam concessit, ibique apud urbem Philippos adversus Antonium et Octavianum dimicavit. Victus acie, quum in tumultum se nocte recepisset, ne in hostium manus veniret, uni comitum latus transfodiendum præbuit. Antonius, viso Bruti cadavere, ei suum injecit purpureum paludamentum, ut in eo sepeliretur. Quod quum postea surreptum audivisset, requiri furem, et ad supplicium duci jussit. Cremati corporis reliquias ad Serviliam Bruti matrem deportandas curavit. Non eadem fuit Octaviani erga Brutum moderatio; is enim avulsum

Bruti caput Romam ferri jussit, ut Caii Cæsaris statuæ subjiceretur.

C. J. CÆSAR OCTAVIANUS AUGUSTUS. A. C. 43.

244. Octavianus, Juliæ, Caii Cæsaris sororis, nepos, patrem quadrimus amisit. A majore avunculo adoptatus eum in Hispaniam profectum secutus est. Deinde ab eo Apolloniam missus est, ut liberalibus studiis vacaret. Audita avunculi morte, Romam rediit, nomen Cæsaris sumpsit, collectoque veteranorum exercitu, opem Decimo Bruto tulit, qui ab Antonio Mutinæ obsidebatur. Quum autem urbis aditu prohiberetur, ut Brutum de omnibus rebus certiore faceret, primo litteras laminis plumbeis inscriptas misit, quæ per urinatorem sub aqua fluminis deferebantur; ad id postea columbis usus est; iis nempe diu inclusis et fame affectis litteras ad collum alligabat, easque a proximo mœnibus loco emittebat. Columbæ lucis cibique avidæ, summa ædificia petentes, a Bruto excipiebantur, maxime quum ille disposito quibusdam in locis cibo columbas illuc devolare instituisset.

245. Octavianus bellum Mutinense duobus præliis confecit, in quorum altero non ducis modo, sed militis etiam functus est munere; nam aquilifero graviter vulnerato, aquilam humeris subiit, et in castra reportavit. Postea reconciliata cum Antonio gratia, junctisque cum ipso et Lepido copiis, ut Caii Cæsaris necem ulcisceretur, ad urbem hostiliter accessit; inde quadringentos milites ad senatum misit, qui sibi consulatum nomine exercitus deposcerent. Cunctante senatu centurio legationis princeps, rejecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitavit in curia dicere: Hic faciet, si vos non feceritis. Cui respondisse Ciceronem ferunt: Si hoc modo petieritis Cæsari consulatum, auferetis. Quod dictum ei deinde exitio fuit, invisus enim esse cœpit Cæsari, quod libertatis esset amantior.

246. Octavianus nondum viginti annos natus consulatum invasit, novamque proscriptionis tabulam proposuit, quæ proscriptio Sullana longe crudelior fuit; ne teneræ quidem ætati pepercit. Puerum quemdam nomine Atilium Octavianus coegit togam virilem sumere, ut tanquam vir proscriberetur. Atilius, protinus ut e capitolio descendit, deducentibus ex more amicis, in tabulam relatus est. Desertum deinde a comitibus ne mater quidem præ metu recepit. Puer itaque fugit, et in silvis aliquamdiu delituit. Quum vero inopiam ferre non posset, e latebris exivit, seque prætereuntibus indicavit, a quibus interfectus est. Alius puer etiam impubes, dum in ludum litterarium it, cum pædago, qui pro eo corpus objecerat, necatus est.

247. Octavianus, inita cum Antonio et Lepido societate, M. Brutum Cæsaris interfectorem bello persecutus est. Quod bellum, quamquam æger atque invalidus, duplici prælio transegit, quorum priore castris exutus vix fuga evasit; altero victor se gessit acerbius. In nobilissimum quemque captivum sæviit, adjecta etiam supplicio verborum contumelia. Uni suppliciter precanti sepulturam respondit, jam illam in volucrum atque ferarum potestate futuram. Ambo erant captivi pater et filius; quum autem Octavianus nollèt nisi uni vitam concedere, eos sortiri jussit, utri parceretur. Pater, qui se pro filio ad mortem subeundam obtulerat, occisus est; nec servatus filius, qui præ dolore voluntaria occubuit nece; neque ab hoc tristi spectaculo oculos avertit Octavianus, sed utrumque spectavit morientem.

248. Octavianus ab Antonio iterum abalienatus est, quod is repudiata Octavia sorore Cleopatram Ægypti reginam duxisset uxorem, quæ mulier cum Antonio luxu et deliciis certabat. Gloriata est aliquando, se centies sestertium una cœna absumpturam. Antonio id fieri posse neganti magnificam apposuit cœnam, sed non tanti sumptus, quanti promiserat. Irrisa igitur ab Antonio jussit sibi afferri vas aceto plenum; exspectabat Antonius,

quidnam esset actura. Illa gemmas pretiosissimas auribus appensas habebat; protinus unam detraxit, et aceto dilutam absorbit. Alteram quoque simili modo parabat absumere, nisi prohibita fuisset.

249. Octavianus cum Antonio apud Actium, qui locus in Epiro est, navali prælio dimicavit; victum et fugientem Antonium persecutus Ægyptum petiit, obsessaque Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat, brevi potitus est. Antonius desperatis rebus, quum in solio regali sedisset regio diademate cinctus, necem sibi conscivit. Cleopatra vero, quam Octavianus magnopere cupiebat vivam comprehendi, triumphoque servari, aspidem sibi in cophino inter ficus afferendam curavit, eamque ipsa brachio applicuit; quod ubi cognovit Octavianus, medicos vulneri remedia adhibere jussit. Admovit etiam Psyllos, qui venenum exsugerent, sed frustra. Cleopatram mortuam communem cum Antonio sepulturam tribuit.

250. Tandem Octavianus hostibus victis, solusque imperio potitus, clementem se exhibuit. Omnia deinceps in eo plena mansuetudinis et humanitatis. Multis ignovit, a quibus sæpe et graviter læsus fuerat; quo in numero fuit Metellus unus ex Antonii præfectis. Quum is inter captivos senex squalidus sordidatusque processisset, agnovit eum filius ejus, qui Octaviani partes secutus fuerat, statimque exiliens patrem complexus sic Octavianum allocutus est: Pater meus hostis tibi fuit, ego miles; non magis ille poenam, quam ego præmium, meriti sumus. Aut igitur me propter illum occidi jube, aut illum propter me vivere. Delibera, quæso, utrum sit moribus tuis convenientius. Octavianus postquam paullum addubitavisset, misericordia motus hominem sibi infensissimum propter filii merita servavit.

251. Octavianus in Italiam rediit, Romamque triumphans ingressus est. Tum bellis toto orbe compositis Jani gemini portas sua manu clausit, quæ tantummodo bis antea clausæ fuerant, primo sub Numa rege, iterum post primum

Punicum bellum. Tunc omnes præteritorum malorum oblivio cepit, populusque Romanus præsentis otii lætitia perfruitus est. Octaviano maximi honores a senatu delati sunt. Ipse Augustus cognominatus est, et in ejus honorem mensis Sextilis eodem nomine est appellatus, quod illo mense bellis civilibus finis esset impositus. Equites Romani natalem ejus biduo semper celebrarunt; senatus populusque Romanus universus cognomen Patris patriæ maximo consensu ei tribuerunt. Augustus præ gaudio lacrymans respondit his verbis: Compos factus sum votorum meorum; neque aliud mihi optandum est, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem videre possim.

252. Dictaturam, quam populus magna vi offerebat, Augustus genu nixus dejectaque ab humeris toga deprecatus est. Domini appellationem semper exhorruit, eamque sibi tribui edicto vetuit, immo de restituenda republica non semel cogitavit; sed reputans, et se privatum non sine periculo fore, et rempublicam plurium arbitrio commissum iri, summam retinuit potestatem; id vero studuit, ne quem novi status pœniteret. Bene de iis etiam, quos adversarios expertus fuerat, et sentiebat et loquebatur. Legentem aliquando unum e nepotibus invenit, quumque puer territus volumen Ciceronis, quod manu tenebat, veste tegeret, Augustus librum cepit, eoque statim reddito: Hic vir, inquit, fili mi, doctus fuit et patriæ amans.

253. Pedibus sæpe per urbem incedebat, summaque comitate adeuntes excipiebat; unde quum quidam libellum supplicem porrigens præ metu et reverentia nunc manum proferret, nunc retraheret: Putasne, inquit jocans Augustus, assem te elephanto dare? Eum aliquando convenit veteranus miles, qui vocatus in jus periclitabatur, rogavitque, ut sibi adesset. Statim Augustus unum e comitatu suo elegit advocatum, qui litigatorem commendaret. Tum veteranus exclamavit: At non ego, te periclitante bello Actiaco, vicarium quæsi, sed ipse pro te

pugnavi ; simulque detexit cicatrices. Erubuit Augustus, atque ipse venit in advocationem.

254. Quum post Actiacam victoriam Augustus Romam ingrederetur, occurrit ei inter gratulantes opifex quidam corvum tenens, quem instituerat hæc dicere : *Ave, Cæsar victor, Imperator*. Augustus avem officiosam miratus eam viginti millibus nummorum emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate pervenerat, affirmavit Augusto, illum habere et alium corvum, quem afferri postulavit. Allatus corvus verba, quæ didicerat, expressit : *Ave, Antoni victor, Imperator*. Nihil ea re exasperatus Augustus jussit tantummodo corvorum doctorem dividere acceptam mercedem cum contubernali. Salutatus similiter a psittaco, emi eum jussit.

255. Exemplo incitatus sutor quidam corvum instituit ad parem salutationem, sed quum parum proficeret, sæpe ad avem non respondentem dicebat : *Opera et impensa periit*. Tandem corvus cœpit proferre dictatam salutationem ; qua audita dum transiret, Augustus respondit : Satis domi talium saluatorum habeo. Tum corvus illa etiam verba adjecit, quibus dominum querentem audire solebat : *Opera et impensa periit* ; ad quod Augustus risit, atque avem emi jussit, quanti nullam adhuc emerat.

256. Solebat quidam Græculus descendenti e palatio Augusto honorificum aliquod epigramma porrigere. Id quum frustra sæpe fecisset, et tamen rursum eundem facturum Augustus videret, sua manu in charta breve exaravit Græcum epigramma, et Græculo venienti ad se obviam misit. Ille legendo laudare cœpit, mirarique tam voce, quam vultu gestuque. Dein quum accessit ad sellam qua Augustus vehebatur, demissa in pauperem crumenam manu paucos denarios protulit, quos principi daret : dixitque se plus daturum fuisse, si plus habuisset. Secuto omnium risu Græculum Augustus vocavit, eique satis grandem pecuniæ summam numerari jussit.

257. Augustus fere nulli se invitanti negabat. Ex-

ceptus igitur a quodam cœna satis parca et pene quotidiana, hoc tantum insusurravit: Non putabam, me tibi esse tam familiarem.

258. Augustus in quadam villa ægrotans noctes inquietas agebat, rumpente somnum ejus crebro noctuæ cantu; qua molestia quum liberari se vehementer cupere significasset, miles quidam aucupii peritus noctuamprehendendam curavit, vivamque Augusto attulit, spe ingentis præmii: cui Augustus mille nummos dari jussit; at ille minus dignum præmium existimans dicere ausus est: Malo ut vivat, et avem dimisit. Imperatori nec ad irascendum causa deerat, nec ad ulciscendum potestas; hanc tamen injuriam æquo animo tulit Augustus, hominemque impunitum abire passus est.

259. Augustus amicitias non facile admisit, et admissas constanter retinuit; imprimis familiarem habuit Mæcenatem equitem Romanum, qui ea, qua apud principem valebat, gratia ita semper usus est, ut prodesset omnibus, quibus posset, noceret nemini. Mira erat ejus ars et libertas in flectendo Augusti animo, quum hunc ira incitatum videret. Jus aliquando dicebat Augustus, et multos morte damnaturus videbatur. Aderat tunc Mæcenas, qui circumstantium turbam perrumpere, et ad tribunal propius accedere conatus est; quum id frustra tentasset, in tabella scripsit hæc verba: Surge tandem, carnifex; eamque tabellam ad Augustum projecit, qua lecta Augustus statim surrexit, et nemo est morte mulctatus.

260. Habitavit Augustus in ædibus modicis, neque laxitate, neque cultu conspicuis, ac per annos amplius, quadraginta in eodem cubiculo hieme et æstate mansit. Supellex quoque ejus vix privatæ elegantiae erat. Idem tamen Romam, quam pro majestate imperii non satis ornatam invenerat, adeo excoluit, ut jure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Raro veste alia usus est, quam confecta ab uxore, sorore, filia, neptibusque. Altiuscula erant ejus calceamenta, ut

procerior, quam erat videretur. Cibi minimi erat atque vulgaris. Secundarium panem et pisciculos minutos et ficus virides maxime appetebat.

261. Augustus non amplius septem horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed ita, ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare non posset, lectores arcessebat, donec resumeret. Quum audisset senatorem quemdam, licet ære alieno oppressum, arcte et graviter dormire solitum, culcitram ejus magno pretio emit; mirantibus dixit: Habenda est ad somnum culcitra, in qua homo, qui tantum debebat, dormire potuit.

262. Exercitationes campestris equorum et armorum statim post bella civilia omisit, et ad pilam primo folliculumque transiit; mox animi laxandi causa modo piscabatur hamo, modo talis nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie et garrulitate amabiles undique conquirebat. Alea multum delectabatur, id quod ei vitio datum est. Tandem afflicta valetudine in Campaniam concessit, ubi remisso ad otium animo a nullo hilaritatis genere abstinuit. Supremo vitæ die, petito speculo, capillum sibi comi jussit, et amicos circumstantes percontatus est, vitæ mimum satisne commode egisset; adjecit et solitam clausulam: Edite strepitum, vosque omnes cum gaudio applaudite. Obiit Nolæ sextum et septuagesimum annum agens.

XIII. EXCERPTA POETICA.

1. POLLIO. (*Virgil. Ecl. iv.*)

Sicelides Musæ, paullo majora canamus!
Non ompes arbusta juvant humilesque myricæ;
Si canimus silvas, silvæ sint consule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo. 5
Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna;
Jam nova progenies cælo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo. 10
Teque adeo decus hoc ævi, te consule, inibit,
Pollio, et incipient magni procedere menses;
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille deum vitam accipiet divisque videbit 15
Permixtos heroas, et ipse videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,
Errantes hederas passim cum baccare tellus
Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho. 20
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et serpens, et fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum. 25
At simul heroum laudes, et facta parentis
Jam legere et quæ sit poteris cognoscere virtus:
Molli paullatim flavescet campus arista,

Incultisque rubens pendebit sentibus uva,
Et duræ quercus sudabunt roscida mella. 30

Pauca tamen suberunt priscæ vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri infindere sulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quæ vehat Argo
Delectos heroas : erunt etiam altera bella, 35
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.

Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet et ipse mari vector ; nec nautica pinus
Mutabit merces : omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem : 40
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator ;
Nec varios discet mentiri lana colores,
Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto :
Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos. 45

Talia sæcla, suis dixerunt, currite, fusis
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere O, magnos aderit jam tempus, honores,
Cara Deum soboles, magnum Jovis incrementum !
Aspice convexo nutantem pondere mundum, 50
Terrasque tractusque maris cælumque profundum :
Aspice, venturo lætantur ut omnia sæclo !
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta !
Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus, 55
Nec Linus, huic mater quamvis, atque huic pater adsit,
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum si judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se judice victum.

Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem : 60
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer ; cui non risere parentes,
Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

2. ÆNEAS APUD EVANDRUM. CLIPEUS ÆNEÆ.

(Virgil. Æn. lib. viii.)

Ut belli signum Laurenti Turnus ab arce
 Extulit, et rauco strepuerunt cornua cantu,
 Utque acres concussit equos, utque impulit arma,
 Extemplo turbati animi : simul omne tumultu
 Conjurat trepido Latium, sævitque juvenus 5
 Effera. Ductores primi Messapus et Ufens
 Contemptorque deum Mezentius undique cogunt
 Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.
 Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
 Qui petat auxilium, et, Latio consistere Teucros, 10
 Advectum Ænean classi victosque Penates
 Inferre et fatis regem se dicere posci,
 Edoceat, multasque viro se adjungere gentes
 Dardanio, et late Latio increbrescere nomen.
 Quid struat his cœptis, quem, si Fortuna sequatur, 15
 Eventum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
 Quam Turno regi, aut regi apparere Latino.
 Talia per Latium. Quæ Laomedontius heros
 Cuncta videns magno curarum fluctuat æstu ;
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc, 20
 In partesque rapit varias perque omnia versat :
 Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen aenis
 Sole repercussum aut radiantis imagine Lunæ
 Omnia pervolat late loca, jamque sub auras
 Erigitur, summique ferit laquearia tecti. 25
 Nox erat, et terras animalia fessa per omnes
 Alituum pécudumque genus sopor altus habebat :
 Cum pater in ripa, gelidique sub ætheris axe
 Æneas, tristi turbatus pectora bello,
 Procubuit, seramque dedit per membra quietem. 30
 Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amœno

Populeas inter senior se attollere frondes
 Visus ; eum tenuis glauco velabat amictu
 Carbasus, et crines umbrosa tegebat arundo :
 Tum sic affari, et curas his demere dictis : 35

O sate gente deum, Trojanam ex hostibus urbem
 Qui revehis nobis, æternaque Pergama servas,
 Expectate solo Laurenti arvisque Latinis,
 Hic tibi certa domus, certi, ne absiste, Penates ;
 Neu belli terrere minis : tumor omnis et iræ 40
 Concessere deum.

Jamque tibi, ne vana putes hæc fingere somnum,
 Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
 Triginta capitum fetus enixa, jacebit,
 Alba, solo recubans, albi circum ubera nati. 45

Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum,
 Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
 Ascanius clari condet cognominis Albam.
 Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod instat,
 Expedias victor, paucis, adverte, docebo. 50

Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
 Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti,
 Delegere locum, et posuere in montibus urbem
 Pallantis proavi de nomine Pallanteum.

Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina ; 55
 Hos castris adhibe socios, et fœdera junge.

Ipse ego te ripis et recto flumine ducam,
 Adversum remis superes subvectus ut amnem.
 Surge age, nate Dea, primisque cadentibus astris
 Junoni fer rite preces, iramque minasque 60

Supplicibus supera votis. Mihi victor honorem
 Persolves. Ego sum, pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas et pingua culta secantem,
 Cæruleus Thybris, cælo gratissimus amnis.
 Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus, exit. 65

Dixit, deinde lacu Fluviuſ se condidit alto,
 Ima petens : nox Ænean ſomnuſque reliquit.

Surgit, et ætherii spectans orientia Solis
 Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
 Sustulit, ac tales effudit ad æthera voces : 70
 Nymphæ, Laurentes Nymphæ, genus amnibus unde est ;
 Tuque, O Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
 Accipite Ænean, et tandem arcete periclis.
 Quo te cunque lacus, miserantem incommoda nostra,
 Fonte tenet, quocunque solo pulcherrimus exis, 75
 Semper honore meo, semper celebrabere donis,
 Corniger Hesperidum Fluvius regnator aquarum.
 Adsis O tantum, et propius tua numina firmes.

Sic memorat, geminasque legit de classe biremes,
 Remigioque aptat : socios simul instruit armis. 80
 Ecce autem subitum atque oculis mirabile monstrum,
 Candida per silvam cum fetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur sus :
 Quam pius Æneas tibi enim, tibi, maxima Juno,
 Mactat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram. 85
 Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
 Leniit, et tacita refluens ita substitit unda,
 Mitis ut in morem stagni placidæque paludis
 Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abesset.
 Ergo iter inceptum celerant rumore secundo. 90
 Labitur uncta vadis abies : mirantur et undæ,
 Miratur nemus insuetum fulgentia longe
 Scuta virum fluvio, pictasque innare carinas.
 Olli remigio noctemque diemque fatigant,
 Et longos superant flexus, variisque teguntur 95
 Arboribus, viridesque secant placido æquore silvas.

Sol medium cæli conscenderat igneus orbem,
 Cum muros arcemque procul et rara domorum
 Tecta vident, quæ nunc Romana potentia cælo
 Æquavit ; tum res inopes Evandrus habebat. 100
 Ocius advertunt proras, urbiq̃ue propinquant.

Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniadæ magno divisque ferebat

Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
 Una omnes juvenum primi pauperque senatus 105
 Tura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.
 Ut celsas videre rates, atque inter opacum
 Adlabi nemus, et tacitis incumbere remis;
 Terrentur visu subito, cunctique relictis
 Consurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas 110
 Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse,
 Et procul e tumultu: Juvenes, quæ causa subegit
 Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
 Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?
 Tum pater Æneas puppi sic fatûr ab alta, 115
 Paciferaeque manu ramum prætendit olivæ:
 Trojugenas ac tela vides inimica Latinis,
 Quos illi bello profugos egere superbo.
 Evandrum petimus. Ferte hæc, et dicite lectos
 Dardaniæ venisse duces, socia arma rogantes. 120
 Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:
 Egrederere O quicumque es, ait, coramque parentem
 Adloquere, ac nostris succede penatibus hospes.
 Excepitque manu, dextramque amplexus inhæsit.
 Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt. 125
 Tum regem Æneas dictis affatur amicis:
 Optime Grajugenum, cui me Fortuna præcari,
 Et vitta comptos voluit prætendere ramos,
 Non equidem extimui, Danaum quod ductor et Arcas
 Quodque a stirpe fores geminis conjunctus Atridis; 130
 Sed mea me virtus, et sancta oracula divum,
 Cognatique patres, tua terris didita fama,
 Conjunxere tibi, et fatis egere volentem.
 Dardanus, Iliacæ primus pater urbis et auctor,
 Electra, ut Graii perhibent, Atlantide cretus, 135
 Advehitur Teucros; Electram maximus Atlas
 Edidit, ætherios humero qui sustinet orbes.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
 Cyllenæ gelido conceptum vertice fudit;

- At Maiam, auditis si quicquam credimus, Atlas, 140
 Idem Atlas generat, cæli qui sidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 His fretus non legatos neque prima per artem
 Tentamenta tui pepigi : me, me ipse meumque
 Objeci caput, et supplex ad limina veni. 145
 Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bello
 Insequitur ; nos si pellant, nihil abfore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub juga mittant,
 Et mare, quod supra, teneant, quodque alluit infra.
 Accipe daque fidem. Sunt nobis fortia bello 150
 Pectora, sunt animi, et rebus spectata Juventus.
 Dixerat Æneas. Ille os oculosque loquentis
 Jamdudum et totum lustrabat lumine corpus.
 Tum sic pauca refert : Ut te, fortissime Teucrum,
 Accipio agnoscoque libens ! ut verba parentis 155
 Et vocem Anchisæ magni vultumque recordor !
 Nam memini Hesione visentem regna sororis
 Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,
 Protenus Arcadiæ gelidos invisere fines.
 Tum mihi prima genas vestibat flore juventa ; 160
 Mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
 Laomedontiaden ; sed cunctis altior ibat
 Anchises. Mihi mens juvenali ardebat amore
 Compellare virum, et dextræ conjungere dextram.
 Accessi, et cupidus Phenei sub mœnia duxi. 165
 Ille mihi insignem pharetram Lyciasque sagittas
 Discedens chlamydemque auro dedit intertextam,
 Frænaque bina, meus quæ nunc habet, aurea, Pallas.
 Ergo et, quam petitis, juncta est mihi fœdere dextra ;
 Et, lux cum primum terris se crastina reddet, 170
 Auxilio lætos dimittam, opibusque juvabo.
 Interea sacra hæc, quando huc venistis amici,
 Annua, quæ differre nefas, celebrate faventes
 Nobiscum, et jam nunc sociorum assuescite mensis.
 Hæc ubi dicta, dapes jubet et sublata reponi 175

Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili ;
 Præcipuumque toro et villosi pelle leonis
 Accipit Ænean, solioque invitat acerno.
 Tum lecti juvenes certatim aræque sacerdos
 Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris 180
 Dona laboratæ Cereris, Bacchumque ministrant.
 Vescitur Æneas, simul et Trojana juvenus,
 Perpetui tergo bovis et lustralibus extis.

Postquam exempta fames, et amor compressus edendi,
 Rex Evandrus ait : Non hæc sollemnia nobis, 185
 Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
 Vana superstitio veterumve ignara Deorum
 Imposuit : sævis, hospes Trojane, periclis
 Servati facimus, meritosque novamus honores.
 Jam primum saxis suspensam hanc aspice rupem : 190
 Disjectæ procul ut moles, desertaque montis
 Stat domus, et scopuli ingentem traxere ruinam.
 Hic spelunca fuit vasto submota recessu,
 Semihominis Caci facies quam dira tenebat,
 Solis inaccessam radiis ; semperque recenti 195
 Cæde tepebat humus ; foribusque affixa superbis
 Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
 Huic monstro Vulcanus erat pater : illius atros
 Ore vomens ignes magna se mole ferebat.
 Attulit et nobis aliquando optantibus ætas 200
 Auxilium adventumque dei. Nam maximus ultor,
 Tergemini nece Geryonæ spoliisque superbus,
 Alcides aderat, taurosque hac victor agebat
 Ingentes : vallemque boves amnemque tenebant.
 At furiis Caci mens effera, ne quid inausum 205
 Aut intentatum scelerisve dolive fuisset,
 Quattuor a stabulis præstanti corpore tauros
 Avertit, totidem forma superante juvencas.
 Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 Cauda in speluncam tractos versisque viarum 210
 Indiciis raptos saxo occultabat opaco.

Quærenti nulla ad speluncam signa ferebant.
Interea, cum jam stabulis saturata moveret
Amphitryoniades armenta abiturumque pararet,
Discessu mugire boves, atque omne querelis 215
Impleri nemus, et colles clamore relinqui.
Reddidit una boum vocem, vastoque sub antro
Mugiit, et Caci spem custodita fefellit.
Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
Felle dolor: rapit arma manu nodisque gravatum 220
Robur, et ærii cursu petit ardua montis.
Tum primum nostri Cacum videre timentem
Turbatumque oculis. Fugit ilicet ocior Euro,
Speluncamque petit; pedibus timor addidit alas.
Ut sese inclusit, ruptisque immane catenis 225
Dejecit saxum, ferro quod et arte paterna
Pendebat, fultosque emuniit objice postes,
Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemque
Accessum lustrans huc ora ferebat et illuc,
Dentibus infrendens. Ter totum fervidus ira 230
Lustrat Aventini montem; ter saxeâ tentat
Limina nequicquam; ter fessus valle resedit.
Stabat acuta silex, præcis undique saxis
Speluncæ dorso insurgens, altissima visu,
Dirarum nidis domus opportuna volucrum. 235
Hanc, ut prona jugo lævum incumbibat ad amnem,
Dexter in adversum nitens concussit, et imis
Avulsam solvit radicibus; inde repente
Impulit; impulsu quo maximus intonat æther,
Dissultant ripæ, refluitque exterritus amnis. 240
At specus et Caci detecta apparuit ingens
Regia, et umbrosæ penitus patuere cavernæ:
Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes, et regna recludat
Pallida, Dis invisâ; superque immane barathrum 245
Cernatur, trepidentque immisso lumine Manes.
Ergo insperata deprensus in luce repente,

- Inclusumque cavo saxo atque insueta rudentem,
 Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
 Advocat, et ramis vastisque molaribus instat. 250
 Ille autem, neque enim fuga jam super ulla pericli,
 Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
 Evomit, involvitque domum caligine cæca,
 Prospectum eripiens oculis, glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem commixtis igne tenebris. 255
 Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
 Præcipiti jecit saltu, qua plurimus undam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus æstuat atra.
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Corripit, in nodum complexus, et angit-inhærens 260
 Elisos oculos et siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra revulsis,
 Abstractæque boves abjuratæque rapinæ
 Cælo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
 Protrahitur. Nequeunt expleri corda tuendo 265
 Terribiles oculos, vultum villosaque setis
 Pectora semiferi atque extinctos faucibus ignes.
- Ex illo celebratus honos, lætique minores
 Servavere diem, primusque Potitius auctor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri. 270
 Hanc aram luco statuit: quæ Maxima semper
 Dicetur nobis, et erit quæ maxima semper.
 Quare agite, O juvenes, tantarum in munere laudum
 Cingite fronde comas et pocula porgite dextris,
 Communemque vocate Deum et date vina volentes. 275
 Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra
 Velavitque comas foliisque innexa pependit,
 Et sacer implevit dextram scyphus. Ocius omnes
 In mensam læti libant divosque precantur.
- Devexo interea propior fit Vesper Olympo; 280
 Jamque sacerdotes primusque Potitius ibant
 Pellibus in morem cincti, flammasque ferebant.
 Instaurant epulas, et mensæ grata secundæ

Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
 Tum Salii ad cantus incensa altaria circum, 285
 Populeis adsunt evincti tempora ramis,
 Hic juvenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
 Herculeas et facta ferunt; ut prima novercæ
 Monstra manu, geminosque premens eliserit angues;
 Ut bello egregias idem disjecerit urbes, 290
 Trojamque Œchaliæque; ut duros mille labores
 Rege sub Eurystheo, fatis Junonis iniquæ,
 Pertulerit. Tu nubigenas, invicte, bimembres,
 Hylæumque Pholumque, manu, tu Cresia mactas
 Prodigia, et vastum Nemeæ sub rupe leonem. 295
 Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci
 Ossa super recubans antro semesa cruento.
 Nec te ullæ facies, non terruit ipse Typhoeus,
 Arduus arma tenens: non te rationis egentem
 Lernæus turba capitum circumstetit anguis. 300
 Salve, vera Jovis proles, decus addite divis,
 Et nos et tua dexter adi pede sacra secundo.
 Talia carminibus celebrant; super omnia Caci
 Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
 Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant. 305
 Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
 Perfectis referunt. Ibat rex obsitus ævo,
 Et comitem Ænean juxta natumque tenebat
 Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
 Miratur, facilesque oculos fert omnia circum 310
 Æneas, capiturque locis, et singula lætus
 Exquiratque auditque virum monumenta priorum.
 Tum rex Evandrus, Romanæ conditor arcis:
 Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant,
 Gensque virum truncis et duro robore nata: 315
 Queis nequæ mos neque cultus erat, nec jungere tauros,
 Aut componere opes norant, aut parcere parto;
 Sed rami atque asper victu venatus alebat.
 Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo

Arma Jovis fugiens et regnis exul adeptis. 320

Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Aurea quæ perhibent, illo sub rege fuerunt
Sæcula: sic placida populos in pace regebat; 325
Deterior donec paullatim ac decolor ætas
Et belli rabies et amor successit habendi.

Tum manus Ausonia et gentes venere Sicanæ,
Sæpius et nomen posuit Saturnia tellus;
Tum reges asperque immani corpore Thybris, 330
A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
Diximus; amisit verum vetus Albula nomen.

Me pulsum patria pelagique extrema sequentem
Fortuna omnipotens et ineluctabile fatum
His posuere locis, matrisque egere tremenda 335
Carmentis Nymphæ monita et deus auctor Apollo.

Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat et aram
Et Carmentalem Romani nomine portam
Quam memorant, Nymphæ priscum Carmentis honorem,
Vatis fatidicæ, cecinit quæ prima futuros 340
Æneadas magnos et nobile Pallanteum.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Rettulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.
Nec non et sacri monstrat nemus Argileti, 345

Testaturque locum, et letum docet hospitibus Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem et Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
Jam tum religio pavidos terrebat agrestes
Dira loci; jam tum silvam saxumque tremebant. 350

Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem,
Quis deus incertum est, habitat deus. Arcades ipsum
Credunt se vidisse Jovem, cum sæpe nigrantem
Ægida concuteret dextra, nimbosque cieret.
Hæc duo præterea disjectis oppida muris, 355

Reliquias veterumque vides monumenta virorum.
 Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem :
 Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Evandri, passimque armenta videbant 360
 Romanoque foro et lautis mugire Carinis.
 Ut ventum ad sedes : Hæc, inquit, limina victor
 Alcides subiit ; hæc illum regia cepit.
 Aude, hospes, contemnere opes, et te quoque dignum
 Finge deo, rebusque veni non asper egenis. 365
 Dixit, et angusti subter fastigia tecti
 Ingentem Ænean duxit, stratisque locavit,
 Effultum foliis et pelle Libystidis ursæ.

Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.
 At Venus haud animo nequicquam exterrita mater, 370
 Laurentumque minis et duro mota tumultu,
 Vulcanum alloquitur, thalamoque hæc conjugis aureo
 Incipit, et dictis divinum adspirat amorem :
 Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
 Debita casurasque inimicis ignibus arces, 375
 Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
 Artis opisque tuæ ; nec te, carissime conjux,
 Incassumve tuos volui exercere labores,
 Quamvis et Priami deberem plurima natis,
 Et durum Æneæ flevissem sæpe laborem. 380
 Nunc Jovis imperiis Rutulorum constitit oris :
 Ergo eadem supplex venio, et sanctum mihi numen
 Arma rogo, genitrix nato. Te filia Nerei,
 Te potuit lacrymis Tithonia flectere conjux.
 Aspice qui coëant populi, quæ mœnia clausis 385
 Ferrum acuant portis in me excidiumque meorum.

Tum pater æterno fatur devinctus amore :
 Quid causas petis ex alto ? fiducia cessit 395
 Quo tibi, diva, mei ? Similis si cura fuisset,
 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset,

Nec pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
 Stare decemque alios Priamum superesse per annos.
 Et nunc, si bellare paras, atque hæc tibi mens est, 400
 Quicquid in arte mea possum promittere curæ,
 Quod fieri ferro liquidove potest electro,
 Quantum ignes animæque valent, absiste precando
 Viribus indubitare tuis.

Inde, ubi prima quies medio jam noctis abactæ
 Curriculo expulerat somnum, cum femina primum,
 Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva
 Impositum, cinerem et sopitos suscitât ignes, 410
 Noctem addens operi, famulasque ad lumina longo
 Exercet penso, castum ut servare cubile
 Conjugis et possit parvos educere natos:
 Haud secus Ignipotens nec tempore segnior illo
 Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit. 415

Insula Sicaniùm juxta latus Æoliamque
 Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
 Quam subter specus et Cyclopum exesa caminis
 Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis 420
 Stricturæ Chalybum, et fornacibus ignis anhelat,
 Vulcani domus, et Vulcania nomine tellus.
 Huc tunc Ignipotens cælo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro, 424
 Brontesque Steropesque et nudus membra Pyracmon.
 His informatum manibus jam parte polita
 Fulmen erat, toto genitor quæ plurima cælo
 Dejecit in terras, pars imperfecta manebat.
 Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
 Addiderant, rutili tres ignis et alitis Austri. 430
 Fulgores nunc terrificos sonitumque metumque
 Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
 Parte alia Marti currumque rotasque volucres
 Instabant, quibus ille viros, quibus excitat urbes;

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma, 435
 Certatim squamis serpentum auroque polibant;
 Connexosque angues ipsamque in pectore divæ
 Gorgona, desecto vertentem lumina collo.

Tollite cuncta, inquit, cœptosque auferte labores,
 Ætnæi Cyclopes, et huc advertite mentem. 440

Arma acri facienda viro. Nunc viribus usus,
 Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
 Præcipitate moras. Nec plura effatus; at illi
 Ocius incubuere omnes pariterque laborem
 Sortiti. Fluit æs ravis aurique metallum, 445
 Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit.

Ingentem clipeum informant, unum omnia contra
 Tela Latinorum, septenosque orbibus orbes
 Impediunt. Alii ventosis follibus auras
 Accipiunt redduntque; alii stridentia tingunt 450
 Æra lacu. Gemit impositis incudibus antrum.

Illi inter sese multa vi brachia tollunt
 In numerum, versantque tenaci forcipe massam.

Hæc pater Æoliis properat dum Lemnius oris,
 Evandrum ex humili tecto lux suscitât alma 455
 Et matutini volucrum sub culmine cantus.

Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
 Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis:
 Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem,
 Demissa ab læva pantheræ terga retorquens. 460

Nec non et gemini custodes limine ab alto
 Præcedunt gressumque canes comitantur herilem.
 Hospitis Æneæ sedem et secreta petebat,
 Sermonum memor et promissi muneris, heros.
 Nec minus Æneas se matutinus agebat. 465

Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
 Congressi jungunt dextras, mediisque residunt
 Ædibus, et licito tandem sermone fruuntur.

Rex prior hæc:

Maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam 470

Res equidem Trojæ victas aut regna fatebor ;
 Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
 Exiguæ vires : hinc Tusco claudimur amni ;
 Hinc Rutulus premit, et murum circumsonat armis.
 Sed tibi ego ingentes populos opulentaque regnis 475
 Jungere castra paro, quam fors inopina salutem
 Ostentat : fatis huc te poscentibus affers.
 Haud procul hinc saxo colitur fundata vetusto
 Urbis Agyllinæ sedes, ubi Lydia quondam
 Gens, bello præclara, jugis insedit Etruscis. 480
 Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
 Imperio et sævis tenuit Mezentius armis.
 Quid memorem infandas cædes ? quid facta tyranni
 Efferâ ? Di capiti ipsius generique reservent.
 Mortua quin etiam jungebat corpora vivis, 485
 Componens manibusque manus atque oribus ora,
 Tormenti genus, et sanie taboque fluentes
 Complexu in misero longa sic morte necabat.
 At fessi tandem cives infanda furentem
 Armati circumstant ipsumque domumque, 490
 Obtruncant socios, ignem ad fastigia jactant.
 Ille inter cædem Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, et Turni defendier hospitis armis.
 Ergo omnis furiis surrexit Etruria justis ;
 Regem ad supplicium præsentî Marte reposcunt. 495
 His ego te, Ænea, ductorem millibus addam.
 Toto namque fremunt condensæ litore puppes,
 Signaque ferre jubent : retinet longævus haruspex,
 Fata canens : O Mæoniæ delecta juvenus, 499
 Flos veterum virtusque virum, quos justus in hostem
 Fert dolor, et merita accendit Mezentius ira ;
 Nulli fas Italo tantam subjungere gentem :
 Externos optate duces. Tum Etrusca resedit
 Hoc acies campo, monitis exterrita divum.
 Ipse oratores ad me regnique coronam 505
 Cum sceptro misit mandatque insignia Tarchon,

Succedam castris, Tyrrhenaque regna capessam.
Sed mihi tarda gelu sæclisque effeta senectus
Invidet imperium, seræque ad fortia vires.
Natum exhortarer, ni mixtus matre Sabella 510
Hinc partem patriæ traheret. Tu, cujus et annis
Et generi fatum indulget, quem numina poscunt,
Ingredere, O Teucrum atque Italum fortissime ductor.
Hunc tibi præterea, spes et solatia nostri,
Pallanta adjungam ; sub te tolerare magistro 515
Militiæ et grave Martis opus, tua cernere facta
Adsuescat, primis et te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
Lecta, dabo, totidemque suo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat, defixique ora tenebant 520
Æneas Anchisiades et fidus Achates ;
Multaque dura suo tristi cum corde putabant,
Ni signum cælo Cytherea dedisset aperto.
Namque improviso vibratus ab æthere fulgor
Cum sonitu venit, et ruere omnia visa repente, 525
Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clangor.
Suspiciunt : iterum atque iterum fragor increpat ingens :
Arma inter nubem, cæli in regione serena,
Per sudum rutilare vident et pulsa tonare.
Obstupuere animis alii ; sed Troïus heros 530
Agnovit sonitum et divæ promissa parentis.
Tum memorat : Ne vero, hospes, ne quære profecto
Quem casum portenta ferant ; ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram diva creatrix,
Si bellum ingrueret, Vulcaniaque arma per auras 535
Laturam auxiliò.
Heu quantæ miseris cædes Laurentibus instant !
Quas pœnas mihi, Turne, dabis ! quam multa sub undas
Scuta virum galeasque et fortia corpora volves,
Thybrî pater ! Poscant acies, et fœdera rumpant. 540
Hæc ubi dicta dedit, solio se tollit ab alto ;
Et primum Herculeis sopitas ignibus aras

Excitat, hesternumque Larem parvosque Penates
 Lætus adit ; mactant lectas de more bidentes
 Evandrus pariter, pariter Trojana juvenus. 545
 Post hinc ad naves graditur, sociosque revisit :
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Præstantes virtute legit ; pars cetera prona
 Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque. 550
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva :
 Ducunt exsortem Æneæ, quem fulva leonis
 Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.

Fama volat parvam subito vulgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrrheni ad limina regis. 555
 Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
 It timor, et major Martis jam apparet imago.
 Tum pater Evandrus dextram complexus euntis
 Hæret, inexpletum lacrymans, ac talia fatur :

O mihi præteritos referat si Juppiter annos, 560
 Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa
 Stravi, scutorumque incendi victor acervos,
 Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi ;
 Nascenti cui tres animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma movenda ; 565
 Ter leto sternendus erat : cui tunc tamen omnes
 Abstulit hæc animas dextra, et totidem exuit armis :
 Non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
 Nate, tuo ; neque finitimo Mezentius unquam,
 Huic capiti insultans, tot ferro sæva dedisset 570
 Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
 At vos, O superi, et divum tu maxime rector,
 Juppiter, Arcadii, quæso, miserescite regis,
 Et patrias audite preces. Si numina vestra
 Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant, 575
 Si visurus eum vivo et venturus in unum,
 Vitam oro : patior quemvis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minaris ;

Nunc O, nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
 Dum curæ ambigua, dum spes incerta futuri, 580
 Dum te, caræ puer, mea sera et sola voluptas,
 Complexu teneo; gravior neu nuntius aures
 Vulneret. Hæc genitor digressu dicta supremo
 Fundebat: famuli collapsum in tecta ferebant.

Jamque adeo exierat portis equitatus apertis, 585
 Æneas inter primos et fidus Achates,
 Inde alii Trojæ procures: ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde et pictis conspectus in armis:
 Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
 Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes, 590
 Extulit os sacrum cælo, tenebrasque resolvit.
 Stant pavidæ in muris matres, oculisque sequuntur
 Pulveream nubem et fulgentes ære catervas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt: it clamor, et agmine facto 595
 Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Est ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,
 Religione patrum late sacer; undique colles
 Inclusere cavi et nigra nemus abiete cingunt.
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos, 600
 Arvorum pecorisque deo, lucumque diemque,
 Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant
 Castra locis, celsoque omnis de colle videri
 Jam poterat legio, et latis tendebat in arvis. 605
 Huc pater Æneas et bello lecta juvenus
 Succedunt, fessique et equos et corpora curant.

At Venus æthereos inter dea candida nimbos
 Dona ferens aderat; natumque in valle reducta
 Ut procul egelido secretum flumine vidit, 610
 Talibus affata est dictis, seque obtulit ultro:
 En perfecta mei permissa conjugis arte
 Munera; ne mox aut Laurentes, nate, superbos,
 Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.

Dixit et amplexus nati Cytherea petivit ; 615
Arma sub adversa posuit radiantia quercu.

Ille, deæ donis et tanto lætus honore,
Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
Miraturque interque manus et brachia versat
Terribilem cristis galeam flammasque vomentem, 620

Fatiferumque ensem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem : qualis cum cærule nubes
Solis inardescit radiis, longeque refulget :
Tum leves ocreas electro auroque recocto,
Hastamque, et clipei non enarrabile textum. 625

Illic res Italas Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus venturique inscius ævi,
Fecerat Ignipotens : illic genus omne futuræ
Stirpis ab Ascanio, pugnataque in ordine bella.

Fecerat et viridi fetam Mavortis in antro 630
Procubuisse lupam : geminos huic ubera circum
Ludere pendentes pueros, et lambere matrem
Impavidos ; illam tereti cervice reflexam
Mulcere alternos, et corpora fingere lingua. 634

Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
Consessu caveæ, magnis Circensibus actis,
Addiderat ; subitoque novum consurgere bellum
Romulidis Tatioque seni Curibusque severis.

Post idem inter se posito certamine reges
Armati Jovis ante aram paterasque tenentes 640
Stabant, et cæsa jungebant fœdera porca.

Haud procul inde citæ Mettum in diversa quadrigæ
Distulerant (at tu dictis, Albane, maneres),
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
Per silvam, et sparsi rorabant sanguine vepres. 645

Nec non Tarquinius ejectum Porsenna jubebat
Accipere, ingentique urbem obsidione premebat.
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti similem, similemque minanti
Aspiceres, pontem auderet quod vellere Cocles, 650

Et fluvium vinclis innaret Clœlia ruptis.

In summo custos Tarpeïæ Manlius arcis
Stabat pro templo, et Capitolia celsa tenebat;
Romuleoque recens horrebat regia culmo.

Atque hic auratis volitans argenteus anser 655

Porticibus, Gallos in limine adesse canebat:
Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,
Defensi tenebris et dono noctis opacæ.

Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis;
Virgatis lucent sagulis; tum lactea colla 660

Auro innectuntur: duo quisque Alpina coruscant
Gæsa manu, scutis protecti corpora longis.

Hic exultantes Salios, nudosque Lupercos,
Lanigerosque apices, et lapsa ancilia cælo
Extuderat: castæ ducebant sacra per urbem 665

Pilentis matres in mollibus. Hinc procul addit
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis,
Et scelerum poenas, et te, Catilina, minaci
Pendentem scopulo, Furiarumque ora trementem:
Secretosque pios; his dantem jura Catonem. 670

Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea, sed fluctu spumabant cærula cano;
Et circum argento clari delphines in orbem
Æquora verrebant caudis, æstumque secabant.
In medio classes æratas, Actia bella, 675

Cernere erat; totumque instructo Marte videres
Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.

Hinc Augustus agens Italos in prælia Cæsar,
Cum patribus populoque, Penatibus, et magnis Dis,
Stans celsa in puppi; geminas cui tempora flammas 680
Læta vomunt, patriumque aperitur vertice sidus.

Parte alia ventis et dis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui, belli insigne superbum,
Tempora navali fulgent rostrata corona.

Hinc ope barbarica variisque Antonius armis 685
Victor ab Auroræ populis et litore rubro

Ægyptum viresque Orientis et ultima secum
 Bactra vehit; sequiturque, nefas! Ægyptia conjux.
 Una omnes ruere, ac totum spumare, reductis
 Convulsum remis rostrisque tridentibus, æquor. 690

Alta petunt: pelago credas innare revulsas
 Cycladas, aut montes concurrere montibus altos:
 Tanta mole viri turritis puppibus instant.
 Stuppea flamma manu telisque volatile ferrum
 Spargitur; arva nova Neptunia cæde rubescunt. 695

Regina in mediis patrio vocat agmina sistro;
 Necdum etiam geminos a tergo respicit angues.
 Omnigenumque deum monstra et latrator Anubis
 Contra Neptunum et Venerem contraque Minervam
 Tela tenent. Sævitur medio in certamine Mavors 700

Cælatus ferro, tristesque ex æthere Diræ,
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla,
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Ægyptus et Indi, 705
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.

Ipsa videbatur ventis regina vocatis
 Vela dare, et laxos jam jamque immittere funes.
 Illam inter cædes pallentem morte futura
 Fecerat Ignipotens undis et Iapyge ferri; 710
 Contra autem magno mærentem corpore Nilum
 Pandentemque sinus et tota veste vocantem
 Cæruleum in gremium latebrosaque flumina victos.

At Cæsar, triplici investus Romana triumpho
 Mœnia, dis Italis votum immortale sacrabat, 715
 Maxima ter centum totam delubra per urbem.
 Lætitia ludisque viæ plausuque fremebant:
 Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ;
 Ante aras terram cæsi stravere juvenci.

Ipsa sedens niveo candentis limine Phœbi, 720
 Dona recognoscit populorum aptatque superbis
 Postibus: incedunt victæ longo ordine gentes,

Quam variæ linguis, habitu tam vestis et armis.
 Hic Nomadum genus et discinctos Mulciber Afros,
 Hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos 725
 Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
 Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis,
 Indomitique Dahæ, et pontem indignatus Araxes.
 Talia per clipeum Vulcani, dona parentis,
 Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet, 730
 Attollens humero famamque et fata nepotum.

3. INGENII DECUS IMMORTALE. (*Propert. iii. 1.*)

Callimachi manes, et Coi sacra Philetæ,
 In vestrum, quæso, me sinite ire nemus.
 Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos
 Itala per Grajos orgia ferre choros.
 Multi, Roma, tuas laudes annalibus addent, 5
 Qui finem imperii Bactra futura canent.
 Sed quod pace legas, opus hoc de monte Sororum
 Detulit intacta pagina nostra via.
 Mollia, Pegasides, vestro date sarta poetæ :
 Non faciet capiti dura corona meo. 10
 At mihi quod vivo detraxerit invida turba,
 Post obitum duplici fenore reddet Honos.
 Omnia post obitum fingit majora vetustas :
 Majus ab exequiis nomen in ora venit.
 Nam quis equo pulsas abiegnos nosceret arces, 15
 Fluminaque Hæmonio comminus isse viro,
 Idæum Simoenta Jovis cunabula parvi,
 Hectora per campos ter maculasse rotas?
 Deiphobumque Helenumque et Pulydamanta, et in armis
 Qualemcumque Parin vix sua nosset humus. 20
 Exiguo sermone fores nunc, Ilion et tu
 Troja bis Oetæi numine capta dei.

- Necnon ille tui casus memorator Homerus 15
Posteritate suum crescere sensit opus.
Meque inter seros laudabit Roma nepotes;
Illum post cineres auguror ipse diem.
Ne mea contempto lapis indicet ossa sepulcro.
Provisum est, Lycio vota probante Deo. 20
Carminis interea nostri redeamus in orbem,
Gaudeat ut solito tacta puella sono.
Orphea detinuisse feras et concita dicunt
Flumina Threïcia sustinuisse lyra;
Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem 25
Sponte sua in muri membra coisse ferunt;
Quinetiam, Polypheme, fera Galatea sub Ætna
Ad tua rorantes carmina flexit equos:
Miremur, nobis et Baccho et Apolline dextro,
Turba puellarum si mea verba colit? 30
Quod non Tænariis domus est mihi fulta columnis,
Nec camera auratas inter eburna trabes,
Nec mea Phæacas æquant pomaria silvas,
Non operosa rigat Marcius antra liquor:
At Musæ comites, et carmina cara legenti, 35
Et defessa choris Calliopea meis.
Fortunata, meo si qua es celebrata libello!
Carmina erunt formæ tot monumenta tuæ.
Nam neque Pyramidum sumptus ad sidera ducti,
Nec Jovis Elei cælum imitata domus, 40
Nec Mausolei dives fortuna sepulcri
Mortis ab extrema conditione vacat.
Aut illis flamma aut imber subducet honores,
Annorum aut ictu pondera victa ruent:
At non ingenio quæsitum nomen ab ævo 45
Excidet: ingenio stat sine morte decus.

4. PENELOPE ULIXI. (*Ovid. Heroid. i.*)

Hanc tua Penelope lento tibi mittit, Ulixè,
 Nil mihi rescribas ut tamen; ipse veni.
 Troja jacet certe, Danaïs invisa puellis:
 Vix Priamus tanti totaque Troja fuit.
 O utinam tunc, quum Lacedæmona classe petebat, 5
 Obrutus insanis esset adulter aquis!
 Non ego deserto jacuissem frigida lecto,
 Nec quererer tardos ire relictæ dies:
 Nec mihi, quærenti spatiosam fallere noctem,
 Lassaret viduas pendula tela manus. 10
 Quando ego non timui graviora pericula veris?
 Res est solliciti plena timoris amor.
 In te fingebam violentos Troas ituros:
 Nomine in Hectoreo pallida semper eram.
 Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore victum, 15
 Antilochus nostri causa timoris erat;
 Sive Menœtiaden falsis cecidisse sub armis,
 Flebam successu posse carere dolos.
 Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat hastam;
 Tlepolemi leto cura novata mea est. 20
 Denique, quisquis erat castris jugulatus Achivis,
 Frigidius glacie pectus amantis erat.
 Sed bene consuluit casto Deus æquus amor:
 Versa est in cinerem sospite Troja viro.
 Argolici rediere duces; altaria fumant: 25
 Ponitur ad patrios barbara præda Deos.
 Grata ferunt Nymphæ pro salvis dona maritis:
 Illi victa suis Troïa fata canunt.
 Mirantur justique senes trepidæque puellæ:
 Narrantis conjux pendet ab ore viri. 30

Atque aliquis posita monstrat fera prælia mensa,
 Pingit et exiguo Pergama tota mero:
 Hac ibat Simois, hic est Sigeia tellus,
 Hic steterat Priami regia celsa senis ;
 Illic Æacides, illic tendebat Ulixes ; 35
 Hic lacer admissos terruit Hector equos.
 Omnia namque tuo senior, te quærere misso,
 Rettulerat nato Nestor : at ille mihi.
 Rettulit et ferro Rhesumque Dolonaque cæsos ;
 Utque sit hic somno proditus, ille dolo. 40
 Ausus es, O nimium nimiumque oblite tuorum,
 Thracia nocturno tangere castra dolo,
 Totque simul mactare viros, adjutus ab uno.
 At bene cautus eras et memor ante mei.
 Usque metu micuere sinus, dum victor amicum 45
 Dictus es Ismariis isse per agmen equis.
 Sed mihi quid prodest vestris disjecta lacertis
 Ilios, et, murus quod fuit ante, solum,
 Si maneo, qualis Troja durante manebam,
 Virque mihi, dempto fine carendus, abes ? 50
 Diruta sunt aliis, uni mihi Pergama restant,
 Incola captivo quæ bove victor arat.
 Jam seges est, ubi Troja fuit, resecandaque falce
 Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.
 Semisepulta virum curvis feriuntur aratris 55
 Ossa : ruinosas occulit herba domos.
 Victor abes ; nec scire mihi, quæ causa morandi,
 Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.
 Quisquis ad hæc vertit peregrinam litora puppim,
 Ille mihi de te multa rogatus abit. 60
 Quamque tibi reddat, si te modo viderit usquam,
 Traditur huic digitis charta notata meis.
 Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arva,
 Misimus : incerta est fama remissa Pylo.
 Misimus et Sparten : Sparte quoque nescia veri. 65
 Quas habitas terras aut ubi lentus abes ?

- Utilius starent etiam nunc mœnia Phœbi:
 Irascor votis heu levis ipsa meis:
Scirem ubi pugnares, et tantum bella timerem,
 Et mea cum multis juncta querela foret. 70
Quid timeam, ignoro, timeo tamen omnia demens,
 Et patet in curas area lata meas.
Quæcunque æquor habet, quæcunque pericula tellus,
 Tam longæ causas suspicor esse moræ.
Hæc ego dum stulte meditor, quæ vestra libido est, 75
 Esse peregrino captus amore potes.
Forsitan et narres, quam sit tibi rustica conjux,
 Quæ tantum lanas non sinat esse rudes.
Fallar, et hoc crimen tenues vanescat in auras;
 Neve, revertendi liber, abesse velis. 80
Me pater Icarius viduo discedere lecto
 Cogit, et immensas increpat usque moras.
Increpet usque licet: tua sum, tua dicar oportet
 Penelope: conjux semper Ulixis ero.
Ille tamen pietate mea precibusque pudicis 85
 Frangitur, et vires temperat ipse suas.
Dulichii Samiique et, quos tulit alta Zacynthos,
 Turba ruunt in me luxuriosa, proci,
Inque tua regnant, nullis prohibentibus, aula:
 Viscera nostra, tuæ dilaniantur opes. 90
Quid tibi Pisandrum Polybumque Medontaque dirum,
 Eurymachique avidas Antinoique manus
Atque alios referam, quos omnes turpiter absens
 Ipse tuo partis sanguine rebus alis?
Irus egens, pecorisque Melanthius actor edendi, 95
 Ultimus accedunt in tua damna pudor.
Tres sumus imbelles numero, sine viribus uxor,
 Laërtesque senex, Telemachusque puer.
Ille per insidias pene est mihi nuper ademptus,
 Dum parat, invitis omnibus, ire Pylon. 100
Di precor hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis,
 Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Hoc faciunt custosque boum longævaque nutrix ;
 Tertius, immundæ cura fidelis haræ.
 Sed neque Laërtes, ut qui sit inutilis armis, 105
 Hostibus in mediis regna tenere valet.
 Telemacho veniet (vivat modo) fortior ætas :
 Nunc erat auxiliis illa tuenda patris.
 Nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis :
 Tu citius venias portus et ara tuis. 110
 Est tibi sitque precor natus, qui mollibus annis
 In patrias artes erudiendus erat.
 Respice Laërten : ut jam sua lumina condas,
 Extremum fati sustinet ille diem.
 Certe ego, quæ fueram te discedente puella, 115
 Protinus ut redeas, facta videbor anus.

5. MEDEA JASONI (*Ovid. Heroid. xii.*)

At tibi Colchorum (memini) regina vacavi,
 Ars mea quum peteres ut tibi ferret opem.
 Tunc, quæ dispensant mortalia fila, sorores
 Debuerant fusos evoluisse meos.
 Tunc potui Medea mori bene : quidquid ab illo 5
 Produxi vitæ tempore, pœna fuit.
 Hei mihi ! cur unquam juvenilibus acta lacertis
 Phryxeam petiit Pelias arbor ovem ?
 Cur unquam Colchi Magnetida vidimus Argo,
 Turbaque Phasiacam Graja bibistis aquam ? 10
 Cur mihi plus æquo flavi placuere capilli,
 Et decor et linguæ gratia ficta tuæ ?
 Aut semel in nostras quoniam nova puppis arenas
 Venerat, audaces attuleratque viros,
 Isset anhelatos non præmedicatus in ignes 15
 Immemor Æsonides oraque adunca boum,

- Semina jecisset, totidem sensisset et hostes,
 Ut caderet cultu cultor ab ipse suo,
 Quantum perfidiæ tecum, scelerate, perisset !
 Dempsta forent capiti quam mala multa meo ! 20
 Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas :
 Hac fruar : hæc de te gaudia sola feram.
 Jussus inexpertam Colchos advertere puppim,
 Intrasti patriæ regna beata meæ.
 Hoc illic Medea fui, nova nupta quod hic est : 25
 Quam pater est illi, tam mihi dives erat.
 Hic Ephyren bimarem, Scythia tenuis ille nivosa
 Omne tenet, Ponti qua plaga læva jacet.
 Accipit hospitio juvenes Æeta Pelasgos,
 Et premitis pictos corpora Graja toros. 30
 Tunc ego te vidi : tunc cœpi scire quid esses :
 Illa fuit mentis prima ruina meæ.
 Ut vidi, ut perii ; nec notis ignibus arsi,
 Ardet ut ad magnos pinea tæda Deos.
 Et formosus eras, et me mea fata trahebant : 35
 Abstulerant oculi lumina nostra tui.
 Perfide, sensisti : quis enim bene celat amorem ?
 Eminet indicio prodita flamma suo.
 Dicitur interea tibi lex, ut dura ferorum
 Insolito premeres vomere colla boum. 40
 Martis erant tauri plus quam per cornua sævi,
 Quorum terribilis spiritus ignis erat :
 Ære pedes solidi, prætentæque naribus æra ;
 Nigra per adflatus hæc quoque facta suos.
 Semina præterea populos genitura juberis 45
 Spargere devota lata per arva manu,
 Qui peterent secum natis tua corpora telis :
 Illa est agricolæ messis iniqua suo.
 Lumina custodis succumbere nescia somno
 Ultimus est aliqua decipere arte labor. 50
 Dixerat Æetes : mæsti consurgitis omnes,
 Mensaque purpureos deserit alta toros.

- Quam tibi nunc longe regnum dotale Creüsæ,
 Et socer, et magni nata Creontis erant?
 Tristis abis : oculis abeuntem prosequor udis : 55
 Et dixit tenui murmure lingua, Vale.
 Ut positum tetigi thalamo male saucia lectum ;
 Acta est per lacrymas nox mihi, quanta fuit.
 Ante oculos taurique truces segetesque nefandæ;
 Ante meos oculos pervigil anguis erat. 60
 Hinc amor, hinc timor est : ipsum timor auget amorem :
 Mane erat, et thalamo chara recepta soror
 Disjectamque comas aversaque in ora jacentem
 Invenit, et lacrymis omnia plena meis.
 Orat opem Minyis : petit altera, et alter habebit : 65
 Æsonio juveni, quod rogat illa, damus.
 Est nemus et piceis et frondibus ilicis atrum :
 Vix illud radiis solis adire licet.
 Sunt in eo, fuerantque diu, delubra Dianæ :
 Aurea barbarica stat dea facta manu. 70
 Nostin', an exciderunt mecum loca? Venimus illuc :
 Orsus es infido sic prior ore loqui :
 Jus tibi et arbitrium nostræ Fortuna salutis
 Tradidit ; inque tua vitaque morsque manu.
 Perdere posse sat est, si quem juvat ista potestas : 75
 Sed tibi servatus gloria major ero.
 Per mala nostra precor, quorum potes esse levamen,
 Per genus et numen cuncta videntis avi,
 Per triplicis vultus arcanaque sacra Dianæ,
 Et si forte alios gens habet ista deos, 80
 O virgo, miserere mei, miserere meorum,
 Effice me meritis tempus in omne tuum.
 Quod si forte virum non dedignare Pelasgum
 (Sed mihi tam faciles unde meosque Deos?),
 Spiritus ante meus tenues vanescat in auras, 85
 Quam thalamo, nisi tu, nupta sit ulla meo.
 Conscia sit Juno, sacris præfecta maritis ;
 Et dea, marmorea cujus in æde sumus.

- Hæc animum (et quota pars hæc sunt?) movere puellæ
 Simplicis, et dextræ dextera juncta meæ. 90
- Vidi etiam lacrymas : an pars est fraudis in illis?
 Sic cito sum verbis capta puella tuis.
- Jungis et æripedes inadusto corpore tauros,
 Et solidam jusso vomere findis humum.
- Arva venenatis pro semine dentibus imples : 95
 Nascitur et gladios scutaque miles habet.
- Ipsa ego, quæ dederam medicamina, pallida sedi,
 Cum vidi subitos arma tenere viros.
- Donec terrigenæ (facinus miserabile) fratres
 Inter se strictas conseruere manus. 100
- Pervigil ecce draco, squamis crepitantibus horrens,
 Sibilat, et torto pectore verrit humum.
- Dotis opes ubi tunc, ubi tunc tibi regia conjux,
 Quique maris gemini distinet Isthmos aquas?
- Illa ego, quæ tibi sum nunc denique barbara facta, 105
 Nunc tibi sum pauper, nunc tibi visa nocens,
- Flammea subduxi medicato lumina somno,
 Et tibi, quæ raperes, vellera tuta dedi.
- Proditus est genitor: regnum patriamque reliqui :
 Munus in exsilio quodlibet esse tuli. 110
- Virginitas facta est peregrini præda latronis:
 Optima, cum cara matre, relictæ soror.
- At non te fugiens sine me, germane, reliqui:
 Deficit hoc uno littera nostra locò.
- Quod facere ausa mea est, non audet scribere, dextra : 115
 Sic ego, sed tecum, dilaceranda fui.
- Nec tamen extimui (quid enim post illa timerem?)
 Credere me pelago femina, tamque nocens.
- Numen ubi est? ubi Di? meritas subeamus in alto
 Tu fraudis pœnas, credulitatis ego. 120
- Compressos utinam Symplegades elisissent,
 Nostraque adhærerent ossibus ossa tuis!
- Aut nos Scylla rapax canibus misisset edendos!
 (Debuit ingratis Scylla nocere viris.)

- Quæque vomit fluctus totidem, totidemque resorbet, 125
 Nos quoque Trinacriæ supposuisset aquæ !
 Sospes ad Hæmonias victorque reverteris urbes :
 Ponitur ad patrios aurea lana Deos.
 Quid referam Peliae natas pietate nocentes,
 Cæsaque virginea membra paterna manu ? 130
 Ut culpent alii, tibi me laudare necesse est,
 Pro quo sum toties esse coacta nocens.
 Ausus es O, (justo desunt sua verba dolori)
 Ausus es, Æsonia, dicere, cede domo.
 Jussa domo cessi, natis comitata duobus, 135
 Et, qui me sequitur semper, amore tui.
 Ut subito nostras Hymen cantatus ad aures
 Venit, et accenso lampades igne micant,
 Tibiaque effundit socialia carmina vobis,
 At mihi funerea flebiliora tuba, 140
 Pertimui ; nec adhuc tantum scelus esse putabam :
 Sed tamen in toto pectore frigus erat.
 Turbaruunt, et, Hymen ! clamant ; Hymenæe ! frequentant :
 Quo propior vox hæc, hoc mihi pejus erat.
 Diversi flebant servi lacrymasque tegebant : 145
 Quis vellet tanti nuntius esse mali ?
 Me quoque, quidquid erat, potius nescire juvabat :
 Sed tanquam scirem, mens mihi tristis erat.
 Cum minor e pueris jussus, studioque videndi,
 Constitit ad geminæ limina prima foris : 150
 Hic mihi ; Mater, abi ; pompam pater, inquit, Iäson
 Ducit, et adjunctos aureus urget equos.
 Protinus abscissa planxi mea pectora veste ;
 Tuta nec a digitis ora fuere meis.
 Ire animus mediæ suadebat in agmina turbæ, 155
 Sertaque compositis demere rapta comis.
 Vix me continui quin sic laniata capillos
 Clamarem, Meus est, injiceremque manus.
 Læse pater, gaude, Colchi gaudete relict ;
 Inferias umbræ fratris habete mei. 160

- Deseror (amissis regno patriaque domoque)
Conjuge, qui nobis omnia solus erat.
Serpentes igitur potui, taurosque furentes ;
Unum non potui perdomuisse virum ?
Quæque feros pepuli doctis medicatibus ignes, 165
Non valeo flammæ effugere ipsa meas ?
Ipsi me cantus herbæque artesque relinquunt ?
Nil dea, nil Hecates sacra potentis agunt ?
Non mihi grata dies : noctes vigilantur amaræ :
Nec tener in misero pectore somnus adest. 170
Quæ me non possum, potui sopire draconem :
Utilior cuivis, quam mihi, cura mea est.
Quos ego servavi, pellex amplectitur artus :
Et nostri fructus illa laboris habet.
Forsitan et, stultæ dum te jactare maritæ 175
Quæris, et injustis auribus apta loqui,
In faciem moresque meos nova crimina fingas ;
Rideat, et vitiis læta sit illa meis.
Rideat, et Tyrio jaceat sublimis in ostro ;
Flebit : et ardores vincet adusta meos. 180
Dum ferrum flammæque aderunt succusque veneni,
Hostis Medææ nullus inultus erit.
Quod si forte preces præcordia ferrea tangunt,
Nunc animis audi verba minora meis.
Tam tibi sum supplex, quam tu mihi sæpe fuisti ; 185
Nec moror ante tuos procubuisse pedes.
Si tibi sum vilis, communes respice natos :
Sæviet in partus dira noverca meos.
Et nimium similes tibi sunt et imagine tangor,
Et, quoties video, lumina nostra madent. 190
Per superos oro, per avitæ lumina flammæ,
Per meritum, et natos, pignora nostra, duos :
Redde torum, pro quo tot res insana reliqui ;
Adde fidem dictis ; auxiliumque refer.
Non ego te imploro contra taurosque virosque, 195
Utque tua serpens victa quiescat ope.

Te peto, quem merui, quem nobis ipse dedisti;
 Cum quo sum pariter facta parente parens.
 Dos ubi sit, quæris : campo numeravimus illo,
 Qui tibi, laturo vellus, arandus erat. 200
 Aureus ille aries, villo spectabilis aureo,
 Dos mea : Quam, dicam si tibi, Redde, neges.
 Dos mea tu sospes ; dos est mea, Graja juventus :
 I nunc, Sisypbias, improbe, confer opes.
 Quod vivis, quod habes nuptam socerumque potentem : 205
 Hoc ipsum, ingratus quod potes esse, meum est.
 Quos equidem actutum — sed quid prædicere pœnam
 Attinet ? ingentes parturit ira minas.
 Quo ferat ira, sequar : facti fortasse pigebit ;
 At piget infido consuluisse viro. 210
 Viderit ista Deus, qui nunc mea pectora versat ;
 Nescio quid certe mens mea majus agit.

6. POETARUM IMMORTALITAS. (*Ovid. Amor. i. 15.*)

Quid mihi, Livor edax, ignavos objicis annos ;
 Ingeniique vocas carmen inertis opus ?
 Non me more patrum, dum strenua sustinet ætas,
 Præmia militiæ pulverulenta sequi ;
 Nec me verbosas leges ediscere ; nec me 5
 Ingrato vocem prostituisse foro ?
 Mortale est, quod quæris, opus : mihi fama perennis
 Quæritur : in toto semper ut orbe canar.
 Vivet Mæonides, Tenedos dum stabit et Ide :
 Dum rapidas Simoïs in mare volvet aquas. 10
 Vivet et Ascræus, dum mustis uva tumebit,
 Dum cadet incurva falce resecta Ceres.
 Battiaades semper toto cantabitur orbe ;
 Quamvis ingenio non valet, arte valet.

Nulla Sophocleo veniet jactura cothurno:	15
Cum Sole et Luna semper Aratus erit.	
Dum fallax servus, durus pater, improba copa	
Vivent, dum nutrix blanda, Menandros erit.	
Ennius arte carens, animosique Accius oris,	
Casurum nullo tempore nomen habent.	20
Varronem primamque ratem quæ nesciat ætas,	
Aureaque Æsonio terga petita duci?	
Carmina sublimis tunc sunt peritura Lucreti,	
Exitio terras cum dabit una dies.	
Tityrus, et fruges, Æneïaque arma legentur,	25
Roma, triumphati dum caput orbis eris.	
Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,	
Discentur numeri, culte Tibulle, tui.	
Gallus et Hesperiiis, et Gallus notus Eois,	
Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.	30
Ergo, quum silices, quum dens patientis aratri	
Depereant ævo, carmina morte carent.	
Cedant carminibus reges, regumque triumphî;	
Cedat et auriferi ripa beata Tagi.	
Vilia miretur vulgus: mihi flavus Apollo	35
Pocula Castaliæ plena ministret aquæ.	
Sustineamque coma metuentem frigora myrtum,	
Atque a sollicito multus amante legar.	
Pascitur in vivis Livor: post fata quiescit;	
Tum suus ex merito quemque tuetur honos.	40
Ergo etiam, quum me supremus adederit ignis,	
Vivam; parsque mei multa superstes erit.	

7. DOMINÆ DESIDERIUM. (*Ovid. Amor. ii. 16.*)

Pars me Sulmo tenet Peligni tertia ruris;
 Parva, sed irriguis ora salubris aquis.

Sol licet admoto tellurem sidere findat,
Et micet Icarii stella proterva canis,
Arva pererrantur Peligna liquentibus undis, 5
Et viret in tenero fertilis herba solo.
Terra ferax Cereris, multoque feracior uvæ :
Dat quoque bacciferam Pallada rarus ager ;
Perque resurgentes rivis labentibus herbas
Gramineus madidam cespes obumbrat humum. 10
At meus ignis abest ; verbo peccavimus uno :
Quæ movet ardores, est procul ; ignis adest.
Non ego, si medius Polluce et Castore ponar,
In cæli sine te parte fuisse velim.
Solliciti jaceant terraque premantur iniqua, 15
In longas orbem qui secuere vias :
Aut juvenum comites jussissent ire puellas,
Si fuit in longas terra secanda vias.
Tum mihi, si premerem ventosas horridus Alpes,
(Dummodo cum domina) molle fuisset iter. 20
Cum domina Libycas ausim perrumpere Syrtes,
Et dare non æquis vela ferenda Notis.
Non, quæ virgineo portenta sub inguine latrant,
Nec timeam vestros, curva Malea, sinus :
Non qua, submersis ratibus saturata, Charybdis 25
Fundit et effusas ore resorbet aquas.
Quod si Neptunum ventosa potentia vincit,
Et subventuros auferet unda Deos,
Tu nostris niveos humeris impone lacertos :
Corpore nos facili dulce feremus onus. 30
Sæpe petens Hero juvenis tranaverat undas ;
Tunc quoque tranasset ; sed via cæca fuit.
At sine te, quamvis operosi vitibus agri
Me teneant, quamvis amnibus arva natent,
Et vocet in rivos parentem rusticus undam, 35
Frigidaque arboreas mulceat aura comas,
Non ego Pelignos videor celebrare salubres,
Non ego natalem, rura paterna, locum ;

Sed Scythiam Cilicasque feros viridesque Britannos,
 Quæque Prometheo saxa cruore rubent. 40
 Ulmus amat vitem, vitis non deserit ulmum :
 Separor a domina cur ego sæpe mea ?
 At mihi te comitem juraras usque futuram,
 Per me, perque oculos, sidera nostra, tuos.
 Verba puellarum, foliis leviora caducis, 45
 Irrita, quo visum est, ventus et unda ferunt.
 Si qua mei tamen est in te pia cura relictæ,
 Incipe pollicitis addere facta tuis :
 Parvaque quamprimum rapientibus esseda mannis,
 Ipsa per admissas concute lora jubas. 50
 At vos, qua veniet, tumidi subsidite montes,
 Et faciles curvis vallibus este viæ.

8. CEPHALUS ET PROCRIS. (*Ovid. A. A. iii. 687.*)

Est prope purpureos colles florentis Hymetti
 Fons sacer, et viridi cespite mollis humus.
 Silva nemus non alta facit : tegit arbutus herbam :
 Ros maris et lauri nigraque myrtus olent.
 Nec densæ foliis buxi fragilesque myricæ, 5
 Nec tenues cytisi cultaque pinus abest.
 Lenibus impulsæ Zephyris auraque salubri
 Tot generum frondes herbaque summa tremunt,
 Grata quies Cephalo : famulis canibusque relictis
 Lassus in hac juvenis sæpe resedit humo : 10
 Quoque meos releves æstus, cantare solebat,
 Accipienda sinu, mobilis Aura, veni.
 Conjugis ad timidæ aliquis male sedulus aures
 Auditos memori detulit ore sonos.
 Procris ut accepit nomen, quasi pellicis, Auræ, 15
 Excidit, et subito muta dolore fuit.

Palluit, ut seræ, lectis de vite racemis,
Pallescunt frondes, quas nova læsit hiems,
Quæque suos curvant matura cydonia ramos,
Cornaque adhuc nostris non satis apta cibus. 20
Ut rediit animus, tenues a pectore vestes
Rumpit, et indignas sauciat ungue genas.
Nec mora; per medias passis furibunda capillis
Evolat, ut thyrsos concita Baccha, vias.
Ut prope perventum, comites in valle relinquit: 25
Ipsa nemus tacito clam pede fortis init.
Jamque dies medius tenues contraxerat umbras,
Inque pari spatio vesper et ortus erant.
Ecce redit Cephalus silvis, Cyllenia proles,
Oraque fontana fervida tingit aqua. 30
Anxia, Procri, lates. Solitas jacet ille per herbas;
Et, Zephyri molles, Auraque, dixit, ades.
Ut patuit miseræ jucundus nominis error,
Et mens et rediit verus in ora color.
Surgit; et adpositas agitato corpore frondes 35
Movit, in amplexus uxor itura viri.
Ille, feram sonuisse ratus, juveniliter arcum
Corripit: in dextra tela fuere manu.
Quid facis, infelix? non est fera: supprime tela:
Me miserum! jaculo fixa puella tuo est. 40
Hei mihi! conclamat, fixisti pectus amicum:
Hic locus a Cephalo vulnera semper habet.
Ante diem morior, sed nulla pellice læsa:
Hoc faciet positæ te mihi, terra, levem.
Nomine suspectas jam spiritus exit in auras: 45
Labor io! cara lumina conde manu.
Ille sinu dominæ morientia corpora mæsto
Sustinet, et lacrymis vulnera sæva lavat.
Exit, et, incauto paullatim pectore lapsus,
Excipitur miseri spiritus ore viri. 50

9. UXOR FIDELIS. (*Ovid. Trist. v. 14.*)

Quanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
 O mihi me conjux carior, ipsa vides.
 Detrahat auctori multum Fortuna licebit,
 Tu tamen ingenio clara ferere meo.
 Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur, 5
 Nec potes in mæstos omnis abire rogos.
 Quumque viri casu possis miseranda videri,
 Invenies aliquas, quæ, quod es, esse velint;
 Quæ te, nostrorum cum sis in parte malorum,
 Felicem dicant invideantque tibi. 10
 Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
 Nil feret æd manes divitis umbra suos.
 Perpetui fructum donavi nominis, idque
 Quo dare nil potui munere majus, habes.
 Adde quod, ut rerum sola es tutela mearum, 15
 Ad te non parvi venit honoris onus;
 Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
 Judiciis debes esse superba viri.
 Quæ ne quis possit temeraria dicere, præsta:
 Et pariter serva meque piamque fidem. 20
 Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
 Et laudem probitas irreprehensa tulit.
 Par eadem nostra nunc est sibi facta ruina:
 Conspicuum virtus hic tua ponat opus.
 Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est,
 Et nihil officio nupta quod obstat habet. 26
 Cum deus intonuit, non se subducere nimbo,
 Id demum pietas, id socialis amor.
 Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet,
 Quæ maneat stabili, cum fugit illa, pede: 30
 Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
 Inque parum lætis ardua rebus adest;

Ut tempus numeres, per sæcula nulla tacetur,
 Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
 Adspicis, ut longo maneat laudabilis ævo 35
 Nomen inextinctum, Penelopea fides?
 Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
 Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
 Ut vivat fama conjux Phylaceia, cujus
 Iliacam celeri vir pede pressit humum? 40
 Nil opus est leto pro me, sed amore fideque:
 Non ex difficili fama petenda tibi est.
 Nec te credideris, quia non facis, ista moneri;
 Vela damus, quamvis remige puppis eat.
 Qui monet ut facias quod jam facis, ille monendo 45
 Laudat, et hortatu comprobat acta suo.

10. MÆROR INSANABILIS. (*Ovid. Epist. ex Pont. i. 3.*)

Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem,
 Qui miser est, ulli si suus esse potest.
 Reddita confusæ nuper solatia menti
 Auxilium nostris spemque tulere malis.
 Utque Machæoniis Pœantius artibus heros 5
 Lenito medicam vulnere sensit opem:
 Sic ego mente jacens, et acerbo saucius ictu,
 Admonitu cœpi fortior esse tuo:
 Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,
 Ut solet infuso vena redire mero. 10
 Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
 Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
 Ut multum nostræ demas de gurgite curæ,
 Non minus exhausto, quod superabit, erit.
 Tempore ducetur longo fortasse cicatrix: 15
 Horrent admotas vulnera cruda manus.

- Non est in medico semper, relevetur ut æger :
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas. 20
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte ; 25
Aut, ut sit, longa est extenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum præcepta jacentem,
Sumptaque sunt nobis pectoris arma tui,
Rursus amor patriæ, ratione valentior omni,
Quod tua texuerant scripta, retexit opus. 30
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebri vocari,
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine captos 35
Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore pejus?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausæ cavea Pandione natæ,
Nititur in silvas illa redire suas. 40
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones
(Nec feritas illos impedit) antra petunt.
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Efficere, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi, 45
Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis,
Fert ubi perpetuas obruta terra nives. 50
Non ager hic pomum, non dulces educat uvas :
Non salices ripa, robora monte virent.

- Neve fretum terra laudes magis, æquora semper
 Ventorum rabie, solibus orba, tument.
 Quocunque adspicias, campi cultore carentes, 55
 Vastaque, quæ nemo vindicet, arva jacent.
 Hostis adest, dextra lævaque a parte timendus,
 Vicinoque metu terret utrumque latus.
 Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
 Altera Sarmatica spicula missa manu. 60
 I nunc, et veterum nobis exempla virorum,
 Qui forti casum mente tulere, refer.
 Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
 Non usi reditus conditione dati.
 Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus; 65
 Pene minus nullo Smyrna petenda loco.
 Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus:
 Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
 Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
 Argolica primam sensit in urbe fugam: 70
 Pulsus Aristides patria Lacedæmona fugit:
 Inter quas dubium, quæ prior esset, erat.
 Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
 Thessalicamque adiit, hospes Achilles, humum.
 Exul ab Hæmonia Pirenida cessit ad undam, 75
 Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
 Liquit Agenorides Sidonia mœnia Cadmus,
 Poneret ut muros in meliore loco.
 Venit ad Adrastum Tydeus, Calydone fugatus;
 Et Teucrum Veneri grata recepit humus. 80
 Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
 Exulibus tellus ultima Tibur erat?
 Persequar ut cunctos, nulli datus omnibus ævis
 Tam procul a patria est, horridiorve locus.
 Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti, 85
 Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
 Nec tamen inficior, si possint nostra coïre
 Vulnera, præceptis posse coïre tuis.

Sed vereor, ne me frustra servare labores ;
 Neu juver admota perditus æger ope. 90
 Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis,
 Sed sim, quam medico, notior ipse mihi.
 Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
 Ad me pervenit, consuliturque boni.

11. ANTONII IMAGO. (*Martial. x. 32.*)

Hæc mihi quæ colitur violis pictura rosisque,
 Quos referat vultus, Cæciliane, rogas?
 Talis erat Marcus mediis Antonius annis.
 Primus: in hoc juvenem se videt ore senex.
 Ars utinam mores animumque effingere posset:
 Pulchrior in terris nulla tabella foret.

12. DEDICATIO PHASELL. (*Catull. iv.*)

Phaselus ille, quem videtis, hospites,
 Ait fuisse navium celerrimus,
 Neque ullius natantis impetum trabis
 Nequisse præterire, sive palmulis
 Opus foret volare, sive linteo. 5
 Et hoc negat minacis Adriatici
 Negare litus, insulasve Cycladas,
 Rhodumve nobilem, horridamve Thraciam,
 Propontida, trucemve Ponticum sinum,
 Ubi iste, post phaselus, antea fuit 10
 Comata silva; nam Cytorio in jugo
 Loquente sæpe sibilum edidit coma.
 Amastri pontica, et Cytore buxifer,
 Tibi hæc fuisse et esse cognitissima
 Ait phaselus, ultima ex origine 15

Tuo stetisse dicit in cacumine,
 Tuo imbuisse palmulas in æquore,
 Et inde tot per impotentia freta
 Herum tulisse, læva sive dextera
 Vocaret aura, sive utrumque Juppiter .20
 Simul secundus incidisset in pedem :
 Neque ulla vota litoralibus deis
 Sibi esse facta, quum veniret a mari
 Novissimo hunc ad usque limpidum lacum.
 Sed hæc prius fuere ; nunc recondita 25
 Senet quiete, seque dedicat tibi,
 Gemelle Castor, et gemelle Castoris.

13. SIRMIO. (*Catull. xxxi.*)

Peninsularum, Sirmio, insularumque
 Ocelle, quascunque in liquentibus stagnis
 Marique vasto fert uterque Neptunus :
 Quam te libenter, quamque lætus invisio,
 Vix mi ipse credens Thyniam atque Bithynos 5
 Liquisse campos, et videre te in tuto.
 O quid solutis est beatius curis ?
 Quum mens onus reponit, ac peregrino
 Labore fessi venimus larem ad nostrum,
 Desideratoque acquiescimus lecto. 10
 Hoc est, quod unum est pro laboribus tantis.
 Salve, O venusta Sirmio, atque hero gaude :
 Gaudete vosque Lydiæ lacus undæ.
 Ridete quidquid est domi cachinnorum.

14. AD FURIUM. (*Catull. xxvi.*)

Furi, villula nostra non ad Austri
 Flatus opposita est, nec ad Favoni,

Nec sævi Boreæ aut Apeliotæ,
 Verum ad millia quindecim et ducentos.
 O ventum horribilem atque pestilentem !

15. AD PLANCUM. (*Hor. Carm. i. 7.*)

Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
 Aut Epheson, bimarisve Corinthi
 Mœnia, vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
 Insignes, aut Thessala Tempe.
 Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem 5
 Carmine perpetuo celebrare, et
 Undique decerptam fronti præponere olivam.
 Plurimus, in Junonis honorem,
 Aptum dicet equis Argos ditesque Mycenæ.
 Me nec tam patiens Lacedæmon, 10
 Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
 Quam domus Albunæ resonantis,
 Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda
 Mobilibus pomaria rivis.
 Albus ut obscuro deterget nubila cœlo 15
 Sæpe Notus, neque parturit imbres
 Perpetuos ; sic tu sapiens finire memento
 Tristitiam vitæque labores
 Molli, Plance, mero ; seu te fulgentia signis
 Castra tenent, seu densa tenebit 20
 Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
 Cum fugeret, tamen uda Lyæo
 Tempora populea fertur vinxisse corona,
 Sic tristes affatus amicos :
 Quo nos cunque feret melior fortuna parente, 25
 Ibimus, O socii comitesque :
 Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro ;
 Certus enim promisit Apollo

Ambiguum tellure nova Salamina futuram.

O fortes pejoraque passi

30

Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas :

Cras ingens iterabimus æquor.

16. AD MERCURIUM. (*Hor. Carm. i. 10.*)

Mercuri, facunde nepos Atlantis,

Qui feros cultus hominum recentum

Voce formasti catus, et decoræ

More palæstræ ;

Te canam, magni Jovis et Deorum

5

Nuntium, curvæque lyræ parentem,

Callidum quidquid placuit jocoso

Condere furto.

Te, boves olim nisi reddidisses .

Per dolum amotas, puerum minaci

10

Voce dum terret, viduus pharetra

Risit Apollo.

Quin et Atridas, duce te, superbos,

Ilio dives Priamus relicto

Thessalosque ignes et iniqua Trojæ

15

Castra fefellit.

Tu pias lætis animas reponis

Sedibus, virgaque levem coerces

Aurea turbam, superis Deorum

Gratus et imis.

20

17. AD LEUCONOE. (*Hor. Carm. i. 11.*)

Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi

Finem di dederint, Leuconoe ; nec Babylonios

Tentaris numeros. Ut melius, quidquid erit, pati !

Seu plures hiemes, seu tribuit Juppiter ultimam,
 Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
 Tyrrhenum. Sapias ; vina liques, et spatio brevi
 Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
 Ætas : carpe diem, quam minimum credula postero.

5

18. AUGUSTI LAUS. (*Hor. Carm. i. 12.*)

Quem virum aut heroa lyra vel acri
 Tibia sumes celebrare, Clio?
 Quem deum? cujus recinet jocosa
 Nomen imago

5

Aut in umbrosis Heliconis oris,
 Aut super Pindo, gelidove in Hæmo?
 Unde vocalem temere insecutæ
 Orphea silvæ,

Arte materna rapidos morantem
 Fluminum lapsus celeresque ventos,
 Blandum et auritas fidibus canoris

10

Ducere quercus.

Quid prius dicam solitis Parentis
 Laudibus, qui res hominum ac deorum,
 Qui mare et terras variisque mundum

15

Temperat horis?

Unde nil majus generatur ipso,
 Nec viget quidquam simile aut secundum:
 Proximos illi tamen occupavit

Pallas honores.

20

Præliis audax, neque te silebo,
 Liber, et sævis inimica virgo
 Belluis; nec te, metuende certa
 Phœbe sagitta.

Dicam et Alciden puerosque Ledæ, 25
 Hunc equis, illum superare pugnīs
 Nobilem ; quorum simul alba nautis

Stella refulsit,
 Defluit saxis agitatus humor,
 Concidunt venti, fugiuntque nubes, 30
 Et minax (quod sic voluere) ponto
 Unda recumbit.

Romulum post hos prius, an quietum
 Pompili regnum memorem, an superbos
 Tarquini fasces, dubito, an Catonis 35
 Nobile letum.

Regulum et Scauros animæque magnæ
 Prodigum Paullum, superante Pœno,
 Gratus insigni referam Camena,
 Fabriciumque. 40

Hunc et incomptis Curium capillis
 Utilem bello tulit et Camillum
 Sæva paupertas et avitus apto
 Cum lare fundus.

Crescit occulto velut arbor ævo 45
 Fama Marcelli : micat inter omnes
 Julium sidus, velut inter ignes
 Luna minores.

Gentis humanæ pater atque custos,
 Orte Saturno, tibi cura magni 50
 Cæsaris fatis data : tu secundo
 Cæsare regnes.

Ille seu Parthos Latio imminentes
 Egerit justo domitos triumpho,
 Sive subjectos Orientis oræ 55
 Seras et Indos,

Te minor latum reget æquus orbem :
 Tu gravi curru quaties Olympum,
 Tu parum castis inimica, mltas
 Fulmina lucis. 60

19. LOCA DILECTA. (*Hor. Carm. ii. 6.*)

Septimi, Gades aditure mecum et
 Cantabrum indoctum juga ferre nostra et
 Barbaras Syrtes, ubi Maura semper

Æstuat unda :

Tibur Argeo positum colono
 Sit meæ sedes utinam senectæ,
 Sit modus lasso maris et viarum
 Militiæque.

5

Unde si Parcæ prohibent iniquæ,
 Dulce pellitis ovibus Galæsi
 Flumen et regnata petam Laconi
 Rura Phalanto.

10

Ille terrarum mihi præter omnes
 Angulus ridet, ubi non Hymetto
 Mella decedunt, viridique certat
 Bacca Venafro ;

15

Ver ubi longum, tepidasque præbet
 Juppiter brumas, et amicus Aulon
 Fertili Baccho minimum Falernis
 Invidet uvis.

20

Ille te mecum locus et beatæ
 Postulant arces : ibi tu calentem
 Debita sparges lacryma favillam
 Vatis amici.

20. VIVITUR PARVO BENE. (*Hor. Carm. ii. 16.*)

Otium Divos rogat in patenti
 Prensus Ægæo, simul atra nubes
 Condidit Lunam, neque certa fulgent
 Sidera nautis :

Otium bello furiosa Thrace,	5
Otium Medi pharetra decori,	
Grosophe, non gemmis neque purpura ve-	
nale neque auro.	
Non enim gazæ neque consularis	
Submovet lictor miseros tumultus	10
Mentis et curas laqueata circum	
Tecta volantes.	
Vivitur parvo bene, cui paternum	
Splendet in mensa tenui salinum,	
Nec leves somnos timor aut cupido	15
Sordidus aufert.	
Quid brevi fortes jaculamur ævo	
Multa? Quid terras alio calentes	
Sole mutamus? patriæ quis exsul	
Se quoque fugit?	20
Scandit æratas vitiosa naves	
Cura, nec turmas equitum relinquit,	
Ocior cervis et agente nimbos	
Ocior Euro.	
Lætus in præsens animus, quod ultra est,	25
Oderit curare, et amara lento	
Temperet risu. Nihil est ab omni	
Parte beatum.	
Abstulit clarum cita mors Achillem,	
Longa Tithonum minuit senectus,	30
Et mihi forsán, tibi quod negarit,	
Porriget hora.	
Te greges centum Siculæque circum	
Mugiunt vaccæ, tibi tollit hinnitum	
Apta quadrigis equa, te bis Afro	35
Murice tinctæ	
Vestiunt lanæ : mihi parva rura et	
Spiritum Graiæ tenuem Camenæ	
Parca non mendax dedit, et malignum	
Spernere vulgus.	40

21. DIVITI MORIENDUM. (*Hor. Carm. ii. 18.*)

Non ebur neque aureum
 Mea renidet in domo lacunar;
 Non trabes Hymettiae
 Premunt columnas ultima recisas
 Africa, neque Attali 5
 Ignotus heres regiam occupavi:
 Nec Laconicas mihi
 Trahunt honestæ purpuras clientæ.
 At fides et ingeni
 Benigna vena est, pauperemque dives 10
 Me petit. Nihil supra
 Deos lacesso, nec potentem amicum
 Largiora flagito,
 Satis beatus unicus Sabinis.
 Truditur dies die, 15
 Novæque pergunt interire lunæ.
 Tu secanda marmora
 Locas sub ipsum funus, et sepulcri
 Immemor struis domos,
 Marisque Baiis obstrepentis urges 20
 Submovere litora,
 Parum locuples continente ripa.
 Quid, quod usque proximos
 Revellis agri terminos, et ultra
 Limites clientium 25
 Salis avarus? Pellitur paternos
 In sinu ferens deos
 Et uxor et vir sordidosque natos.
 Nulla certior tamen
 Rapacis Orci fine destinata 30
 Aula divitem manet
 Herum. Quid ultra tendis? Æqua tellus

Pauperi recluditur

Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea

35

Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum atque Tantali

Genus coercet; hic levare functum
Pauperem laboribus

Vocatus atque non vocatus audit.

40

22. DIES FESTUS. (*Hor. Carm. iii. 28.*)

Festo quid potius die

Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde, strenua Cæcubum,

Munitæque adhibe vim sapientiæ.

Inclinare meridiem

5

Sentis, ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo

Cessantem Bibuli consulis amphoram.

Nos cantabimus invicem

Neptunum, et virides Nereidum comas:

10

Tu curva recines lyra

Latonam et celeris spicula Cynthiæ:

Summo carmine, quæ Cnidon

Fulgentesque tenet Cycladas et Paphon
Junctis visit oloribus,

15

Dicetur, merita Nox quoque nenia.

23. AD MÆCENATEM. (*Hor. Carm. iii. 29.*)

Tyrrhena regum progenies, tibi

Non ante verso lene merum cado

Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jam dudum apud me est. Eripe te moræ:	5
Ne semper udum Tibur et Æsulæ
Declive contempleris arvum et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam et
Molem propinquam nubibus arduis:	10
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ sine aulæis et ostro	15
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Ostendit ignem, jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos:	20
Jam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quærit et horridi
Dumeta Silvani, caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu, civitatem quis deceat status,	25
Curas, et Urbi sollicitus times
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit deus,	30
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum	35
In mare, nunc lapides adesos
Stirpesque raptas et pecus et domos
Volventis una, non sine montium	

Clamore vicinæque silvæ,
Quum fera diluvies quietos	40
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem
Dixisse, Vixi : cras vel atra
Nube polum Pater occupato,	
Vel sole puro : non tamen irritum,
Quodcunque retro est, efficiet, neque
Diffinget infectumque reddet
Quod fugiens semel hora vexit.	45
Fortuna sævo læta negotio et
Ludum insolentem ludere pertinax	50
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem : si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque	55
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci
Ne Cypriæ Tyriæque merces	60
Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret geminusque Pollux.	

24. AD MELPOMENEN. (*Hor. Carm. iv. 3.*)

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger

Curru ducet Achaico	5
Victorem, neque res bellica Deliis	
Ornatum foliis ducem,	
Quod regum tumidas contuderit minas,	
Ostendet Capitolio :	
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt	10
Et spissæ nemorum comæ	
Fingent Æolio carmine nobilem.	
Romæ principis urbium	
Dignatur soboles inter amabiles	
Vatum ponere me choro,	15
Et jam dente minus mordeor invido.	
O testudinis aureæ	
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas,	
O mutis quoque piscibus	
Donatura cynci, si libeat, sonum,	20
Totum muneris hoc tui est,	
Quod monstror digito prætereuntium	
Romanæ fidicen lyræ :	
Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.	

25. VERA LIBERTAS. (*Martial. ii. 68.*)

Quod te nomine jam tuo saluto,	
Quem regem et dominum prius vocabam,	
Ne me dixeris esse contumacem :	
Totis pilea sarcinis redemi.	
Reges et dominos habere debet,	5
Qui se non habet, atque concupiscit	
Quod reges dominique concupiscunt.	
Servum si potes, Ole, non habere,	
Et regem potes, Ole, non habere.	

TRANSLATIONS, NOTES,

AND

QUESTIONS.

THE Syntactical Examples in this Reading-Book are designed to be used in the following manner, when learnt for the first time :—

- I. Let each sentence be construed *viva voce* in the usual way, Latin words with English (*Servius Tullius*, *Servius Tullius*, *habebat*, *had*, &c.)
- II. Having the Latin before him, let the boy first read aloud a Latin sentence, and then recite the equivalent English.
- III. Having the English before him, let the boy first read an English sentence, and then recite the equivalent Latin.
- IV. Let the boy write down the Latin in the English order of construing, and the English interlineally beneath.
- V. Let him parse the Latin words in the same order, in writing, according to the method laid down in the Elementary Latin Grammar, § 100, p. 85, and afterwards *viva voce*, reciting the rules.

N.B. On first going over it may be well to ask no Syntax rules but those exemplified in the Lesson : the second time, all which have been heretofore learnt should be comprised. At this time also,

- I. The notes are to be studied, and the questions answered which appear under the English version.
- II. The portions of Arnold's book referred to, are to be learnt *pari passu* with this, including his Rules, Examples, and Questions, at the end of the volume.
- III. The last acquirement of the boys is, (when the Master has quoted the English of any Example here, or in Arnold's work,) to recite the Latin (including the Phrases here contained),

and, when required, to say the Rules exemplified. When they can do this fluently, they may be considered fit to attempt original Latin Prose Composition, and the translation of longer English sentences, beginning with those given in this book.

N.B. The questions within brackets refer to the Syntax Major, and may be deferred to the third reading of the Examples. The references, where no book is named, are to the Elementary Latin Grammar.

1. SUBSTANTIVE AND ADJECTIVE. p. 1.

(Arnold's Latin Prose Composition, § 4.)

1. Servius Tullius had one haughty daughter, another gentle. Also the-two sons of-Tarquinius Priscus were *widely*^a different in-manners. Tullia the-haughty *had-married*^b Tarquin the-gentle, but Tullia the-gentle Tarquin the-haughty : but the-gentle-ones whether by-chance or by-treachery died : the-haughty-ones resemblance of-manners united. Forthwith Tarquin the-Proud urged by Tullia reclaims *his-father's*^c kingdom. 2. *The-trins*^d take arms, and advance into the-mid-space between the-two armies. When at-the-first encounter the-arms rattled, great shuddering thrilled the-spectators. 3. All-things illustrious are rare. 4. The-Sabines had-held their-bucklers in their-left-hands. 5. He-proceeded straight to the-enemy. 6. Ye-who are-wise, O-boys, will-read much, not many-things. 7. A-dumb-man speaks not, a-deaf-man hears not, a-blind-man sees not. 8. A-covetous-man always wants. 9. Cato when-old learned Greek *literature*.^e 10. There-was a-plain : hills inclosed the-extremities of-the-plain. 11. The-wolf was-standing higher, and the-lamb *far*^a lower.

I. NOTES. — ^a *Longe, far, widely, by far*, strengthens Adjectives of comparative or superlative meaning. || ^b *Nubo, I veil*, hence (of a woman) *I marry*, because the bride was veiled, governs a Dative Case. || ^c Literally *paternal*. || ^d *Trins*, i. e. three born at one birth. || ^e *Littera, a letter of the alphabet : litteræ, letters, literature, or a letter (epistle).*

CAUTION I. — The Latin language has no Article. (Arnold, 393.)

II. QUESTIONS. — How do Adjectives, Participles, and Pronouns

agree with their Substantives? || Repeat the Latin Rule. || What Pronouns are here meant? || Show the examples of this agreement in the present Lesson. || Repeat the Rule for a Substantive understood. || Show what Substantives are understood here. || What Substantives are oftenest understood? || Repeat the Rule for Adjectives being used Substantively. || Which are so used here?

2. VERB AND ITS SUBJECT. p. 2.

(Arnold, §§ 2, 3.)

1. The-Romans were-harassed by-the-inroads of-the-Veians. Then the-Fabian clan *accosts*^a the-senate. Fabius the-Consul speaks for the-clan: Other wars do-ye attend-to: give the-Fabii (as) enemies to-the-Veians: *it-is in our mind*^b to-wage that war at-private cost. 2. Then by-agreement of-all *it-was-resolved*^c (that) *Cunillus*^c be-fetched from banishment. 3. *It-was-announced*^d (that) *the-enemies*^c were-at-hand. 4. Since thou, O-son, hast-fought against the-command of-the-consul, *it-behoves*^e (that) *thou-restore*^f discipline by-thy punishment. Thou-wilt-be a-sad example, but for-the-future wholesome to-youth. Go, *licitor*,^g bind to the-stake. 5. (I have) not killed a-man; (thou shalt) not feed ravens on the-cross. 6. We place a-happy life in wisdom, ye in virtue. 7. It-irks to-hear the-same-things a-thousand-times. 8. He-doubles the-sin *who* (is) *not ashamed* of-a-fault. 9. Now under Juppiter (as) lord (are) murders, now (are) wounds always; now the-sea, now a-thousand ways of-death suddenly. 10. The-leaders of-the-enemies (were) led before the-chariot; military standards (were) carried-in-front. 11. All-things illustrious (are) rare. 12. Alexander, bursting into tears, *embraced*^h the-dead, handled his-wounds, and as-though *to-him-hearing* confessed his-madness. 13. *They-relate* (that)^c *Tullus* *struck*ⁱ by-lightning *was-consumed*^c with his-house. 14. *It-was-believed*^d commonly (that) *Romulus*^c *had-gone* to the-gods. 15. Now *they-know* (that)^c *it-is* quite one-thing to-carry-off virgins, another to-fight with men. 16. Be-it not a-light care to-have-cultivated the-bosom by liberal accomplishments, and to-have-learnt two languages. 17. *I-said* (that)^c *all my-goods* were with me.

I. NOTES. — ^a Lit. *goes-to*. || ^b Lit. *it-is to-us in mind*.

CAUTION II. — Such peculiarities in a language are called *idioms*,

when they appear in many forms of expression; *phrases*, when they appear in one or two forms. This is a *phrase*.

° CAUTION III. The Accusative before the Infinitive is an idiom of the Latin and Greek languages. It is usually rendered in English by the help of the conjunction *that*; sometimes *that* is understood; sometimes "to be" is used. Thus 'scimus calere ignem,' may be translated in three ways:—

(1) We-know (that) fire is-hot.

(2) We-know fire is-hot.

(3) We-know fire to-be-hot.

The third of these cannot be used in many instances. (Try in those here given.)

° CAUTION IV. — When the Subject is an Infinitive or a Clause, the Predicate Adjective must be Neuter.

° CAUTION V.— The true Subject of an Impersonal Verb is either an Infinitive or a Clause (as 2. 4. 7.), or a Nominative understood of kindred meaning (as 'pudor pudet,' in 8.) but before the Verbs of 'weather,' *cælum*, *dies*, &c. are understood, as *tonat* (*cælum*), *vesperascit* (*dies*).

|| ' See § 55. || * The lictors were officers bearing rods with axes, who attended the Roman Consuls and other Magistrates and did justice on criminals. ^b The use of the Infinitive for a Finite Verb promotes the liveliness of the narrative, and is on the same principle as the omission of the copula. || ' Better '*was struck by lightning, and consumed.*'

CAUTION VI. — The idiom of Participle with Verb in Latin is often best translated by two verbs in English.

II. QUESTIONS.—What is the agreement of a finite Verb with its Nominative? || What is the finite Verb? (§ 201.) || What is the Nominative called? (§ 99.) || Rule? || Examples? || What is sometimes put for the Nominative Case? || Rule? || Example? || [When this is done, in what gender is any Predicate Adjective? (Arnold, 35, 36.)] || What Nominative is rarely expressed? || Except when? || Rules? || Examples? || (Arnold, 1. obs.) || What Verbs have not a Nominative expressed? || [What are the true subjects of Impersonal Verbs?] Rule? || Examples? || What are often understood? || Rule? || Why? || Examples? || Why is this? || Is a Nominative always followed by a finite Verb? || Rule? || Examples? || Why is this? || What Case generally goes before an Infinitive? || Rule? || Examples? || How is this idiom to be translated? || [Give the Syntax Rules for the construction of *triste*, *posterum*, *eadem*, *ducti*, *mortuum*, *audienti*, *aliud*, *mea*, *cuncta*?]

3. RELATIVE AND ANTECEDENT. p. 4.

(Arnold, §§ 5—9.)

The-envoy, when he-comes to the-confines of-those from whom the-things are-reclaimed, *having-veiled his-head*^a, says: Hearken, Juppiter, hearken, (ye) confines of-this people: I am public messenger of-the-Roman people: *be my words believed*.^b Then he-recites the-demands. If the-things which he-requires (are) not given-up, he-flings a-spear into the-confines of-the-enemies, and thus proclaims war. The-envoy who is-sent upon that business is-called Feclal, and the-rite of-proclaiming war Feclal law. 2. At the-river *Hypanis*, which flows into the-(*Euxine*)-sea^c from the-side of-Europe, Aristotle says (that) certain animalcules are-born which *live*^d one day. 3. I-was Chloris, who am-called Flora.

I. NOTES.—^a Lit. *his-head being-veiled*; Ablative Absolute, § 94. 9. || ^b Lit. *Be faith to-my words*. || ^c The Euxine or Black Sea is especially called Pontus. || ^d Vivant is in the Subjunctive Mood, because the Relative clause forms part of the statement of Aristotle, being subordinate to the Oratio Obliqua “*Bestiolas quasdam nasci*.” § 98. 8. § 180. note. § 198.

II. QUESTIONS.—What is the Relative Pronoun? || Of how many Persons? || What do you mean by its Antecedent? || What is the agreement of the Relative with its Antecedent? || Rule? || Examples? || How is the Relative constructed in case? || [If the Antecedent is a sentence, in what Gender is the Relative? (§ 106. Obs. 1.; Arnold, § 5, 6.) || How may the Relative construction be regarded and explained (§ 107.)? Construction of *venit, ait, audite, hujus, postulata, mittitur, vivat, eram, vocor*?]

4. COLLECTIVE NOUNS. — SEVERAL NOUNS AS SUBJECT. p. 5. (Arnold, §§ 1. 4.)

1. A-great multitude of-men had-assembled. 2. The-suppliant *neighbours*^a meet and celebrate a-feast, and sing thy praises, holy Terminus. 3. Whither rush ye, noble house? 4. Then Romulus and Remus founded a-city in the-same places where they-had-been exposed and educated. 5. A-wolf and a-lamb had-come to the-same

stream, compelled by-thirst. 6. The-senate and people, as-though one body, perish by-discord, are-strong by-concord. 7. *I and Bibulus*^b were commanders. 8. Ye-have-erred greatly, O-Rullus, both thou and some (of) thy colleagues. 9. The-king and the-royal fleet set-out together. 10. Toil and pleasure, unlike by-nature, are united *together*^c by-a-certain natural alliance.

I. NOTES. — ^a Lit. "*neighbourhood*." || ^b Arnold, 3. || ^c Lit. "*between themselves*." Arnold, 25.

II. QUESTIONS. — When can a Verb, Adjective, or Relative Plural agree with a Singular Substantive? || Rule? || Examples? || [When may an Adjective or Relative be of different gender from its Substantive? (§ 108. II.) || What are those constructions called? (§ 108.)] What are the rules of construction when two or more Nouns form the Subject: (1.) as to Number? || (2.) Person? || (3.) Gender? || Repeat them. || Examples? || What is the agreeing Gender, when the Nouns vary in Gender, and are inanimate? || Examples? || [Construction of *magna, fuerant, nonnulli*?]

5. COPULATIVE VERBS. p. 6.

(Arnold, §§ 22, 23.)

1. Aulus Sulpicius was tribune of-the-soldiery with-consular power. 2. Coriolanus is-said to-have-been slain by the-Volsicians as a-traitor. 3. Tullus Hostilius was created king. 4. The-"præ-texta" and "bulla" began to-be the-badges of-freeborn boys. 5. One part of-the-city seemed safe by-walls, the-other by-the-*interposing*^a Tiber. 6. The-wise-man is content *with-his*^b lot. 7. The-slave, when he-is-*emancipated*^c, becomes a-*freedman*.^d 8. In-narrow circumstances appear spirited and brave. 9. Lucius Junius Brutus and Tarquinius Collatinus were declared the-first consuls. 10. It-pleased (that) Manius Curius be-made consul a-second-time. 11. To-be content with-*one's-own* affairs is the-greatest and surest riches. 12. All was sea. 13. What clothes ye-wear *was*^e dirty wool. 14. The-senators gave to-Caius Mucius, on-account of-his-*valour*, land across the-Tiber, which afterwards *were*^e called the-Mucian meadows. 15. Beauty is a-frail good, and, *as years increase*^f, becomes less, and is-wasted *by-its-own*^b continuance. 16. Law is something eternal. 17. Leaves laid simply were a-stage without art.

I. NOTES. — ^a Lit. *interposed*.

^b CAUTION VII. — The pronouns *sui* and *suus* are usually referred to the subject, if of the third person: thus it is right to say, "*amat suum patrem*," *he loves his (own) father*; but "*amo suum patrem*" (taken alone) is wrong: it must be "*amo ejus patrem*," *I love his father*. *Sui*, *suus*, when connected with the subject, may be referred to the object, which then usually comes first; as, "*Cæsarem sua natura mitiorem facit*;" "*Scipionem impellit ostentatio sui*." Or *suus* may be used in a subordinate sentence as referred to a primary subject, when it cannot be referred to the subject of its own sentence. Thus we may say, *Is amat me, quia amo suum patrem*: though it is perhaps better here to write *ipsius*: and *ipse* *must* be used when *sui* or *suus* would be ambiguous. *Sui*, *suus* may also be referred to *quisque* as subject or object, as, "*Sibi quisque consulit*;" "*Trahit sua quemque voluptas*;" or to an abstract or understood subject, as in 11., "*suis*" refers to "*hominem*" understood. (§ 173. Arnold, 12, 13.)

^c "*Manu mitto*," *I dismiss from hand*; i. e. *set free, emancipate*.

|| ^d The freedman was called *libertus* in respect to his late master, *libertinus* in relation to others. || ^e Such constructions are very rare in English; "*the wages of sin is death*," Rom. vi. 23. ||

^f Lit. "*As-much-as comes-on to years*."

II. QUESTIONS.—Why are Copulative Verbs so called? || Enumerate them. (§ 101.) || What construction do they take? || Rule? || Examples? || What is the case after them called? || Construe and parse "*Mihi non licet esse negligenti*." (Arnold, 152, 3.) || Does a Verb ever agree with the Predicate? || Rule? || Examples? || Does the Relative ever so agree? || Rule? || Examples? || [Construction of *prætexta*, *cœperunt*, *sapiens*, *placuit*, *quas*, *ipsa*, *suo*, *quiddam*?]

6. APPPOSITION. p. 7.

(Arnold, § 21.)

1. The-commander-of-the fleet (was) Hanno, a-noble Carthaginian.
 2. Aulus Atilius Calatinus, the-consul, with-a-few ships vanquished a-great fleet of-the-Carthaginians. 3. The-consul Spurius Posthumius was led into an-ambush by Pontius Telesinus, general of-the-Samnites; for he sent pretended deserters, who should-warn the-Romans (that) Luceria, a-city of-Apulia, was-besieged by the-Samuities. 4. Manlius, a-man distinguished in-war, being-roused by-the-cackling of-geese and clapping of-wings, summoning the-rest to

arms, hurled-down the-ascending Gauls. 5. (I) Hannibal sue-for peace. 6. A-certain Sicilian, to-whom the-prætor Scipio offered as-advocate of-his-case his-own *friend*,^a a-noble man, but exceedingly foolish, said: Prythee, prætor, give that advocate to-my opponent; afterwards *give*^b me no-one. 7. Tullia, my darling, *sends you her-best wishes*.^c 8. Volsinii, a-very-wealthy town of-the-Tuscans, was burnt-down by-lightning. 9. Two thunderbolts of-the-Roman empire, the-Scipios Cnæus and Publius, were suddenly quenched in Spain. 10. Experience, an-excellent tutor, has-taught me many-things. 11. Art, *tutoress*^d of-life, should be-cultivated. 12. I was Chloris, nymph of-a-happy plain. 13. (We) Trojans were, Ilium was, and the-mighty glory of the-Dardanida.

I. NOTES. — ^a Hospes, *host* or *guest*: hence *friend*. || ^b The Preterperfect Subjunctive is elegantly used in a permissive sense. || ^c Lit. *says very much health to you*.

^d CAUTION VIII. — The Appositive, when it can, agrees with its principal Noun in Gender also; as here, and in other examples of Nomina Mobilia (as *ultor*, *ultrix*; *dominus*, *domina*, &c.).

II. QUESTIONS. — Rule for Apposition? || Examples pointing out principal Noun and Appositive? || Does the Predicate ever agree with the Appositive? || Examples? || When two Substantives of different things come together, in what case does one of them stand? (§ 93. iii. 7.) || Rule? || Examples? || [Construction of *Hanno*, *dux*, *simulatos*, *misit*, *monerent*, *obsideri*, *vocans*, *peto*, *Siculus*, *multa*, *Chloris*, *Cnæus*, *Publius*, *Scipiones*?]

7. ACCUSATIVE CASE. p. 8.

(Arnold, §§ 35, 36.)

1. The-moon sends to-*earth*^a that light, which it-has-received from the-sun, and itself has various changes of-light. 2. The-Egyptians embalm the-dead, and preserve them. 3. *Let-us-imitate*^b the-Decii, the-Curii, the-Fabricii, the-Scipios. 4. A-mind conscious of-rectitude laughs-at *the-lies*^c of-rumour. 5. He-has-done nothing *which*^c thou-shouldst-be-wroth-at. 6. I-am-glad-of *each*^c (fact), both (that) thou hast-been without pain of-body, and hast-been-well in-mind. 7. This grove Romulus made an-asylum. 8. Amulius made Rhea

Sylvia, daughter of Numitor, priestess of Vesta. 9. The-people created Ancus Martius king. 10. The-Athenians choose as-leaders of-the-war, Pericles, a-man of-tried virtue, and Sophocles, the-writer of-tragedies. 11. The-coward calls himself wary, the-mean-man thrifty. 12. The-she-wolf lent herself as-nurse to-Romulus and Remus. 13. Ceres is-said to-have-taught men the-use of-wheat. 14. Answer to this which I-ask you. 15. Many states of-Greece prayed assistance of-King Philip. 16. They also are-reported first to-have-taught bulls slavery, and to-have-placed-under the-waggon the-wheel. 17. The-ninth day was-at-hand, when thou, most-upright Chiron, wert bound as-to-thy-body with-twice seven stars. 18. In-other-things the-pair *were* ^d harmonious and without strife.

I. NOTES. — ^a Terras for terram. || ^b Imitemur. (See § 55. Note 2.) || ^c 4, 5, 6. Mendacia, quod, utrumque. Verbs of emotion often govern an accusative of that which causes the emotion, especially an Accusative Pronoun. || ^d Lit. *was*.

II. QUESTIONS. — Case after Verbs Transitive? || Rule? || Verb Transitive, what? || “Object,” Nearer Object, what? || Examples? Transl. “Vitam vivo miseram: triste iter proficisceris.” || Rule for Accusatives vitam, iter? || Cases after Verbs of *asking, teaching, &c.*? || Rule? || Examples? || Case after these Verbs Passive? || [Other Verbs followed by two Accusatives? (§ 115. Obs. 2.) || Rule? || Examples?] Accusative of Respect follows what? || Rule? || Examples? || Prepositions governing Accusative? || [Power of ipsa? (§ 175.) || Construction of quam, accepit, lucis, Ægyptii, mortuos, recti, quod, utrumque, te fuisse, filiam, virum, tragœdiarum, timidus, vinctus, concors?]

8. VOCATIVE CASE. p. 13.

(Arnold, § 39.)

1. Coriolanus, when he-saw his-mother, said, O country, thou-hast-conquered my wrath. 2. To-whom the-general said, *Honour* ^a (to thee) for-thy-valor, Titus Manlius: proceed, and exhibit the-Roman name invincible. 3. O never to-be-mentioned by-me after any comrades. 4. First thou-madest anxious games, O-Romulus. 5. O ill done! O *hapless* ^b sparrow! 6. Ah the-wretched Eurydice! 7. Alas, wretched me! 8. Wretched me! 9. Woe, he said, to wretched me! The-Alban estate pursues me. 10. There's a-pretty ^c fellow!

I. NOTES. — ^a Macte (plur. macti) for mage aucte, “enlarged,” “blessed,” a phrase used in commendation. || ^b Misellus (for miser-lus) diminutive of miser. || ^c Bellus (for ben-lus or bon-lus), diminutive of bonus. So ullus (for un-lus), diminutive of unus.

II. QUESTIONS. — What is the Vocative Case? || How governed? || Rule? || Examples? || Rules for Interjections governing Nominative, Accusative, or Vocative? || Examples? || Rule for Interjections governing Dative? || Examples? [Constructions of matrem, inquit, vicisti, iram, esto, invictum, memorande, sodales, factum, miselle?]

9. DATIVE CASE. p. 14.

(Arnold, §§ 30, 31.)

1. Carthage vanquished procured to Scipio the-Elder, the-same (city) destroyed to-Scipio the-Younger, the-surname of-Africanus. 2. Not only *for-ourselves* ^a were we-born, but *for-our-parents*, but *for-our-brethren*, but *for-our-relatives*, but *for-our-friends*, but *for-our-country*, but *for-the-society of-mankind*. 3. *For-us* ^a, also, the-same Alcimedon made two cups. 4. *We have* ^b mellow apples, soft chestnuts, and abundance of-curd milk. 5. *Pyrrhus* ^b, as-being a-great and brave man, *had* a-mild and placable spirit. 6. The-senate, and nearly the-whole city, poured-forth to-meet Cato *on-his-arriving* : ^c nor was the-affair unlike a-triumph. Thanks were offered *to-Cato* by the-senate, and the-prætorship, and the-right of-viewing the-games while-wearing-the-“prætexta” (were) granted to-him out-of course. 7. Sulla not only raged against the-living, but spared *not even* ^d the-dead. 8. The-envoys perceived (that) they were-mocked, ^e and threatened vengeance (on) Marius. 9. Whosoever thou-art, timidly trust-in uncertain beauty : add strength of-character to-advantages of-body. 10. When Saturninus, tribune of-the-people, had-proposed a-law hostile to-the-majesty of-the-senate, and harmful to-the-commonwealth, Metellus refused to-swear to that law, and for that reason he-was driven into exile. 11. Hannibal, *chafing* ^f and groaning, and scarcely refraining-from tears, obeyed the-orders. 12. Behind his-sons walked Perseus with his-wife, like (one)-stupified and astounded. 13. Not even (when) close to-death (did) that pride forsake Drusus, which had-driven him to destruction ; (for) *he* ^g, gazing-on the-throng of-bystanders, said, Friends, (will) ever the-commonwealth have a-citizen like me? 14. It-is-advised that we-govern *ourselves*. ^h 15. The-charioteer guides the-steeds. 16. Rule thy-spirit, which, unless it-obey, commands. 17.

In a-proverb of-the Greeks it-is (said that) all-things are common to-friends. 18. What is so common as breath to-the-living, earth to-the-dead, sea to-the-floating, shore to-the-cast-up? 19. Nor was Drusus more-polite towards the-senate; for when the-senate sent to him (desiring) that he-would-come into the-senate-house, Drusus said, Why (does) not the-senate itself come to me into (the-Curia) Hostilia near to-the-rostra?¹ And the-senate obeyed the-tribune; by-which things *it-came-to-pass*², that Drusus pleased neither the-plebs nor the-senate.

I. NOTES. — ^a (2. 3. 5.) This is called *Dativus Commodi*.

^b 4, 5. CAUTION IX. This use of *sum*, with a Dative to express possession, is a frequent idiom in Latin. Thus —

Est mihi	} Pomum.	<i>I have</i>	} an Apple.
Est tibi		<i>Thou hast</i>	
Est Caio		<i>Caius has</i>	
Est nobis		<i>We have</i>	
Est vobis		<i>Ye have</i>	
Est pueris	} Poma.	<i>The boys have</i>	} Apples.
Sunt mihi		<i>I have</i>	
Sunt tibi		<i>Thou hast</i>	
Sunt Caio		<i>Caius has,</i>	
Sunt nobis		<i>We have</i>	
Sunt vobis		<i>Ye have</i>	
Sunt pueris		<i>The boys have</i>	

^c 6. Lit. *arriving*. || A participle may express relations of time, cause, condition, &c. Here of time. || ^d See § 197. B. || ^e Lit. *were held for a mockery*. || ^f Lit. *gnashing*. || ^g Qui = is enim. (See § 180. 3.) || ^h Lit. *us selves*. (§ 175.) || ⁱ The Rostra, or pulpit adorned with the beaks of captured vessels, stood in the Comitium, a part of the Roman Forum, in which the assemblies of the people were held. || ^k Lit. *It was made*.

II. QUESTIONS. — What is the first rule for a Dative Case? || Examples? || When does *sum* govern a Dative? || Rule? || Examples? || What Adjectives, Verbs, &c. especially govern a Dative? || Rule? || Examples? || [Make a list of such Adjectives, Verbs, &c. in a common-place book.] What are the constructions after *communis*, *similis*, &c.? || Rule? || Examples? || What Verbs govern an Accusative against the general rule? || Rule? || Examples? || What are the Cases after *tempero*, *moderor*? || Rule? || Examples? || [Constructions of *victa*, *eadem*, *hominum*, *pocula*, *poma*, *viro*, *effusa est*, *prætextato*, *ordinem*, *data*, *vivos*, *haberi*, *corporis*, *tribunus*, *filios*, *intuens*, *præcipitur*, *omnia*, *Hostilium*, *factum est*.]

10. DATIVE CASE. p. 16.

(Arnold, §§ 32, 33.)

1. He-sold by-auction the-goods of-the-young-man. 2. Tarpeia's father was-commanding the-Roman citadel. 3. Numa Pompilius succeeded Romulus. 4. Tullus proclaimed war on-the-Sabines. 5. Aruns, son of-Tarquin, was-commanding the-knights. 6. Mucius being-seized and dragged to the-king, laid his-right-hand on-the-hearth lighted for sacrifice. 7. The-Master of-the-Knights ordered the-bits to-be-taken-off the-horses. 8. Appius made-over Virginia to-his-own client. 9. Decius beheld an-elevated hill overhanging the-enemy's camp. 10. The-eagle took-off the-cap from-Tarquin when-approaching, and flying with loud clapping over the-car, where Tarquin was-sitting, again neatly replaced-it on-his-head: then went aloft. 11. One began to-brawl-with the-other. 12. Some-men place Hannibal (after) Alexander the-Great. 13. If I-deserve, be-she-present friendly to-my pursuits. 14. She sits-by Juppiter, is Juppiter's most-faithful guardian, and secures to-Juppiter without force the-formidable *sceptre*.^a 15. But from-us, O-Lares, drive-away brazen weapons. 16. *Six months ago*^b, says-he, you-reviled^c me. 17. Your father, by-Hercules, says-he, reviled me. 18. So-much the-more, O ye-few, assist my-fallen fortunes, and give safe shores to-my shipwreck.

I. NOTES. — ^a 14. Plur. for Sing. || ^b 16. Lit. *before these six months*. || ^c 17. Maledixisti, one word divided.

II. QUESTIONS. — What compound Verbs commonly govern a Dative? || Rule? || Examples? || [Make a list of these in Common-Place Book; transitive and intransitive.] Do they vary their construction? || Rule? || Examples? || [Construction of *indixit*, *filius*, *regem*, *acenso*, *frænos*, *imminentem*, *sublimis*, *alter*, *adsit*, *custos*, *menses*, *lapis*, *pauci*, *date*?]

11. DATIVE CASE. p. 17.

(Arnold, § 40.)

1. By-good men *honesty*^a, not *secrecy*^a, is-sought. 2. I-was an-exile, and rest, not fame, was sought by-me. 3. O never to-be-men-tioned by-me after my comrades. 4. Glory, because it-is generally the-companion of-good deeds^b, is not to-be-rejected by-good men. 5.

Metellus ordered his sons to-place-under Scipio's *bier* ^c their-shoulders, and said to-them, Never can that duty be-performed by you to-a-greater man. 6. This, believe me, is the-only path both of-praise and dignity and honour : to-be-praised and loved by good men, wise and well coustituted by nature.

I. NOTES.—^a 1. Lit. *honest things* *secret things*. || ^b 4. Lit. *of things done rightly*. || ^c 5. Lit. *funeral bed*.

II. QUESTIONS.—After what words is a Dative of the Agent found ? || Rule ? || Examples ? [How is the Agent usually constructed ? || Rule ? || Examples ? || [Construction of *honesta*, *exul*, *comes*, *factorum*, *repudianda*, *suos*, *jussit*, *lecto*, *eis*, *viro*, *via*, *mihi* ?]

12. DATIVE CASE. p. 18.

(Arnold, § 34.)

1. Hannibal *sounded the-retreat*. ^a 2. The-envoys *being-mocked* ^b return. 3. Thinkest thou (that) a-rural life is a-disgrace and a-crime ? 4. Next were-carried 400 golden crowns, sent *as-presents* ^c by almost all the-states of-Greece. 5. (To-have) much power for the-safety of-another has-been an-honour to-many, (to-have-had) little power for destruction, (has) to-no-one ever been a-disgrace. 6. The-younger Fabia was *a-laughing-stock* ^d to-her-sister. 7. Pyrrhus, king of-the-Epirots, who derived his-descent from Achilles, came *as-an-auxiliary* ^e to-the-Tarentines. 8. That machine was (of) great service to-the-Romans. 9. That circumstance was a-calamity also to-Claudia the-consul's sister. 10. Proceed, as ye-are-doing, young-men, and apply to that pursuit in which ye-are (engaged), that ye-may-be both an-honour to-your-selves, and an-advantage to-your-friends, and a-profit to-the-commonwealth. 11. *Is* ^f Munatius *to-your liking* ? ^g 12. It-is my endeavour to-assist this man.

I. NOTES.—^a 1. Lit. *sang* (the trumpet) for the retreat. || ^b 2. Lit. *held for a mockery*. || ^c 4. Lit. *for a gift*. || ^d 6. Lit. *for laughter*. || ^e 7. Lit. *for assistance*. || ^f 11. See § 197. C. || ^g 11. Lit. *for a heart to you*.

II. QUESTIONS. — Rule for a Dative of Purpose ? || Examples ? || Rule for two Datives ? || Examples ? || [What are these Datives ? § 127. || Construction of *revertuntur*, *esse*, *civitatus*, *alterius*, *fuit* (5), *rex*, *Achille*, *sorori*, *adolescentes*, *quo*, *est* (12) ?]

13. GENITIVE CASE. p. 20.

(Arnold, §§ 24, 25. 28.).

1. The foundation of justice is faith, that is, consistency and truth of words and agreements. 2. It is (the part) of a brave and consistent man not to be disturbed in painful circumstances. 3. As it is (a mark) of weakness, to chase empty rumour and to pursue all the shadows even of false glory, so is it (the part) of a weak mind shunning light and splendour, to reject just glory, which is the most honourable reward of true virtue. 4. When you come to Diana's (temple), go to the right (hand). 5. Rashness *belongs to* ^a blooming life, prudence (to) declining. 6. Plato alone is to me in the room of *all the thousands*. ^b 7. He finished the business by his own virtue and diligence. 8. You will excuse *my youthful error*, ^c *such is your courtesy*. ^d 9. A cow of marvellous size was born. 10. Mucius, a man of Roman constancy, accosted the senate. 11. Augustus was *a very little and plain eater*. ^e 12. Cæsar was of tall stature, black and lively eyes, bald head. 13. Hannibal reduced (under ^f) his own power what *land* ^g there is between the Alps and the Apennines. 14. The tribunes of the plebs published a law that *one* ^h of the consuls should be elected from the plebs. 15. Of all societies none is weightier than that which exists to every one of us with the commonwealth. 16. Twenty *thousand* ⁱ of the enemies were slain. 17. Regulus crossed into Africa first of Roman generals. 18. Valerius discharged all duties among the lowest of the soldiers *without reluctance*. ^k 19. The triumph of Paullus Æmilius was of all by far the most splendid. 20. Umpire of peace and war to the upper and *lower gods*, ^l who with-winged foot pursuest *thy* ^m journey. 21. (He) who shall have gained virtue, wheresoever *in the world* ⁿ he shall be, will be loved by us. 22. *Is there* ^o anything new? ^p 23. In virtue there is great protection. 24. To Cocles as much of land was given as could have been ploughed round in one day. 25. Then the father, when he saw *no* ^q assistance anywhere, said, I entreat, O Appius, pardon a father's grief; allow me *to address* ^r *my* ^m daughter for the last (time). 26. Hannibal had reduced the townsmen to the last (stage) of want. 27. Little of talent, little of vigour was supposed to be in him. 28. Cato *used to drink* ^s a very little poor wine. 29. Mourn, O Venuses and Cupids and whatever exist of *elegant* ^t men.

I. NOTES. — ^a Lit. *is of*. (Arnold, 190-3.) || ^b i. e. *worth all the rest put together*. For instar, see Arnold, 207. || ^c Lit. *my error of*

a-young-man. || ^d (Arnold, 56.) || ^e Lit. *of very little and common food.*
 || ^f Lit. *made of, &c.* (Arnold, 200.) || ^g Lit. *of-land.* || ^h Alter, *one*
(of two). || ⁱ § 171. (6.) || ^k Lit. *not grudgingly.* || ^l Lit. *lowest of gods.*
 || ^m (Arnold, 1. obs.) || ⁿ Lit. *of nations.* (Arnold, 512.) || ^o Num.
 (Arnold, 101-4.) || ^p Lit. *of new.* (Arnold, 160, 161.) || ^q Lit.
nothing of help. || ^r Alloqui. (Arnold, 244.)

^a CAUTION X. — The imperfect tense expresses ‘was doing,’ or
 ‘continued to do,’ or ‘used to do;’ but is often translated simply as
 a past tense. || ^t Lit. *more elegant* (i. e. than others).

II. QUESTIONS. — [Distinction of Subjective and Objective Genitive? Rule? Examples? May both depend on one Substantive? What Genitives come under the head of Subjective?] Rule for the Genitive of Possessor? || Examples? || When does *est* precede a Gen.? || Rule? || Examples? || Mention other Nouns omitted before Gen. || Examples? || [Define the use of *mei, tui, sui, &c.*; *meus, tuus, suus, &c.*; *nostrum, vestrum.* || Examples?] || Rule for a Gen. agreeing with Personal Pronoun understood? || Examples? || Rule for Cases of Quality? || Examples? || Rule for Partitive Gen.? || [Lists of words which govern it? || Gender of governing Adjective?] || Examples? || [Prepositions used in Distribution? || Rule? || Examples?] || Genitives after Local Adverbs? Rule? || Examples? || Genitive after words of Quantity? Rule? || Examples? || [Adjective Gen. after such words. (Arnold, 160, 161.) Constructions of *fundamentum, constantia, fortis, perturbari, inanem, fugientis, qui* (3), *repudiare, ito, dextram, mihi, senescentis, millium, rem, errori, quæ* (8), *vir, senatum, crearetur, unicuique, cæsa, munia, carpis, qui* (21), *Coclit, Appi, venustiorum.*]

14. GENITIVE CASE. p. 21.

(Arnold, §§ 26—28.)

1. Coriolanus was *unable-to-master* ^a his-anger and of-dogged obstinacy. 2. Cato was very-patient of-wrongs. 3. Flaminius was more-greedy of-victory than of-peace. 4. Mummius was unskilled and ignorant of-these things. 5. A-mind conscious of-rectitude laughs-at the-lies of-rumour. 6. Philip was-deemed fond of-delicacies and *in particular* ^b *a-gourmand* ^c of-thrushes. 7. There died Sulla, a-man of-great talent, fond of-pleasure, but fonder of-glory, learned in-Greek and Latin literature, and a-lover of-literary men. 8. Pompey temperate (in the use of) food and wine, a-sparing sleeper,

used-to-exercise his-body among the-soldiers. 9. I-am made master of-my wishes. 10. The-daughter unaccustomed to-that practice was alarmed. 11. Tanaquil, wife of-Tarquin, was skilled in-auguries. 12. Thus they-passed the-night forgetful of-food *as-well as* ^d rest. 13. The-same-man (was) affable and fond of-jests. 14. (Let) young-men beware-of intemperance, remember modesty. 15. Go hence, forgetful of-thy-brethren, forgetful of-thy-country. 16. Philip reminded the-Corinthians of-their-alliance with-himself and of-their-oath. 17. Lucius Scipio, together with his-brother, was accused of-receiving ^e money from Antiochus. 18. Manius Curius was-accused by ill-wishers of-embezzling ^f money. 19. Rutilius was prosecuted ^g (on the charge) of-extortion. 20. Not even the-bold do-we-acquit of-fear; not even the-lavish of-covetousness. 21. Titus Manlius was accused ^h of-treason. ⁱ 22. He-said (that) many were in chains condemned *capitally*. ^k 23. Relatives were-mourning (the) *capitally condemned*. ^k 24. Convicted on-the-charge of-robbery he-suffered punishment. 25. Pity so-great sorrows, pity a-mind bearing unworthy (treatment). 26. As we-are-roused by those advantages which we-expect, so we-rejoice in-those which we-recollect. 27. Pity thy race.

I. NOTES. — ^a Lit. *powerless of*. || ^b Lit. *among the first*. || ^c Lit. *devouring*. || ^d *tum—tum=both—and or as well—as*. || ^e Lit. *of received*. || ^f Lit. *of embezzled*. || ^g Lit. *was demanded*. (Arnold, 201.) || ^h (Arnold, 187. || ⁱ *Majestatis (læsæ), of injured majesty, i.e. of treason*. || ^k (Arnold, 200.)

II. QUESTIONS. — [Objective Genitive; by what Substantives governed? || Rule? || Does it ever equal a Preposition with Case?] || Rule for Adjectives governing an Objective Gen.? || List of them? || Examples? || Rule for Cases after Verbs of *accusing, convicting, acquitting, condemning, admonishing*? || Examples? || [What Preposition is sometimes used? || Examples? || What Ablatives without Preposition?] || Rule for Constructions of *remembering and forgetting*? || Examples? || Of *pitying*? || Examples? || [Rarer Constructions with Genitive? || Constructions of *avidior, famæ, mendacia, edax, expavit, conjux, traduxerunt, idem, oblita, secum, audacem, reus, esse, convictus, dedit, quæ*?]

15. ABLATIVE CASE. p. 23.

(Arnold, §§ 37, 38.)

1. Pyrrhus held the-Roman prisoners in-the-highest respect: he-buried the-slain; whom when he-perceived to-lie with-wound in-front and fierce countenance even dead, he-is-said to-have-raised his-hands to heaven with this speech: I with-such men in-a-short-time would-have-subdued *the-world*.^a Then he-proceeded to *the-city* (of) *Rome*^b by-forced marches; laid-waste every thing with-fire and sword; pitched his-camp at the-twentieth milestone from the-city. 2. From-that fear, Hanno, Roman faith frees thee. 3. Hanno (was) commander of-the-fleet, a-noble Carthaginian, whose intention was to-unload the-ships of-their-freight, and then to-fill them with-picked men received from Hamilcar. 4. Thus Romulus alone possessed the-command. 5. You-know (how) to-conquer, Hannibal; but you-know-not (how) to-use victory. 6. Hannibal chose-rather to-enjoy than to-use victory. 7. (I) always enjoy spring. 8. Cato used kid's skins for couch-covering; ate the-same food as the-soldiers. 9. Roman women were-forbidden to-have more than-half-an-ounce of-gold, to-use raiment of-diverse colour, and *to-ride in-a-carriage*^c in the-city. 10. Rutilius relying on-his-innocence laid not (down) the-badges of-senator, supplicated not the-judges. 11. Marius conceived aspirations worthy of-the-exploits which (he) afterwards performed. 12. Sulla *fined*^d Mithridates, and commanded him to-be content with-his-hereditary limits. 13. Cæsar having-filled the-consulship obtained by-lot *the-province* (of) *Gaul*.^b 14. All-things in Augustus (were) full of-gentleness and humanity. 15. Who (ever) wishes to-obtain true glory, let-him-discharge the-duties of-justice. 16. The-gate is-free from-fault, but yet it-has an-omen. 17. Applause then was-void-of art. 18. (May) the-gods be easy to-thee, and grant a-fortune needing no help, and unlike mine. 19. Both thou (art) worthy-of the-calf and this man. 20. Germany abounds in-brooks and rivers. 21. Scipio was *on-intimate-terms-with* ^e Caius Lælius. 22. Virtue (is) *its own*^f reward, and careless of-the-vulgar, not-at-all desirous of-external help, not-at-all needing praise. 23. The-censorship of-Quintus Metellus was excellent, and (his) whole life full of-gravity. 24. He departed; I was freed from-sleep.

I. NOTES. — ^a Lit. *the orb of earth*. || ^b See Arnold, 140. || ^c Lit.

to be carried in a yoked vehicle. || ^d Lit. *fin*ed with money. || ^e Lit. *used* familiarly. || ^f Lit. *Itself* to itself.

II. QUESTIONS. — General Rule for Ablative Case? || Examples? || Refer them? || Case after *fungor*, *fruor*, *utor*, *vescor*? after *potior*? || Rule? || Examples? || Cases after words of *Plenty* and *Want*? || Rule? || Examples? || Case after *opus* and *usus*? || Rule? || Examples? || Case after *dignus*, *indignus*, &c.? || Rule? || Examples? || [What Preposition does the Abl. of *manner* often take? || Rule? || Examples? || What Case did *fungor*, *fruor*, *utor*, &c. aniciently govern? || Rule? || Examples? || May we write *utenda est ætas*? || Why? || Mention some special Ablatives of Respect? || Examples? || Construction of *captivos*, *occisos*, *quos*, *jacere*, *brevis*, *Romam*, *classis*, *cui*, *coloris*, *judicibus*, *provinciam*, *meæ*, *tu*, *hic*, *sibi*, *virtus*, *vulgi*, *opis*, *pretium*.]

16. ABLATIVE CASE. p. 24.

(Arnold, §§ 37, 38.)

1. Coriolanus, being-made consul, in-(a time of) severe dearth, imported^a corn from Sicily at-a-great price, and^a caused (it) to-be-given to-the-plebs. 2. That picture was bought by king Attalus for-six thousand *sesterces*.^b 3. Augustus ordered the-bird to-be-purchased at-a-higher-price-than he-had-given-for any^c hitherto. 4. My conscience is of-more-worth to-me than all-men's conversation. 5. This is (the-part) of-a-great and wise man to-value most-highly the-consciousness of-his-own mind, which we-have-received from the-eternal God, which cannot be-torn from us; for if *this* shall-be in all (our) life a-witness to-us of-the-best designs and deeds, we-shall-live without any fear and with the-highest rectitude. One speech of-Isocrates is-reported to-have-sold for-twenty talents. 7. If shrewd appraisers of-property value meadows and certain plots at-a-high-rate, because very-little hurt, as-it-were, can be-done to-that kind of-possession, how-highly is virtue to-be-esteemed, which can neither be-wrested-away nor stolen ever.^d 8. The-state of-the-Athenians, while it possessed empire^e, is-reported to-have-been most-prudent. 9. (They) who are endowed with-virtue alone are rich. For alone they-possess things both profitable and eternal, and alone are content with-their-own possessions; they-desire nothing, they-need nothing. 10. By-this fable Menenius swayed the-minds of-the-men; the-plebs returned into the-

city. But it-created tribunes who should-defend its liberty against the-pride of-the-nobles.^o A-short-time afterwards Menenius died, a-man in-all his-life equally dear to-the-fathers and to-the-plebs; who-became^f dearer, to-the-plebs after the-harmony of-the-citizens (was) restored. 11. The-bird not only kept the-position once taken, but, as-often-as the-contest was renewed^g, lifting itself in-flight, it-assailed with-beak and nails the-face and eyes of-the-Gaul. The-foeman, terrified by-the-sight of-such a-prodigy, and confused both in-eyes and in-mind at-the-same-time, Valerius slays. Hence he-was called Corvinus. 12. Then at-last, my Cineas, says Pyrrhus, we-will-give ourselves to-rest, and enjoy sweet ease. Why not even now enjoyest thou that ease? answered Cineas. 13. Nothing (was) more foreign to the-life of-Fabricius than pleasure and luxury. His whole silver furniture consisted of-one salt-cellar and a-saucer for the-use of-sacred-rites, which however itself was upheld by-a-horn pedestal. He-was-dining by the-fire-place (on) roots and herbs, which he-had-plucked in clearing his-land, when envoys from the-Samnites came to him and offered him a-great (sum of) money; to-whom he-replied: "As-long-as I-shall-be-able to-govern my-desires I-shall-have^h no need-of that money." 14. Tarquinius Priscus increased in-number the-centuries of-knights, in-name he-could not change (them), deterred, as they-report, by-the-authority of-Accius Navius.

I. NOTES.—^a Lit. *cared (that) corn imported . . be given.* || ^b § 172. (b.) || ^c Lit. *at how great (a price) he had bought none.* || ^d Lit. 'things.' || ^e Nobility for nobles, abstract for concrete. || ^f Lit. *made.* || ^g Lit. *entered on.* || ^h See CAUTION IX. p. 331.

II. QUESTIONS.—Rule for the case of *price*? || Examples? || Rule for elliptical Abl. of *price*? || Examples? || Rule for Gen. of *Value*? || Examples? || Rule for Gen. of *price or value*? || Examples? || [Construction of *consul, plebi, rege, omnium, hominis, suæ, generi, prudentissima, rerum, qui (9), quod, divitiarum, patribus, mi, vita, quibus, cupiditatibus, ferunt.*]

17. ABLATIVE CASE. p. 26.

(Arnold, § 52.)

1. Pompeius was older^a by two-years than Cicero. 2. The^b more-ominent we-are, ^bthe more-humbly let-us-behave ourselves. 3. The more^b

misers have, *the more*^b they-desire. 4. Nothing is more-amiable than-virtue. 5. Cæsar soon^c afterwards married^d Cornelia. 6. What is more to-be-cultivated than-philosophy, or what more-divine than-virtue? 7. Publius Rutilius Rufus *was-eminent*^d for-purity of-life. Since no-man in the-state was more-upright than-he, he-was held worthy of-all honour, and made consul. 8. This land cannot sustain more-than 5000 men. 9. Dionysius was not more-contemptible than hateful to-all-men. 10. Domestic *deeds-of-valour* are therefore not inferior-to military, *and in them*^e even more of-labour and zeal is to-be-expended than in the-latter.^f Thou-art more-cruel than-sullen Busiris, more-cruel than-he who roasted the-fictitious bull with-slow fire. 12. The-quantity was^g *too-great for-enumeration.*^g

I. NOTES. — ^a Lit. *greater in birth.* || ^b Lit. *By how much, &c. . . by so much, &c.* || ^c Lit. *by a little.* || ^d Lit. *led.* The man is said 'ducere uxorem,' the woman 'nubere viro.' || ^d Lit. *shone forth.* || ^e Lit. *in which.* || ^f Lit. *these.* || ^g Lit. *greater than number.*

II. QUESTIONS. — Rule for Ablative of Difference? || Examples? || Elliptic Abl. of Difference? || Examples? || Rule for Abl. of Comparison? || Examples? || [Show what it stands for? || Rule for quam between Comparatives? || Examples?] Rule for Ellipse of quam? || Examples? || [Prepositions used in Comparison? || Constructions of major, natu, superiores, nos, plus, avari, uxorem, colendum, honore, dignus, hominum, omnibus, quibus, operæ, torruit?]

18. ABLATIVE CASE. p. 27.

(Arnold, § 38.)

1. That is the-man who expelled us from-our-country. 2. Flamininus twice routed Philip in-battle, and *took his-camp.*^a 3. The-general addressed the-soldiers kindly. 4. Sulla *abdicated the-dictatorship.*^b 5. Cineas went-round the-houses of-the-chief men with great presents. 6. A-she-wolf ran-up at the-cry. 7. Tullia *called-forth*^c her-husband from the-senate, *and*^c first *saluted*^c (him) king. 8. Romulus was carried out-of sight. 9. Fabricius is *one*^d who can less-easily be

diverted from rectitude than the-sun from his course. 10. The-Carthaginians forbore from the-siege. 11. Issuing-from *the-ships*^a he stood an-exile on the-Latian grass. 12. Scipio removed from-his-tribe a-certain-man, who *being a-centurion*^f (had) not been-present-in the-battle. 13. Servius Tullius was born of-a-noble but captive mother. 14. Marcus Porcius Cato was sprung from-the-Tusculan borough. 15. Cato being-made Censor removed from-the-senate Lucius Flaminius, *a-consular*^g man. 16. Tarquinius Collatinus was *son*^h (of) the-king's sister. 17. Venus sprung from-the-sea assures the-sea *to-the-voyager*.^j 18. It-was morn; the-Tirythian guest roused-from sleep perceives two bulls to-be-absent from the-number.

I. NOTES. — ^a Lit. *put (him) out from his camp.* || ^b *Abdicare se magistratu, to lay down an office.* || ^c Lit. *saluted her husband called forth.* See CAUTION. || ^d Lit. *he.* || ^e Lit. *sterns.* The figure of speech by which a part is put for the whole is called Synecdoche. || ^f Lit. *leading the ranks.* || ^g *Consular* = one who has been consul. || ^h Lit. *born from.* || ^j Lit. *to one going.*

II. QUESTIONS. — Rule for Prepositions governing an Ablative? || Examples? || Rule for government by Preposition in Composition? || Examples? || [Preposition repeated? || Examples? || Twofold Preposition? || Examples?] Ablative after verbs of *separation*? || Examples? || In particular after what? || Examples? || Case after 'tenuis'? || Examples? || Position of 'cum' with Personal Pronouns? || [Construction of *prælio, regem, quendam, ducens, prælio* (12), *virum* (15), *eunti, abesse.*]

19. ABLATIVE ABSOLUTE. p. 31.

(Arnold, § 45.)

1. (When)-the-river receded, the-water left the-boys on dry (ground). 2. (After) kings were expelled, two consuls were elected, Lucius Junius Brutus, and Tarquinius Collatinus, husband of Lucretia. 3. On-the-death-of Tullus, the-people elected Ancus Martius king. 4. Ancus having-levied an-army, *marched*^a and routed the-

Latins, and after-destroying their-towns transferred the-citizens to-Rome. 5. (After) a-year had-intervened, all hope of-peace being-removed, Fabricius *was-made*^a consul *and* sent against Pyrrhus. 6. (If) good-will is-removed, the-name of-friendship is-done-away. 7. Eclipses of-the-sun and moon (are) not seen everywhere, sometimes on-account-of clouds, oftener from-the-ball of-the-earth intervening. 8. Cœlius writes (that) Flaminius fell at Trasimenus *through-neglect-of*^b religion. 9. The-law, (although) the-fathers resisted, (was) yet carried, and Caius Licinius Stolo made the-first consul from the-plebs. 10. Scipio having-been-elected consul, the-Roman army crossed into Africa. 11. Sertorius crossed by-swimming the-very-rapid river Rhone, retaining his-breastplate and shield. 12. In-the-consulship-of Appius Claudius, the-first war against the-Carthaginians was commenced. 13. The-Roman youth climbed into the-citadel under-the-command-of Manlius. 14. The-Romans, during-the-life-time^b of Hannibal, never were free from-fear. 15. I-sing the-country and the-gods of-the-country; by-their instruction life left-off-the-practice of-banishing hunger by-acorns. 16. Nothing is-seemly against-the-will-of Minerva, as they-say, that is, (if) nature opposes and resists.

I. NOTES. —^a See CAUTION VI. || ^b Lit. *having been neglected*.

II. QUESTIONS. — Rule for Ablative Absolute? || Examples? || Rule for Abl. Abs. with Substantive or Adjective? || Examples? || [Rule for Absolute Participle with a phrase? || What relations may the Abl. Abs. express (Arn.)?] || Construction of sicco, maritus, regem, profectus, consul, cernuntur, cecidisse, consule, Rhodanum, flumen, retentis, Poenos, metu, vacui, glande, aiunt.]

20. TIME. p. 33.

(Arnold, § 42.)

1. Lucretia on-the-following day, having-summoned her-father and husband, set-forth the-matter. 2. The-master of-the-knights secretly fled from the-camp by-night whom the-dictator himself followed. 3. At-the-Ides the-altars of-rural Faunus smoke. 4. To-Regulus, on-account-of *his-successes*,^a the-command was extended to the-following year. 5. At the-river Hypanis, which, from the-side of Europe flows-into the-(Euxine) sea, Aristotle says (that) certain animalcules

are-born, which live one day. Of these therefore (that) which has-died at-the-eighth hour, has died in-advanced age ; but (that) which (has-died) at-sunset (has died) decrepid ; so-much the more, if also at midsummer. 6. The-Gauls cut-to-pieces the-Roman army at the-river Allia on-the-sixteenth day (before) the-calends of-August. 7. Valerius at-the-age-of three and twenty years being-elected consul twice routed the-Samnites in-battle. 8. Five days and as-many nights that licence of-every crime lasted. 9. A-certain matron feigning herself younger than she-was, used-to-say (*that*)-*she was only thirty years^b old*. To-whom Cicero said, It-is true, for *I-have-been-hearing^c* this same (statement) twenty years. 10. If Rome was founded in-the-second year of-the-seventh Olympiad, the-age of-Romulus *coincided with^d* that century, when Greece was now full of-poets and musicians. For a-hundred and eight years after Lycurgus began to-write laws, the-first Olympiad was placed, which some-men by-mistake of-the-name suppose (to have been) established by the-same Lycurgus : while Homer (they) who date (him) *most-recent^e*, place-before the-age of-Lycurgus about 30 years. From which it-may be-perceived (that) Homer existed many years before Romulus. 11. When the-two armies were in sight, Sulpicius Gallus, tribune of-the-soldiery, freed the-Roman army from-great fear. For he, when he-foreknew (that) an-eclipse of-the-moon.would-happen on-the-following night, *called* the-soldiers to assembly, and said (to them) : In-the-ensuing night, that no-man may-take this for a-portent, the-moon will-be eclipsed^f from the-second hour to the-fourth. This, because it-happens in-natural order and at-fixed times, can both be-known before and foretold. Therefore, as no-man wonders (that) the-moon now shines with-full orb, now waning with-slender horn, so it-is not wonderful (that) it is-darkened when it-is-hidden by-the-shadow of-the-earth. Wherefore that eclipse moved not the-Romans ; but the-same, as a-baleful prodigy, terrified the-Macedonians. 12. (When) the-war was-concluded, Paullus Æmilius was conveyed to the-city in-a-royal ship. All the-banks of-the-Tiber were filled with-a-multitude pouring-forth to-meet-him. His triumph was of-all by-far the-most-splendid. The-people, having erected scaffolding over the-forum in the-fashion of-theatres, viewed (the scene) in-white togas. All temples opened and crowned with-garlands were-smoking with-incense. The-procession of-the-show was distributed over three days. The-first day scarce sufficed for-carrying-along statues and pictures : on-the-following day were carried arms, helmets, shields, breastplates, quivers, silver and gold. On-the-third day at-early dawn flute-players began to-lead the-march. Then were-driven 120 fat oxen with-gilded horns

and garlanded with-wreaths. 13. In-the-three-hundredth year from the-foundation of-the city, instead-of two consuls were-elected decem-virs, who should-fetch laws from Greece and propose them to-the-people. 14. The-soul and body of-the-soldiers are-valued *at-ten-pence* a day.

I. NOTES. — ^a Lit. *things well done*. || ^b Lit. *had only 30 years*. || ^c Lit. *I am hearing*. See Arn. 413. || ^d Lit. *fell into*. || ^e Lit. *least*. || ^f Lit. *is about to fail*. || ^g See § 171. B. § 172.

II. QUESTIONS. — Rule for definitions of Time? || Examples? || Rule for Prepositions in constructions of Time? || Examples? || Rule for expression of Time past or future? || Examples? || Rule for duration of Time? || Examples? || [Construction of advocatis, quem, Regulo, nasci, vivat, quæ, eo, Calendas (Lat. Gr. Exc. x. Arn. 530.), habere, poetarum, ætati, antepontunt, potest, metu, futuram, militibus, accipiat, orbe, Tiberis, omnium, tabulatis, assibus, æstimantur.]

21. PLACE. p. 35.

(Arnold, § 43.)

1. I (call) a-dweller in-the-country happy,—thou (a-dweller) in the-city. 2. Rumour spreads through-the-whole city. 3. Consuls were-elected annually at-Rome, archons at-Athens, sufetes or judges at-Carthage. 4. Roman citizens and senators often dwelt at-Naples; *a-much-frequented town*^a, for-the-sake of-enjoyment and pleasure. 5. Brutus learnt philosophy at-Athens, eloquence at-Rhodes. 6. Decimus Brutus was-besieged by Antony at-Mutina. 7. Augustus died at-Nola. 8. The-legions were transported through Italy into Sicily, and-so-on from Sicily into Africa. 9. Pythagoras went to-Babylonia to learn the-motions of-the-stars; thence he-proceeded to-Lacedæmon to become-acquainted-with the-laws of-Lycurgus; next he-came to Croton, and by-his influence recalled to the-practice of-thrift a-people fallen into luxury; when he-had-passed twenty years at-Croton, he-removed to-Metapontum. 10. Demaratus, father of-king Tarquin, fled from-Corinth to-Tarquini, and there established his fortunes. 11. Brutus went to-Delphi to the-

temple of-Apollo with the-sons of-Tarquin. 12. The-warlike king believed (that) the-bodies of-youths were healthier *at-the-wars* ^b than at-home. 13. In-the-reign-of Ancus, Lucius Tarquinius *went* ^c from-the-city (of) Tarquinii with his-wife and entire fortune, *and* ^c removed to-Rome. 14. Scipio Æmilianus always had Polybius with him at-home and at-the-wars. 15. They-fled to-the-country from the-city as from bonds. 16. At-Rome nothing was-done publicly either at-home or at-the-wars without auspices. 17. I-dwell *in-the-country*.^d 18. He-returned from-the-country. 19. But from-what city come-ye? 20. But we shall-go hence to-the-thirsting Africans. 21. I went (as) a-soldier to-Capua, five years afterwards to Tarentum. 22. From Corinth Quinctius crossed to-Anticyra. 23. Go home pastured; the-evening-star comes; go, ye-she-goats. 24. Choosethou not (rather) to-be at-thy-own house without peril than with peril at-another's?

I. NOTES. — * CAUTION. A common Noun, in apposition to the name of a place, takes a preposition, if it would have required that preposition, when unapposed.

^b Militiæ is used locatively like domi, humi. || ^c See CAUTION VI. || ^d Ruri, *in the country*: rure, *from the country*. In the first Example rure is governed by *in* thrown back from 'in urbe.'

II. QUESTIONS. — General Rule for construction of Place *where*? || Examples? || Rule for the construction of a town *where*, if of 3d. Decl. or Plur. Number? || Examples? || Rule for the construction of a town *where*, if of 1st. or 2d. Decl., and Sing. Number? || Examples. || General Rule for construction of Place after Verb of Motion. Examples? || Rule for the name of a town *whither*? || Examples? || Rule for the name of a town *whence*? || Examples? || Do Towns take Prepositions? || Rule? || Examples? || Rule for *hinc*, *domus*, *rus*? || Examples? ||

22. SPACE. p. 37.

(Arnold, § 43.)

1. The-city (of) Zama (is) five days' journey distant from Carthage.
2. The-plain (of) Marathon (was) about ten miles ^a distant from

Athens. 3. Ariovistus halted two *miles*^a beyond Cæsar's camp. 4. The-ice is now four fingers thick. 5. Cæsar cut a-ditch five feet deep, twelve broad, and 100 feet long. 6. Regulus sent to-Rome the-hide-of-the-beast 120 feet long.

I. NOTE. — Mille passuum was a Roman *mile*.

II. QUESTIONS. — Rule for constructions of Distance? || Examples? || Rule for construction of Progression? || Examples? || Rule for construction of Dimension? || Examples?

23. IMPERSONAL AND PASSIVE VERBS. p. 37.

(Arnold, §§ 23. 29. 40, 41.)

1. It-was-allowed Themistocles, it-was-allowed Epaminondas to-be unemployed. 2. If you-judge that most-dignified which is royal, *you may*^a think (that) in me there-is a-royal mind. 3. I am-ashamed and repentant of-the-deed. 4. The-Roman people began to-repent of-the-deed. 5. We pity those more, who (do) not seek our compassion, than (those) who demand it. 6. You-should^b eat to live, not live to eat. 7. Thine I-am, thine I *must*^b be-called. 8. I-shall-attain this more-easily, if you-shall-come to me; which I-deem to-be-important both to-me-myself and to-the-commonwealth, and especially to-you. 9. This (is) of-great importance to-me. 10. This concerns you nothing. 11. It-is-unbecoming to-be-angry. 12. It-delights to-go beneath the-deep. 13. The-mode-of-life of-the-Persians is-set-forth by Xenophon. 14. Epicurus says that-(*life*) cannot be-passed^c pleasantly, unless it-be-passed with virtue. 15. (*It is*) ill trusting to-an-enemy. 16. Thus (men) go to the-stars. 17. The-agreement is-maintained. 18. Why (is) philosophy banished by banquetters? 19. Not only (is) that age (not envied) but even favoured.

I. NOTES. — ^a See Arn. § 20. || ^b See Arn. 126. || ^c Lit. *that it cannot be lived*.

II. QUESTIONS. — Rule for case after *libet*, *licet*, *liquet*, &c. || Ex-

amples? || Rule after *piget, pudet, &c.*? || Examples? || Rule after *delectat, juvat, &c.*? || Examples? || [Variety of construction with *oportet*? || Examples? || Rule after *pertinet, attinet*? || Examples? || Rule after *interest, refert*? || Examples? || Rule for certain Ablatives after them? || Examples? || Rule for certain Genitives joined to them? || Examples? || How may Neuter Verbs be used in Passive Voice? || Rule? || Examples? || [Rule for Servile Impersonals? || Examples?] When an Active Sentence is turned into a Passive, what does the Nom. become? || Rule? || Rule for conversion of an Active Sentence with Transitive Verb into a Passive? || Examples? || Rule for converting an Active Sentence with Intransitive Verb? || Examples? || Is the Ablative of the Agent always expressed? || Rule? || Examples? || Rule for case after Passive Verbs? || Examples? || Rule for Active Verbs with Passive force? || Examples? || [Constructions of *otioso, esse* (2), *quod* (8), *ætati*?]

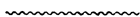
24. INFINITIVE. GERUNDS. SUPINES. PARTICIPLES.

p. 39.

(Arnold, §§ 44—47.)

1. To-want means this, to-lack that which you-wish to-have; for wishing exists in wanting. Sad is the-very name of-wanting, because this sense lies-beneath; he-had, he-hath not, he-regrets, he looks-for, he is-in-need. 2. Eloquence, queen of-things, how glorious and divine it-is. 3. Mucius asked permission *to-desert*.^a 4. All-men with-no hope of-escaping, but inflamed with-love of-praise, go-forth. 5. That merchant is not *solvent*.^b 6. Some animals go to pasture by-walking, others by-creeping, others by-flying, others by-swimming. 7. During the-battle thirty ships of-the-enemies were taken, thirteen sunk. 8. Many assembled from-desire of-seeing the-new city, principally the Sabines with their-children and wives. 9. Brutus went-in-advance with horsemen to reconnoitre. 10. The-Veians soon^c repented of-the-peace obtained. Therefore on-renewal-of-the-war they-formed the-design of-ensnaring the proud enemy by-an-ambush. 11. That seemed a-fit place *for-establishing a-garrisoned-fort*.^d 12. We-must-resist old-age and compensate its faults by-diligence. We-must-fight against old-age just as against disease. We-must-pay regard

to-health; use moderate exercise; take so-much of-meat and drink that strength may-be-recruited, not oppressed. Neither indeed must we-support the-body alone, but the-mind and spirit much more; for these also, unless you-pour as-it-were oil into-the-light are-quenched by-old-age. 13. Camillus, after many services to his-country, condemned by-judgment of-the-people, went *into-banishment*.^a 14. (When) *Hannibal*^f went-out to-forage, Fabius appeared *at-the-right-moment*^g harassing his-march (and) cutting-off stragglers. 15. Most-men according-to custom went to-greet the-consul. 16. Cato *having-supped*^h walked-about, and (when) about-to-go to-bed remained closer and longer (than usual) in his-son's embrace; then *entered*ⁱ his bed-chamber and¹ *slew himself*^k with-a-sword. 17. A-prodigy befel marvellous to-behold. 18. A-narrative will-be short, if in-relating we-shall-go no farther than what is needful to-be-known. 19. What is so pleasant to-peruse and hear as a-speech adorned and finished-off with wise thoughts and powerful language?

I. NOTES. — ^a Lit. of deserting. || ^b Lit. for paying. || ^c Lit. in a short (time). || ^d Lit. for fortifying a garrison. || ^e Lit. to-be-an-exile (sup). || ^f Lit. to Hannibal going out, &c. || ^g Lit. was present seasonable. || ^h See § 163. Obs. 2. || ⁱ See CAUTION VI. || ^k Lit. Himself for himself contrived death.

II. QUESTIONS. — Rule for Infin. after Verbs, &c.? || Examples? || Rule for Gerund in *dum*? || Examples? || In *di*? || Examples? || In *do* as Dative? || Examples? || In *do* as Ablat.? || Examples? How are Gerunds represented Passively? || Rule for Gerundive Construction? || Examples? || Rule for Gerundive expressing Necessity? || Examples? || [Is this usual in Transitive Verbs? || Why not?] || Rule for Supine in *um*? || Examples? || In *u*? || Examples? || Rule for case after Gerund, Supines, and Participles? || Examples? || [How is Fut. Infin. Pass. formed?]

25. MOODS. p. 41.

(Arnold, §§ 10—19. 55—65.)

1. A-dead man, says the-law in the-Twelve Tables, *bury*^a not nor *burn*^b in the-city. 2. Yield not thou to-evils, but proceed more-bold

against (them). 3. What thou-wouldest-not to-be-done to-thyself, do not to-another. 4. Since, says Manlius, thou, my-son, hast-fought against the-consul's command, it-behoves (that) thou-restore discipline by-thy punishment. Thou-wilt-be a-sad example, but for-the-future wholesome to-youth. Go, lictor, bind to the-stake. 5. It-was granted to-Duilius that throughout his-whole life he should return from supper publicly *preceded by a torch and a flute-player*.^b 6. When Lucius Tarquinius Priscus was slain, Tanaquil *concealed*^c his death, and^b addressing the-people from the upper *story*^d of-the-house said, (that) the-king having-received a-wound severe indeed but not mortal, begged that, *during his-recovery*^e, they-would-obey Servius Tullius. 7. The-dictator Lucius Papirius returned to-Rome to renew the-auspices, and first issued-orders to-Quintus Fabius, master of-the-knights, that *he-should-keep his ground*^f, and-not *engage*^g with the-enemy *in-his absence*.^h 8. Romulus victorious in-the-augury called the-city Rome; and, that he-might-fortify it by-laws before (fortifying) with-walls, issued-an-order that no-one should-leap the-entrenchment. 9. The-old father of-Horatius besought the-people not to-make him destitute of-children. 10. Formerly the-human limbs, when they-saw the-belly idle, quarrelled with it, and conspired (that) the hands (should) not carry food to the-mouth, nor the-mouth receive-it (when) given, nor the-teeth chew-it. 11. When Valerius had-been consul a-fourth-time, he-died so poor that the-funeral expenses were-deficient. 12. Numa so imbued the-minds of-all with-religion, that faith and an-oath bound the-citizens not less than fear of-laws and penalties. 13. Manius Curius *marched*^c against the-Samnites and^c conquered them in-great battles. On-his-return to-Rome he-said in the-assembly, I-took so-much land that *there-would have-been*ⁱ a-desert, if (I had) not taken so-many men; moreover I-took so-many men, that they-would have-died of-hunger, if (I had) not taken so-much land. 14. (I will) not allow (myself) to *seem* to-you yourself to-be-mad. 15. This befalls a-wise-man alone, to do nothing unwillingly. 16. Hadrian bore colds and storms so patiently that (he) never covered his-head. 17. The-soldier (*was*) *so far-from knowing*^k his-own standards and post, that his-mind (*was*) scarcely equal to taking his-arms and preparing-them for-battle. 18. Brutus put-off the-father, that he-might-act the-consul. 19. When Numa had-come to-Rome, that he-might-soften by-religion the-fierce people, he-instituted many sacred-rites. 20. Numa chose twelve Salii priests of-Mars, divided the-year into-twelve months according-to the-course of-the-moon; made vacation days and business-days; built gates to-double Janus, that he-might-be an-indicator of-peace and war. 21.

Lycorgus ordered all to-eat in-public, that *no-man's*¹ wealth or luxury might-be in secret. 22. Let-us-manage not that we-ourselves may-remain in Spain, but that the-Carthaginians may-not remain. 23. He who bewares that (he be) not deceived, is-called cautious. 24. I-am-hindered by-modesty *from-asking*^m you in-more words. 25. They-say that-Septimuleius, (having) first pierced the-head of-Caius Gracchus, and taken-out the-brain, poured-in lead, that it-might-be-made the-heavier. 26. Hanno could not prevent Claudius *from leading-over*ⁿ a-legion into Sicily, and driving-out the-Carthaginians from-Messina. 27. Cato the-elder was as good a-father as (he was) an-excellent senator. When his son was born, he-was-hindered by-none but public business *from attending*ⁿ the-mother (while) washing the-infant and wrapping-it-in swaddling-clothes. 28. Numitor, having-observed the-youth's countenance, was not far from *recognizing*^o his-grandson. 29. There-is no doubt we-must^o fight. 30. No-man doubts that^o Fabius restored the-Roman interest by-delaying. 31. Antiochus seemed to-be not far (off) *acquiring*^o the-very-wealthy kingdom of-Egypt. 32. If there-is *no-man but*^p would-rather die than be-changed into some shape of-beast, although he-were to-have a-man's understanding, how-far more-wretched is-it in a-man's shape *to-have*^q a-brutalized mind! To-me indeed it-seems (the-more wretched) in-proportion as the-mind is more-excellent than-the-body. 33. Since we-have the-voice as-the-vehicle of-speech, and in the-voice we-aim-at two-things, that it-be clear, that (it-be) sweet, each (gift must) certainly be derived from nature. 34. Cato instructed his son in letters, although he-had in-his-house a-suitable and learned slave. 35. Provided thou-art not he, whom I would-not have-thee-be, be, *as-far as I am concerned*^r, who thou-wilt.^s 36. *Young*^t Cicero held all-things *secondary*^u, provided he-obeyed his-father's commands. 37. Meanwhile the-robbers brought Remus to king Amulius, accusing him, as-though he-were accustomed to plunder the-flocks of-Numitor. 38. *Babies new born*^v lie just as if they were quite without sense. 39. Certain-persons wrote-under the-statue of-the-first Brutus: Would-that thou-wert-alive! 40. Would-that I-could seem a-husband worthy of-such a-wife! 41. It-was decreed by the-senate (that) the-consul Opimius see (that) the-commonwealth receive no harm; a-thing-which was not used to-be-done except in the-most-imminent peril.

I. NOTES. — ^a The Imperative form in *to* is especially used in laws.
 || ^b Lit. a torch shining in front, and a flute player chanting in front. ||

° See CAUTION VI. || ^d Lit. *part.* || ° Lit. *while he gets well.* || ^r Lit. *hold himself in his place.* || ^s Conserere manum, *to join battle, engage.* || ^b Lit. *himself (being) absent.* || ⁱ After ut (so that) the Pluperfect is expressed by fuerim with Part. in rus. || ^k Arn. 534. || ^l *cujus*, Gen. of quis Indef. || ^m Lit. *that I may not ask.* || ⁿ Arn. § 15. || ° Arn. § 14. || ^p Arn. 44, 45. || ^q Lit. *to-be-of.* || ^r Lit. *on my account.* || ^s Lit. *it pleases.* || ^t Lit. *the son.* || ^u Lit. *placed after.* || ^v Lit. *men at first birth.*

26. MOODS. p. 45.

(Arnold, §§ 10—19. 55—65.)

1. Although there was nothing new which I could write to you, yet, since Theophrastus was going, I could not give him *no letter*.^a
 2. For my own part I passed over none, whom at least I thought likely to come to you, *without giving him*^b a letter. 3. What house is so stable, what city so firm *that it*^c cannot be overthrown utterly by hatreds and discords? 4. What great advantage would there be in prosperity, if you had not (one) who would rejoice in it as much as yourself? 5. If we choose to consider what excellency and worth there is in man's nature, we shall perceive how base it is to dissolve in luxury, and to live daintily and effeminately; and how honourable (to live) frugally, temperately, strictly, soberly. 6. Cato (was) greatly charmed with agriculture, and had rather grow rich by the profit of lands and cattle than by usury. When it was asked of him what (was) most serviceable in private economy, he replied, good grazing. What next? Pretty good grazing. What third? Bad grazing. What fourth? Tillage. And when he who had inquired, said, What (say you of) lending on usury? then Cato said, What (do I say of) killing a man? He himself wrote, that his country-houses were not even coated with whitewash, and afterwards added: I have neither building, nor vessel, nor any valuable raiment; if there is any thing which I can use, I use it; if there is not, I easily do without. Every one may use and enjoy his own for me: some men turn it to my fault that I lack many things; but I impute as a fault to them that they cannot lack. 7. (When) Tiberius Gracchus was slain, the senate having directed the consuls *to punish*^d those who had con-

spired with Tiberius, Blossius, a friend of Tiberius, came to beg forgiveness for himself, and alleged *as-a-reason*^a *for-being-pardoned*, that he esteemed Gracchus so much, as to deem it proper-to-do whatever he wished. Then said the consul: Well, if he wished you *to-fire the-Capitol*^f, would-you-have-been ready-to-gratify his wish on-account-of that intimacy which you-talk-of? He never would have-wished it, said Blossius; but, had he-wished, I-would-have-obeyed. Impious speech! for it-is no apology for-sin that you-sinned for a friend's sake. 8. As long as you-shall-be fortunate, you will-reckon many friends. 9. When Cato was-asked whom he-loved most of-all-men, he-answered, My brother. When-asked a-second-time whom he-loved next best, a-second-time he-replied, My-brother. When-the-person-asked a-third-time he-gave the-same reply, until (the-man) left-off questioning. 10. Cæsar was-waiting for Cato to-demean himself to humble entreaties; when he-perceived *this to be a vain hope*^g, he was^h overcome by shame, and^h sent one of the-tribunes to set Cato free.ⁱ 11. Who can-doubt that in virtue is wealth, since no possession, no amount of-gold and silver is to-be-valued more than virtue. 12. Although glory may-have in itself nothing for which it-should-be-desired, yet it-follows virtue as its-shadow. 13. This is no friendship, when the-one will not hear the-truth, (and) the-other is ready to-speak-falsely. 14. Milo, *having*^k been in the-senate on-that day until the-senate broke up, went-home; waited a-short-time, while his-wife was getting ready, then set out *at-the-very-moment* when Clodius, as he was to-come to-Rome that day, might-have returned already. 15. If the-crops shall-have-bloomed well, the-barn will-be rich; if the-vine shall-have-bloomed well, Bacchus will-be (rich). 16. How well they-lived in-the-reign of-Saturn, before the-earth was opened for long journeys. 17. Pirithous would-not have-found Theseus so-much a-friend, if he-had-not-visited alive the-infernal waters. 18. The-marvellous love of-the-youths, although so-many years have-elapsed, has even now a-great name in Scythia. 19. Manlius, being-made consul, in-the-Latin war, that he-might restore military discipline, issued orders that no-one should-fight out-of-order. His son by-chance approached the-enemy's station; the-commander of-the-Latin cavalry, when he-recognised the-consul's son, said, Will-you-fight with me, that by-the-issue of-a-single combat, it-may-be seen how-much a-Latin knight excels a-Roman? Either rage, or the-shame of-refusing battle, stirred the-youth's haughty spirit. Accordingly, forgetting his-father's command, he-rushed to the-contest, unhorsed and stabbed the-Latin; and, having-gathered the-spoils, came to his-father at the-camp. Forthwith, the-consul, turning-away-

from his-son, summons the-soldiers by trumpet's sound. When they arrived in-numbers, he-said, My-son, since thou-hast-fought against the-consul's command, thou-must redress discipline by-thy punishment. Thou-wilt-be a-sad example, but wholesome for the-future, to-youth. Go, lictor, bind to the-stake. All were-stupefied with-terror; but when the-neck was-severed and the-blood flowed, they-broke into murmurs and lamentations. 20. The Sublician bridge almost gave a-road to-the-enemies, had-there-not-been one man, Horatius Cocles, distinguished by-that title because he-had-lost an-eye in-another battle. He stood at-a-bridge, and alone abided the-array of-the-foes, until the-bridge was-broken-down behind. 21. One consul having-died *on-the-31st-ofⁿ December*, Cæsar, at 1 P. M.^o, had proclaimed Caninius consul for the-rest of-the-day; and when the-general-ity were-going, according to custom, to-wish-him-joy, Cicero said, Let-us-make-haste, before he-quits office. Of the-same Caninius Cicero wrote: Caninius was marvellously vigilant, as he never *knew what sleep was^p* during-all-his consulship. 22. Some-men wrote-under the-statue of-the-first Brutus: Would-thou-wert-living; also under-the-statue of Cæsar himself: Brutus, because he-expelled kings, was-made the-first consul: this-man, because he-expelled consuls, (was) ultimately made king. 23. How are-you-consistent with-yourself, Piso, when you-claim corn under-that law which you-opposed. Piso replied to him: I-would-not have-you, indeed, Gracchus, parcel-out my-property to-individuals; but, if you-do-it, I-will-claim my share. 24. Curius said, the-republic did not want that citizen who knows-not-how to-obey. 25. It became a-custom that, a-levy having-been duly held, whoever declined military-service should-be-sold for a-slave. 26. Regulus was sent to-Rome for the-exchange-of prisoners *after being sworn^q*, that, if he-did-not-obtain (the exchange), he-should-return himself to-Carthage. *Having^k come to-Rome, he-was-introduced^k* into the-senate, and ^h explained his-commission; and at-first he-excused himself from-delivering his-opinion, alleging, that, since he-had-fallen into the-power of-the-enemy, he-was no longer a-senator. Nevertheless, being-ordered to-declare his-opinion, *he said^r it was inexpedient* for-the-Carthaginian prisoners to-be-restored, because they-were young-men and good commanders, but he himself already worn-out with-old-age. 27. I-would-have you take the-utmost care-of your health. 28. *I am inclined to think^s* that, if piety towards the-gods be abolished, faith also, and human society, and justice, that most-excellent virtue, is-abolished. 29. Solon, when he-was-asked why he-had-established no punishment against one who had-killed a-father, answered, that-he thought no-

man would-do that. 30. One of two-things must-necessarily be (true), that either death takes-away feeling altogether, or we-are-removed by-death from these places to some other place. 31. I-would-wish you to inform me, by what time we-may-look-for you.

I. NOTES. — ^a Lit. *nothing of letters*. || ^b Lit. *to whom I gave not*. || ^c Lit. *which*. || ^d Lit. *that it should be taken notice of against*. || ^e Lit. *that cause*. || ^f Lit. *carry torches into the Capitol*. || ^g Lit. *to be vainly hoped by himself*. || See CAUTION VI. || ^h Lit. *who should, &c.* || ⁱ Lit. *When he had*. || ^j Lit. *prepares herself*. || ^k Lit. *that of time*. || ^l See Excurs. X. Arn. § 66. || ^m The Roman day began at 6 A.M., and 7 A.M. was called *hora prima*; 8, *hora secunda*, &c. || ⁿ Lit. *saw not sleep*. || ^o Lit. *an oath having been given*. || ^p Lit. *denied, &c.* || ^q See Arn. 116.

II. QUESTIONS. — Rule for Moods after *ne*? || Examples? || Conjunctions requiring a Subjunctive? || Examples of each? || Conjunctions governing Indicative or Subjunctive according to circumstances? Examples of each with Indic. and with Subjunct.? || Conjunctions governing an Indic., unless the nature of the passage demand Subjunct.? || Rule for *quavis* with Indic.? || Examples? || Rule for Relative *qui, quæ, quod* governing Subjunct.? || Examples? || Rule for Subjunct. after oblique Interrogatives? || Enumerate? || Examples? || Rules for Subjunct. in subordination to *Oratio obliqua*? || Examples? || Rule for Conjunction being understood? || Examples?

The succeeding extracts may be used as follows: —

I. The lesson given may be construed *vivâ voce* in the usual way, Latin words with English.

II. Two or three sentences may be selected for systematic parsing *vivâ voce*, according to the method given, *Elem. Lat. Gram.*, § 100.

III. The more difficult or less usual constructions in the whole lesson may be questioned and the rules for them required.

IV. Every (say) fifth lesson may be a recapitulation of the four preceding, in which, a Latin passage being read aloud, the equivalent English will then be recited.

V. In this recapitulation lesson the boys may be questioned in the subject-matter, for the first time of reading, in English (as, How is the universe commonly divided? What do we see in the heaven? How many kinds of stars are there, &c.); the second time this may be done in Latin (as, *In quot partes distribuitur plerumque mundus? Quid in cœlo conspicimus? Quot sunt stellarum genera? &c.*), and

answers required in Latin, as far as the boys are capable of doing this.

N. B. It is a common practice to require what are called "derivations" to be written for each lesson by all boys. To quick and diligent boys this is little better than lost time; and careless boys are apt to save themselves trouble by copying them from others. An interlinear translation of part of the lesson, done in the master's presence, is a better exercise; and different parts may be assigned to different boys. "Derivations" may more usefully be set as the penalty of an ill-prepared lesson, than as a part of the lesson itself.

27. NATURAL HISTORY. p. 50.

NOTES. — 1. Et illustrentur et calefiant, *are both lighted and warmed*. (Why Subjunct. M.?) || Oriens. Lit. *rising* (sun); hence *East*. Occidens. Lit. *setting* (sun), hence *West*. || Ad occidentem versus = adversus occidentem. The preposition adversus is often thus disjoined. ||

2. Noctu. See Elem. L. Gr. p. 147. (3).

3. E longinquo, *from a distance*. § 93. 2. || Deinde, *in the next place*. || Quadrantem, *the fourth part*. || Ille motus, *the former motion*: hic, *the latter*. § 174. Obs. 3. || Altero semestri, *in one half year*; altero, *in the other*. || Milliaria, *miles*.

4. Vicenis quaternisque horis, *every twenty-four hours*. || Ceterum, *furthermore*.

5. Et quo est . . . est; *and the more pure and calm it is, the clearer is the sound*. So 'tanto evehuntur altius, quanto magis,' &c.

8. Argentum vivum, *quicksilver*. || Chalybs, *steel*.

12. Manus. The elephant's proboscis is here called a *hand*, because it acts in some respects like the hand.

28. FABLES AND NARRATIVES. p. 56.

1. Lacæna, *a Lacedæmonian woman*: fem. of Laco.

4. Horologium solarium, *a sundial*.

6. *Singulis diebus*, every day. § 171. C.
9. Diogenes, a Cynic philosopher, born at Sinope in Asia Minor; flourished about 340 B. C.
10. Thales, a philosopher, native of Miletus in Ionia, flourished 600 B. C.
11. Aristoteles, a great philosopher, founder of the Peripatetic School, and tutor of Alexander the Great: flourished B. C. 350.
12. *Hominumve*, &c. Arn. § 18. || *Ne-quidem*, § 197. (B.)
13. Agis. There were several kings of Sparta so called. The king here mentioned reigned B. C. 400.
14. Demonax, a Cretan philosopher, flourished A. D. 120.
15. For the *Græchi*, see Roman history. || *Campana matrona*, a *Campanian matron*: Campania, a district of Italy, south of Latium.
16. Alexander: the Great, king of Macedonia and son of Philip, conquered Darius Codomannus, king of Persia, B. C. 335—331; died B. C. 323.
17. Gorgias, native of Leontini in Italy, flourished B. C. 430, a rhetorician and sophist.
20. Epaminondas, a great Theban general, humbled the power of Sparta, and was killed in the battle of Mantinea, B. C. 362.
22. Two tyrants of the name of Dionysius, father and son, ruled at Syracuse in Sicily: the elder B. C. 400; the younger B. C. 360.
23. For Manius Curius, see Roman History.
24. Ephesus, a famous city of Ionia. || Apelles, a great painter, flourished B. C. 330.
25. Antisthenes, a philosopher, founder of the Cynic sect, flourished B. C. 370.
43. *Offecerat apricanti*: *had stood in his way while sunning himself*.
44. Socrates, a great Athenian philosopher, flourished B. C. 420; put to death B. C. 400. || *Cujatem*, of what country?
45. Anaxagoras, a philosopher, native of Clazomenæ in Asia, flourished B. C. 450. || Lampsacus, a city of Mysia in Asia.
46. Hercules, son of Jupiter and Alcmena.
47. Aristippus, a philosopher, founder of the Cyrenaic sect, flourished B. C. 390.
48. Megarenses, *Megarians*, people of Megara in Greece.
49. Solon flourished B. C. 560.
50. Agathocles flourished B. C. 317.
51. Cræsus, king of Lydia, famous for his wealth, flourished B. C. 560.
53. Zeuxis, a great painter, flourished B. C. 468.
65. Themistocles, a great Athenian commander and statesman, flourished B. C. 480.

66. Xenocrates, a philosopher, scholar of Plato, flourished a. c. 340.
76. Academia, the Walks near Athens, in which Plato held his lectures. Hence his was called the Academic School.
78. Delos, one of the islands called Cyclades.
81. Demosthenes, the great Athenian orator, flourished a. c. 450.
82. Pyrrhus. See Roman History.
83. Pythagoreos, of the *Pythagorean sect*. Pythagoras founded a school of philosophy in Italy a. c. 500.
84. Xenophon, historian and philosopher, scholar of Socrates, flourished a. c. 400.
85. Rhodus, Rhodes, an island in the *Ægean Sea*.
86. In agro Salernitano, in the district of *Salernum*, a town in Southern Italy.
91. *Concubia nocte, in the dead of night*.
92. Simonides, native of Ceos, a Greek lyric and elegiac poet, flourished a. c. 490.
95. *Diem dicere alicui, 'to' appoint a day for a man's trial, 'to give notice of prosecuting any one before the plebs.'* || Anio, enis, a river of Italy, now the Teverone.
96. Archelaus, son of Perdiccas, king of Macedonia, flourished a. c. 410.
97. Posidonius, a Stoic philosopher, flourished a. c. 60.

29. POETIC EXTRACTS.

I. (Four Ages of the World.) This and many following passages are taken from Ovid. Publius Ovidius Naso was an eminent elegiac and heroic poet of the Augustan age, born a. c. 43, at Sulmo, banished to Tomi in Scythia: died a. d. 17. His works are numerous, the chief being, in Heroic measure, the *Metamorphoses* in 15 books; in Elegiac rhythm, the *Fasti*, *Tristia*, *Epistolæ ex Ponto*, *Amores*, *Ars Amandi*, *Heroides*, &c. || 1. *Sata est (sero), was sown, i. e. was produced.* *Vindice nullo, with no avenger (of wrong)* § 94. 9. *a.* || 3. *Fixo ære, on suspended brass, i. e. on brazen tablets hung up in public places.* || 13. *Immunis, free.* || 15. *Nullo cogente, without any compulsion* (lit. no man compelling). || 16. *Arbuteos fetus, the fruit of the arbute-tree.* || 17. *Mora, blackberries.* || 22. *Nec renovatus ager, and the unploughed field.* *Canebat, was white, from cāneo.* || 25.

Saturnus, Saturn, a god, son of Uranus and Tellus, husband of Rhea and father of Juppiter, Neptune, and Pluto; he was dethroned by his sons, and, though here represented as being sent into Tartarus (or Tartara), the place of punishment in the infernal world, he is elsewhere said to have settled in Italy, where he reigned in peace and happiness. See Mythology. || 26. Subiit. See § 220. Obs. || 29. See § 221. Obs. 1. || 30. Spatiis exegit quattuor annum, *completed the year in four seasons*. || 35. Semina Cerealia, *the grain of Ceres, i. e. wheat, barley, &c.* Ceres, goddess of corn. See Mythology. || 38. Ingeniis, *in their dispositions*. || 40. Irrumpit venæ pejoris in ævum, *bursts in upon an age of worse metal*. Vena, *a vein*, either of the body, or of metal in a mine. || 43. Habendi, *of possessing, i. e. wealth*. || 46. Carinæ. See § 224. v. 49. || 48. *The cautious land-surveyor marked out with long boundary-line the ground formerly common, &c.* || 50. Poscebatur, *was asked for, &c.* See § 94. 2. a. — Itum est, *it was gone, i. e. they went*; § 96 (8). § 96 (B.) 2. || 51. Stygiis admoverat umbris, *had placed near the shades of Styx, a river of the infernal world*. || 56. Vivitur ex raptō, *men live on plunder*: § 96. (8). Non hospes, &c. § 93. 4. || 57. Gratia, *the friendship*. || 58. Imminet exitio, *watches for the destruction (lit. hangs over)*. || 62. Astræa, goddess of justice. || 63. Neve = et ne. || 64. Ferunt gigantes affectasse, &c., *they report that the giants arrived at, &c.* See Mythology. || 66. Olympus, Pelion, Ossa, mountains of Greece. || 68. Mole sua, *with the pile of their own rearing*.

II. (The Deluge.) 1. Pater Saturnius, *father Juppiter, son of Saturn*. Juppiter is called the father of gods and men. || 2. Et . . . mensæ, *and recalling the horrid banquets of Lycaon's table, not as yet publicly known from having been but lately committed*. || 5. Vocatos, *the gods when summoned*. || 7. Lactea is Nom. C. being attracted to the Nom. of the Verb habet. || 8. Hac, *by this*; Superis, *for the gods above*; Tonans, the Thunderer, a title of Juppiter. || 9. Dextra lævaque, *on the right and left hand*, § 93. A. 1. || 10. Nobilium, meaning the superior gods, whom the Romans called Dii majorum gentium; plebs, the inferior gods, or Dii minorum gentium. Celebrantur, *are thronged*. || 11. Diversa locis, *different in situations, i. e. in a different place*. || 12. Suos penates, *their abodes, lit. household gods, which are often put for the habitation itself*. || 14. Palatia, *the Palatine*. The mansion of Augustus on the Collis Palatinus was hence called Palatium, or Palatia; and hence the use of the word *palace*. Ovid here flatters Augustus: and several of the expressions are drawn from Roman manners and customs. || 18. Cum qua, *together with which*. This passage is taken from Homer's description of Juppiter. || 22. Angui-

pedum, of the snake-footed giants. The giants were fabled to be the children of Tellus, or Terra, having snakes for feet, and each a hundred hands. || 25. Nereus, a sea-god, here put for the sea itself. || 29. Ne pars sincera trahatur, *that the sound part may not be infected.* || 30. Sunt mihi, *I have.* See CAUTION IX. p. 331. || 31. Fauniquē. The *e* here is lengthened by ictus, a licence rarely taken. The Nymphs, Fauns, Satyrs, Silvans, were rural deities. Semidei, demigods, were deified men. || 32. Certe, *at least.* || 37. Ausum talia deposcunt, *demand for punishment one who had dared such things.* || 38. Sæviti, for sæviit or sævivit. Manus impia, *an unholy band.* || 39. The poet here flatters Augustus Cæsar by comparing Julius Cæsar, his uncle, to Juppiter. || 48. Quod admissum (fuerit), *what was his crime?* || 49. Infamia, *the ill repute.* || 54. Mænala, Plur. of Mænalus, which, as well as Cyllene and Lyceus, was a mountain of Arcadia, in Peloponnesus. || 60. Discrimine aperto, *by evident test.* Deus an sit mortalis = deusne sit an mortalis, § 197. C. (b.) 4. || 62. Necopina, *unexpected.* || 64. Molossi, a people of Epirus. || 66. Ita semineces, *when thus half-dead.* || 71. Ab ipso, *from himself,* i. e. from his own evil nature. || 74. Abeunt, *depart = are changed.* || 78. Non domus una, *not merely one house.* 79. Erinnyes, *Fury.* || 83. Implent partes, *complete the party,* i. e. support the same sentiments. || 84. Jactura, lit. the throwing overboard of freight in a storm; hence *loss, sacrifice.* || 88. Fore; understand *ait* from *vetat* below. This figure is called Zeugma. || 93. Longus axis, *the long axle = the spacious firmament.* The ancient notion was, that an *axis* passed from one pole of heaven to the other, through the earth's centre, on which axis the whole universe revolved. || 16. Cyclopes. See Mythology. || 99. The Northerly winds were Aquilo, Boreas, Caurus; the Southerly, Auster, Notus, Africus; the Easterly, Eurus, Vulturius; the Westerly, Favonius, Zephyrus. Of these the northerly and easterly are represented as strong, clear, cold, and frosty; the southerly as cloudy, rainy, and tempestuous; the westerly as clear, soft, and warm. || 109. Iris. See Mythology. || 113. Frater. Neptune. || 116. Mole remota, *every dam being removed.* || 117. Loosen all the reins to your streams, i. e. let your streams rush at full speed, a metaphor from the art of chariot-driving. || 122. Sinus, *the recesses.* Sinus signifies a *bend*; hence it takes many particular meanings. || 125. Cumque, &c., and shrines, with their sacred contents. || 141. See Horace, Od. I. 2. || 150. Inopi victu, *from want of food.*

III. (Deucalion and Pyrrha.) 1. Phocis separates the Aonians from the Ætean fields, i. e. Bœotia from Thessaly, Aonia being a part of Bœotia, and Ceta a mountain of Thessaly. || 7. Corycidas nymphas, *the Co-*

rycian nymphs, i. e. inhabiting the Corycian cave on Parnassus. || 13, 14.

Et superesse videt de tot modo millibus unum,
Et superesse videt de tot modo millibus unam,

and sees one man alone surviving of so many thousand men, and one woman alone of so many thousand women. || 20. Humeros, &c. covered as to his shoulders with shellfish growing on them. || 24. Turbine ab imo, from a small circular tip. || 28. Cecinit jussos inflata receptus, being filled with breath, proclaimed the retreat commanded. || 30. Quibus undis omnes = undas omnes quibus, § 107. || 39. Soror, cousin. || 40. Patruelis origo, our descent from two brothers, i. e. our cousinship. || 46. Quid animi, what feelings? || 48. Quo consolante, with whom to comfort you? || 57. Cephisidas undas, the waters of Cephisus, a river of Bœotia. || 58. Ut . . . sic, as . . . so = although . . . yet. || 61. The temple of Themis was afterwards the temple and oracle of Apollo at Delphi. || 70. Cinctas resolvite vestes, loosen your tight dresses. || 75. Maternas umbras, her mother's spirit. || 76, 77. Meanwhile, they retrace in their minds, and mutually revolve the words of the oracle given, mysterious from their dark ambiguity. Divination being sometimes made by lots (sortes), an oracle itself is often called sors, as here, and in v. 56. || 78. Promethides, son of Prometheus, i. e. Deucalion; Epimethis, daughter of Epimetheus, i. e. Pyrrha. See Appendix II. || 83. Titania, Pyrrha, daughter of the Titan Epimetheus. || 90. Ducere formam, derive shape. || 92. Ut quædam, &c. Although some shape of a human being can be discerned, yet not a distinct one, but as out of marble begun (to be wrought, a figure), incompletely finished, and very like rough statues. See v. 58.

IV. (Phaëthon.) 2. Pyropo, carbuncle. || 5. Mulciber, a name of Vulcan. || Triton, Proteus, Ægæon, Doris, sea deities, Mythol. || 12. In mole, on a rock. || 18. Signa sex, six signs of the Zodiac. || 19. Clymeneia proles, the son of Clymene; Phaëthon. || 20. Dubitati parentis, of his doubted father, i. e. Phaëthon doubted whether the Sun-god was truly his father. || 29. Calcatis uvis, from treading the grapes in the winepress. See Isaiah, lxi. 2, 3. || 31. Loco medius, central in place. || 34. Haud inficianda, not to be denied. || 46. Dis juranda palus, the lake which the gods must swear by, i. e. the infernal river Styx. || 51. Tuā, by thine. || 58. Placeat sibi quisque licebit, every one may think well of himself. || 69. Tethys, an ancient sea goddess, often put for the sea itself. In præceps, headlong. || 72. In adversum, in the contrary direction. || 74. Finge, suppose. See 2. v. 93. || 78. Ferarum, alluding to the signs of the Zodiac, Leo, Cancer, &c. || 79. Ut, although. }

|| 81. *Hæmonios arcus, the Thessalian bow*, meaning the constellation Sagittarius, the archer, into which Chiron, the Thessalian Centaur, was fabled to have been changed. See 18. p. 108. || 86. *In promptu, easy*. || 105. *Qua, as long as*. || 107. *Curvatura summæ rotæ, the rim of the wheel; radiorum, spokes*. || 109. *Chrysolithi, topazes*. || 110. *Repercusso Phæbo, from the reflection of the sun's rays*. || 118. Titan, a name of the Sun-god. || 129. *Per quinque directos arcus, through the five parallel circles*, i. e. the equator; the two tropical, and the two polar circles. The learner must here consult his geography. || 130. *Limes, a path*. This describes the Ecliptic, or Sun's path in the heavens, which cuts the Equator, and lies between the two Temperate Zones, in the Torrid Zone. See a terrestrial globe, or map. In v. 132. probably *effugit* is a better reading than *effugito*, i. e. *avoids both the Southern pole and the Bear contiguous to the North winds*. || 133. Arctos, the constellation of the Bear, is near to the N. pole in the heavens. || 135. *Preme, keep down*. || 138, 139. Anguem, Aram, two constellations so named. || 142. *Hesperio, &c. Dark night hath reached the goals placed on the Western border*. The goddess Night is supposed to drive her chariot over the sky, and to reach the Western horizon at the same moment that the sun rises in the Eastern. || 155. *Repagula, the barriers*, properly at the opening of a race-course. || 157. *Copia, scope*, || 171. *Triones*. The Greater and Lesser Bear were also called Triones, *the wains*, from a fancied resemblance to waggons drawn by oxen. Hence the seven stars of Ursa Major are called Septemtriones, which is used to signify the Northern heavens. || 173. The Serpent is a constellation between the two Bears. See v. 138. || 176. Bootes, also called Arctophylax (the bear-warden), a star adjoining to the Bear. || 184. *Meropis, supply filius, son of Merops*. || 184. *Pinus, the ship*; see 1. v. 7. *Cui, &c. of which the pilot has resigned the vanquished curb* (i. e. the helm), *which he has left to gods and vows*, i. e. to the chance of safety derived from such vows and prayers as the crew might address to the gods, whose images stood in the stern. See Hor. Od. I. Non dî, quos iterum pressa voces malo. || 192. *Vario, spangled*. || 210. *Agit rimas, exhibits cracks*. || 216. *Taurusque Cilix, and Cilician Taurus*. The names in v. 216—225. are those of mountains in Greece, Asia, Italy, &c., for which consult anc. geography and maps. || 218. *Nondum Cæagrius, not as yet ruled by Cægrus* a king of Thrace. || 238. Dirce, a fountain at Thebes in Bœotia; Amymon, a fountain of Argos; Pirene, a fountain of Corinth, or Ephyre. The names from v. 241—258. are those of rivers in Greece, Asia, Italy, &c., for which see anc. geography and maps. || 242. *Teuthranteus Caicus, the Mysian Caicus, from Teuthras, a king of Mysia*. || 249. *Psophaico*

Erymantho, Erymanthos of Psopis in Arcadia. || 244. *Arsurus iterum*. Xanthus, or Scamander, was first burnt up by Vulcan, as described in Homer's *Iliad*, b. 21. || 246. Mygdonius, *Phrygian*. Melas, a river in Asia Minor. || 246. Tænarius, *Spartan*, from Tænarus, a promontory of Laconia. || 249. Ripæ Spercheides, *the banks of Spercheius*, in Thessaly. || 251. *Which had haunted with their song the Lydian banks*, alluding to the wild swans. || 256. *Ismarios, the Thracian rivers*, from Ismarus, a mountain-chain of Thrace. || 259. Rimia, *through chinks*, or cracks. || 263. Cyclades, a group of islands in the *Ægean sea*. || 274. *Omnifera, all-producing*. || 280. *Clademque auctore levare, and to alleviate my misfortune by its author*. || 289. *Fac, suppose*. || 295. Atlas, a fabled king of Mauritania, changed into a mountain in Africa, and said to sustain the heavens on his shoulders. || 299. *Rerum consule summæ, provide for the welfare of the universe*. || 302. Manibus, *to the manes*, or ghosts. || 324. Naides Hesperia, *the Western river-nymphs*. || 327. *Magnis, &c. yet he failed in great undertakings*.

V. (The Golden Age.) Albius Tibullus, a graceful *Elegiac* poet of the age of Augustus, contemporary with Ovid. || 4. *Sinum, its sail*. || 5. *Compendia, profit*. || 12. *Securis, to the careless owners*.

VI. (Peace.) 11. *Foret, understand si, § 98. 9.* || 13. *Quis hostis, some enemy*. || 15. *Lares, see Mythol.* || 23. *Voti compos, having obtained the object of his vow*. || 36. *Cerberus, the dog of hell, having three mouths*. *Navita, Charon*. || 43. *Canis, und. capillis*.

VII. (The Country.) 3. *Compositis tigillia, after arranging the rafters*. || 13. *Flores, the sweetness of flowers*. *Alveo, hive*. || 16. *Certo pede, in regular measure*. || 19. In the feasts of Bacchus it was customary for the rustics to dance with painted faces.

VIII. (The Fabii.) 1. *Idibus (of February)*. See Append. on Roman Time. *Faunus, god of shepherds, answering to the Greek Pan*.

3. *Vejentibus arvis, in the fields of Veii*. || 6. *The hands of a single clan (gens) take the promised arms*. The Gen Fabia was one of the Patrician clans (*gentes*) of Rome. || 9. *There is a pathway of the Porta Carmentalis next to the Janus on the right hand*. The Roman gates had a bust of Janus on either side the arch, with a pathway on either side, one for egress, the other for ingress. || 15. *Loco, in a convenient spot*. || 39. *Silvis Laurentibus, from the forests near Laurentum, a town of Latium*. || 45. The Fabian clan claimed descent from Hercules, through Evander. || 46. *Consuluisse ut, provided that*. || 49. *Q. Fabius Maximus*. See Roman History.

IX. (Cacus.) 1. *Exsul, Evander, banished from Arcadia*. || 5. *Claviger heros, Hercules*. *Erytheidas boves, the cattle of Erythea, an*

island from which Hercules was fabled to have carried off the cows of Geryon. || 7. *Tegeæa, Arcadiam*, from Tegea, a city of Arcadia. || 9. *Tirynthius hospes, the Tirynthian guest*, i. e. Hercules, so called from Tiryns, a town of Argolis, where he was educated. || 12. *Feros, beasts*. || 22. *Furta*, lit. *the thefts, the stolen cattle*. || 27. Hercules was fabled to have taken for a while the place of Atlas, who supported heaven. || 31. *Collata, conflicting*. || 35. Typhœus, a giant, imprisoned under Mount Ætna in Sicily. || Alcides, a name of Hercules, from his paternal grandfather Alceus. || 37. *Adducta, drawn towards him*, i. e. Swung over his shoulders for the purpose of striking. || 38. *Ter quater, three or four times*. || 44. Alluding to the Ara Maxima in the Forum Boarium at Rome.

X. (A Northern Winter.) Ovid's *Tristia* were written during his banishment at Tomi in Scythia. || 5. *Delicuit*, Preterp. of *deliquesco*. Prior, mix. || 9. *Sutis braccia, with patched trousers*. || 13. *Uda, naturally liquid*. Consistent, become solid. || 14. *Hausta, draughts*. || 17. *Papyrifero amne, than the river which bears the papyrus*, i. e. the Nile in Egypt, on the banks of which grows the papyrus plant, used for writing on; hence "*paper*."

XI. (Death common to all.) 2. *Navita*, i. e. Charon. || *Umbrifera lintre, in his ghost-conveying bark*. || 5. *Ad ignes, for the fires* (of the funeral pyre). || 7. The sea-nymph Thetis was mother of Achilles, who was slain and buried at Troy. || 9. *Panope, a sea-nymph*. || 10. *Deæ*, i. e. the Nereids.

XII. (The goddess Majesty.) 7. *She graces the entrusted rods and the curule ivory*. The fasces and sella curulis were ensigns of the high officers of Rome; the consul, prætor, censor, ædile, &c.

XIV. (Pallas Minerva.) 8. *Ahena, dyeing vats*. || 11. *Censu, of income*. || 13. *Cælum, the graving tool*.

XV. (Flora.) 3. *Nymphe*, the Greek form of the word. || 11. *Digestos numerare, to arrange and count*. || 21. *De sanguine Therapnæo, from the Therapnæan* (i. e. Laconian, Therapnæ being a town of Laconia) *blood of Hyacinthus, a young Lacedæmonian, killed by Apollo with a quoit, and fabled to have been changed into the flower which bears his name, on the petals of which it was supposed that the word aiai, alas, could be traced*. || 25. *Cinyra creatum, the son of Cinyras, i. e. Adonis*. See Mythol. || 34. *Advena, foreign*, not having its fountains in Ægypt. || 36. *Nebulæ, scum*.

XVI. (Terminus.) 13. *Thyreatida terram, the land of Thyrea*, a district on the border of Argolis and Laconia, for which 300 Argives are said to have fought the same number of Spartans.

XVII. (Mercury.) 2. *Pleïas una, one of the Pleiads*, i. e. Maia.

XVIII. (Chiron.) 1. *Hæmoniaë, Thessaly.* || 3. *Phillyrides, Chiron, son of Philyra.* || 5. *Manus, the hands of Achilles.* || 7. *Alcides, i. e. Hercules.* || 10. *Puer Æacides, Achilles, descended from Æacus.* || 21. *Pagasæ, a city of Thessaly.* || 25. *Lernææ Echidnæ, the Lernæan Hydra. Lerna, in Argolis.*

XIX. (Romulus.) 7, 8. *Palatium and Aventinus, two of the seven hills on which Rome was built.*

XXI. (Song.) 15. *Lyrnesside, Briseis, born at Lyrnessus.*

XXIV. (Orestes and Pylades). 14. *Iphigeniân, Greek form of accusative.* || 39. *This was the only point on which they did not agree.* || 41. *Par, the pair.*

XXV. (Phalaris.) 2. *Agere reum, to prosecute, accuse.* || 9. *Busiris, a cruel king of Egypt.* || Illo, *Perillus, who gave the hollow bull as an engine of torture to Phalaris, tyrant of Agrigentum.*

XXVII. (The Garden). Concerning this metre see Append. XIII. *Prædicemus, 1st. Conjugation.* || 15. *Conjuges ulmos, the wedded elms; the training of the vine to the elm is likened to the marriage union.*

XXVIII. (The Wolf and the Crane.) The age in which Phædrus the fabulist lived is uncertain. He is generally placed in, or soon after, the age of Augustus. His fables are written in Iambic metre, with many licences. See Append. XIII.

XXXI. (Simonides shipwrecked.) Sec p. 357. || 7. *Cursu pelagio, by sea.* || 15. *Qui plures, they who were more = the majority.* || 17. *Clazomenæ, an Ionian city in Asia Minor.* || 24. *Tabulam. It was usual for shipwrecked persons, when compelled to beg, to carry a board, containing a picture and narrative of their misfortune.*

XXXII. (A happy Life.) *Martialis, the famous Epigrammatist, flourished in the reigns of Domitian and the succeeding emperors, A. D. 100, &c. This metre is called Phalæcian, or Hendecasyllabic. See Append. XIII.*

XXXIII. (To Marcus Tullius Cicero.) *Catullus, an eminent elegiac and lyric poet, flourished A. C. 60. Respecting Cicero, see Roman History.*

XXXIV. (The Sparrow.) 2. *And all men who are favourites of Venus.* || 7. *Suam ipsam, his mistress. Slaves often spoke of their master as ipse, their mistress as ipsa.* || 17. *Tua opera, by your means.*

XXXV. (The Desire of Travelling.) 5. *Nicæa, a city of Bithynia, famous afterwards for the Christian council held there, A. D. 325.*

XXXVI. (The Praise of Innocence.) *Quintus Horatius Flaccus flourished under Augustus. He wrote Odes, Satires, and Epistles, all of which are models of elegant composition. This metre is the Sapphic. See Append. XIII.*

The Ode is addressed to Horace's friend Aristius Fuscus. || 1. *The man of innocent life and clear from guilt.* Vitæ, Gen. of Respect, as in Greek. Why is sceleris gen.? || 2. *Mauris jaculis, Moorish javelins.* The Moors were famous for light-armed service. || 5. *Syrtes, quicksands on the African coast.* || 7. *Caucasus, a chain of mountains in Sarmatia.* || *Hydaspes, an Indian river.* || 9. *Sabina, Sabine.* Horace's country house and farm were among the Sabines, east of Rome. || 11. *Expeditus.* Some read *expeditis.* || 14. *Daunia, i. e. Apulia, of which Daunus was an ancient king.* For *Daunia in latis*—some read *Daunias latis.* || 15. *Jubæ tellus, Mauritania, the land of king Juba.* || 20. *Malus Juppiter, an unkindly atmosphere.* Juppiter is often put for the sky or climate.

XXXVII. (Invocation of Venus.) 1. *Cnidus, a city of Doris in Asia, famous for its temple of Venus.* Paphos, a city in the island of Cyprus, also renowned as the residence of Venus.

XXXVIII. (The Friend returned.) This Ode is addressed by Horace to his friend Pompeius Varus, who had been his comrade, when he served as military tribune under Brutus. After the battle of Philippi, a. c. 42, Horace had made his peace with the conqueror; but Varus had joined Sextus Pompeius in Sicily, and did not return to Rome till four years later. The metre is Alcaic, on which see Append. XIII. 1. *Tempus in ultimum, to the uttermost danger.* || *Quiritem, a Roman citizen, not deprived of his privileges.* || 7. *Fregi, I have shortened* (by beginning to drink earlier than was usual). || 8. *Malobathrum, an unguent expressed from a Syrian tree.* || 13. *Mercurius.* Horace represents this god as guardian of poets. The allusion is to the Homeric heroes who were so rescued by deities. || 21. *Mas-sico (vino), wine of Mons Massicus in Campania.* || 25. *Quem, &c. Whom will the Venus-throw constitute toast-master?* The office of arbiter bibendi, toast-master, or master of the feast, was determined by casting dice, which were either four tali or three tesseræ. The tali were marked on four sides only (I. III. IV. VI.); the tesseræ were cubes, as our dice. The highest throw was called Venus, which was three sixes on the tesseræ, and all different on the tali. The lowest, called Canis, was three aces on the tesseræ, and when the tali were all alike. || 27. The Edoni were a Thracian tribe, hard drinkers.

XXXIX. (Death impending.) 5. *Quotquot eunt dies, every day.* || 6. *Places, from placo.* || 8. *Ter amplum, triple.* See Mythol. || 18. *Danai genus, the daughters of Danaus, infamous for the murder of their husbands.* || 20. *Laboris, a Greek construction.* || 25. *Cæcuba (vina), the wine of the Cæcubus ager in Latium.* || 28. The banquets of the Pontifices, or priests, were byewords of luxury.

XL. (The Frailness of Life.) For the metre, see Appendix XIII.

|| 19. *Amico animo*, from the Greek *φίλη ψυχῇ*, *your own inclination*.
19. *And Minos shall have passed his famous judgment on you*. Minos, a judge in Orcus.

XLI. (The Immortality of Songs.) 1. *Ne forte credas, lest you should perchance believe*. || 2. *Aufidus*, a river of Calabria, near which Horace was born. || 6. &c. *Homerus* (here called the *Mæonian* or *Lydian*), *Pindarus*, *Simonides of Ceos*, *Alcæus*, *Stesichorus*, *Anacreon*, were famous Greek poets; *Sappho* (the *Æolian* maiden), a poetess. || 18. *Comtos arsit adulteri crines, fell in love with the sleek locks of a paramour*, i. e. *Paris*. || 16. *Helene Lacæmæ, the Lacedæmonian Helen*. || 17. &c. *Teucer*, *Idomeneus*, *Sthenelus*, were Grecian heroes who fought at *Troy*. *Hector* and *Deiphobus*, sons of *Priam*, king of *Troy*. *Agamemnon*, leader of the Grecian army. || 38. This Ode is addressed to *Lollius*, an eminent Roman noble.

II. SECOND COURSE.

The syntactical examples with which this course begins, are illustrative of the construction of compound sentences, of pronouns, numerals, &c. They are not accompanied with an English version, because it is wished that the learner should translate for himself; and that such translation, having been carefully corrected, should be entered into a book, and then used in the same way as the printed translations of the first course. See p. 321.

QUESTIONS ON § 180.

(Prefatory Excursion.)

What does *Oratio Recta* mean? || What *Oratio Obliqua*? || Exemplify (here any further examples may be required from this book).
|| What is a Compound Sentence? || What are its parts called? || Exemplify. || What is a Co-ordinate Sentence? || How introduced? ||

Exemplify? || What is a Subordinate Sentence? || What are the kinds of Subordinate Sentences? || What is a Substantival Sentence? || Exemplify. || Of how many kinds? || Name them. || How is Oblique Enuntiation formed? || Exemplify (this must be carefully done, and carried on till the learner is familiar with the question). || How is Oblique Petition formed? || Exemplify (as above). || How is Oblique Interrogation formed? || Exemplify (as above). || What are the words which can form such an Interrogation?

What is an Adverbial Sentence? || Enumerate the several heads, with the Conjunctions forming them.

What is an Adjectival Sentence? || How formed? || What is the power of the Relative and its Particles? || Of how many persons is it? || How may it be used? || When does it form Co-ordinate Sentences? || When Subordinate? || May Subordinate Sentences have others subordinate to them? || Exemplify. || In what Moods do we find the Primary clauses of Oratio Obliqua in general? || In what the Secondary. || Exemplify (as above). || When is Oratio Recta virtually oblique? || Exemplify (as above).

QUESTIONS ON §§ 181—183.

§ 181. Oblique Enuntiation. — To what is the Infinitive with Accusative of its subject joined (1) Subjectively? || Rule? || Examples? || (2) To what Objectively? || Rule? || Examples? || May it also stand in Apposition? || Examples? || [What do you mean by the Accusative of the subject? || By ‘Subjectively?’ || ‘Objectively?’ || Enumerate words to which an Accusative and Infinitive may be joined (1) Subjectively, (2) Objectively?] || Rule for *ut* with Subjunctive instead of Accus. and Infin.? || Examples? || [Words which *ut* may so follow?] || Rule for *quod* with verb for Accus. and Infin.? || Examples? || [Words which *quod* may so follow?] || Rule for Construction after *oportet*, *necesse est*? || Examples? || Rule for Construction after Verbs of *promising* and *hoping*? || Examples? || After words of *fearing*? || Examples? || Rule for Interrogative Infinitive? || Examples? || What may stand instead? || Examples?

§ 182. Oblique Petition. — Rule for Construction of an Oblique Petition? || Examples: Subjective? || Objective? || Appositive? ||

[Enumerate the words which may be followed by Oblique Petition.]

|| Rule for Infin. after some? || Examples?

§ 183. Oblique Interrogation. — Rule for construction of Oblique Interrogation? || Examples: Subjective? || Objective? || Appositive? || Enumerate the words which may form Obl. Inter.?

QUESTIONS ON §§ 184—185.

§ 184. [What are Adverbial Sentences?] || Enumerate their kinds. || [What is a Consecutive Sentence? || Why so called? || What Conjunctions, &c. form it?] || Rule for the construction of a Consecutive Sentence? || Examples after Demonstratives? || Name these? || Examples when Demonstrative is suppressed? || Examples after Comparative and *quam*? || Rule for Construction of *tantum abest*? || Example? || [Is *tantum abest* always so constructed?]

§ 185. [What is a Final Sentence? || Why so called? || What Conjunctions form it? || What Demonstratives may precede them?] || Rule for Construction of a Finite Sentence? || Examples?

QUESTIONS on §§ 186—190.

§ 186. Causal Sentences. [What is a Causal Sentence? || What Conjunctions introduce it?] || Rule for Moods after *quum*, *since*? || Examples? || [After what kind of expression may *quum* have Indic. Mood?] || Rule for Mood after other Causal particles? || Examples? || [When is the Subjunctive required after them? || Examples?]

§ 187. Temporal Sentences. — [What is a Temporal Sentence? || What Conjunctions may introduce it?] || Rule for Mood after *quum*, *quando*, &c.? || Examples? || When does *quum* generally take Subjunctive? || Examples? || [When may any of these take Subjunctive? || Examples?] || Rule for Mood after *dum*, *donec*, &c. || Examples? || [What is the general principle according to which these Conjunctions take one or the other Mood? || Examples?]

§ 188. Conditional Sentences. — [What is a Conditional Sentence?

|| Of what parts does it consist (Protasis, Apodosis)? || Rule for Mood after *si, nisi*? || Examples? || [State the various forms of the Conditional Sentence, with their uses from Arnold, L. P. §§ 55—57., and exemplify them also from this book.] || Rule for Mood after *modo, &c.* || Examples?

§ 189. Concessive Sentences.—[What is a Concessive Sentence? || Of what parts consisting? || What Conjunctions may introduce it? || What is its relation to a Conditional Sentence? || What word commonly appears in the Apodosis?] || Rule for Mood after *etsi, &c.*? || Examples? || Rule after *quamquam, ut ut*? || Examples? || Rule after *quamvis, &c.*? || Examples? || [Explain the Concessive use of *licet, ut, quum, ne.*] Rule for *quamvis* with Indic. M.? || Examples? || Rule for Ellipsis of *si, etsi*? || Examples?

§ 190. Comparative Sentences.—[What is a Comparative Sentence? || How related to Conditional?] || What Conjunctions may introduce them? || Rule for Mood in Comparative Sentences? || Examples?

QUESTIONS ON §§ 191—196.

[What is an Adjectival Sentence? || How introduced?] || General Rule for Mood after *qui*? || Examples? || To what other words does this apply? || [Distinguish the Relative, Correlative, Directly Interrogative, and Obliquely Interrogative use of *qui, qualis, quantus, quotus, quot, cur, quare, quapropter, ubi, inde, quo, qua, quomodo, quemadmodum, &c.* with examples of each use?] || Rule for Mood after *qui* Causal? || Examples? || After *non quo, non quin*? || Examples? || After *qui* Concessive? || Examples? || [Is the Subjunctive always found after *qui* Causal and Concessive? || Why not?] || Rule for Mood after *qui* final? || Examples? || After *quo*? || Examples? || Rule for Mood after *qui* Consecutive, following Demonstrative? || Examples? || Without Demonstrative? || Examples? || Following Compar. and *quam*? || Examples? || Following *dignus, &c.*? || Examples? || Following *est, sunt, &c.*? || Examples? || Following *aliquis, pauci, &c.* put indefinitely? || Examples? || Following *nemo, &c.* and Interrogatives expecting a Negative? || Examples? || [What does *qui* causal, concessive, final, and consecutive, severally represent? || Illustrate the relation between Adjectival and Adverbial Sentences by the relation between Adjectives and Adverbs.] || Rule

for Moods after Relative Particles? || Examples? || Rule for Mood after *quominus*? || Examples? || [Enumerate the expressions which *quominus* may follow?] || Rule for *ne* after words of impediment? || Examples? || Rule for *quin* after Negative and Interrogative Pronouns? || Examples? || [What does *quin* thus represent?] || Rule for *quin* after a Negative or Interrogation of *doubt*, *abstinence*, *hindrance*, *cause*, &c.? || Examples? || [What does *quin* thus represent?]

QUESTIONS ON § 197.

Rule for Mood after *ne*...? || Examples? || Rules for use of *ne*... *quidem*? || Examples? || Rules for use of Interrogative Particles? || Examples? || Varieties of Double Interrogation? || Examples?

QUESTIONS ON §§ 198—200.

Rule for Mood in Subordination to Oratio Obliqua? || Examples? || [Multiply these from this book, and in each let the Oratio Obliqua be distinctly pointed out, to which the Mood is subordinate. Show when and how a Verb may be apparently subordinate to Oratio Obliqua, without being really so, and without being in the Subjunctive Mood.] || Rule for Mood in Subordination to Virtual Oratio Obliqua? || Examples? || [Multiply these from this book. Explain what is meant by Virtual Oratio Obliqua, and show its existence in all the examples adduced.] || Rule for Mood in Subordination to Subjunctive Mood? || Examples? || [Why? || Select Examples of Oratio Obliqua from Historians and Poets (Horace's Satires and Epistles).] || Show how the various kinds of Substantival Sentences are often intermingled, and distinguish them carefully. || [Exercises for converting Oratio Recta into Obliqua, and Obliqua into Recta, to be used till the learner is familiar with the subject.]

QUESTIONS ON ADJECTIVES, §§ 169, 170.

Rule for peculiar use of *primus*, *extremus*, &c.? || Examples? || Rule for Neuter Adjectives used adverbially? || Examples? || Rule for adverbial use of Attributive Adjectives? || Examples? || Rule for *quam* between two Comparatives (§ 153. Obs. 1.)? || Examples? || [Mention and exemplify other idioms of Comparatives. Arn. § 52.] || Rule for use of Superlative? || Examples? || Use of *quisque* with Superlative. || [Mention and exemplify other idioms of Superlative.]

QUESTIONS ON PRONOUNS, §§ 173—177.

(Arnold, §§ 48—51.)

§ 173. Rule for *nos*, *noster*, used for singular? || Examples? || Rule for use of *sui*, *suus*? || Examples? || Rule for *sui*, *suus*, referred to object? || Examples? || With *quisque*? || Examples? || With person indefinite? || Examples? || Rule where Reflexive may not be used? || Examples? || Rule when Reflexive would be ambiguous? || Examples? || [Examples and Exercises on the Use of the Reflexive should be multiplied till the learner is practically master of the subject.]

§ 174. Rule for distinction of Demonstratives? || Examples? || Rule for *iste* used contemptuously? || Examples? || For *ille* expressing fame? || Examples? || For *hic* and *ille* used in distinctions? || Examples? || [Use of *ille quidem*? || Et is, isque, idemque? || Idem? Arn. § 49.]

§ 175. Rule for use of *ipse*? || Examples? || For *ipse*=*ultró*? || Examples? || For *ipse* of eminence? || Examples? || For *ipse* of definite time? || Examples?

Rule for Interrogative Pronouns? || Examples? || [Enumerate other Interrogative Pronouns.]

§ 176. Rule for use of indefinite Pronouns? || Examples?

§ 177. Rule for *aliquis* emphatic? || Examples? || Rule for use of *quidam*? || Examples? || Used in contempt? || Examples? || [How is *quispiam* used? How *quisquam*? *Ullus*? *Nescio qui*, *quis*? Arn. § 50. How *ecquis*? *quisque*? *alius*? *alter*? Arn. § 51.]

QUESTIONS ON § 178.

(See Arnold, Part II. § 52.)

Rule for use of Sociative and Dissociative Conjunctions? || Examples? || Omission of them? || Examples? || Rule for particles used in Comparison? || Examples? || [Use of *quum* . . . *tum* ; *tum* . . . *tum*, *alius* . . . *alius*, &c. Arn. Part II. §§ 41.—44.]

QUESTIONS ON §§ 171, 172. AND APPEND. XI. XII.

§ 171. How is *unus* used? || Examples? || Use of *unus* with Superlatives, or as Superlative? || Examples? || Rule for *mille* and *millia*? || Examples? || Rule for Ordinals? || Examples? || Rule for *quisque* with Ordinals? || Examples? || Use of *alter*? || Examples? || Rule for Distributive Numerals? || Examples? || Rule for *as*, *æris*? || Examples? || Rule for use of Sestertius or Nummus? || Examples? || Of Sestertium? || Examples? || Rule for Construction of Numeral Adverbs beginning with *decies*? || Examples.

Appendix XI. How are Compound Numbers less than twenty expressed? || Examples? || How when greater than twenty? || Examples? || How above one hundred? || Examples? || How thousands? || Examples? || Construction of *Millia*? || Examples? || How above 100,000? || Examples? || How are numbers compounded with eight and nine commonly expressed? || Examples.

Appendix XII. What was the original weight of the *As*? || How was it divided? || Mention its divisions and derive the name? || Subdivide the *Uncia*? || Explain *Sescuncia*, *Sesquialtera ratio*. || What other unities did the *as* express? || Explain the mode of calculating interest, and the terms *uncia usurae*, &c.; *asses usurae*, *centesima*, *quinta centesima*, &c.; *unciarium fenus*. || Explain the terms *heres ex asse*, *ex deinceps*, &c. || Explain the mode of expressing fractions; and the terms used. || What was the *Sesterce*? || Derive its Symbol. || What was *Sestertium*? || State distinctly, and exemplify the rules for expressing sums of money in Latin, at full and in cipher? || Examples?

QUESTIONS ON APPENDIX X.

How was the Roman month divided? || In what months were the Nones on the 7th; the Ides on the 15th? || Say the lines. || Write out a Roman Calendar? || What was Leap-year called? || Why? || Explain the mode of reckoning and naming the several days? || What is the rule for finding the Roman name for any English day (1) between the Calends and Nones of the Roman month? (2) between the Nones and Ides of ditto? (3.) between the Ides and Calends of ditto? || Examples? || Explain the construction of the expressions of Time. || Examples? || How are the names of the months constructed? || Examples?

QUESTIONS ON TENSES AND MOODS, § 179.

Rule for the Time of any Action? || Which are the Absolute Tenses? || Why so called? || Enumerate the Relative Tenses in Latin and English (*scribo*)? || What Tenses are used by Historians? || Examples? || Rule for Tense in letters? || Examples? || Peculiar use of Perfect? || Examples? || Use of Indic. Mood? || Of Imperative? || Construction of *ne* Prohibitive? || Examples? || Future for Infinitive? || Examples? || Potential use of Conjunctive? || Examples? || Peculiar use of Perfect Potential? || Examples? || Of Future Perfect? || Examples? || Optative use of Conjunctive? || Examples? || Subjunctive, why so called? || What is the Infinitive? || Rule for its Subjective use [Explain the term]? || Examples? || Rule for its Objective use? [Explain.] || After what words? || [Explain.] || Examples? || Rule for its Predicative use? || After what words? || Examples? || Rule for Infinitive after Adjectives? || Rule for Circumlocution of Future Infin.? || Examples? || Rule for Historic Infin.? || Examples? || Rule for elegant use of Perfect Infin.? || Examples? || [General Rule for Consecution of Tenses, Arn. § 7.]

CHRONOLOGICAL TABLE, ILLUSTRATING THE CHAPTERS DE VIRIS ILLUSTRIBUS URBIS ROMÆ.

THE history of Rome for three or four centuries is of a legendary character: a thread of facts running through a series of poetical fables. See Mr. Macaulay's *Lays of Rome* (preface).

CHRONOLOGY of the leading epochs and most important events in Roman History, from the Foundation of the City to the Birth of our Saviour. B. C. indicates the Year before Christ; U. C. the Year from the Foundation of Rome:—

	B. C.	U. C.	Eminent Persons.
Rome founded by Romulus, and governed by <i>Kings</i> , until	754		Kings of Rome (Romulus. Numa. Tullus. Ancus. Tarquinius Priscus. Servius Tullus, Tarquinius Superbus).
Kings are abolished, and two annual <i>Consuls</i> appointed	510	244	Brutus and Collatinus the first Consuls.
A <i>Dictator</i> first appointed, who names a <i>Magister Equitum</i>	501	254	T. Lartius first Dictator.
Quarrels between <i>Patricians</i> and <i>Plebeians</i> : the <i>Plebs</i> retire to Mons Sacer: <i>Plebeian Tribunes</i> appointed	493	261	Menenius Agrippa. Coriolanus.
<i>Decemviri</i> appointed, <i>Laws of the Twelve Tables</i> made	451	303	
<i>Decemviri</i> deposed - - -	446	308	Virginus.
<i>Military Tribunes</i> with consular power, alternate with Consuls, from B. C. 444 till 361	444	310	
<i>Censors</i> first appointed - -	443	311	
Rome taken and destroyed by the <i>Gauls</i> under their king Brennus	390	364	Camillus, Manlius Capitolinus.

	B. C.	U. C.	Eminent Persons.
<i>Licinian Rogations.</i> Struggle between Patricians and Plebeians	377	377	
The Rogations carried. <i>Ædiles</i> and <i>Prætors</i> introduced	367	387	
First <i>Plebeian Consul</i> - -	366	388	
First <i>Plebeian Dictator</i> - -	356	398	
Samnites conquered - -	290	464	Valerius Corvus.
<i>Lex Publilia et Mænia</i> - -	284	470	
War with <i>Pyrrhus</i> - -	280	474	M. Fabricius. M'. Curius.
<i>First Punic War</i> begins - -	264	490	
ends - -	241	513	
Rome mistress of Italy - -	222	532	
<i>Second Punic War</i> begins -	218	536	Hannibal. Q. Fabius
ends: leaving	201	559	Maximus. M. Mar-
Rome mistress of Italy, Sicily, and Spain			cellus. P. Scipio
			Africanus the elder.
			Ennius. Plautus.
			T. Quinctius Fla-
			minius.
<i>Third Punic War</i> - - -	149	605	Æmilius Paullus.
<i>Carthage</i> taken and destroyed }			Cato the Censor.
<i>Corinth</i> taken and destroyed }	146	608	P. Scipio Africanus
Roman Empire comprises Italy, Spain, Sicily, and the Medi-	135	621	the Younger. Læ-
terranean Islands, Greece, Macedonia, Epirus, and Asia			lius. Terentius.
Minor. Struggles against the power of the Senate. <i>Tiberius</i>			
<i>Gracchus</i> slain	183	623	
<i>Caius Gracchus</i> slain - -	121	633	
<i>Jugurthine War</i> begins:	112	642	C. Marius.
lasts six years			
<i>Marius</i> , in his Third Consul-	102	652	
ship, defeats and destroys the Teutones			
And the Cimbri in his Fourth Consulship	101	653	
<i>Marsian or Social War</i> begins:	91	663	L. Cornelius Sulla.
lasts three years:			
Italian states obtain the suffrage			
<i>First Civil War</i> between Ma-			
rius and Sulla - - - }	88	666	
<i>Mithridatic War</i> begun - - }			
Sulla perpetual Dictator, strengthens the power of the senate	83	671	Sertorius.

	B. C.	U. C.	Eminent Persons.
<i>Servile War</i> lasts two years, from	73	681	Cn. Pompeius. L. Lucullus.
<i>Mithridatic War</i> ended by Pompeius	65	689	Catullus. Lucretius. Cicero. Hortensius. Varro. Sallustius.
<i>Cicero</i> Consul ; quells <i>Catiline's</i> conspiracy	63	691	
<i>First Triumvirate</i> (League) of <i>Cæsar</i> , <i>Pompeius</i> , and <i>Cras- sus</i>	60	694	C. Julius-Cæsar. M. Portius Cato.
<i>Cæsar</i> begins the conquest of Gaul and invasion of Britain, and carries on the war for eight years	58	696	
<i>Cæsar</i> crosses the Rubicon and begins the <i>Second Civil War</i>	49	705	
<i>Battle of Pharsalia</i> ; death of Pompeius.	48	706	
<i>Cæsar</i> slain in the Curia	44	710	M. Brutus. C. Cassius.
<i>Second Triumvirate</i> (League) of <i>Octavianus</i> , <i>Antonius</i> , and <i>Le- pidus</i> : <i>Cicero</i> slain	43	711	
<i>Third Civil War</i> : battle of <i>Phi- lippi</i>	42	712	Mæcenæ. Horatius. Virgilius. Ovidius. Tibullus. Propertius. Livius.
<i>Fourth Civil War</i> : battle of <i>Ac- tium</i> . <i>C. Julius Cæsar Octavi- anus Augustus</i> , Emperor. Roman Empire comprised Italy, Greece, and their islands ; Spain, Gaul, Asia Minor, Thrace, Syria, Egypt, Africa.	30	724	
JESUS CHRIST born		754	

NOTES TO POETIC EXTRACTS.

I. (Pollio.) Publius Virgilius Maro, the most illustrious of Roman poets, flourished in the reign of Augustus Cæsar. He enjoyed the friendship of Augustus, Mæcenas, Horace, and other eminent men. He wrote Pastoral Eclogues, four books of Georgics or husbandry, and his great Epic poem, the *Æneid*. The fictitious books, which were called the prophecies of the Cumæan Sibyl, spoke of an era of marvellous felicity hereafter to arise. Virgil in this eclogue, addressed to Caius Asinius Pollio, adopts the language of these prophecies, and connects them with the expected birth of a certain child. What child Virgil had in view is, and must always remain, uncertain. Some suppose the Eclogues to have been written B. C. 40, before the birth of Julia, daughter of Augustus. Others refer it to an expected offspring of Octavia, his sister; others to a child of Pollio himself.

There is a striking coincidence between the language of Virgil and those prophecies of Isaiah which Pope has embodied in his "Messiah."

1. *Sicelides Musæ*: *Sicilian*, i. e., pastoral, Muses. Theocritus and other Pastoral poets flourished in Sicily. || 4. *Cumæi carminis*, i. e., the poetic prophecy of the Cumæan Sibyl. Cumæ, in Campania. || 6. *Virgo*: *Astræa*, goddess of Justice. || 10. *Lucina*, the goddess presiding over births. She was identified sometimes with Juno, here with Diana. Hence *tuus* (thy brother) *Apollo*: that is, the sun-god; the Sibyl having predicted the happy age as that of the Sun. || 32. *Thetim*: *Thetis*, put for *the sea*. || 34. *Tiphys*; pilot of the ship *Argo*. See Mythology. || 42. *Mentiri*, *to assume falsely*. || 45. *Sandyx*, a herb producing a red-brown dye; which colour it here expresses. || 46. "*The Parcæ agreeing in the immutable sanction of destiny said to their spindles, Run on, ages like these.*" The three Parcæ, Clotho, Lachesis, and Atropos, were represented as spinning the web of destiny. See Mythology. || 49. *Incrementum*, *nursling*. || 57. *Orphei*, Greek form of dative. || 60. *Risu*, *by her smile*.

II. (*Æneas* with *Evander*. The Shield of *Æneas*.) *Æneas*, son of Venus and Anchises, a Trojan prince, had escaped from the captured city of Troy, and, after many perils, had reached the coast of Latium in Italy, where his mother had promised him a kingdom. He was, at first, hospitably received by Latinus, the king of the

country, in his capital Laurentum; but subsequently, through the intervention of Turnus, king of the Rutuli, who was a suitor for the hand of Lavinia, daughter of Latinus, a breach took place, and war was declared. At this period commences the 8th book of the *Æneid*. In this book we are told how *Æneas* was directed by the river-god Tiber in a dream to seek the alliance of Evander, an Arcadian prince, who had forsaken his country, and founded a city, on the Palatine hill, afterwards the site of Rome; how *Æneas* visited Evander, was hospitably entertained, and received succours, commanded by Pallas, son of Evander; how Venus persuaded her husband Vulcan to make a suit of armour for *Æneas*. Finally, in imitation of Homer's description of the shield of Achilles, that of *Æneas* is described, and the principal events and persons of Roman history are represented in its sculptures.

1. *Belli signum*. This was a Roman custom, here transferred to an earlier age. || *Laurenti*, adj. from *Laurens*. || 3. *And when he roused the shock of steeds, and the clash of arms*. || 8. *Et latos vastant, &c.*, and lay bare of cultivators the broad fields, i. e., by compelling the peasantry to join the army. || 9. *Urbem: Argyripa*, in southern Italy. || 14. *Dardanio, Trojan*, from *Dardanus*, the ancestor of the kings of Troy. || 16. *Ipsi*, to Diomed himself. || 19. *Laomedontius*, descended from *Laomedon*, father of Priam, king of Troy, and of Anchises, father of *Æneas*. || 22. *Labris*, the lips or edges of a caldron, put for the caldron itself. || 34. *Carbasus, linen*. || 35. *Affari: L. Gr. § 179. D. Obs. 3.* || 51. *Pallas*, son of *Lycæon*. || 77. *Corniger: river-gods* were usually represented with horns. || *Hesperidum aquarum*, of *Western* (or Italian) waters. || 78. *Propius, &c.*, establish thy decisions more closely. || 84. *Tibi enim, yes, to thee*. || 90. It is doubtful whether *rumor* refers to the splash of the oars or the shouts of the men; probably the former. || 103. *Amphitryoniadæ, Hercules*, the reputed son of *Amphitryon*. || 127. *Grajugenum, Greeks*. || 144. *Pepigi, contrived*, from *pango*. || 157. *Hesione*, sister of Priam, married *Telamon*, king of *Salamis*. || 159. *Protenus, proceeding in his course*. || 160. *Vestibat*, poetic for *vestiebat*. || 165. *Pheneos*, a city of *Arcadia*. || 181. *Laboratæ Ceresis, of prepared Ceres*, i. e. bread. || *Perpetui, whole*. *Tergo, chine*. || 206. *Fuisset, might have been*. || 228. *Tirynthius, Hercules*, from *Tiryns*, a city of *Argolia*. || 251. *Super = superest*. || 269. *Primusque, &c.*, *And Potitius* was the first observer, and the *Pinarian house* were guardians of the worship of *Hercules*. The *Potitian*, and afterwards the *Pinarian house*, held the priesthood of these rites. || 274. *Porgite*, poetic for *porrigite*. || 280.

Meanwhile evening draws nearer as the sky sinks, i. e., as the (apparent) rotatory motion of the heavens proceeds. || 285. *Salii*, an old Italian priesthood, confined afterwards by Numa to the worship of Mars. || 290. &c. For the exploits of Hercules, see Mythology. || 294. *Cresia*, Cretan, i. e., the wild boar of Crete. || 344. *According to Arcadian custom named (that) of Lycæan Pan*. Arcadia was called Parrhasia, from Parrhasus, an ancient king. || 345. *Argiletum*, then a grove, afterwards a street in Rome; of which the legend was that Argus, a guest of Evander, conspiring against him, was there slain. || 347. The Tarpeian rock was first so called in the time of Romulus; the Capitol in that of Servius Tullius. || 361. *Carinæ* was a street in Rome, between the Palatine, Cælian, and Esquiline hills. || 383. *Filia Nerei, Thetis*, mother of Achilles. || 384. *Tithonia conjux, Aurora*, wife of Tithonus, and mother of Menmon, for whom, as for Achilles, Vulcan is fabled to have made armour. || 403. *Electrum*, an alloy of four parts gold to one of silver. || 409. *Tenui Minerva, by the humble arts of Minerva*, i. e., by spinning. || 421. *Stricturæ Chalybum, the glowing masses of iron*. The Chalybes, a Scythian tribe, famous for their iron. || 429. The thunderbolt is here made to consist of twelve shafts, each three representing some phenomenon accompanying thunder. || 438. *Gorgone, Medusa*. || 458. *Tyrrhena vincula, the Tuscan thongs*, i. e. the *crepidæ* worn by the Roman nobles. || 459. *Tegeæum, Arcadian*. All Greek and Roman poets loved to embellish their works with geographical and mythological epithets, and seem to have considered that to teach geography and mythology was one of the uses of poetry. || 479. *Agylla* was also called *Cære*, and was of Pelasgic origin. || 499. *Mæonia*, an ancient name of Lydia. || 507. *Succedam, &c., (praying that) I would join their camp, &c.* || 543. *Hesternumque Larem, the Lar of yesterday's worship*. || 630. From this point to the end of the book some of the great 'events in Roman history are described; respecting which the learner must refer to that history. The wars and triumphs of Augustus form the principal features.

III. (The Immortal Glory of Genius.) *Sextus Aurelius Propertius*, an elegiac poet of the Augustan age. || 1. *Callimachus*, a Greek poet born in Sicily, who flourished at the court of Ptolemy Philadelphus, king of Egypt. *Coi sacra Philetæ, rites (of the Muses) of which Philetas of Cos was priest*. *Philetas* was an elegiac poet of the same period. || 4. *Ferre Grajos choros per Italia orgia; to introduce Greek choirs into Italian festivals*, i. e., to represent the measures of Greek poetry in the Latin language. || 6. *Bactra*, now Balk,

in Afghanistan. || 9. Pegasides, *Muses*, from their steed Pegasus. || 15. Pulsas, *stormed*. || 16. Hæmonio viro, *Achilles*, against whom the rivers Scamander and Simois fight in Homer's Iliad. || 17. Some legends make Juppiter to have been nursed in Asia, others in Crete. || 19, 20. Trojan heroes, || Oetæi dei, *Hercules*. See Mythology. || 25. Thebas agitata, *driven to Thebes*. || 34. Marcius liquor, *the water of the Marcian aqueduct*.

IV. (Penelope to Ulysses.) See Mythology. || 2. Nil, &c., *But on condition that you write nothing back to me*. || 6. Adulter, *the paramour*, i. e., Paris. || 17. Menœtiades, *Patroclus*, son of Menœtius. || 19. Lyciam hastam, i. e., the spear of Sarpedon, king of Lycia. || 46. Ismariis equis, *with Thracian steeds*, in the chariot race at the games in honour of Patroclus. || 75. Quæ vestra libido est, *Such is the licentiousness of you men*. || 104. Cura, *guardian*, i. e., Eumæus. Custos boum, *Philetius*. Nutrix, *Euryclea*. || 116. Ut, *although*.

V. (Medea to Jason.) See Mythology. || 8. &c., *The ship Argo, made of timber from Mount Pelion (Pelias), sailed from the mouth of the river Phasis, in Magnesia, to Colchis, in quest of the golden fleece left there by Phryxus*. || 15. Isset, jecisset, sensisset: supply *si*. L. Gr. § 189. Obs. 2. || 16. Æsonides, *Jason*, son of Æson. || 25. Nova nupta, *Creusa*, daughter of Cræon, king of Corinth (Ephyre), which lies on the isthmus of that name (bimare). || 28. Ponti, *Euxine*. || 29. Æeta, *Æolic form for Æetes*. || 65. Minyis; *the Argonauts*. || 71. Exciderunt mecum, *are forgotten with me?* || 113. Germane, *Absyrtus*. || 125. Charybdis.

VI. (The Immortality of Poets.) || 11. Ascræus, *Hesiod*, the Greek poet, born at Ascrea in Boeotia. His principal poem, "The Works and Days," treated of husbandry. || 13. Battiades, *Callimachus*. || 15. Sophocleo Cothurno, *to the buskin of Sophocles*, the great tragic poet. The buskin being worn by tragic actors, is put for tragedy itself; as the sock (soccus) for comedy. || 18. Menandros, or Menander, an eminent poet of the new Attic comedy, copied by Plautus and Terence in Latin. || 19. &c. Ennius, Accius, Varro, Lucretius, old Roman poets. || 25. Virgil is here alluded to.

VII. (Regret for an absent Lady.) || 8. Pallada, here put for the olive sacred to Pallas. || 13. Medius Polluce et Castore, between Pollux and Castor. || 24. Malea (plural), a promontory of Laconia. || 31. Juvenis, i. e. *Leander*. || 37. Celebrare, *to frequent*. || 39. Virides, *painted green*. || 40. Saxa, *Caucasus*, where Prometheus was said to be chained to a rock, while his liver was gnawed by a vulture. || 50. Admissas, *at full speed*.

IX. (The faithful Wife.) || 37. Admeti uxor, *Alcestis*, who con-

sented to die for her husband. || 38. Iphias, Evadne, daughter of Iphis, who burnt herself on the funeral pyre of her husband Capaneus. || 39. Conjux Phylacela, Laodamia, wife of Protesilaus, who reigned at Phylace in Thessaly.

X. (Incurable sorrow.) 5. Pæantius heros, Philoctetes, son of Pæan. Artibus Machaonis, *by the arts of Machaon*, the physician, son of Æsculapius. || 21. Epidaurius, *the god worshipped at Epidaurus* in Argolis; Æsculapius. || 39. Pandione nata, Philomela, the nightingale. || 63. Rutili, P. Rutilius, banished to Smyrna, a.c. 90. || 63. C. S., the Cynic philosopher of Sinope, i. e. Diogenes. || 69. Neoclides, Themistocles, son of Neocles. || 75. Exul, Jason. Pirene, a fountain of Corinth. || 80. Humus, Cyprus. || 94. Consulitur boni, *is taken in good part*.

XII. (Dedication of a Yacht.) 2. Navium Celerrimus. Celerrimus agrees with Phaselus, contrary to the general rule.

XIII. This elegant little poem is in the Scazon metre. See Appendix XIII. p. 206. (5). 1. Sirmio, a peninsula near Verona in Italy on the Lacus Benacus, now Lago di Garda, where Catullus had a villa. || 3. Uterque Neptunus, i. e. the Neptune of seas and of lakes. || 13. Lydiæ. The Rhæti, whose seats were near the Lacus Benacus, were supposed to be a Lydian colony.

XIV. The point of this epigram is in the double meaning of the verb *opponere*, to set opposite, and also (understanding *pignori*) to pawn or mortgage. || 4. But to 15,200 sesterces. See Appendix.

XV. For the metre (called Alcmanium) of this ode, addressed to L. Munatius Plancus, see Appendix XIII. p. 211. || 6. Carmine perpetuo, *in continuous song*, i. e. in a poem following the historical renown of Athens from first to last. || 7. Undique decerptam, *culled from every quarter*, because so many poets have sung the fame of Athens and its olive. || 12. Domus Albunæ, the grotto of the Sibyl Albunea, worshipped at Tibur, near the river Anio. Tiburtus was brother of Catillus and Coras, and with them founded Tibur from Argos. || 29. Ambiguum, *questionable*, i. e. it will be a question, when Salamis is named, which of the two is meant, the isle of Salamis, or the colony called Salamis in Crete.

XVI. 9. Nisi reddidisses, *in case you should not restore*.

XVII. The verse here is Asclepiadeus major. See Appendix XIII. p. 208. || 2. Babylonios numeros, *Chaldean calculations*, i. e. astrology, for which pretended science the Chaldeans were famous. || 6. Spatio brevi, *from the shortness of thy span*.

XVIII. 3. Jocosa imago, *sportive echo*.

XIX. 12. Rura: *Tarentum*, founded by Phalaestus, and a Spartan colony, a. c. 707.

XXIII. 7. Contempleris: from the summit of your mansion on the Esquiline hill.

XXV. 4. *I have bought the cap of freedom by the sale of all my moveables*, a metaphor from slaves.

THE END.

LONDON :
SPOTTISWOODES and SHAW,
New-street Square.

ERRATA.

- Page 20.** line 23. for "Africum" read "Africam."
45. line 18. for "gauderes" read "gauderet."
46. last line, for "Quum" read "Quam."
56. line 2. for "quadrifidos" read "quadrifidas."
57. line 1. for "mortem" read "morti."
63. line 11. for "nemo" read "neminem."
93. last line, for "remis" read "rimia."

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARY

This book is due on the date indicated below, or at the expiration of a definite period after the date of borrowing, as provided by the rules of the Library or by special arrangement with the Librarian in charge.

DATE BORROWED	DATE DUE	DATE BORROWED	DATE DUE
[] SEP 6 1985			
REC NOV - 6 1985			
OCT 1 3 1989			
FEB 1 5 2006			
(239)M100			

12316288
COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES

0112316288

BUTLER STACKS

877.86

K37

BRITTLE DO NOT
PHOTOCOPY

R